

Nr 4

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reformerad lärarutbildning; given Stockholms slott den 3 januari 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag ur statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag rörande en reformering av utbildningen av klass- och ämneslärare.

Den nya utbildningen, som avses bli införd med början läsåret 1968/69, ersätter dels nuvarande utbildning av småskollärare och folkskollärare vid folkskoleseminarium och lärarhögskola, dels utbildning av lärare i läroämnena vid universitet och högskolor, lärarhögskolor och praktisk lärarkurs.

Den årliga intagningskapaciteten, som f. n. uppgår till sammanlagt ca 2 800 klasslärarkandidater och ca 2 000 ämneslärarkandidater, beräknas under 1960-talet böra öka till ca 3 200 resp. 2 300 studerande.

Lärarutbildningen skall svara mot de krav som de nya skolformernas målsättning, kursinnehåll och verksamhetsformer ställer. Ett huvudmål för utbildningen är att hos lärarna grundlägga vilja och förmåga till omvärdering och ständig förbättring av skolans verksamhet samt att ge dem förutsättningar att följa det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet.

Den blivande läraren skall få dels ämnesteoretisk utbildning, dels praktisk-pedagogisk utbildning omfattande pedagogik, metodik och praktik. Utbildningen föreslås liksom hittills bli specialiserad på olika lärarkategorier. Lärarna skall dock, även då utbildningen blir stadieinriktad, kunna i viss utsträckning undervisa över stadiegränserna.

Den sammanlagda utbildningstiden för klasslärare på lågstadiet föreslås bli 2½ år och för klasslärare på mellanstadiet 3 år. Inom denna tid skall rymmas en fördjupad utbildning, som ger kompetens att i viss utsträckning undervisa på överliggande stadium, samt utbildning i engelska för alla lärare på lågstadiet.

Som allmänt behörighetsvillkor till utbildning av klasslärare för lågstadiet och mellanstadiet skall gälla att sökande genomgått gymnasium, fackskola eller äger motsvarande utbildning.

Den ämnesteoretiska utbildningen för blivande ämneslärare på grundskolans högstadium och det gymnasiala stadiet skall bedrivas inom universitetsväsendet och skall i fråga om nivå och omfattning ansluta till vad som nu gäller för behörighet till adjunktjänst på resp. stadier. För adjunktjänst i allmänna läroämnena skall utbildningen vara enhetlig såtillvida att behörighet skall uppnås av den som vid filosofisk fakultet avlagt primärexamen med lärarinriktning. Den ämnesteoretiska utbildningen av blivande lärare i tekniska ämnen bör tillgodoses genom teknisk magisterutbildning eller civilingenjörsutbildning och av blivande lärare i ekonomiska ämnen genom studier vid universiteten eller utbildning vid handelshögskolorna. Den ämnesteoretiska utbildningens närmare utformning fixeras inte i propositionen utan avses ytterligare prövas av universitetskanslersämbetet i samband med ämbetets utredning rörande bl. a. fasta studiegångar vid filosofisk fakultet.

Den praktisk-pedagogiska utbildningen av ämneslärare skall bestå av en förberedande del i anslutning till den ämnesteoretiska utbildningen och en avslutande del omfattande det sista studieåret. Denna utbildning liksom utbildningen av klasslärare föreslås förlagd till självständiga lärarhögskolor.

Lärarhögskolorna skall spela en central roll inom det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet samt inom fortbildningen.

I avvaktan på en mer allsidig översyn av övningslärarutbildningen föreslås provisoriska åtgärder, som innebär att lärartjänst på högstadiet, i gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan skall kunna avse en kombination av läroämnena och övningsämnena samt vissa andra ämnen.

En fastare organisation av huvudlärarsystemet föreslås. I grundskolan och samtliga gymnasiala skolformer skall inrättas arvodestjänster som huvudlärare.

Intagning till lärarutbildningen skall grundas huvudsakligen på betyg från föregående utbildning medan lämplighetsprövning tills vidare skall utnyttjas endast för att undvika intagning av för yrket klart olämpliga sökande.

Varje lärarhögskola föreslås få förfoga över en eller flera skolenheter inom det allmänna skolväsendet för försöks- och demonstrationsändamål. För handledning av lärarkandidater under den praktiska utbildningen skall därutöver finnas särskilda handledare, så långt möjligt samlade till särskilda skolenheter eller s. k. praktikcentra.

Utöver de lärarhögskolor för utbildning av såväl klass- som ämneslärare, som redan är organiserade, föreslås nya sådana bli upprättade i Umeå den 1 juli 1967 och i Linköping den 1 juli 1968. Flertalet av de nuvarande folkskoleseminarierna ersätts den 1 juli 1968 med lärarhögskolor för enbart klasslärarutbildning. Vid några folkskoleseminarier skall den utbildning av klasslärare som bygger direkt på grundskolan fortsätta övergångsvis. I avvaktan på en utredning om utbildning av lärare för bl. a. den finsktalande befolkningen i Sverige skall verksamheten vid folkskoleseminariet i Haparanda till vidare fortsätta.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 januari 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, fråga om *reformerad lärarutbildning* samt anför.

I statsverkspropositionen (bil. 10 s. 350 och 355) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 beräkna

- a) till *Lärarhögskolorna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 84 310 000 kr.,
- b) till *Lärarhögskolorna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 4 712 000 kr.,
- c) till *Lärarhögskolorna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 1 960 000 kr.,
- d) till *Folkskoleseminarierna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 39 570 000 kr.,
- e) till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 3 306 000 kr.,
- f) till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 2 215 000 kr.,
- g) till *Kostnader för praktisk lärarkurs m. m.* ett förslagsanslag av 13 550 000 kr.

Jag anhåller att nu få anmäla dessa frågor.

1. Inledning

1.1 Utredningsarbete och remissbehandling

De under senare år beslutade genomgripande reformerna av den obligatoriska skolan och av de gymnasiala skolorna ställer nya krav på lärarutbildningen. Reformerna påverkar lärarutbildningen både kvantitativt och kvalitativt. Den förlängda skolplikten och expansionen av gymnasiestadiets skolor medför sålunda ett starkt ökat lärarbehov. Skolans mål och innehåll har förändrats bl. a. genom att nya ämnen och nytt lärostoff tillkommit. Undervisningens utformning har ändrat karaktär bl. a. genom att självständigare och friare arbetsformer betonas starkare, grupparbete tillämpas i ökad utsträckning och samverkan mellan ämnen och lärare ges större vikt. Den ämnesteoretiska utbildningen likaväl som den praktisk-pedagogiska måste anpassas till de nya förhållandena.

Lärarutbildningsfrågorna både i kvantitativt och kvalitativt avseende har fortlöpande uppmärksammats under arbetet med skolreformerna. I nära anslutning till principbeslutet om skolväsendets utveckling behandlades sålunda vid 1950 års riksdag riktlinjer för lärarutbildningens ordnande, i vilka underströks uppfattningen om lärarutbildningens grundläggande betydelse för skolreformen. Delreformer rörande lärarutbildningen har därefter genomförts såsom upprättande av lärarhögskolor, en starkt ökad intagning vid folkskoleseminarierna jämte ny organisation och nya undervisningsplaner vid dessa, provårets omvandling till praktisk lärarkurs om i regel en termin jämte efterföljande handledd praktik, en kraftig utökning av kapaciteten vid lärarkursskolorna samt åtgärder för vidareutbildning av folkskollärare.

Allteftersom grunddragen i det nya skolsystemets utformning klarare kunde skönjas aktualiserades behovet av ett mer långsiktigt perspektiv på lärarutbildningens omfattning och utformning.

Den 30 september 1960 bemyndigade Kungl. Maj:t mig att tillkalla högst fem sakkunniga för att utreda ämnes- och klasslärarutbildningens organisation m. m. Direktiven för de sakkunnigas arbete angavs i mitt yttrande till statsrådsprotokollet samma dag. I första hand avsågs en utredning rörande den yttre organisationen av lärarutbildningen.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade jag den 1 oktober 1960 fem sakkunniga (verkställande direktören i Hansakoncernen Olle Karleby, ordf., riksdagsmannen, rektorn vid folkskoleseminariet i Stockholm Stellan Arvidson, f. d. rektorn för lärarhögskolan i Stockholm Eskil Källquist, rektorn för lärarhögskolan i Göteborg Börje Svensson och skolrådet i skolöverstyrelsen Arne Sönerlind; direktiv se 1961 års riksdagsberättelse s. 259). De sakkunniga antog benämningen 1960 års lärarutbildningssakkunniga (LUS).

I samband med att LUS den 6 juni 1962 erhöll vidgade direktiv (se 1963 års riksdagsberättelse s. 242) avseende lärarutbildningens innehåll och struktur till-

kallade jag ytterligare fem sakkunniga (professorn vid universitetet i Stockholm Gunnar Hoppe, professorn vid lärarhögskolan i Stockholm Torsten Husén, skolrådet i skolöverstyrelsen Bertil Junel, kanslichefen i Sveriges lärarförbund Ingrid Lunde och rektorn för lärarhögskolan i Uppsala Ruth Sävheten). Den 12 juli 1962 tillkallades därutöver såsom sakkunnig tillika huvudsekreterare undervisningsrådet i skolöverstyrelsen Sixten Marklund.

Den 10 maj 1963 fick LUS även i uppdrag att i samråd med 1962 års Umeå-kommitté närmare utreda frågan om anordnande av lärarutbildning vid ett universitet i Umeå (se 1964 års riksdagsberättelse s. 274).

LUS har biträtt av förutom sekreterarpersonal ett stort antal experter och andra medarbetare.

LUS har utöver ett antal stencilerade betänkanden överlämnat betänkandena Lärare på grundskolans mellanstadium (SOU 1963: 35) den 9 maj 1963, Skolans försörjning med lärare (SOU 1964: 44) den 4 september 1964 och Specialundersökningar om lärarutbildning (SOU 1965: 31) den 25 maj 1965. Sina huvudsakliga överväganden och förslag har LUS lagt fram i *dels* huvudbetänkandet Lärarutbildningen del 1 och 2 (SOU 1965: 29 och SOU 1965: 30) den 16 maj resp. den 25 maj 1965, *dels* betänkandet Studieplaner för lärarutbildning (SOU 1965: 25) den 5 april 1965.

Efter remiss har yttranden över huvudbetänkandet (SOU 1965: 29 och SOU 1965: 30) och studieplansbetänkandet (SOU 1965: 25) avgetts av följande myndigheter och organisationer m. fl., nämligen

skolöverstyrelsen, efter hörande av lärarhögskolorna, folkskoleseminarierna, länsskolnämnderna, som anmodats höra vissa kommuner, lärarkursskolorna, styrelsen för teknisk magisterutbildning i Linköping och Örebro, seminarierna för huslig utbildning, textillärlinjen i Malmö, slöjdlärarseminariet, teckningslärarinstitutet samt statens försöksskola i Linköping;

universitetskanslersämbetet, efter hörande av universiteten, de tekniska högskolorna och handelshögskolan i Göteborg;

medicinalstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket, byggnadsstyrelsen, statistiska centralbyrån, direktionen över gymnastiska centralinstitutet, styrelsen för Musikaliska akademien, efter hörande av skolrådet vid musikhögskolan, samt centrala studiehjälpnsnämnden;

överståthållarämbetet i Stockholm och samtliga länsstyrelser;

yrkesutbildningsberedningen, 1963 års forskarutredning, utredningen rörande utbildningen inom teaterns, filmens, radions och televisionens områden m. m.; skolarbetsutredningen, sakkunniga för utredning rörande samlevnadsfrågor och sexualupplysning, utredningen om lärarnas arbetsförhållanden, lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor samt 1965 års musei- och utställningssakkunniga;

Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Sveriges industriförbund (gemensamt yttrande) samt Handelsnäringsorganisationen (åberopar SAF:s yttrande som sitt eget);

I fråga om vissa till huvudbetänkandet fogade särskilda yttranden och reservationer torde få hänvisas till betänkandet. På många punkter avser LUS' förslag frågor, vilkas prövning inte kräver riksdagens medverkan, t. ex. frågor om behörighet till tjänster eller att vinna inträde till utbildningslinjer. Även för vissa av dessa förslag lämnas emellertid för överblickens och sammanhangets skull en kortfattad redovisning.

De över betänkandena avgivna yttrandena redovisas med hänsyn till materialets omfång i starkt begränsad form med inriktning väsentligen på huvudfrågor. Det inkomna materialet bildar dock även i övriga delar ett värdefullt underlag för det fortsatta arbetet med hithörande frågor.

I propositionen behandlas i tre huvudavsnitt lärarutbildningens uppgifter — från kvantitativ och kvalitativ synpunkt — dess innehåll och utformning samt slutligen utbildningens yttre organisation.

LUS' arbete har huvudsakligen avsett utbildningen av de lärarkategorier som hittills benämnts småskollärare, folkskollärare samt lärare i läroämnena. Även propositionen tar väsentligen sikte på nämnda kategorier. Vissa spörsmål av generell giltighet tas emellertid upp. Det har bl. a. befunnits lämpligt att i detta sammanhang behandla frågan om gränsdragningen mellan lärarkategorierna. Vidare behandlas skolöverstyrelsens förutnämnda förslag beträffande vissa behörighetsfrågor som inte behandlats av LUS.

Med hänsyn till synpunkter och förslag som framkommit vid remissbehandlingen, samt till det förhållandet att flera av LUS' förslag äger ett nära samband med andra sektorer inom utbildningsväsendet, främst universiteten, och därför måste behandlas i ett större sammanhang, har jag inte funnit det möjligt eller lämpligt att i alla avseenden följa eller nu föreslå genomförande av förslagen.

I fråga om lärarutbildningens uppgifter liksom dess yttre organisation är mina ställningstaganden även i viktigare enskildheter slutgiltiga. När det gäller den inre organisationen fordras emellertid på flera punkter ytterligare utredningar och överväganden. Riktlinjerna för detta fortsatta arbete anges i propositionen.

Beredningen av propositionen har även omfattat överläggningar med representanter för Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet, vissa berörda kommuner samt för personalorganisationerna.

Statens avtalsverk har på grundval av ett inom ecklesiastikdepartementet upprättat organisationsförslag fört förhandlingar med Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion och Statstjänstemännens riksförbund om personalens anställnings- och arbetsvillkor. Avtal har träffats under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande. Kungl. Maj:t har överlämnat avtalet till riksdagens löne delegation och denna har på riksdagens vägnar godkänt innehållet i avtalet. Delegationen har därvid erinrat om att den inte tagit ställning till de organisatoriska förutsättningar som redovisats i överenskommelsen. Kungl. Maj:t har den 21 december 1966 godkänt överenskommelsen.

2. Lärarutbildningens uppgifter

2.1 Behovet av lärare

2.1.1 Lärarutbildningssakkunniga

Lärarutbildningens mål är enligt LUS att förse skolan med tillräckligt många och tillräckligt utbildade lärare. De rent kvantitativa lärarutbildningsfrågorna kan inte helt särhållas från de rent kvalitativa framhåller LUS. I betänkandet Skolans försörjning med lärare (SOU 1964: 44) redovisar LUS sin kartläggning av lärarsituationen och sina beräkningar av det framtida lärarbehovet. I prop. 1965: 79 (s. 4—5) angående vissa frågor rörande lärarutbildning har en summarisk redogörelse lämnats för innehållet i detta betänkande.

Hur antalet *klasslärare* ökat under efterkrigstiden framgår av följande sammanställning (tablå 1 s. 40)¹.

År	Lågstadielärare ¹	Mellanstadielärare
1945	10 829	15 332
1950	11 652	17 440
1953	12 979	18 902
1957	13 409	21 182
1961	14 751	23 032
1963 ²	16 059	23 541

¹ Beteckningarna lågstadielärare och mellanstadielärare används här som tekniska termer och refererar inom folkskoleväsendet till småskollärare resp. folkskollärare.

² Preliminära uppgifter.

Ökningen är betydande och har orsakats av dels det ökade barnantalet, dels den successivt förlängda skolgången. Härtill kommer att bristen på akademiskt utbildade lärare i stor utsträckning täckts med hjälp av klasslärare. Antalet folkskollärare utan vidareutbildning som helt eller partiellt tjänstgjorde i högre skolor utgjorde (s. 40):

År 1947	99	År 1961	ca 1 600
1950	265	1963	» 2 000
1954	406	1964	» 2 000

Enligt de beräkningar som framlades av 1932 års seminariesakkunniga skulle det vid 1950-talets början behövas en examination av endast 215 småskollärare

¹ Sidhänvisningen avser här liksom i det följande LUS' huvudbetänkande (SOU 1965: 29), om ej annat anges.

och 105 folkskollärare. Då nativitetsutvecklingen blev en helt annan än dessa sakkunniga förutsatt med ökat lärarbehov som följd, måste examinationen kraftigt höjas redan under 1940-talets senare hälft. Den årliga examinationen av folk- och småskollärare uppgick sålunda (s. 41)

1940—44 till	77	småskollärare och	259	folkskollärare
1945—49 »	598	»	625	»
1950—54 »	793	»	1 438	»
1955—59 »	558	»	1 237	»

Den bristande överensstämmelsen mellan planeringen vid 1930-talets mitt och den faktiska utvecklingen på 1950-talet berodde inte enbart på felbedömningen av nativitetsutvecklingen utan också på vissa besparingsåtgärder under krigsåren. Dessa hade till följd att antalet folkskollärartjänster under en femårsperiod minskades med mer än 700 och antalet småskollärartjänster med omkring 1 200. Samtidigt minskades intagningen vid seminarierna, vilket i sin tur ledde till att det alltsedan 1920-talet förefintliga överskottet av småskollärare tog slut. Den mot 1940-talets mitt starkt ökade nativiteten medförde nu i förening med genomförandet av obligatorisk sjuårig skolgång en betydande ökning av lärarbehovet.

I viss mån kunde detta behov under 1940-talet tillgodoses genom snabba åtgärder för ökad examination. Under 1950-talet höjdes temporärt elevantalet i klasserna. På klasslärarstadiet uppstod aldrig någon större lärarbrist, vilket däremot blev fallet på ämneslärarstadiet.

Sistnämnda brist har som nämnts täckts av bl. a. folkskollärare, vilket medfört en viss lärarbrist även på klasslärarstadiet. Klasslärarbristen efter 1955 framgår av följande sammanställning.

Antalet lärare utan vederbörlig kompetens, som vissa år under tiden 1955—1964 tjänstgjort som klasslärare (tablå 2 s. 42)

År	Antal icke-behöriga med tjänstgöring som folkskollärare		Antal icke-behöriga med tjänstgöring som småskollärare
	Totalt	Därav småskollärare	
1955	710	351	108
1957	610	210	209
1959	790	252	280
1961	813	uppgift saknas	192
1963	1 071	277	694
1964	1 823	399	1 027

Anm. För åren 1955, 1957 och 1959 uttrycktes bristen i antalet icke-behöriga lärare med förordnande på minst en månad. För åren 1961, 1963 och 1964 anges lärarbristen vid en viss tidpunkt under resp. år.

Bristen på klasslärare bör jämföras med det antal folkskollärare utan vidareutbildning (ca 2 000 år 1963) som tjänstgör på högre stadier. Jämförelsen visar för 1963 ett överskott av folkskollärare utan vidareutbildning vilket emellertid i huvudsak motsvarade bristen på vidareutbildade folkskollärare.

Behovet av *lärare i läroämnena* har fördubblats under den senaste tioårsperioden. Åren 1961—1964 var lärarbristen enligt det s. k. 60-procentsalternativet i stort sett konstant, nämligen — beroende på vilken definition som väljes — 3 000 à 4 000 heltidstjänster.

Brist på lärare i läroämnena vissa år på grundskolans högstadium samt i realskolor och gymnasier (tablå 4 s. 43)

År	Icke behöriga	
	Med full tjänstgöring	Med partiell tjänstgöring
1947	172	455
1952	568	715
1956	1 624	
1960	2 900	
1963	3 900	

Anm. Talen för 1960 och 1963 avser det s. k. 60-procentsalternativet. Uppgifterna för 1947 och 1952 är hämtade ur skolöverstyrelsens utredning Skolan och de stora årskullarna, för 1956 ur Lärarbrist och läraröverskott (SOU 1958: 21), för 1960 och 1963 ur prop. 1964: 68.

LUS har låtit utföra *lärarbehovsprognoser*. I första delen av betänkandet Skolans försörjning med lärare (SOU 1964: 44) redogör LUS för den s. k. *utbildningsundersökningen*. Denna visar att 63,8 % av undervisningen på högstadiet och realskolenivån läsåret 1961/62 bestreds av lärare med minst ett akademiskt betyg i undervisningsämnet eller motsvarande. Höjdes kraven till tvåbetygsnivån sjönk andelen till 46,1 % . På gymnasiet sköttes 83,3 % av undervisningen av lärare med minst två akademiska betyg i ämnet. Sattes kraven till trebetygsnivån utgjorde andelen endast 40,1 %.

Aktuell utbildningsnivå för undervisningen i olika skolformer 1961/62 (tablå 6 s. 56)

	Lägre norm	Högre norm
Renodlade högstadier	50,6 %	26,4 %
Realskoleorganisationen	69,8 %	54,8 %
Båda skolformerna tillsammans	63,8 %	46,1 %
Gymnasiet	83,3 %	40,1 %

I del II i Skolans försörjning med lärare (s. 137, SOU 1965: 29 s. 51) framlägger LUS sina beräkningar av den s. k. *yrkesverksamhetsgraden* hos anställda lärare. Undersökningen avser att belysa »lärarbortfallet», dvs. lärarnas frånvaro p. g. a. studier, sjukdom, havandeskap o. d. Beräkningarna visar att yrkesverksamhetsgraden hos lärare med filosofisk ämbetsexamen uppgick till 84 % av tjänstgöringsskyldigheten (= nettoverksamhetsgrad). Bortfallet kompenseras delvis av lärarnas övertimmar. Medtas dessa i beräkningarna stiger talet till i genomsnitt 93 % (= bruttoverksamhetsgrad). Övertimmarna i undersökningen motsvarade omkring 1 100 heltidstjänster.

Nettoverksamhetsgraden för klasslärare undersöktes i klasslärarprognosen och uppgick där till i genomsnitt 87 %.

LUS lämnar i del III av SOU 1964: 44 en *reviderad beräkning av lärarbehovet* fram till 1970 och beräkningar av lärarbehovet för tiden 1970—1989. I huvudbetänkandet har LUS emellertid också kunnat bygga på statistiska centralbyråns befolkningsprognos i februari 1965 (maximalalternativet). Med hänsyn även till ett skattat ytterligare behov av lärare i läroämnena beräknar nu LUS det årliga examinationsbehovet under 1970-talet till ca 1 100 lågstadielärare, ca 1 500 mellanstadielärare, varav ca 300 förutsätts vidareutbilda sig för tjänst på högstadiet, och ca 2 000 direktutbildade lärare i läroämnena. Huvuddelen av de sistnämnda utgörs av gymnasiestadiets behov. De angivna talen utgör den ungefärliga ramen för LUS' förslag till lärarutbildningsorganisation. I en diskussion angående premisserna för prognoserna (s. 45) anges den s. k. lärarbenägenheten som den mest svårbedömbara av alla prognosfaktorer. Denna torde inte kunna bedömas utan ingående analyser av arbetsmarknadsläget i stort, där läraryrket relateras till andra yrken och sysselsättningar. En lärarprognos måste, för att ge en meningsfull belysning av tillgång och behov, inarbetas i en större arbetsmarknadskalkyl. Inom ramen för en på detta sätt »rullande» prognos är en fortlöpande bevakning av lärarbehovsfrågorna nödvändig.

2.1.2 Yttranden

De av LUS gjorda beräkningarna beträffande tillgång och behov av lärarkrafter på skilda stadier har tilldragit sig stort intresse.

Skolöverstyrelsen finner att LUS redovisat ett omsorgsfullt och noggrant prognosarbete som grund för sina beräkningar av det framtida behovet av lärare. Man kan emellertid också konstatera, att LUS gjort vissa »grova skattningar» vid sitt arbete, varför en mera detaljerad bedömning av prognoserna inte kan göras. Därtill kommer osäkerheten beträffande dels den framtida yrkesverksamhetsgraden, lärarbenägenheten och avgången från lärarbanan, dels skolans utveckling och därav följande nya behov. En obetydlig procentuell förskjutning i någon av de faktorer, som påverkar lärarbehovsberäkningen, kan medföra betydande kvantitativa förändringar i det antal lärare som måste utbildas. Stor försiktighet måste därför iakttas vid dimensioneringen av lärarut-

bildningsorganisationen liksom vid bedömningen av hur man i detta skede skall förfara med den nuvarande seminarieorganisationen.

I del 2 av huvudbetänkandet (SOU 1965:30) anger LUS behovet av klasslärare år 1970 till 38 050 (s. 89), medan överstyrelsen nu vill ange behovet till ca 40 000. Detta innebär att under de närmaste fem åren skulle erfordras ett tillskott av ca 2 000 klasslärare mer än vad LUS angett. Inte minst mot bakgrunden av erfarenheterna från senare år finner överstyrelsen det nödvändigt, att skolan nu definitivt tillförsäkras en jämn och tillräckligt omfattande lärarförsörjning, dimensionerad även för att möta snabba förändringar. Det behövs därför en lärarutbildningsorganisation som ger en större tillgång på klasslärare än vad LUS beräknat och som också möjliggör vidareutbildning av klasslärare.

Överstyrelsen finner det angivna behovet av ämneslärare svårbedömbart och betonar osäkerheten i de använda lärarkoefficienterna, osäkerheten i elevernas fördelning på olika sektorer inom det gymnasiala skolväsendet, inte minst efter en genomförd reform av yrkesskolsektorn, tillkomsten av nya utbildningsvägar bl. a. av postgymnasial natur samt en vidgning av vuxenutbildningen. Överstyrelsen finner dock, utan att nu kunna ange några mer konkreta eller precisa beräkningar, att de angivna talen bör betraktas som minimala.

Ett tiotal av *skolöverstyrelsens remissinstanser* understryker nödvändigheten av större årlig ökning av lärarproduktionen än den av LUS föreslagna. Skälen härför sammanfattas av *länskolnämnden i Jämtlands län* på följande sätt. Tendensen på arbetsmarknaden mot ett vidgat inrättande av del- och halvtidstjänster främst för kvinnlig arbetskraft torde för läraryrkets del innebära att examinationsbehovet kraftigt ökar på alla stadier. LUS har inte i tillräcklig grad räknat med den förväntade snabba expansionen av vuxenutbildningen och dess behov av lärare. Skolans behov av lärare med hänsyn till nya verksamhetsformer för de yrkesutbildade lärarna synes inte tillräckligt ha beaktats. Skolstyrelsernas ökade befogenheter att medge nedsättning i undervisnings-skyldigheten för lärare ökar lärarbehovet. Samhälle, organisationer, företag och enskilda kommer att i ökad utsträckning anställa för läraryrket utbildade i andra befattningar. Yrkesskolans behov av ämneslärare synes ha underskattats. *Länskolnämnden i Kristianstads län* framhåller att tillgången på lärare även är betingad av skolans möjligheter att behålla den utbildade personalen inom lärartjänst. Trivsel- och miljöfrågornas betydelse i detta sammanhang borde bli föremål för mer ingående undersökning. *Länskolnämnden i Örebro län* anser att LUS har överskattat lärarbenägenheten och att läraravgången är större än den av LUS uppskattade. Då fast vidareutbildning genomförs kommer genomströmningen av lärare att öka från lägsta till högsta utbildningsnivå med påföljd att utbildningsplatser kommer att vara blockerade under längre tid än vad LUS beräknat. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Falun* finner mycket tyda på att man kan vänta ytterligare ökning av lärarbehovet på alla stadier och framhåller särskilt den nya möjligheten till halvtidstjänst för klasslärare. Tjänsterna som lärare på mellanstadiet kommer sannolikt inom en snar

framtid att helt nyrekryteras med kvinnor, om man som LUS föreslår upphör att reservera viss procent av utbildningsplatserna på mellanstadielärlinjerna för manliga sökande. Lärarutbildningsorganisationen måste dimensioneras så, att den lätt kan möta ett ökat lärarbehov.

Behovet av »rullande» prognoser rörande lärarbehovet betonas av flertalet remissinstanser som uttalat sig om lärarbehovsberäkningarna.

Universitetskanslerämbetet finner att den framlagda prognosen inte kan utgöra underlag för en rullande prognos, eftersom en löpande prövning av huruvida prognosens antaganden alltså gäller skulle medföra mycket omfattande räknearbeten. Behovet av rullande lärarprognoser är emellertid trängande, men för att en prognos skall kunna användas under en längre tid för bedömningar av lärarbehovet måste dess grundantaganden framträda klarare än i LUS' lärarprognos. Ämbetet anför vidare.

Ämbetet finner det förenat med mycket stora risker att lösa rekryteringsproblemet på det mekaniska sätt som använts i prognosen. Särskilt de totalsiffror som anges för intaget till ämneslärarutbildning måste tillmätas ringa värde som grund för beslut. Mot bakgrund av de senaste årens utveckling med bl. a. ett rådande underskott, som är olika stort i fråga om lärare med olika ämneskombination finner ämbetet, att tillströmningen till lärarutbildningen måste säkerställas från andra förutsättningar än dem de sakkunniga utgått från.

Det är nödvändigt att *dels* kartlägga utvecklingen av den totala tillgången på personer med olika slag av lärarkvalificerande utbildning och komplettera denna kartläggning med bedömningar av läraryrkets attraktionskraft, *dels* beakta substitutionsmöjligheterna mellan olika slag av lärare, *dels* undersöka vilka medel — exempelvis fortbildning och vidareutbildning — som står till förfogande för att öka substitutionsmöjligheterna. Ämbetets uppfattning är, att ett strikt kvantitativt reglerat intag till utbildning inom envar av många ämneskombinationer på det sätt utredningen räknar med *icke* främjar en önskad utveckling mot balans. Ämbetet avstyrker därför utredningens förslag i denna del.

Ämbetet berör avslutningsvis bedömningen i prognosen av utvecklingen 1963—1970. Det förutsätts att utbyggnaden av skolväsendet äger rum i önskad takt och att balans uppnåtts 1970. Detta måste innebära att balans uppnåtts för samtliga ämnen. Ämbetet finner emellertid ett sådant antagande helt orealistiskt och anser det nödvändigt att man i planerandet utgår från specificerade bedömningar av bristens utveckling de närmaste åren för olika ämnen och ämneskombinationer.

Osäkerheten i uppskattningarna som ligger till grund för beräkningarna borde ha redovisats i betydligt större utsträckning än vad som skett anser *universitetskanslersämbetets universitetspedagogiska utredning* som av den anledningen ställer sig tveksam till storleken av det beräknade lärarbehovet. Osäkerheten påtalas även av *konsistoriet vid Lunds universitet* och *historisk-filosofiska sektionen* samt *matematisk-naturvetenskapliga* och *samhällsvetenskapliga fakulte-*

terna vid Göteborgs universitet. Faran av för snäva marginaler vid beräkningen av lärarbehovet betonas av *rektorsämbetet, samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna* samt *historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet, rektorsämbetet och fakulteterna vid Stockholms universitet* samt *språkvetenskapliga sektionen vid Göteborgs universitet*. Rörande lärarbenägenheten anser *rektorsämbetet vid Uppsala universitet* att man knappast kan tvinga en person som genomgått lärarutbildning att verkligen bli lärare samt att en ökad lärarbenägenhet med största sannolikhet förutsätter att läraryrket görs mera attraktivt än vad det tycks vara i dag. *Historisk-filosofiska sektionen och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* anser det sannolikt att de akademiska linjerna kommer att bli attraktiva men att avbrottsfrekvensen blir hög och att många examinerade väljer annan verksamhet än lärarens. *Språkvetenskapliga sektionen vid Göteborgs universitet* menar att genom den föreslagna lärarutbildningslinjen en skiljelinje dras mellan blivande lärare och övriga universitetsutbildade, vilket kan försvåra rekryteringen till lärarbanan och medföra risker för lärarkårens isolering. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* finner att LUS beträffande högstadie- och gymnasielärarna synes ha förutsatt att 95 % av de utbildade kommer att ägna sig åt läraryrket, vilket är en anmärkningsvärt hög siffra. *Konsistoriet vid Umeå universitet* ifrågasätter om inte LUS väl optimistiskt bedömt »nettoproduktionen» av lärare, dvs. den andel av de på lärarutbildningslinjerna intagna som verkligen blir lärare.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker betydelsen av att prognosmetoderna blir föremål för fortsatt utvecklingsarbete. Beräkningarna måste också fortlöpande revideras och planeringen anpassas till nya och förändrade betingelser.

Statistiska centralbyrån anser att LUS' betänkanden har inneburit väsentliga framsteg vad avser de definitioner, metoder och fakta som behövs för att kunna göra tillförlitliga lärarprognoser, men finner dock LUS' antagande att ämneslärarbristen helt skulle vara upphävd 1970 orealistiskt. Den stagnerande tillströmningen till de naturvetenskapliga fakulteterna gör det i stället troligt att en besvärande brist på lärare i matematik, fysik och kemi fortfarande råder då.

Med anledning av LUS' oklara uppgifter om förekomsten av ämneslärare i yrkesskolan har centralbyrån redovisat tillgängliga resultat av en under april 1965 gjord undersökning, vilken vid remissyttrandets avlämnande ej var slutförd.

Det obligatoriska skolväsendets lärarbehov på längre sikt blir i första hand beroende av födelsetalens utveckling. Centralbyrån anför vidare.

Det arbete med olika matematiskt formulerade modeller av utbildningsväsendet som bedrivs inom prognosinstitutet vid centralbyrån siktar till att kartlägga informationsbehovet och få fram standardiserade rutiner för en regelbunden uppföljning av framtida utbildningsprognoser. Sedan bl. a. en nu pågående omfattande bearbetning av befintlig lärarstatistik avslutats avser institutet att under 1966 framlägga en reviderad lärarprognos avseende klasslärare och ämneslärare.

Länsstyrelsen i Kronobergs län betonar att beräkningarna av lärarbehovet måste fortlöpande korrigeras med hänsyn till bl.a. årskullarnas storlek och ändrade bestämmelser om elevantal i klasser och grupper. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* varnar för samma felbedömningar som präglat tidigare utredningar på detta område och anser att man inte får bortse från att den ökade skolplikten med därav följande disciplinsvårigheter, särskilt på högstadiet, minskar den s. k. lärarbenägenheten. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* finner att vad länskolnämnden i länet anfört om behovet av en aktuell redovisning och statistisk bearbetning av antalet barn före skolåldern bör uppmärksammas. En årlig sådan redovisning och prognos på antalet klasser per skolenhet skulle, utöver den nytta kommunerna och nämnderna finge därav, kunna användas av skolöverstyrelsen för rullande lärarprognoser.

Yrkesutbildningsberedningen finner det nödvändigt, bl.a. för att uppnå ett rationellt utnyttjande av lärarresurserna, att det gymnasiala stadiet i framtiden blir en funktionell enhet. Den av LUS antydda samordningen av skolformerna på det gymnasiala stadiet, vartill räknas gymnasiet, fackskolorna och yrkesskolorna, bör genomföras allteftersom de praktiska förutsättningarna därtill inställer sig.

SACO finner LUS' beräkningar av lärarbehovet svårbedömbara. Bedömningen försvåras av de förestående reformerna inom bl.a. vuxenutbildningen och yrkesskolan. Beräkningarna måste bli föremål för kontinuerlig bearbetning och redovisning. *Lärarnas riksförbund* understryker osäkerheten i beräkningarna av lärarbehovet och framhåller att lärarbenägenheten hos de studerande är i avtagande. Förbundet beklagar att LUS helt underlåtit att belysa begreppet »klass-storlek» enligt vedertaget språkbruk genom en undersökning av antalet elever per undervisningstillfälle på olika stadier och i olika ämnen, varigenom lärarnas undervisningssituation skulle ha belysts på ett mera klarläggande sätt.

Så långt *TCO* anser sig kunna bedöma synes LUS' beräkning av det årliga rekryteringsbehovet under 1970-talet grunda sig på en mycket noggrann och allsidig inventering av de faktorer som påverkar lärarbehovet. Med hänsyn till de osäkerhetsfaktorer som måste vidlåda en lärarprognos måste prognosarbetet vidareutvecklas och nu föreliggande material följas upp och kontrolleras. Då lärarbenägenheten i huvudsak är avhängig av de löne- och anställningsvillkor som kan erbjudas, måste man genom insatser på detta område medverka till större stabilitet på lärararbetsmarknaden.

SFS konstaterar att LUS vid sina behovsberäkningar inte tagit tillräcklig hänsyn till efterfrågetrycket från andra håll, t.ex. vuxenutbildning, omskolning och folkbildning. Likaså synes variationer i födelsetal kraftigt kunna förändra rekryteringsbehovet av lärare. Vidare betonas att det vore mycket olyckligt både ur individens och samhällets synvinkel om tillträdet till lärarutbildningen spärras. I stället bör läraryrket ges större uppmärksamhet genom studierådgivning och yrkesvägledning.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* understryker ange-

lägenheten av »rullande» prognoser beträffande lärarbehovet. I fråga om ämneslärarna får man räkna med ökad efterfrågan även från de stora utbildningssektorer som står närmast i tur för reformer, nämligen yrkesutbildningen och vuxenutbildningen. Bl. a. med hänsyn härtill är det sannolikt att relationstalet elever-lärare i grundskola, fackskola och gymnasium tills vidare måste bibehållas oförändrat under åtskilliga år, för att tillräcklig kraft skall kunna sättas in på ämneslärarutbildningen.

Folkpartiets ungdomsförbund anför att LUS försökt beräkna behovet av lärare i olika ämnesgrupper i ett jämviktsläge som väntas uppstå efter 1970. Dessa beräkningar ligger till grund för dimensioneringen av de olika linjerna. Beräkningarna är tvivelaktiga, då de vilar på den osäkra grunden att lärarbristen kommer att vara hävd 1970, vilket förefaller osannolikt. De överväganden LUS gjort beträffande graden av de färdigutbildade lärarnas yrkesintensitet är inte övertygande. *Högerns ungdomsförbund* accepterar beräkningarna av lärarbehovet för grundskolan men finner det sannolikt att det faktiska behovet av gymnasielärare blir större än det beräknade. *Centerns ungdomsförbund* anser att med hänsyn till osäkerheten i behovsberäkningarna en så elastisk utbildningsorganisation som möjligt måste eftersträvas, liksom också en väl utbyggd kontinuerlig prognosverksamhet är nödvändig. Även *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* betonar osäkerheten i lärarbehovsberäkningarna och anser att man bör inrikta sig på att dimensionera främst klasslärarutbildningen för avsevärt högre tal än vad LUS förordar.

2.2 Lärarutbildningens mål

2.2.1 Lärarutbildningssakkunniga

LUS har analyserat skolreformernas innebörd för att utröna om reformerna inte endast kräver en omläggning av lärarutbildningens innehåll och organisation utan även påverkar själva målsättningen för denna utbildning. Därvid har LUS kommit fram till att en stark förändring av målsättningen är nödvändig. Frågan om målet för lärarutbildningen måste ses i belysning av de nya kraven på skolans verksamhet och lärarens arbete. Den centrala uppgiften för skolans verksamhet inom såväl grundskolan som det gymnasiala stadiets skolformer är den enskilda elevens personlighetsutveckling. Lärarutbildningens uppgifter i det nya läget sammanfattas av LUS i följande punkter (s. 101).

1. Utbildningen skall hos den blivande läraren tillvarata eller grundlägga intresse för de enskilda eleverna och deras individuella utveckling och fördjupa detta intresse i samband med studiet av skolans målsättning, kursernas utformning och det rekommenderade arbetssättet.

2. Utbildningen skall tillvarata eller grundlägga intresse för samarbete med andra om elevernas fostran, varvid uppmärksamheten riktas på samverkan med hemmen, samarbetet mellan elevens lärare och samarbetet mellan stadierna.

3. Utbildningen skall bidra till att skapa aktning för elevens människovärde

och personlighet och respekt för hans rätt till individuell utveckling. Häri ingår inskräpningen av lärarens plikt att vara objektiv och neutralt informerande i kontroversiella frågor på livs- och samhällsåskådningarnas områden.

4. Utbildningen skall ge psykologiska insikter med tonvikt på personlighets- och utvecklingspsykologi och med syfte att skapa förståelse för elevernas olikhet i fråga om förutsättningar för skolarbete.

5. Utbildningen skall ge erforderliga kunskaper i pedagogik med tonvikt på skolans nutidshistoria, skolreformens ideologi, målsättningen för skolarbetet och de däremot svarande undervisningsprinciperna.

6. Utbildningen skall ge skicklighet i handhavandet av det för skolväsendet rekommenderade arbetssättet, varvid elevernas självverksamhet och skolarbets individualisering träder i förgrunden.

7. Utbildningen, som för alla lärarkategorier skall bygga på inhämtad allmänbildning motsvarande genomgången gymnasium, skall fördjupa denna, bl. a. med sikte på sambandet mellan skolarbete och samhällsutveckling och på skolans uppgift att ge estetisk fostran.

8. Utbildningen skall stå på vetenskaplig grund och skapa en vetenskaplig kritisk hållning till företeelser och problem.

9. Utbildningen skall ge de för olika ämnen och stadier erforderliga ämneskunskaperna och ämnesfärdigheterna.

10. Utbildningen skall vara så lagd, att den skapar gemenskap mellan de olika lärargrupperna.

11. Den praktiska lärarutbildningen skall vara nära integrerad med metodikundervisningen och samtidigt ge det nya arbetssättet konkret belysning.

12. Utbildningen skall vara ett led i den fortgående skolreformen och grundlägga vilja och förmåga till omstrukturering och omvärdering av skolans arbetsituation, av kurser och lärostoff samt ge läraren förutsättningar att delta i det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet på vetenskaplig grund.

2.2.2 Yttranden

LUS' synpunkter på målsättningen för lärarutbildningen har väckt stort intresse bland remissinstanserna och accepteras allmänt i sina huvuddrag. Mot en del uttalanden har dock vissa erinringar gjorts.

Skolöverstyrelsen finner att LUS presenterat grunddragen i ett vidsynt och progressivt lärarutbildningsprogram. Överstyrelsen framför emellertid vissa principiella invändningar beträffande avvägningen mellan ämnesutbildningen och utbildningen i pedagogik och metodik. Vetenskapernas expansion och den genomgripande samhällsutvecklingen under de senaste årtiondena har starkt förändrat lärarens situation i skolan. Förslagen till studieplaner präglas emellertid i viss mån av att de metodiska och yrkesförberedande inslagen fått stå tillbaka för ett mer omfattande, inte sällan jämförelsevis konventionellt ämnesinnehåll. Lärarutbildningen måste mer än tidigare inrikta sig på lärarens uppgifter som arbetsledare och som medarbetare i skolans elevvårdande verksamhet. Inläringen är inte enbart en intellektuell additionsprocess, utan de emotionella faktorerna och den sociala situation, i vilken inläringen försiggår, spelar en avgörande roll för inpräglningen av kunskaper och färdigheter, vanor och attityder.

Särskilt i sina förslag beträffande utbildningen av högstadiets och det gymnasiala stadiets lärare såväl vad avser innehållet i ämnesstudierna samt i pedagogik och metodik som i fråga om fördelningen av den tillgängliga utbildningstiden tar LUS enligt överstyrelsens mening inte de fulla konsekvenserna av sitt eget målsättningsresonemang och inte heller tillräcklig hänsyn till de principiella synpunkter som överstyrelsen nu framfört. Överstyrelsen anför vidare.

Tydligast kommer de sakkunnigas inställning till avvägningsfrågorna fram i betänkandets del III, Studieplaner för lärarutbildningen (SOU 1965:25). Speciellt studieplanerna för högstadie- och gymnasielärarutbildningen är i ej ringa utsträckning präglade av en mera konventionell syn på lärarutbildningens innehåll. Fackkunskapernas betydelse inom traditionella utbildningsämnen överbetonas ej sällan. Detta kan bl. a. få till följd, att lärarkandidaterna under sina studier bibringas en skev uppfattning om skolarbetets mål.

Överstyrelsen ansluter sig i det hela till LUS' sammanfattning av målsättningen men föreslår vissa ändringar på några av de tolv punkterna.

Av *skolöverstyrelsens remissinstanser* synes de flesta som uttalat sig om målsättningen acceptera LUS' synpunkter. Några av instanserna anser att vissa av dessa synpunkter bör betonas starkare, medan andra ställer sig frågande inför förslag som synes behöva ytterligare belysning och inför problem som förefaller kvarstå. *Länsskolnämnden i Uppsala län* anser det viktigt inte minst med hänsyn till disciplin och arbetstrivsel i skolan att moment av socialpsykologisk natur, som t. ex. personlighet och roll, referensgrupper, normativa grupprocesser, attitydernas uppkomst och förändringar m. m., får en central plats i utbildningen inom ämnet pedagogik. *Länsskolnämnderna i Jönköpings, Västernorrlands och Jämtlands län* betonar lärarens arbetsledarfunktioner i förhållande till eleverna. *Länsskolnämnderna i Blekinge och Norrbottens län* understryker värdet av kontakten med näringslivet och med den tekniska och ekonomiska utvecklingen, när det gäller lärarutbildningen för yrkesinriktade studielinjer. *Lärarhögskolan i Stockholm* föreslår följande tillägg till de sammanfattande tolv punkterna: Utbildningen skall ge kännedom om sådana åtgärder, som befrämjar trivsel och arbetsro i skolarbetet och som motverkar tendenser i annan riktning.

Även *universitetskanslersämbetet* delar utredningens allmänna värderingar i många och väsentliga delar, bl. a. utbildningens inriktning mot en medveten skolning av läraren för att ge denne en elevcentrerad attityd och förståelse för den nya skolans bärande principer.

Såsom i annat sammanhang refereras ansluter sig *skolöverstyrelsen* och *universitetskanslersämbetet* inte till LUS' krav på genomgången gymnasium för samtliga lärarkategorier. *Humanistiska fakulteten vid universitetet i Stockholm* däremot finner de skäl vägande som LUS anger för att samtliga lärare skall besitta en allmänbildning som svarar mot gymnasiekunskaper, vilka på vitala områden fördjupats.

Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Lund konstaterar efter genomgång av studieplanerna att föga utrymme givits åt de allmänbildande momenten och anför vidare.

Möjligheterna för lärarkandidaterna att skaffa den av de sakkunniga önskade allmänbildningen synes ej existera med hänsyn till den hårt bundna tidsramen. Enligt sektionens mening föreligger här en diskrepans i förhållandet mellan å ena sidan utformningen av den nya skolan och de uppgifter denna ställer på lärarna och å andra sidan utbildningen av lärarna.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Lund efterlyser med tanke på naturvetenskapernas betydelse för vår moderna, materiella kultur krav inte endast på teknisk utan även på allmän naturvetenskaplig orientering i den fördjupade allmänbildningen. Efter gymnasiereformens genomförande synes ett sådant krav kunna bli uppfyllt, om genomgång av gymnasium uppställs som generellt villkor för intagning till lärarutbildning.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala understryker att fördjupningen av allmänbildningen bör innehålla stora moment av naturvetenskapliga och biologisk-medicinska kunskaper och synsätt. *Konsistoriet vid universitetet i Lund* hävdar att LUS helt utelämnat ett så fundamentalt problem som våra naturresursers handhavande och vill därför understryka, att det är en central uppgift för skolan att söka skapa insikt om nödvändigheten av att individ och samhälle samverkar till att en biologiskt acceptabel miljö bevaras samt att våra naturresurser förvaltas på ett ansvarsfullt sätt.

Styrelsen för Musikaliska akademien konstaterar med tillfredsställelse att LUS fäster särskild vikt vid skolans estetiska fostran, och *Teckningslärarnas och TI-elevernas förening* anser att LUS här vidrör ett av samhällets viktigaste problem.

I fråga om ämnesutbildningen understryker *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala* betydelsen av goda ämnesteoretiska kunskaper, särskilt på högstadiet och gymnasiet, och anser att dessa inte får komma i bakgrunden för den pedagogiska, metodiska och praktiska utbildningen. *Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund* framhåller att en av skolans angelägnaste uppgifter är att bibringa eleverna erforderliga kunskaper om det svenska rättssamhället, dess grundläggande principer och viktigaste rättsregler. För att möjliggöra detta måste inom lärarutbildningens samtliga stadier rättskunskapen få tillbörligt utrymme.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm och *Universitetslärarförbundet* framhåller, att de ämnesteoretiska målsättningarna bör accentueras i kraven på lärarutbildningens uppgifter. Mot bakgrunden härav framstår enligt universitetslärarförbundets mening de föreslagna teoristudietiderna för högstadie- och gymnasielärarna såsom absoluta minima. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg* anser det fullt naturligt, att den ämnesteoretiska utbildningen får sin inriktning präglad av skolans

läroplaner, men detta får enligt fakultetens uppfattning inte medföra att varje moment i utbildningen måste få en praktisk syftning.

LUS' uppfattning att utbildningen skall stå på vetenskaplig grund understryks bl. a. av SACO och Universitetslärarförbundet. I organisatoriskt hänseende har grunden för effektuerandet av denna målsättning dock inte i alla delar skapats i LUS' detaljförslag, framhåller emellertid universitetslärarförbundet.

Enligt skolöverstyrelsens mening kan inte samtliga lärare förutsättas delta i det pedagogiska forskningsarbetet på vetenskaplig grund men de kan ha kontakt med eller hålla sig informerade om det. Utbildningen skall därför ge lärarna förutsättningar för detta. Rektor och kollegium vid Rostads folkskoleseminarium i Kalmar hävdar att det finns en allmän tendens att överskatta de omedelbara forskningskontakternas effekter i lärarutbildningen.

LUS' uttalande om betydelsen av lärarens insikter i psykologi, pedagogik och metodik understryks av flera remissinstanser. Skolledarförbundet betonar de psykologiska insikterna med tyngdpunkten lagd på personlighets- och utvecklingspsykologi. Enligt förbundets uppfattning har frågan om lärarens elevvårdande uppgifter inte heller lösts tillfredsställande. För att ge ökat utrymme åt dessa avsnitt bör tiden för den direkta lärarutbildningen förlängas.

Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid Malmö latinskola anser att de s. k. elevnära momenten måste få stort utrymme på bekostnad av t. ex. pedagogikens historia. Svenska förbundet för specialundervisning instämmer helt i de sakkunnigas förslag till utökad kunskap om elever med skrivsvårigheter och om metodiska lösningar för sådana elever.

Flera remissinstanser uppehåller sig vid frågan om arbetssättet i skolan och undervisningsformerna. Skolöverstyrelsen liksom ett par länskolnämnder betonar sålunda lärarens roll som arbetsledare och hjälpmedels användning i undervisningen. SACO, Lärarnas riksförbund och Hermods Korrespondensinstitut understryker lärarnas viktiga uppgift att fostra eleverna till självständigt arbete, vilket förutsätter att lärarna själva i sin utbildning fått träning i sådana moment. SACO tillägger att en annan förutsättning för detta är att utbildningen är förlagd till utbildningsanstalter, där vetenskaplig forskning bedrivs. Lärarnas riksförbund hyser vissa farhågor för att studiegången blir så bunden, att den målsättning som är fastslagen för skolan försummas på universitetsnivå. Språkvetenskapliga sektionen vid universitetet i Göteborg framhåller, att det nuvarande studiesättet vid de fria fakulteterna bättre synes svara mot det för skolan rekommenderade arbetssättet, med självverksamhet och individualisering, än lärarutbildningslinjens strängt tidsreglerade momentföljd.

Lärarnas riksförbund betonar att läraren måste få stöd i undervisningen i form av goda yttre förutsättningar såsom ändamålsenliga skollokaler, lämpliga pedagogiska hjälpmedel, för de nya skolformerna avpassade läroböcker etc.

SECO betonar att de blivande lärarna måste erhålla insikter om kravet på objektivitet i undervisningen och att objektivitetskravet också måste ställas på läroboksvalet.

Lärarhögskolan i Göteborg anser, att lärarens fostrande uppgift alltför litet betonats och uttalar vidare.

I samband med lärarutbildningens mål skall finnas ett samlat uttryck för den syn som skall vara bakgrund för den fostran av elevens karaktär och personlighetsutveckling i enlighet med sina förutsättningar, som uppställts som första uppgift för skolans arbete bland de unga.

Kravet på skolning till neutralitet och objektivitet i undervisningen bör inte drivas så långt, att man förbiser sådana moment inom livs- och samhällsåskådningarna, där inga delade meningar råder.

2.3 Departementschefen

2.3.1 Behovet av lärare

Utbildning ger vidgade möjligheter för den enskilda människan att utveckla sina personliga anlag och intressen. Den är samtidigt en av de viktigaste förutsättningarna för ekonomisk tillväxt och sociala framsteg. Utbildningen bör genom sin utformning och genom en alltmer breddad rekrytering medverka till att utjämna sociala och ekonomiska olikheter i samhället. Den spelar därigenom en väsentlig roll för strävandena att åstadkomma en ökad jämlikhet mellan medborgarna.

Detta synsätt har präglat reformarbetet på utbildningsområdet under de senaste decennierna. Genom 1962 års beslut har alla barn och ungdomar tillförsäkrats en sammanhållen nioårig utbildning i en skolform som ställer eleven och hans utveckling i centrum för skolans verksamhet. Samma synsätt utgjorde en av grundvalarna för 1964 års riksdagsbeslut om en genomgripande omgestaltning av de gymnasiala skolorna.

Parallellt med detta reformarbete, som lett till stora och djupgående förändringar av skolans struktur, har utbildningsväsendet genomgått ett skede av utomordentligt stark expansion. Antalet elever på grundskolestadiet och det gymnasiala stadiet har under en 20-årsperiod ökat med i runt tal 60 %. Så gott som alla ungdomar får i dag nioårig utbildning. Närmare två tredjedelar

av dem fortsätter i någon gymnasial skolform. Denna andel beräknas fram till 1970-talets början växa till 80 à 85 %.

Denna dynamiska utveckling har givetvis ställt statsmakterna inför många problem, som i vissa fall visat sig svårlösta. Ett av de mera svårbemästrade är att förse skolväsendet med ändamålsenligt utbildade lärare i tillräckligt antal.

Den expansion av utbildningsväsendet som skett under senare år har varit möjlig bl. a. därför att antalet lärare ökat väsentligt. Sålunda har antalet små- och folkskollärare under den senaste tioårsperioden ökat med närmare en femtedel och i läroämnena har antalet lärare i runt tal fördubblats. Trots denna kraftiga ökning har emellertid tillskottet av lärare inte hållit jämna steg med skolväsendets expansion. Brist på utbildade lärare har därför uppkommit. Situationen är något olika för klasslärare och ämneslärare. Under de senaste åren har antalet icke behöriga klasslärare successivt ökat. På lågstadiet tjänstgjorde hösten 1963 ca 700 och hösten 1966 ca 1 400 icke utbildade lärare. Sistnämnda antal är närmare 10 % av det totala lärarbehovet för stadiet. På mellanstadiet tjänstgjorde hösten 1963 ca 1 100 lärare utan utbildning för stadiet. Hösten 1966 var motsvarande tal ca 2 400 vilket är mer än 10 % av det totala lärarbehovet på mellanstadiet. Samtidigt bestred folkskollärare utan vidareutbildning undervisning på grundskolans högstadium och realskolestadiet i en omfattning som svarade mot ca 1 600 heltidstjänster. Vidare tjänstgjorde småskollärare i viss utsträckning på mellanstadiet. Bilden blir därför något ljusare om man jämför den totala tillgången på klasslärare med behovet på låg- och mellanstadiet, dvs. om man tänker sig att varje lärare med småskollärarexamen tjänstgjorde på lågstadiet och varje lärare med folkskollärarexamen på mellanstadiet. Bristen på småskollärare skulle då innevarande läsår vara drygt 700 och bristen på folkskollärare knappt 700. Härtill kommer emellertid en brist på över 1 500 folkskollärare med särskild vidareutbildning för tjänstgöring på högstadiet. I fråga om lärare i läroämnena med akademisk utbildning har situationen sedan länge varit betydligt ogynnsammare. Tecken tyder emellertid på att en ändring till det bättre nu är på väg. Enligt det s. k. 60 %-alternativet, vilket innebär att 60 % av undervisningen i läroämnena på högstadiet skall bestridas av lärare med akademisk utbildning, var bristen relativt konstant under åren 1960—1964. År 1963 uppehölls undervisning i läroämnena i en omfattning motsvarande ca 3 400 heltidstjänster av lärare utan akademisk examen eller motsvarande behörighet. Hösten 1966 hade detta antal minskat till ca 2 700. Att situationen kontinuerligt förbättras, bekräftas även av rapporter från lärarförmedlingarnas verksamhet. Den konstaterade bristen fördelar sig emellertid mycket ojämnt på olika skolformer. Den är särskilt stor på högstadiet, medan lärarbristen på gymnasiet är obetydlig. Vidare är bristen på lärare särskilt stor i fråga om naturvetenskapliga ämnen.

Under det senaste decenniet har fortlöpande utförts undersökningar av den faktiska lärarsituationen och beräkningar av behov av och tillgång på lärare i framtiden. Allteftersom det blivit möjligt att bedöma utfallet av prognoserna

har det regelmässigt visat sig att lärarbehovet underskattats. Förklaringarna härtill är flera. När det gäller de icke-obligatoriska skolorna är en avgörande orsak till det ökade lärarbehovet, att efterfrågan på utbildning vuxit snabbare än man förutsett, vilket i sin tur föranlett statsmakterna att besluta en snabbare utbyggnad av dessa skolformer. Förutom av skolväsendets dimensionering beror lärarbehovet på den s. k. lärartätheten, varmed brukar menas förhållandet mellan antalet elever och antalet lärare. Av väsentlig betydelse för lärartätheten är den genomsnittliga klasstorleken. År 1965 visade det sig att den genomsnittliga klasstorleken i grundskolan sjunkit under vad som förutsattes i 1962 års grundskolebeslut. Följden hade blivit ett avsevärt ökat lärarbehov, framför allt av folkskollärare. Vissa åtgärder vidtogs under våren 1966 i syfte att gradvis uppnå de år 1962 förutsatta klasstorlekarna. Enligt skolöverstyrelsens redovisning i anslagsframställningarna för budgetåret 1967/68 synes detta syfte delvis ha nåtts i årskurserna 1, 4 och 7.

Det av LUS redovisade prognosarbetet, som varit mycket omfattande och grundligt, har syftat främst till en kartläggning av nuvarande lärarsituation och beräkningar av behovet av lärare i framtiden. LUS framhåller svårigheterna att med större noggrannhet uppskatta detta behov. Det är belysande att konstatera att den s. k. klasslärarprognosen, ursprungligen publicerad år 1962, reviderades av LUS åren 1964 och 1965 med anledning av de nya befolkningsprognoser som framlades år 1963 och år 1965. De senaste bedömningarna av lärarbehovet avviker avsevärt från den första. LUS har bedömt behovet av lärare under 1970-talet så, att 1 100 studerande bör intas till lågstadielärarutbildning, ca 1 500 till mellanstadielärarutbildning och ca 2 000 till ämneslärarutbildning. Till lågstadielärarutbildning intas innevarande budgetår 1 440 studerande och till mellanstadielärarutbildning 1 344 studerande. I anslagsberäkningarna för innevarande budgetår i fråga om ämneslärarutbildning har vidare räknats med en intagning av ca 2 000 ämneslärarkandidater under budgetåret.

Remissinstanserna har i regel starkt förordat en högre intagningskapacitet vid lärarutbildningsanstalterna än den LUS räknat med. Man anser bl. a. att LUS i sina prognoser underskattat behovet av lärare för vuxenutbildning och postgymnasial utbildning men kritiserar också LUS' antagande att lärarbristen i huvudsak skulle vara hävd omkring 1970.

Enligt vad jag erfarit pågår inom statistiska centralbyråns prognosinstitut arbetet med nya beräkningar över behovet av såväl klasslärare som lärare i läroämnena. I fråga om klasslärare torde resultatet av beräkningarna framläggas inom kort.

I avvaktan härpå har vissa överslagsmässiga kalkyler gjorts inom ecklesiastikdepartementet. Enligt dessa torde en intagning till småskollärarutbildning av den omfattning LUS föreslagit, nämligen 1 100 lärarkandidater, vara tillräcklig på lång sikt. De närmaste åren borde emellertid kapaciteten med hänsyn till bl. a. nu rådande lärarsituation vara väsentligt större. I fråga om mellanstadielärarutbildning skulle enligt kalkylerna den av LUS föreslagna kapaci-

teten även på längre sikt vara helt otillräcklig. Beträffande lärare i läroämnen skulle de närmaste åren erfordras ett årligt nytillskott motsvarande i runt tal 2 000 heltidstjänster för att år 1970 balans mellan tillgång och efterfrågan skulle kunna uppnås. För att erhålla ett sådant tillskott måste intagningen till ämneslärarutbildning vara avsevärt högre.

För egen del är jag övertygad om nödvändigheten av att vidga lärarutbildningens kapacitet. Det är angeläget att så snart som möjligt komma till rätta med lärarbristen och förse skolväsendet med ett tillräckligt antal utbildade lärare. Redan uppgifter om nuläget och bedömningar av skolväsendets framtida utveckling motiverar, såsom remissinstanserna framhållit, att fler lärare utbildas än enligt LUS' förslag. Det är emellertid nödvändigt att vid bestämmandet av lärarutbildningens kapacitet anlägga ett vidare perspektiv än vad som följer av ett strikt tillgodoseende av skolväsendets behov av lärare. Osäkerheten i sådana beräkningar har nyss berörts. Som också LUS framhållit får emellertid orsaken till att lärarprognoserna hittills ofta slagit fel till en del sökas i det faktum att av de lärarutbildade ett mindre antal än beräknat utnyttjat sin utbildning för pedagogisk verksamhet i skolan.

Bakgrunden härtill torde i betydande grad vara den allmänna användbarhet som en pedagogisk utbildning har. Att detta gäller ämneslärarutbildningen är uppenbart, då denna till betydande del utgörs av en akademisk grundutbildning av värde för en mängd olika yrkeskategorier. Inte så få av dem som efter avslutad grundutbildning ännu tvekar i valet mellan lärarbanan och annan yrkesverksamhet synes hitintills också ha genomgått den avslutande praktisk-pedagogiska lärarutbildningen utan att därför sedan bli lärare. Med den uppbyggnad den nya ämneslärarutbildningen får, enligt mina på LUS' förslag grundade ställningstaganden, blir även i framtiden denna utbildning användbar och attraktiv för många andra än dem som slutligt väljer läraryrket. Det sagda kommer med sannolikhet också att gälla för den nya klasslärarutbildningen. Redan nu har denna utbildning visat sig värdefull inom områden utanför skolväsendet, vilket beror på att den är brett upplagd med allmänna ämnen och vid sidan härav psykologiska, pedagogiska och metodiska studier. De förstärkningar av klasslärarutbildningen jag i det följande avser att föreslå kommer att medverka till att utbildningens avnämmarkrets breddas ytterligare. Det anförda visar att det är nödvändigt att i framtiden vid dimensioneringen av lärarutbildningen ta hänsyn även till att pedagogiskt utbildad arbetskraft i växande utsträckning efterfrågas av andra avnämare än skolväsendet.

Ungdomens intresse för olika former av postgymnasial utbildning, bl. a. lärarutbildning är stort i dagens läge. Som framgår av statistiska centralbyråns remissyttrande var sålunda höstterminen 1965 antalet sökande till klasslärarutbildning mer än dubbelt så stort som antalet utbildningsplatser. Goda möjligheter bör därför föreligga att tillgodose samhällets efterfrågan på pedagogiskt utbildad personal.

Jag har här enbart uppehållit mig vid dimensioneringen av lärarutbildningen. Det förda resonemanget har emellertid räckvidd därutöver och ger en intressant principiell belysning av användningen av arbetskraftsprognoser vid dimensioneringen av utbildningsvägar. Ursprungligen var syftet med dylika prognoser enbart eller främst att motivera en eventuell begränsning av utbildningsvägarnas kapacitet i syfte att undvika »överproduktion» av utbildade. I ljuset av bl. a. de erfarenheter man gjort dels av prognosernas osäkerhet och dels av den vida användbarheten av många slag av utbildning har synen på arbetskraftsprognoserna successivt förändrats. Numera — och detta är en internationell företeelse med giltighet i alla mer utvecklade länder — är prognosernas främsta uppgift att på ett så tidigt stadium som möjligt rikta uppmärksamheten på kommande arbetskraftsbehov så att bristsituationer så långt möjligt kan undvikas. Endast när det gäller mycket specialiserad utbildning med ingen eller ringa användbarhet utanför en speciell yrkesverksamhet, är det tillrådligt att begränsa utbildningskapaciteten på grundval av behovsprognoser, som förutsäger ett kommande arbetskraftsöverskott. I övriga fall måste eventuella kapacitetsbegränsningar göras med hänsyn till de resurser som finns. Härvid spelar behovsprognoserna självfallet en roll vid fördelningen av tillgängliga resurser.

Av vad jag anfört framgår att lärarutbildningen — av såväl klasslärare som ämneslärare — inte kan dimensioneras så snävt att den svarar bara mot skolväsendets behov. Det är därför tillfredsställande att vi i dag förfogar över en lärarutbildningsorganisation vilken — som jag skall återkomma till i det följande — utan avsevärda svårigheter kan anpassas inte endast till den nya utbildningens utformning utan också kan ges en väsentligt ökad kapacitet. I ett läge med en besvärande lärarbrist och med förutsedda ökade behov av lärare inom skolväsendets område måste slutsatsen bli att för den period, som nu kan överblickas, bör intagningen till lärarutbildning ligga på en nivå som är påtagligt högre än nu. Jag räknar med att till lågstadielärarutbildning bör intas ca 1 400 och till mellanstadielärarutbildning ca 1 800 studerande omkring år 1970. I jämförelse med intagningskapaciteten budgetåren 1965/66 och 1966/67 utgör detta en ökning med sammanlagt i runt tal 1 000 resp. 500 studerande. Även den praktisk-pedagogiska delen av ämneslärarutbildningen bör öka i omfattning, och jag räknar med att ca 2 300 studerande skall intas årligen för sådan utbildning.

Jag vill ånyo understryka den osäkerhet som kännetecknar prognoser rörande behovet av pedagogiskt utbildad arbetskraft. Den hittillsvarande utvecklingen visar klart att sådana prognoser måste användas med stor försiktighet och kontinuerligt omarbetas. »Rullande» prognoser och planering är numera nödvändiga. Utbildningsorganisationen bör göras så elastisk, att den lätt och snabbt kan ställas om med hänsyn till de förändringar i intagningens omfattning som föranleds av sådan kontinuerligt överarbetad planering. De förslag jag i det följande framlägger har utformats med beaktande härav.

2.3.2 Lärarutbildningens mål

Det är naturligt att vid reformeringen av skolväsendet förändringarna i den yttre strukturen kan genomföras snabbare än förverkligandet på det »inre planet» av den nya skolans målsättning, kursinnehåll och verksamhetsformer. Betydande insatser har emellertid gjorts och åtskilliga resultat uppnått också i sistnämnda hänseende. Förutsättningar härför har skapats genom att skollokaler har upprustats, hjälpmedel anskaffats i snabb takt och fortbildningen av lärare intensifierats. Samtidigt har lärarnas grundutbildning i möjligaste mån successivt anpassats till de nya kraven. Den nu aktuella, mer omfattande reformen av lärarutbildningen är ett viktigt led i ansträngningarna att skapa förutsättningar för fortsatta förbättringar av vårt skolväsende.

Målet för lärarutbildningen måste givetvis, vilket också LUS framhåller, fastställas med utgångspunkt i de nya skolformernas målsättning, kursinnehåll och verksamhetsformer, såsom dessa närmare angivits i läroplanerna. De punkter i LUS' sammanfattning av lärarutbildningens mål, som ger uttryck för detta samband, har föranlett få erinringar i remissyttrandena. Vissa nyanseringar eller kritiska synpunkter gäller närmast LUS' detaljutformning av lärarutbildningen. Till sådana frågor återkommer jag i min framställning. Detsamma gäller frågan om förutbildningen, vilken inte bör behandlas i förevarande mera allmänna sammanhang. Här skall jag kort beröra frågorna om lärarutbildningens vetenskapliga karaktär och lärarutbildningen såsom ett led i den fortgående skolreformen (punkterna 7 och 12 i LUS' sammanfattning).

Vid utformningen av en ny lärarutbildning är det som nyss antytts självklart, att man bör utgå från den nya skolans krav. Man måste emellertid hålla i minnet att skolan inte får vara statisk. Den måste ständigt utvecklas i takt med förändringarna i samhället och samtidigt utveckla de unga generationernas vilja att ytterligare förbättra detta. De första lärarna med den nya lärarutbildningen kommer att vara verksamma ännu ett stycke in på 2000-talet. Den tidens skola kommer med största sannolikhet att i åtskilliga hänseenden avvika från dagens. Även om de grundläggande målsättningarna står kvar, ändras studievägar och kursinnehåll. Mycket tyder på att lärarnas roll och formerna för deras verksamhet tillhör det som kommer att vara mest förändrat. Att i dag mera i detalj ange dessa förändringar låter sig inte göra. Några tendenser kan dock registreras. Lärarens uppgift som informationsgivare kommer att bli mycket mindre och övertas av nya och förbättrade pedagogiska hjälpmedel. Med sådana kan säkerligen läraren också avlastas en betydande del av arbetet med kunskapskontrollen. Den traditionella klassundervisningen, som i grundskolan redan till en del börjat överges, kommer sannolikt att successivt ersättas av andra arbetsformer. Måhända kommer också själva systemet med indelning i klasser att försvinna; i varje fall kommer klassen som undervisningsgrupp att i stor utsträckning ersättas av friare bildningar av studiegrupper med varierande storlek och sammansättning. Orsakerna till en sådan utveckling är flera. Här skall i första hand erinras om nödvändigheten av att ta större hän-

syn till den enskilde elevens behov och intressen, vilket leder till krav på mer differentierade verksamhetsformer. I samma riktning pekar behovet av ökat utbyte — kvalitativt och/eller kvantitativt — av kapital- och personalinsatser på utbildningsområdet.

Det är uppenbart att vi aldrig kan konstruera en utbildning som förbereder läraren för förändringar i den meningen att han från första början behärskar alla nya kursplaner eller verksamhetsformer, som kommer att möta honom under hans lärarverksamhet. Däremot måste vi utbilda lärare som är inriktade på förändringar. Det betyder inte bara att de skall vara mottagliga för nyheter som införs i skolan, utan också att de själva måste åstadkomma förbättringar genom att stimulera till, pröva och driva fram förändringar. Det är sålunda av största vikt, att den nya lärarutbildningen blir ett led i den fortgående skolreformen och hos läraren grundlägger vilja och förmåga till omvärdering och ständig förbättring av skolans arbetssituation, av kurser och lärostoff. Det fordras också att hos läraren skapas förmåga att kritiskt bedöma företeelser och problem liksom att han ges goda förutsättningar att följa det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. I denna mening bör lärarutbildningen stå på vetenskaplig grund. Därmed är inte sagt, att samtliga lärare kan förutsättas aktivt delta i ett sådant pedagogiskt forskningsarbete på vetenskaplig grund men de bör kunna ha kontakt med och hålla sig informerade om arbetet. Utbildningen måste ge lärarna de förutsättningar som behövs härför.

I detta sammanhang vill jag till sist konstatera att förändringar i lärarens roll och formerna för hans verksamhet i den riktning nuvarande tendenser pekar på längre sikt kan leda till att sammansättningen av den del av skolans personal som är direkt engagerad i undervisningsarbetet förändras väsentligt. Redan nu har skolväsendet tillförts stödpersonal i betydande omfattning såsom kuratorer, bibliotekarier, institutionstekniker och skrivbiträden för lärare. Inom det pedagogiska utvecklingsarbetet bedrivs försök bl. a. med att flytta över vissa arbetsuppgifter som traditionellt åvilat lärare på assistentpersonal. Det är för tidigt att värdera betydelsen av en sådan ändrad fördelning av undervisningsuppgifterna. Däremot aktualiseras redan nu en viss differentiering av lärarkåren genom att huvudlärarsystemet ges en fastare organisation och huvudlärarna får mer preciserade uppgifter. Jag återkommer härtill i det följande.

3. Lärarutbildningens innehåll och utformning

3.1 Utbildningens innehåll och specialisering

3.1.1 Lärarutbildningssakkunniga

Lärarutbildningens innehåll grupperas för samtliga lärare i fyra huvudkategorier: ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik.

Ämnesutbildningen (s. 115) föreslås för *lågstadiet*s lärare omfatta alla ämnen på lågstadiet utom slöjd, men ämnesfördjupning skall förekomma främst i svenska, religionskunskap, bild- och formarbete, musik och gymnastik. LUS räknar sålunda med ett praktiskt taget renodlat klasslärarsystem på lågstadiet.

Ämnesbyten och ämnesspecialisering har lett till att *mellanstadiet*s lärare inte undervisar i alla ämnen. Klassens veckotimtal och lärarens överensstämmer inte längre. Ett modifierat klasslärarsystem föreslås därför på detta stadium. Ämnesområdesbegränsningen leder till en annan typ av ämnesfördjupning än tidigare. Denna bör ske i färre ämnen och omfatta svenska, engelska, ett av orienteringsämnena samhällskunskap, historia, geografi och biologi samt ett av övningsämnena musik och gymnastik. Mindre ämnesfördjupande kurser föreslås i matematik, religionskunskap samt bild- och formarbete. Mellanstadieläraren får inte kompetens i slöjd.

För *högstadiet*s lärare bör ämnesbredden omfatta normalt tre ämnen. Även den för högstadiet vidareutbildade mellanstadieläraren skall ha ämnesfördjupning i tre ämnen.

Gymnasielärarnas ämneskrets förelås regelmässigt omfatta två ämnen. I undantagsfall bör emellertid även dessa lärare kunna ha tre ämnen.

Pedagogikutbildningen (s. 122) bör få en klart starkare inriktning mot läraryrket än hittills. Pedagogik och metodik måste nära samordnas. LUS har låtit undersöka klasslärarkandidaters och aktiva lärares uppfattning om pedagogikämnet. Utvecklingspsykologi, mentalhygien och pedagogisk psykologi värderades högst. Pedagogikens historia och statistik intresserade minst.

LUS definierar pedagogik som vetenskapen om hur man undervisar. Pedagogikforskningen och pedagogikutbildningen bör centreras kring undervisningsprocessen, dess mål, betingelser och resultat. Till målfrågorna hör läroplans- och kursplaneforskning, som bör följas upp i aktivt kursplaneringsarbete. Undervisningsprocessens betingelser för lärare och elever utgör ett stort forskningsområde.

LUS understryker pedagogikens centrala plats i lärarutbildningen. Ämnets företrädare har därför visst ansvar även för den rent ämnesmässiga utbildningen.

Metodiken (s. 140) utgör i förhållande till ämnesteorin, pedagogik och praktik ett gränsområde och ett samordningsområde. Den uppdelas vanligen i allmän och speciell metodik. Den förra samordnas nära med pedagogiken. Huvuddelen av den speciella metodiken är ämnesmetodik och står nära ämnesutbildningen. Metodikutbildningen får inte enbart bestå av tekniska grepp, didaktiska knep och tumregler. Den skall syfta till noggranna observationer av hur valet av lärostoff, arbetssätt och hjälpmedel görs inför en viss uppgift. Metodikundervisningen skall vila på en god ämnesmässig grund och vara väl underbyggd av och nära korrespondera med undervisningen i psykologi och i pedagogik. Ett viktigt led i utbildningen är planering av undervisningen på längre sikt. Undervisningstekniska detaljer skall uppmärksammas och hör delvis till handledarnas uppgifter. En väsentlig fråga är hur man på bästa sätt skall kunna leda lärarkandidaterna till ett självständigt ställningstagande i metodfrågor. Metodikutbildningens centrala uppgift ligger i att åstadkomma en intim samverkan mellan lärarutbildningens teori och praktik. Det bör ske bl. a. genom seminarieövningar för lärarkandidaterna under gemensam ledning av pedagogik- och metodiklektorer samt handledare, genom konferenser mellan nyssnämnda lärare, genom systematisering av metodiakttagelser t. ex. genom att lärarkandidaterna får föra s. k. didaktisk journal. Vidare bör planer utarbetas för samordningen av pedagogik- och metodikutbildningen, och varje handledare bör föra särskild utbildningsjournal.

Med *praktik* (s. 159) förstås de utbildningsavsnitt, där lärarkandidaten får övning i att undervisa eller i övrigt fullgöra en lärares syssla i konkreta skolsituationer. Praktikmomenten indelas i auskultationer, undervisningsövningar och praktiktjänstgöring.

LUS föreslår att antalet auskultationer nedskärs och att de samtidigt görs effektivare genom användande av intern television (ITV), varigenom ett stort antal lärarkandidater och lärare kan göra samtidigt elev-, lärar- och metodobservationer. Auskultationer av traditionell typ har dock sitt berättigande såsom introduktion till undervisningsövningarna.

Även undervisningsövningarna kan effektiviseras och nedbringas till antalet bl. a. genom att praktikterminen i högre grad än nu är fallet blir en verklig utbildningstermin. Praktiktjänstgöringen ute i skolväsendet skall dels verka yrkesorienterande, målinriktande och problemorienterande, dels ge tillfälle att pröva i utbildningen vunna färdigheter och övertagandet av läraransvaret.

Praktiktjänstgöringen måste mera uttalat än tidigare infogas i den övriga utbildningen. Härav följer bl. a. att lärarhögskolan skall ta det fulla ansvaret för den pedagogiska verksamheten under praktiken i handledarklasserna. Metodiklektorns funktion bör inte enbart vara undervisande och handledande utan även samordnande och sammanhållande. Den för metodikutbildningen kanske väsentligaste frågan är dock, hur en tillfredsställande överensstämmelse skall kunna uppnås mellan metodikutbildningens innehåll och de praktiska övning-

arna. En av kärnpunkterna i hela utbildningen är därför valet av handledare och utbildningen av dessa.

I fråga om utbildningens *specialisering på olika lärarkategorier* (s. 170) betonar LUS att målet för lärarens verksamhet är »den enskilde elevens rika, allsidiga och kontinuerliga utveckling» och att denna målsättning leder till att läraryrket måste ses som en helhet. Specialisering och uppdelning av lärarna på olika kategorier kan emellertid av praktiska skäl inte undvikas. Läraryrket har gått mot ökad specialisering. Ämneslärarnas årskursvidd har minskat liksom i viss mån ämnesvidden. En och samma lärare kan inte vägleda eleverna i alla ämnen genom hela skoltiden. Den nuvarande uppdelningen på klasslärare och ämneslärare är historiskt betingad och har kommit i ett annat läge i och med att det gamla parallellskolesystemet (folkskola-läroverk) ersätts med ett enhetsskolesystem.

LUS gjorde hösten 1962 en undersökning i fråga om klassläraresystemets tillämpning på mellanstadiet i kommuner, där den nya skolorganisationen nått lägst årskurs 6. Resultaten härav redovisas i betänkandet Lärare på grundskolans mellanstadium (SOU 1963:35). Undersökningen visar att det på mellanstadiet inte längre råder något renodlat klassläraresystem och att lärarna på detta stadium inte heller önskar ett sådant. Samtidigt är det uppenbart, att det nya mellanstadiet ej konstruerats för ett ämnesläraresystem. Avvägning måste ske mellan helhetsaspekten och specialiseringsaspekten.

LUS har även låtit undersöka intresset bland ca 1 300 mellanstadielärare för undervisning i olika skolämnen samt dessa lärares inställning till olika stadiegränser. Resultatet redovisas i betänkandet Specialundersökningar om lärarutbildning (SOU 1965:31, del 3). Härav framgår bl. a. att 69 % av de tillfrågade ville ha stadierna indelade i årskurserna 1—3, 4—6 och 7—9 medan 22 % uttalade sig för en stadiindelning 1—3 och 4—9. LUS påpekar emellertid att resultatet måste ses mot bakgrund av att utbildningen för de svarande anpassats till det förstnämnda alternativet.

Läraryrket för mellanstadiet kan enligt LUS' uppfattning inte längre baseras på tillämpandet av ett renodlat klassläraresystem. Ämnet slöjd föreslås därför helt överfört till facklärare. Vidare skall mellanstadieläraren undervisa i endast ett av ämnena musik och gymnastik. Ämnesområdesbegränsningen skall samtidigt leda till ämnesfördjupning.

Den nuvarande indelningen av skolans ämnen i läroämnen, övningsämnen och yrkesämnen är oskarp och godtycklig och vilar på en princip som inte har stöd i målsättningen för den nya skolan. Uppdelningen i läroämnen och övningsämnen är en rest av ett äldre synsätt om vissa ämnen som formellt bildande och andra som manuellt färdighetsfrämjande. Den nutida uppdelningen i grundskolan på färdighetsämnen (svenska, främmande språk och matematik) och orienteringsämnen (historia, samhällskunskap, kristendoms-kunskap, geografi osv.) är en principiellt annan, men inte heller denna kan bli konsekvent. Yrkes-

ämnenas ställning som en från övriga ämnen helt skild grupp beror också på ett synsätt som blir allt mindre giltigt.

Den för LUS självklara målsättningen, att läraren skall få en i alla avseenden och i alla ämnen fullgod utbildning — om än inte för all framtid — leder till slutsatsen att alla ämnen i detta avseende är likvärdiga. Nuvarande hinder mot kombination av läro-, övnings- och yrkesämnena bör därför elimineras även om ett fritt kombinerande inte är tillrådligt. Lärarnas kategorisering på stadier och ämnen är inte a priori given utan endast ett resultat av rent praktiska avvägningar.

Beträffande *specialklasser* framhåller LUS att förekomsten av en kategori speciallärare får inte tas som en förevändning att alltid sammanföra elever, som är i behov av speciell undervisning och vård, till särskilda klasser. Speciallärarutbildningen bör i tilltagande grad avse ett klinikersystem snarare än ett specialklasssystem.

Helhetssynen på läraruppgiften leder till att utbildningen för de olika lärarkategorier, som av praktiska skäl är nödvändiga, bör ha ett gemensamt innehåll, gemensamma studieformer och gemensam organisation. Alla lärare måste ges en bred ämnesorientering, en målbeskrivning och en översiktlig analys av ämnesinnehållet förutom specialiserande moment. Med gemensamma studieformer menar LUS att lärarutbildningen för olika kategorier skall ske i högskolemässiga former. Den främsta motiveringen för detta ligger i de nya arbetsformerna i skolan med mera individualiserat och självständigt studium.

Gemensamt innehåll och gemensamma studieformer leder till en gemensam lärarutbildningsorganisation för olika stadiers lärarutbildning. Detta innebär också att intagning, studiegång och examination sker efter enhetliga principer.

Eftersom tidsramen för utbildningen måste begränsas, bör en *specialisering* bland lärarna ske. Denna blir resultatet av en avvägning mellan årskursvidd och ämnesvidd. LUS anser att *varje stadium* skall ha sin egen lärarkategori. Med hänsyn till det med högre stadier ökade ämnesinnehållet sker en successiv ämnesområdesbegränsning. Att stadiet får ange lärarens arbetsområde har sin grund bl. a. i tim- och kursplanernas konstruktion samt i den ombildning av klasserna som ofta sker efter vissa årskurser. Adjunktskåren klyvs i två grupper, en för högstadiet (i regel tre ämnen) och en för gymnasiestadiet (i regel två ämnen).

Klasslärarnas nuvarande uppdelning i två kategorier, folk- och småskollärare, går tillbaka på vissa provisoriska åtgärder vid 1800-talets mitt. 1957 års skolberedning aktualiserade frågan om en enda lärarkategori för årskurserna 1—6. LUS har kommit till den bestämda slutsatsen att lågstadiet bör ha lärare med specialisering på detta stadium. En av orsakerna till att behovet av specialklasser och specialundervisning av annan typ visat sig vara måttligt kan bero på

lågstadiespecialiseringen. Folkskollärarna är nu formellt behöriga att undervisa i årskurserna 1—6, men LUS anser deras reella kompetens för lågstadiet otillräcklig. En för de båda kategorierna gemensam utbildning kan inte ske utan tidsförlust. LUS fäster stort avseende vid att stadiegränserna i lärarutbildningen skall kunna överbryggas genom ett fast system för vidareutbildning (kap. 16).

Enligt tilläggsdirektiven den 6 juni 1962 borde de ämnesteoretiska och de praktisk-pedagogiska inslagen i lärarutbildningen så långt möjligt integreras. I fråga om den nuvarande lärarutbildningen framhåller LUS att klasslärarutbildningen har haft för mycket av integration mellan teori och praktik medan ämneslärarutbildningen har haft för litet. En utjämning bör åstadkommas. LUS har i sitt studieplansarbete beträffande ämneslärarutbildningen strävat efter att tillvarata alla möjligheter till rationaliseringsvinster genom *integrering* (s. 204). En planläggning av studierna inom ämneskombinationen bör leda till att dubbelläsning undviks, att närbesläktade moment i skilda ämnen kan stödja varandra samt att ämnena kan tas i lämplig ordning och i viss utsträckning parallellläggas eller varvas. Dylika anordningar avser mera det tekniska utanverket. Det väsentligaste är emellertid att utbildningen till innehåll och utformning står i meningsfull relation till den kommande yrkesutövningen.

Såsom en speciell aspekt av integrationsproblemet karaktäriserar LUS *kongruensproblemet* (s. 207). Härmed avses graden av överensstämmelse mellan den utbildning läraren själv fått i ett ämne och den undervisning han senare skall meddela i samma ämne.

I direktiven för LUS underströks, att den ämnesteoretiska utbildningen måste bättre anpassas till skolans läroplaner. LUS har låtit dels kartlägga den ämnesteoretiska lärarutbildningen vid universiteten, dels utföra s. k. kongruensbestämningar. Resultaten redovisas i betänkandet Specialundersökningar om lärarutbildning (SOU 1965:31, delarna 4 och 5). Enligt dessa har inkongruenserna sin orsak mera i hur studieplanerna tillämpas än i deras innehåll.

LUS förordar att kongruensproblemet löses på så sätt, att studierna i avgränsade examensämnen och i hela betygsenheter ersätts med ett mera elastiskt kombinationssystem av mindre, avgränsade delkurser, som är riksgiltiga och som kan sammanfogas till examina enligt givna regler. Detta kräver bl. a. en ny examensordning.

Även i klasslärarutbildningen är kongruensproblemet aktuellt men ej i samma utsträckning som beträffande ämneslärarutbildningen. De för den nuvarande klasslärarutbildningen utmärkande frivilliga kurserna föreslås avskaffade. Ett system med tillval av fördjupningskurser, i vilka lärarkandidaterna är skyldiga delta, bör ge klarare målinriktning och större effektivitet. Den fasta studiegången innebär också att praktikterminen i högre grad än hittills måste bli en av lärarhögskolan ledd utbildning.

LUS framhåller att den nya och bättre lärarutbildning de vill åstadkomma inte får ha vare sig traditionellt seminariemässig eller traditionellt akademisk uppläggning. Den bör mera ansluta sig till den form av fackhögskoleutbildning

som karaktäriserar utbildningen av läkare, tandläkare, civilingenjörer och civil-ekonomer. För dessa yrkeskategorier är utbildningen fast utan att vara skolmässig.

3.1.2 Yttranden

Den av LUS föreslagna indelningen av utbildningens innehåll i fyra huvuddelar — ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik — har remissinstanserna regelmässigt funnit adekvat. TCO påpekar dock att om LUS' intentioner härvidlag skall kunna förverkligas måste erforderliga resurser — såväl personella som materiella — ställas till lärarutbildningens förfogande.

Den föreslagna ämnesfördjupningen på de olika stadierna tillstyrks av bl. a. *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå, humanistiska fakulteten vid universitetet i Stockholm* och SFS.

Vad LUS föreslagit beträffande låg- och mellanstadielärarnas ämnesutbildning har i stort sett accepterats av *skolöverstyrelsens remissinstanser*. I fråga om lågstadielärarnas utbildning anser dock två folkskoleseminarier att hemkunskap bör ingå som självständigt ämne. Vad angår mellanstadielärarnas utbildning har ett tiotal av dessa remissinstanser framfört önskemål om möjligheter till ämnesfördjupning i fysik och kemi samt i religionskunskap.

Skolnämnden för Stockholms stad och län finner det otillfredsställande att lärarna på mellanstadiet inte skall få en utbildning som gör dem kompetenta att undervisa både i gymnastik och musik samt undrar enligt vilka grunder de studerande skall fördelas på de båda ämnena. Nämnden föreslår för sin del att i såväl gymnastik som musik ges en grundkurs som ger kompetens för undervisning i båda ämnena samt att därutöver även ges fördjupning i ettdera ämnet åt dem som så önskar.

Mot utredningens förslag att högstadielärarnas ämnesvidd normalt bör omfatta tre ämnen och gymnasielärarnas två med större djup i ämneskunskaperna har *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm* inte något att invända. *Filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå* ifrågasätter om inte större smidighet i systemet med ämneskombinationer vore möjlig. *Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala* finner det inte nödvändigt att varje högstadielärare har tre ämnen. En kombination med svenska och religionskunskap ger således flera timmar med samtliga elever i en klass än många av de föreslagna treämneskombinationerna. *Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Lund* betonar den stora vikten av självständigt vetenskapligt arbete vid gymnasielärarutbildningen.

Lärarnas riksförbund anser att lärare med bättre ämnesfördjupning än vad LUS föreslår behövs i samtliga ämnen på högstadiet, samt fortsätter.

Detta önskemål kan i viss mån tillgodoses, om ett antal tjänster i tvåämneskombinationer inrättas. Sådana tjänster bör nämligen finnas även av olika andra skäl. De redan färdigutbildade lärare, som har två ämnen i sin examen

bör kunna få tjänst på högstadiet. Vidare bör inte högstadiet vara helt stängt för lärare som enligt det av LUS föreslagna systemet utbildats för gymnasiet.

LUS menar visserligen, att kompetens i tre ämnen är en förutsättning för att klassföreståndarfrågorna skall kunna lösas. Det har dock vid närmare undersökningar visat sig, att denna uppfattning är förhastad. Det är möjligt att t. o. m. på ett treparallellt högstadium genomföra tvåämneskombinationer, låt vara med vissa byten mellan årskurserna 7 och 8. Man kan dessutom överväga att föra över en del av klassföreståndarnas rutinmässiga och elevvårdande uppgifter på andra befattningshavare, t. ex. kanslibiträden resp. skolkuratorer. LR finner således, att inga hinder möter för att inrätta både två- och treämnestjänster på högstadiet.

Vad beträffar *pedagogikutbildningen* delar *skolöverstyrelsen* LUS' uppfattning att pedagogikämnet bör inta en central plats i lärarutbildningen och måste få prägla undervisningen i alla ämnen vid lärarhögskolan. Överstyrelsen understryker angelägenheten av att ämnet får en starkare inriktning mot läraryrket än hittills. Såsom LUS framhållit måste utbildningen i ämnet ha sin grund i en kvalificerad vetenskaplig forskning. Den pedagogiska forskningens rön skall förmedlas till lärarkandidaterna och hos dem främja en förutsättningslös och kritiskt prövande inställning till deras egen kommande verksamhet.

Ett femtontal av de instanser som lämnat sina yttranden till skolöverstyrelsen instämmer helt i LUS' syn på pedagogikutbildningen och definition av ämnet pedagogik såsom vetenskapen om hur man undervisar, med centrering kring undervisningsprocessen, dess mål, betingelser och resultat. Flera av dessa remissinstanser anser emellertid definitionen otillräcklig. Uppgiften att undervisa kan inte isoleras från uppfostringsproblemet som helhet. Det väsentligt nya i skolreformerna, skolans fostran av eleverna och elevernas personlighetsutveckling, kommer med LUS' definition utanför ämnet pedagogik anser denna grupp. *Lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg* påpekar emellertid att det av flera uttalanden i utredningen framgår att LUS i princip accepterar en vidare definition.

Universitetskanslersämbetet tillstyrker i allt väsentligt LUS' förslag i fråga om lärarnas pedagogiska utbildning men anser att beträffande utformningen av denna också bör beaktas vad *medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala* anför. Fakulteten anser att vid planeringen av lärarutbildningen i pedagogik tillräcklig hänsyn inte har tagits till den nya målsättningen för skolan, nämligen att elevens personlighetsutveckling sätts i första hand, inhämtandet av kunskaper och färdighet i andra hand. De blivande lärarna bör bibringas kunskaper som ger dem en helhetssyn på barnet som växande organism och som ger dem de sociala aspekter på de olika mognadsskedena och de störningar i dessas normala förlopp som kan inträffa. Den utbildning i psykologi som ingår i ämnet pedagogik enligt studieplanen saknar den önskvärda helhetssynen samt integrationen av biologiska, psykologiska och sociala faktorer. Fakulteten anför vidare.

Fakulteten anser därför att en särskild kurs i *pedologi*, dvs. studiet av barnets liv och utveckling, bör ingå i ämnet pedagogik, omfattande framför allt utvecklingens och mognadsprocessernas biologi, psykologi och sociologi och det samband som finns mellan olika faktorer inom dessa områden. I anslutning till denna kurs bör de blivande lärarna även undervisas om de vanliga barnsjukdomarna, deras orsak och förlopp och förebyggande åtgärder, tillika om psykiska avvikelser och sjukdomar samt principerna för deras förebyggande och behandling, innefattande kännedom om existerande organisationer för dessa uppgifter på det sociala och medicinska området.

Även *konsistoriet* och *medicinska fakulteten vid universitetet i Umeå* förordar att pedologi skall ingå i pedagogikutbildningen.

LUS' förslag i fråga om pedagogikämnet tillstyrks i stort sett av bl. a. *Skolledarförbundet*, *TCO*, *SR*, *SFS* och *Centerns ungdomsförbund*. *SR* anför emellertid också att målsättningen fått en alltför ensidig inriktning på den rent undervisande funktionen hos läraren och åsidosatt lärarens elevvårdande och karaktärsfostrande uppgifter. *Sveriges Psykologförbund* ger uttryck åt liknande synpunkter.

Också *samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Lund* finner LUS' definition på pedagogik för trång och anför att pedagogiken som forskningsdisciplin har ett väsentligt vidare arbetsfält än att enbart syssla med frågan om hur man undervisar, ämnet har viktiga uppgifter att fylla i samhället även utanför den egentliga skolans ram.

Historisk-filosofiska och språkvetenskapliga sektionerna vid universitetet i Uppsala påpekar att LUS stundom synes betrakta pedagogiken såsom en renodlad lärarutbildningsdisciplin, helt koncentrerad till lärarhögskolorna, vilken uppfattning sektionerna tar avstånd från.

Behovet av pedagogisk forskning betonas av flera remissinstanser, däribland *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå*. *Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala* understryker behovet av kontakt med all samhällsvetenskaplig forskning. *Utredningen om lärarnas arbetsförhållanden* påpekar att det är synnerligen viktigt att de vunna forsknings- och försöksresultaten inte hamnar i arkivens gömmor utan görs tillgängliga för de aktiva pedagogerna och i den mån de befins värdefulla förverkligas i det dagliga skolarbetet. Detta bör gälla inte bara de framtida resultaten utan även de rikhaltiga samlingar av avhandlingar, försöksrapporter m.m. som redan föreligger. Den pedagogiska forskningen bör få goda ekonomiska villkor anser *Lärarnas riksförbund*, som samtidigt framhåller att särskilt inlärnings- och utvecklingspsykologi, läroplansforskning och testteori bör uppmuntras.

Den föreslagna integrationen mellan pedagogik och metodik tillstyrks av *SACO*, *TCO* och *SFS*. *Universitetslärarförbundet* önskar däremot en klarare gräns mellan pedagogik- och metodikämnena. *Svenska förbundet för specialundervisning* anför att specialundervisningens problem borde kraftigare ha accentuerats, eventuellt borde en särskild orienteringskurs härom lagts in i undervisningen.

I fråga om metodik en betonar skolöverstyrelsen att den inte är tillräckligt tillgodosedd i utbildningen och att de av LUS angivna huvudriktlinjerna (s. 149) bort på ett helt annat sätt än som blivit fallet följas i studieplansförslagen. Metodikutbildningen bör tidsmässigt utökas på bekostnad av tiden för ämnesstudierna. Därvid bör beaktas att allmänmetodiska frågor måste grundligt behandlas inte endast inom pedagogiken utan också i anslutning till praktiska exempel inom de olika ämnena och ämnesgruppernas metodik samt att lärarkandidaterna bör få lära sig hur psykologins och pedagogikens rön kan omsättas i praktiskt skolarbete. Erfarenheter från det pågående arbetet med skolreformens genomförande har tydligt visat att det hos lärarna, oavsett stadium, finns större behov av fördjupad insikt i skolarbetets mål och grundläggande förutsättningar än av mer eller mindre ingående kännedom om tekniskt ämnesmetodiska grepp.

Överstyrelsen finner de förslag som LUS framlägger för realiserandet av metodikutbildningens centrala uppgift att binda samman teori och praktik (s. 158) välmotiverade. Överstyrelsen framhåller att metodikutbildningen för blivande ämneslärare måste organiseras annorlunda än i klasslärarutbildningen, enär metodiklektorerna för högstadiet är knutna till endast ett eller två skolämnen. Viss del av undervisningen i allmän metodik måste därför i regel handhas av pedagogiklektorerna. Överstyrelsen understryker vikten av de av LUS föreslagna seminarieövningarna och konferenserna under gemensam ledning av lektorerna i pedagogik och metodik samt handledarna.

Beträffande de tekniska hjälpmedlens användning betonar överstyrelsen att detta problem måste belysas fortlöpande i all metodik och inte får isoleras från övriga undervisningsfrågor. Lärarkandidaten bör genom metodikundervisningen få en pedagogisk helhetssyn också på hjälpmedlens användning och denna skall kunna komma till uttryck i hans egen undervisning under utbildningstiden. Det är vidare angeläget att självinstruerande hjälpmedel behandlas inom såväl pedagogik- och metodikutbildningen som praktikutbildningen.

De remissinstanser som lämnat sina yttranden till skolöverstyrelsen betonar i många fall vikten av ett nära samband mellan pedagogik, metodik och ämnes-teoretisk utbildning. Olika uppfattningar råder dock om de olika disciplinernas inbördes förhållande och relativa betydelse. *Lärarhögskolorna i Malmö* och *Uppsala* anser sålunda att ämnesmetodiken vid lärarhögskolorna bör få en starkare ställning än enligt LUS' förslag, och ytterligare några remissinstanser framför liknande synpunkter. I flera yttranden understryks att lärarhögskolorna måste få riklig utrustning i fråga om bibliotek och tekniska hjälpmedel.

Universitetskanslersämbetet tillstyrker i allt väsentligt LUS' förslag beträffande metodikutbildningen, och det gör bl. a. också *SACO*, *TCO*, *SR*, *Skolledarförbundet* och *Lärarnas riksförbund*. *TCO* framhåller emellertid att möjligheterna att realisera förslagen sammanhänger med de resurser metodikutbildningen ges i olika avseenden. *Lärarnas riksförbund* betonar att ämnesmetodiken spelar den centrala rollen inom metodik och att den beskärning av pedagogiken som förbundet föreslagit bör komma ämnesmetodiken till godo.

Konsistoriet vid universitetet i Umeå finner det nödvändigt att metodiklektorerna fast knyts till de vetenskapliga institutionerna för att garantier skall skapas för ett nödvändigt kontinuerligt uppehållande av linjen teori-praktik. *Filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå* anser att metodiklektorerna bör tillhöra de universitetsinstitutioner som meddelar den ämnesteoretiska utbildningen. Liknande åsikter har uttryckts av *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg* och *Modersmåslärarnas förening*.

Universitetslärarförbundet önskar som tidigare nämnts en klarare gränsdragning mellan pedagogik- och metodikämnen och ansluter sig till *Lärarhögskolornas lektorsförenings* önskemål om att innehållet i och den inbördes avgränsningen av ämnena pedagogik och metodik tas upp till förnyad och principiell analys. Även *SFS* önskar en fastare avgränsning mellan pedagogik och metodik utan att för den skull metodiken isoleras från den pedagogiska forskningens framsteg. Ämnesmetodiken får inte framstå som en serie mekaniska inlärningspsykologiska handgrepp till vilka läraren skall anpassa sig utan skall utgöra den fond av möjligheter bland vilka läraren kan välja för att variera undervisningen på ett för eleverna stimulerande sätt.

Biologilärarnas förening påpekar att biologilärarna i regel upplever pedagogiken som alltför teoretisk och ointressant medan ämnesmetodiken upplevs som stimulerande och föreslår att ämnesmetodiken radikalt utökas på den allmänna pedagogikens bekostnad.

Beträffande den praktiska utbildningen har frågan om auskultationernas antal och anordning tilldragit sig remissinstansernas livliga intresse. *Skolöverstyrelsen* ansluter sig till LUS' förslag om intern television som reguljärt hjälpmedel i systematiserade elev- och metodobservationer. Härigenom bör pedagogik- och metodikundervisningen bli effektivare och därför möjligheter föreligga att reducera tiden för auskultationer enligt LUS' förslag. Minskningen får dock inte gå ut över ämneslärarkandidaternas tillfällen att åhöra lektioner i andra ämnen än de egna — denna form av auskultering bör ges gott utrymme.

Av de remissinstanser som lämnat sina yttranden till skolöverstyrelsen har ett tiotal yttrat sig om auskultationernas värde. Ungefär hälften av dessa tar auskultationerna i försvar, dock ofta med tillägg att de måste planeras omsorgsfullt eller ges en aktiv prägel för att bli värdefulla. Sålunda anser *utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Västerås* att auskultationerna alltför ofta haft karaktären av »avsittning», emedan de inte satts in i ett meningsfullt sammanhang. Här finns dock ett tämligen enastående tillfälle för lärarna att bryta sin isolering och få kännedom om andra lärares undervisningsmetoder. Inte minst auskultationer på andra stadier, i andra ämnen och i t. ex. specialklassundervisningen kan berika lärarens egen undervisning. *Utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Linköping* anför liknande synpunkter och menar att med övervägande TV-auskultation risk föreligger att den personliga kon-

takten mellan lärarkandidaterna och eleverna blir lidande och att även detta system så småningom skulle betraktas som »avsittning». Enligt *kollegiet vid folkskoleseminariet i Landskrona* synes LUS ha övervärderat betydelsen av ITV i utbildningsarbetet. TV-kameran riktas mot enstaka elever men ger ingenting av den samlade klassrumssituationen. Detta yttrande kan exemplifiera de kritiska synpunkter på ITV som anförts av några av överstyrelsens remissinstanser. I flera andra av dessa yttranden har gjorts positiva uttalanden i frågan, i ett par fall dock med vissa frågetecken och reservationer.

Skolledarförbundet tillstyrker LUS' förslag beträffande auskulteringen men framhåller att om detta skall kunna genomföras och undervisningsövningarna samtidigt skall effektiviseras och nedbringas i antal, måste praktikterminen bli en verklig utbildningstermin mer än hittills, vilket kräver mer intensifierad handledning under praktikterminen.

Lärarnas riksförbund medger att auskultationerna alltför ofta varit ineffektiva, emedan de inte samordnats med t. ex. seminarieövningar, men anser att de kan utgöra ett värdefullt inslag i lärarutbildningen om de förbereds och efterbehandlas. Förbundet vill därför inte acceptera en minskning av deras antal i den omfattning LUS föreslår. Förbundet inser de fördelar som användningen av ITV och »one-way-screen» kan innebära men anser att LUS ibland resonerar en smula verklighetsfrämmande beträffande dessa hjälpmedel. Svårigheten med ITV är framför allt att åstadkomma en undervisningssituation som ger utbyte trots den störande närvaron av en TV-kamera. En risk med »one-way-screens» är att förtroendet mellan handledaren och lärarkandidaterna kan skadas av att den direkta kontakten inte kan upprätthållas i klassrumssituationen. I båda fallen rör man sig fortfarande på experimentstadiet.

TCO har inte något att invända mot föreslagna åtgärder i effektiviserande syfte men betonar nödvändigheten av att de olika tekniska hjälpmedlens utnyttjande i den praktiska utbildningen blir föremål för fortsatta försök i avsikt att få kännedom om vilken omfattning och på vilka områden denna utbildningsform på ett ändamålsenligt sätt skall kunna utnyttjas.

Blivande lärares riksförbund accepterar LUS' synpunkter på auskultationernas värde men framhåller att erfarenheten av ITV visat att den personliga kontakten vid en auskultation går förlorad vid den metoden. Båda metoderna bör tills vidare användas.

Den typ av auskultationer som LUS beskriver (s. 164) anser *Biologilärarnas förening* vara av stort värde, förutsatt att auskultationerna sker i små grupper och noggrant förbereds och efterbehandlas. Att i ämnet biologi se lektioner i TV kan inte ge den materielkännedom och experimentförtrogenhet som krävs varför auskultationerna inte bör få försvinna ur detta ämne.

Auskultationer är en viktig del av den praktiska utbildningen och bör därför tillerkännas betydligt större utrymme än utredningen föreslagit anser *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning i Stockholm, Lund och Göteborg*. Lärarkandidaten bör auskultera på olika stadier och hos olika lärare

och det är viktigt att han kommer i kontakt med vardagsarbetet i skolan. Auskultationerna måste noggrant planläggas i samråd med handledare.

Strävan att minska antalet betygsatta undervisningsövningar för klasslärarkandidater till förmån för icke betygsatta finner *skolöverstyrelsen* väl-motiverad.

Förslaget att metodiklektorerna skulle beredas tillfälle att i ökad omfattning besöka lärarkandidaterna under deras praktiktjänstgöring anser *skolöverstyrelsen* nog beaktansvärt, men det skulle medföra ökning av en reseverksamhet som redan erfarenhetsmässigt är för stor. Beträffande ämneslärarkandidaterna torde metodiklektorernas uppgift kunna inskränkas till bedömning medan handledningen till allra största delen överläts åt särskilt utsedda handledare. Metodiklektorernas kapacitet torde även bättre utnyttjas om de får tillfälle att leda konferenser med handledare och lärarkandidater på orter där ett större antal kandidater fullgör sin praktiktjänstgöring.

SFS anser de sakkunnigas förslag att närmare knyta samman lärarhögskolan och den praktiska utbildningen genom ett större engagemang från metodiklektorernas sida såsom ett framsteg samt fortsätter.

Lärarkandidatens beroendeställning gentemot handledaren-betygssättaren har i alltför hög grad fått sätta sin prägel på den praktiska utbildningen. SFS finner detta vara ett resultat av dels en övervärdering av betyget i undervisnings-skicklighet och dels en bristande handledarutbildning, vilket medfört att intentionerna bakom metodik- och pedagogikutbildningen förfelats. Enligt SFS' uppfattning måste dessa brister snarast möjligt avskaffas för att även den avslutande praktikterminen skall kunna räknas som utbildning.

Beträffande utbildningens specialisering på olika lärarkategorier delar *skolöverstyrelsen* liksom flertalet av överstyrelsens remissinstanser LUS' uppfattning att läraryrket så långt detta är möjligt måste ses som en helhet enär lärarens uppgift gäller hela eleven, hans fostran och kontinuerliga utveckling. Eftersom en lärare aldrig kan följa en elev genom hela skoltiden har ett av LUS' problem varit att avväga kravet på lärares specialisering och uppdelning på kategorier mot kravet på helhet.

Överstyrelsen delar LUS' uppfattning att den nuvarande uppdelningen av ämneslärare på lärare i läroämnena, övningsämnena och yrkesämnena inte är i överensstämmelse med en modern skolsyn. Några av *skolöverstyrelsens remissinstanser* beklagar också att nya benämningar på de olika ämnesgrupperna inte föreslagits. Inte något ämne är i sig viktigare än ett annat ämne och elevens estetiska och praktiska fostran är lika viktig som hans intellektuella. Lärartjänst bör därför kunna omfatta såväl läroämne som övningsämne, och det bör även vara möjligt att kombinera såväl läroämne som övningsämne med yrkesämne.

Även *universitetskanslersämbetet* delar LUS' synsätt beträffande beteckningarna läroämne och övningsämne och understryker att målsättningen för

grundskolan, fackskolan och gymnasiet innebär att varje ämne bör betraktas som lika viktigt och värdefullt.

Att LUS tar avstånd från den nuvarande uppdelningen i läroämnena och övningsämnena konstateras med tillfredsställelse av *direktionen över gymnastiska centralinstitutet, styrelsen för Musikaliska akademien och yrkesutbildningsberedningen. Musikhögskolans lärarråd* anser att dessa sakligt omotiverade olikheter negativt har påverkat tillgången på lärare i musik och därmed också möjligheterna att från musikhögskolorna få fram personer kvalificerade för tjänster som metodiklektorer i musik. Om eleverna i skolan skall få avsedd förbättrad undervisning i musik måste också metodiklektorns kompetens stärkas. En grundläggande åtgärd är då att ge musikhögskolorna sådana villkor att rekryteringen säkras.

SACO ansluter sig också till LUS' synpunkter att en uppdelning av lärare i övningsämnena och läroämnena inte längre är motiverad och anser att ämneskombinationer bör skapas inte enbart för läroämne och gymnastik utan även för läroämne och musik eller teckning. *Skolledarförbundet* framhåller att LUS inte dragit konsekvenserna av sitt resonemang. Tiden är mogen för att avskaffa beteckningarna ämneslärare, övningslärare och yrkeslärare och genomföra att alla lärare som i huvudsak tjänstgör på ett och samma stadium får en enhetlig benämning.

Till LUS' synpunkter på frågan om läroämne-övningsämne ansluter sig också *Svenska kommunförbundet, Svenska stadsförbundet, Folkpartiets ungdomsförbund* och *Centerns ungdomsförbund*. Så gör också LO och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*, vilka instanser understryker behovet av en grundlig översyn av den nuvarande övningslärarutbildningen. LO framhåller vidare behovet av ökad samordning av all lärarutbildning syftande till mindre skarpa gränsdragningar mellan det teoretiska och icke-teoretiska.

LUS' uttalande angående problemställningen vanliga klasser-specialklasser har väckt stort intresse. *Skolöverstyrelsen* delar LUS' åsikt beträffande detta spörsmål och finner det angeläget att den s. k. särskilda specialundervisningen framdeles byggs ut. Överstyrelsen understryker att elevernas behov och inte förekomsten av en kategori speciallärare skall ligga till grund för åtgärder av pedagogisk eller organisatorisk art. I den mån det behövs andra särskilda anordningar, t. ex. specialklasser eller teknisk utrustning, för att en elev skall kunna utvecklas och tillägna sig kunskaper efter sina personliga förutsättningar, måste skolan emellertid tillhandahålla sådana anordningar.

De till skolöverstyrelsen ingivna remissvaren ansluter sig i huvudsak till LUS' förslag. *Skolnämnden för Stockholms stad och län* framhåller dock att specialklasser i form av hjälpklasser, observationsklasser, syn- och hörselklasser har visat sig vara av stort värde och att det inte synes rådligt att lärarutbildningsvägen söka anvisa den framtida utformningen av detta system. *Länsskolnämnden i Älvsborgs län* delar inte LUS' uppfattning att organiserandet av hjälp-

klasser skulle vara detsamma som att skapa en inkörsport till ett linjedelnings-system. Individualiserade arbetsformer måste få stort utrymme i lärarutbildningen men nämnden ställer sig skeptisk till LUS' åsikt att individualisering kommer att minska behovet av hjälpklasser. Individuell undervisning är karaktäristisk för hjälpklassundervisning, men individuella prestationer i en normalklass torde inte medverka till att förbättra den studiehämmade elevens studie-situation. En placering i normalklass skulle snarast isolera de hjälpklassmässiga. Det är bättre att skydda dessa och ge dem en chans till samhörighet och balans i en anpassad miljö än att riskera uppenbara misslyckanden. Nämnden betonar att utbyggnaden av hjälpklassformen där den är möjlig att organisera inte är som LUS hävdar oroväckande utan snarast stämmer med uppfattningen att skolarbetet skall hjälpa eleven att bli en harmonisk, aktiv, självständig, varm, öppen och fri människa.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Uppsala har icke blivit övertygad av LUS' skäl för att hjälpklasser och andra specialklasser skulle bli mindre behövliga i den nya skolan. Samma uppfattning har *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg* som framhäver de stora svårigheterna för lärare och kanske även för flertalet elever som orimligt heterogena klasser måste komma att utgöra särskilt vid högre elevålder.

Länsstyrelsen i Uppsala anser inte undervisningen i hjälpklasser stå i strid med den nya skolans målsättning. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* reagerar mot förslagets syfte att i princip endast elever med fysiska handikapp såsom svårare syn- och hörselskador samt Cp-skadade bör undervisas i särskilda klasser. En individualisering i den omfattning LUS förordar skulle ställa orimliga krav på de lärare som har att fullgöra en sådan uppgift i klasser av nuvarande storlek. Länsstyrelsen avstyrker bestämt en reducering av nuvarande specialundervisning och förordar i stället att denna utbyggs gärna under annan mindre särskiljande beteckning än den nuvarande. I konsekvens härmed bör vidareutbildningen av lärare för denna uppgift intensifieras.

Lärarnas riksförbund ansluter sig till LUS' uppfattning att utbildningen av speciallärare bör intensifieras och att klinksystemet och annan specialundervisning bör utbyggas och differentieras. Däremot kan förbundet inte finna att organiserandet av hjälpklasser skulle skapa en inkörsport till ett linjedelnings-system som är främmande för grundskolan. Här bör principen om hänsyn till eleverna vara vägledande.

TCO anser att frågan om den för eleverna lämpliga formen för specialundervisning bör följas med största uppmärksamhet. Försöksverksamhet med olika typer av klinksystem pågår och bör följas upp. Såvitt nu kan bedömas synes ett system med särskilda specialklasser för många elever erbjuda den bästa undervisnings- och vårdnadssituationen. En viss flexibilitet på detta område där olika system kan komplettera varandra borde vara att föredra.

Svenska förbundet för specialundervisning betonar specialundervisningens trefaldiga målsättning: att förebygga svårigheter, att reparera redan etablerade

svårigheter samt att, då så är nödvändigt, skapa en för vissa elever annan skolmiljö än den vanliga klassens. Den särskilda specialundervisningen har sin tyngdpunkt lagd på förebyggande verksamhet. Specialklassen är till för elever för vilka av olika anledningar krävs en specifik skolmiljö. LUS har utan tillräcklig grund värderat intellektuellt handikapp på annat sätt än andra former av handikapp. Enligt förbundets mening bör alla slag av handikapp behandlas med orsaksutredning som grund och med grundskolans målsättning om eleven i centrum som riktmedel. Förbundet kan icke acceptera LUS' uttalanden beträffande skolmognadsklassernas problem. Förbundet hyser stor tilltro till specialundervisning i klinikform och förväntar liksom LUS en tillväxt och effektivisering av denna undervisning. Alla organisatoriska och metodiska möjligheter till specialundervisning skall utnyttjas utan förutfattade meningar. Förbundet förutsätter att problemen kring specialpedagogiken i fortsättningen får en mera expertmässig belysning.

LUS' helhetssyn på läraruppgiften och dess konsekvenser för lärarutbildningen innebärande gemensamt innehåll, gemensamma studieformer och gemensam utbildningsorganisation synes i stort sett accepteras av remissinstanserna. *Skolöverstyrelsen* finner det i och för sig önskvärt att helhetssynen kunde genomföras mer fullständigt och gälla även övriga kategorier av lärare. Detta är emellertid tills vidare praktiskt ogenomförbart, och flera kategorier lärare med betydande numerär lämnas sålunda utanför helhetssynen. Den strikta indelningen av utbildningen för klass- och ämneslärare i stadier enligt LUS' förslag, vilket överstyrelsen ej helt kan ansluta sig till, motverkar i viss mån helhetssynen.

SACO understryker LUS' synpunkt att en helhetssyn bör tillämpas på lärarnas kategoriindelning genom att ett visst innehåll görs gemensamt för alla. Med de föreslagna vidareutbildningsmöjligheterna kan stadiegränserna lättare överbryggas. En ännu mer likartad syn på de olika kategorierna hade emellertid anlagts om LUS föreslagit en enhetlig organisation för all lärarutbildning. I sitt yttrande till SACO uttalar sig *skolledarförbundet* med större skärpa och konstaterar att den grundläggande målsättning för lärarutbildningen som LUS angivit inte kunnat förverkligas i deras förslag. Genom att utbildningen i realiteten inte sammanhålls i en organisationsform blir gemenskapen mellan de olika lärarkategorierna mycket liten. Förbundet anser det önskvärt att man genom en enhetlig organisation av utbildningen redan från början tillvaratar möjligheterna att få en likartad syn på läraruppgiften hos skilda lärarkategorier och därigenom överbrygga förefintliga motsättningar mellan dem.

TCO instämmer helt i LUS' principiella uttalande om helhetssynen på läraryrket. Den specialisering på olika lärarkategorier som av olika skäl är ofrånkomlig måste med nödvändighet ske på sådant sätt att minsta möjliga avkall görs på helhetsaspekten. Avvägningen mellan helhetskravet och specialiseringskravet blir härmed en avgörande fråga i hela lärarutbildningsreformen.

Beträffande kravet på specialisering för olika stadier framhåller *skolöverstyrelsen* att LUS i princip stannat för att varje stadium skall ha sin egen för detta stadium utbildade lärarkategori. LUS har ingående diskuterat den av 1957 års skolberedning väckta frågan om gemensam lärarutbildning för årskurserna 1—6 men finner det värdefullt med en särskild lärarkategori för nybörjarstadiet. En av överstyrelsens remissinstanser hävdar att LUS överdrivit skillnaderna beträffande låg- och mellanstadierna och underskattat de fördelar som en enhetlig lärarkategori där skulle ge. Då gemensam utbildning för låg- och mellanstadierna enligt LUS' beräkningar skulle behöva göras treårig ansluter sig emellertid överstyrelsen främst av hänsyn till skillnader i utbildningstidens längd till förslaget om bibehållande av åtskild lärarutbildning för årskurserna 1—3 och 4—6. I fråga om gymnasiet innebär LUS' förslag ett avsteg från principen att varje stadium skall ha sin egen lärarkategori. På gymnasiet föreslås som en normal företeelse två skilda kategorier, gymnasieadjunkter resp. lektorer. LUS' förslag leder till att adjunktskåren klyvs i två grupper, en för högstadiet och en för gymnasiestadiet. Risk finns enligt överstyrelsens uppfattning för att flertalet lärarkandidater väljer utbildning för gymnasiet och att grundskolan därför i framtiden skulle lida brist på lärare.

Liknande synpunkter på adjunktskårens klyvning anförs av *universitetskanslersämbetet* som framhåller att LUS motiverar den särskilda gymnasielärarutbildningen inte enbart med pedagogiska skäl utan att man vill se förslaget även som en metod att förhindra en överströmning av lärararbetskraften från högstadiet till gymnasium och fackskola. Ämbetet ifrågasätter åtgärdens effekt härvidlag och finner det minst lika troligt att den föreslagna anordningen får motsatt effekt. Det bör också påpekas att de svårigheter som sammanhänger med att ämneslärares arbetsmarknad i själva verket består av många delmarknader skulle bli större vid genomförande av de sakkunnigas förslag. Ämbetet anför vidare.

Om lärarna i ämneskombinationer som förekommer både på högstadiet och i gymnasium-fackskola utbildningsmässigt skulle delas upp i två kategorier innebär detta en fördubbling av antalet delmarknader i dessa kombinationer. Med hänsyn till dessa förhållanden kan ämbetet inte finna en ytterligare uppsjälkning av lärarkåren eftersträwansvärd utan vill fastmer hävda det önskvärda i att kåren blir så enhetlig som möjligt. Utbildningen av högstadie- och gymnasieadjunkter bör därför utformas med tanke på att tjänstgöringen skall kunna fullgöras på båda stadierna. Härigenom synes man kunna eliminera spänningar som gärna uppstår i ett system med markerade cellbildningar. Samma lärare blir verksamma i såväl avlämnande som mottagande skola vilket bör vara av stort värde för skolväsendet.

Ämbetet vill i anslutning till det anförda föreslå att adjunktskåren utbildas med avsikt att lärarna så långt möjligt är skall kunna tjänstgöra på såväl grundskolans högstadium som i gymnasiala skolformer och att utbildningen följaktligen ges inom en gemensam ram vad gäller både utbildningstidens längd och antalet ämnen.

Den föreslagna differentieringen av adjunktskåren accepteras av bl. a. *historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Uppsala, konsistoriet och samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Lund, humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna vid universitetet i Stockholm samt filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå.*

Lärarnas riksförbund anser att man borde tillåta att en för högre stadium utbildad lärare — eventuellt efter metodikkomplettering — får ordinarie tjänst på närmast föregående stadium. Den skarpa gränsdragningen mellan t. ex. högstadielärare och gymnasieadjunkter medför bristande elasticitet.

Skolledarförbundet beklagar att lärarutbildningen inte utformats med större flexibilitet. LUS borde ha framlagt alternativa förslag som kunnat tillgodose en ämneskoncentration på högstadiet. Förbundet anser det angeläget att den framtida lärarutbildningen konstrueras så att en eventuell övergång till ett mer sammanhållet högstadium underlättas.

Vad LUS uttalat angående integrations- och kongruensproblemen synes i allmänhet godtas av remissinstanserna. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm* anser dock att utredningen överbetonat kongruensproblemet. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* kan inte ansluta sig till förslaget att det nuvarande systemet med studier i vissa universitetsämnen helt ersätts med en rad delkurser i olika ämnen som tillsammans skall täcka resp. skolämnes kursinnehåll. *SR* framhåller att integrationen mellan ämnesteoretiska och praktisk-pedagogiska moment enligt all erfarenhet har varit av stort positivt värde i klasslärarutbildningen. Enligt direktiven skulle en sådan integration också eftersträvas i ämneslärarutbildningen. LUS förslag härvidlag innebär dock knappast någon god lösning. En integration av långt större värde skulle ha kunnat uppnås för högstadielärarutbildningens del om den ämnesteoretiska och den praktisk-pedagogiska utbildningen lagts under samma utbildningsinstitutions regi och t. ex. de fem sista terminerna i analogi med mellanstadielärarutbildningen kunnat ägnas åt praktisk-pedagogisk utbildning vid sidan av ämnesstudier.

3.2. Utbildningen av klasslärare

3.2.1 Lärarutbildningssakkunniga

3.2.1.1 Lågstadiet

De attityder, arbetsmetoder och kunskaper, som eleverna på lågstadiet tillägnar sig, blir avgörande för deras anpassning, utveckling och prestationer under deras fortsatta skolgång framhåller LUS (s. 249). De krav skolan ställer på lågstadiets lärare gör det därför enligt LUS' uppfattning nödvändigt att läraraspiranterna har goda personliga förutsättningar för arbete på lågstadiet och en god allmänbildningsgrund. Utbildningen bör fördensskull bygga på helt

genomgången gymnasium. De för lärarkandidaterna betydelsefulla studierna i utvecklings-, inlärnings- och socialpsykologi jämte andra delar av pedagogik och metodik är av den art att en lägre förkunskapsnivå än genomgången gymnasium torde bli direkt hindrande. LUS erinrar (s.110) om att tillgången på aspiranter med studentexamen ökat. Vidare skall lågstadielärarna beredas möjlighet till vidareutbildning för tjänst på högre stadium och behöver därför fullständig gymnasieutbildning. LUS understryker även att endast gymnasiet torde ge en tillräckligt bred rekryteringsbas, medan fackskola — varmed avses fackskolans sociala linje — som enda rekryteringsbas skulle ge alltför begränsat underlag. Den sociala fackskolan med specialisering på ämnen lämpliga för lågstadielärarytbildning — och efter ca ett års kompletterande studier — har de sakkunniga dock funnit kunna utgöra likvärdig grund för denna lärarutbildning.

Den nuvarande 3-åriga utbildningen föreslås avvecklad med utgången av 1960-talet. Möjlighet att genom dispens vinna inträde till lågstadielärarytbildning bör dock stå öppen.

För att vinna inträde bör sökande ha medelbetyget 2,3 vid avgång från gymnasiet. I ämnena svenska, matematik, religionskunskap, historia, samhällskunskap, naturkunskap (biologi, kemi och fysik), teckning, musik och gymnastik föreslås lägst betyget 2. I övrigt likvärdiga aspiranter rangordnas efter betygssumman i svenska, matematik och musik. Alla nödvändiga kompletteringar bör ha gjorts före lärarutbildningens början.

I musik och gymnastik skärps inträdesfordringarna. I det förstnämnda ämnet bör inträdesprov bibehållas för alla, eftersom det är möjligt att inte alla aspiranter deltagit i musikundervisning efter årskurs 6. Sökande som ej deltagit i teckning på gymnasiet föreslås få genomgå prov för godkännande.

Beträffande *utbildningstidens längd* har LUS övervägt två alternativ, ett på 2 år och ett på 2 1/2 år. Det senare alternativet skulle ge en bättre utbildning i svenska, pedagogik och svenskmetodik och vara till fördel för den praktiska utbildningen. LUS' majoritet har emellertid stannat för 2-årsalternativet, eftersom det enligt deras uppfattning möjliggör en fullt tillfredsställande utbildning. Dock har LUS inte stått främmande för tanken på en övergång till 2 1/2 år inom en överskådlig framtid. Ledamoten Ingrid Lunde har reservationsvis yrkat på en utbildningstid av 2 1/2 år för lågstadiets lärare.

Den schemabundna studietiden blir något mer än 1 900 timmar, vilket ungefär motsvarar den nuvarande omfattningen på den 2-åriga småskollärlinjen vid folkskoleseminarium. Hur studierna kan fördelas på utbildningsterminer framgår av följande sammanställning.

*Exempel på plan för studiernas fördelning på terminer vid utbildningen
av lågstadielärare (tablå 25 s. 273)*

Ämne	Antal timmar under termin				
	I	II	III	IV	Summa
<i>Ämnesstudier</i>					
Svenska	55	50			105
Religionskunskap	25	20			45
Hembygdskunskap	60	70 ¹	30		160
Bild- och formarbete ² ...)	48	52	20		120
Musik ²	42	42	28	28	140
Gymnastik, tillvalskurs ² .)	55	55	45	45	200
eller					
Bild- och formarbete ² .)					(120)
Musik, tillvalskurs ²	(62)	(62)	(38)	(38)	(200)
Gymnastik ²	(40)	(40)	(30)	(30)	(140)
eller					
Bild- och formarbete, tillvalskurs ² .) ...	(64)	(66)	(35)	(15)	(180)
Musik ²					(140)
Gymnastik ²					(140)
<i>Pedagogik</i>					
Psykologi och allmän pedagogik m.m.	60	32	48	60	200
Skolhygien				14	14
<i>Metodik</i>					
Svenska	32	32	18	18	100
Matematik	16	16	18		50
Hembygdskunskap och tekniska hjälp- medel	4	15	18	18	55
Handskrivning	20				20
<i>Praktik</i>					
Auskultationer och övningsundervis- ning (6 v.)	ca 50 (40) ³	ca 115 (125) ³	ca 15 ⁴	ca 15	ca 195
Praktiktjänstgöring (17,5 v.)			ca 245	ca 260	ca 505
Summa totalt	467	499	485	458	1 909
» utan praktik	417	384	225	183	1 209
Antal teoriveckor	16	14,5	9	9	48,5
Belastning per teorivecka	26,1	26,5	25	20,3	24,9

¹ Här ingår 30 timmar för lägerskola som förläggs till slutet av vårtermin andra eller första utbildningsterminen.

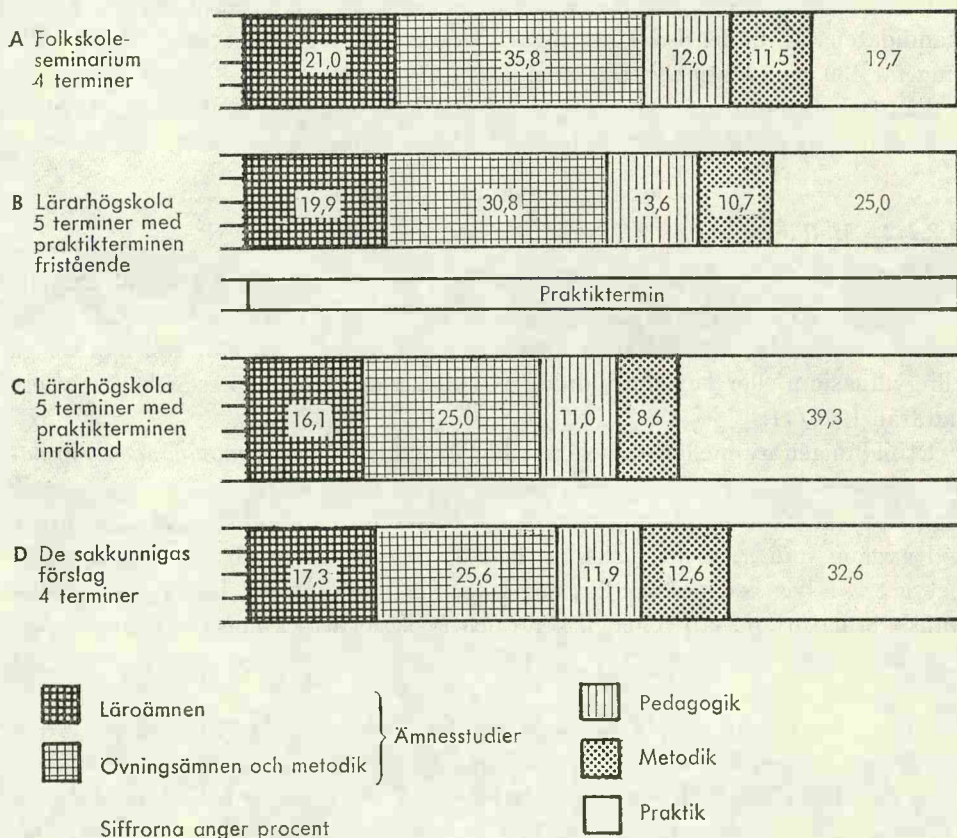
² Lärarkandidaten väljer tillvalskurs i ett av de tre ämnena bild- och formarbete, musik eller gymnastik och genomgår obligatorisk kurs i de två övriga.

³ Timtalet inom parentes avser kandidater intagna en vårtermin.

⁴ 15 timmar utgör hospitering i årskurs 4 eller specialklass under praktiktjänstgöringen.

Utbildningstidens fördelning på ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik framgår av följande grafiska framställning, där LUS' förslag (D) kan jämföras med nuvarande utbildningsvägar vid folkskoleseminarium (A) och lärarhögskola (B—C).

Utbildningstidens fördelning i nuvarande småskollärarytbildning (A, B och C) och enligt de sakkunnigas förslag (D) (figur 5 s. 257)

I LUS' förslag upptar pedagogik och metodik tillsammans en större del av utbildningen än tidigare. Vidare har svenskämnet förstärkts, och orienteringsämnena samhällskunskap, historia, geografi, biologi, fysik och kemi föreslås sammanförda till ämnet hembygdskunskap liksom på lågstadiet. Ämnena teckning och slöjd samordnas till ämnet bild- och formarbete, som omfattar skapande verksamhet av skiftande art med olika material.

Varje lärarkandidat bör ges grundutbildning i ämnena bild- och formarbete, musik och gymnastik samt tillvalskurs i ett av dessa ämnen beroende på anlag och intresse.

Den praktiska utbildningen föreslås bli bättre infogad i den totala utbildningen bl. a. genom delning av praktikterminen och genom ett vidgat samarbete mellan metodiklektorer, handledare och lärarkandidater. Antalet auskultationer har reducerats och delvis ersatts med de observationer som intern TV och film kan erbjuda som komplettering till de direkta elev- och metodiakttagelserna i klasserna. Den praktiska utbildningen organiseras i form av sex praktikveckor och två halva praktikterminer, den ena med en handledare och en lärarkandidat i en övningsklass i årskurs 1 och den andra med en handledare och två lärarkandidater i två övningsklasser i årskurs 2 eller 3. Lärarkandidaten får undervisa i samtliga årskurser på lågstadiet och därvid hålla ungefär 430 egna lektioner samt auskultera 240 timmar.

Lågstadiets lärare får kompetens för stadiet i svenska, matematik, kristendomskunskap, hembygds kunskap, teckning, musik och gymnastik.

3.2.1.2 Mellanstadiet

Att i planeringen för 1970-talet räkna även med nuvarande 4-åriga utbildning, som bygger på realexamen (motsv.), anser LUS inte realistiskt (s. 111). Den begåvningsreserv för vilken denna linje tidigare har spelat så stor roll kan nu gå till gymnasium eller vuxenutbildning av skilda slag. Linjen föreslås helt avvecklad från 1970/71.

Utbildningen av mellanstadielärare bör grundas på helt *genomgånget gymnasium*, varvid samtliga fem linjer i princip är likställda (s. 289). Viss komplettering kan behöva ifrågakomma men den skall ske före intagningen. Medelbetyget vid avgång från gymnasiet skall vara 2,3 och sökande skall ha erhållit minst betyget 2 i svenska, matematik, engelska, religionskunskap, historia, samhällskunskap, naturkunskap (biologi, kemi och fysik) och teckning samt musik eller gymnastik.

I fråga om *utbildningstidens längd* har LUS övervägt en förlängning av den nuvarande studietiden vid lärarhögskolorna från 2 1/2 till 3 år. Majoriteten inom LUS har dock funnit det möjligt att bibehålla en 2 1/2-årig utbildningstid, om följande åtgärder vidtas, nämligen 1) viss begränsning i antalet ämnen, 2) viss specialisering efter eget val, 3) kompletteringskursernas förläggande till tid utanför utbildningen, 4) ett effektivt utnyttjande av den schemabundna tiden, 5) rationalisering av den praktiska utbildningen, främst auskultationerna, och effektivare handledning under praktiktjänstgöringen samt 6) ett fastställande av varje termins längd till 20 veckor med omkring 18 veckors schemabunden undervisning.

Ledamoten Ingrid Lunde har i en reservation förordat en 3-årig utbildning.

Klassläraren på mellanstadiet måste ha fått en översiktlig orientering om ett stort antal olika ämnen. Förhållandet mellan *ämnesbredd* och *ämnesfördjup-*

ning i mellanstadielärarutbildningen är dock ett problem, som ej är lättlost. Erfarenheterna från lärarutbildningsanstalterna visar att betydligt starkare behov föreligger av ämnesfördjupning över studentexamensnivå i vissa ämnen än man fått utrymme för i den nuvarande utbildningen. Dit hör ämnena svenska och engelska, och i fråga om sistnämnda ämne bör utbildningen ge behörighet att undervisa i ämnet på hela mellanstadiet. Då det måste vara värdefullt för skolan att ha lärare med ämnesfördjupning i olika orienteringsämnena, föreslås lärarkandidaterna utöver grundkurs få välja en fördjupningskurs i ett av ämnena historia, samhällskunskap, geografi och biologi. Utbildningen ger dock kompetens i samtliga orienteringsämnena.

Av undersökningen om undervisningen på mellanstadiet (SOU 1963:35) framgick att omkring var tredje klassföreståndare inte undervisade i musik, och var femte avstod från att undervisa i gymnastik. LUS anser bl. a. med hänsyn härtill att utbildningen bör ge behörighet i endast ett av dessa ämnen. I det andra får lärarkandidaterna en mindre kurs, som ej ger behörighet. Omkring hälften skulle sålunda få full utbildning i gymnastik och den andra hälften i musik.

Undervisningen i slöjd har alltmer övertagits av facklärare. LUS föreslår att slöjd utgår som fristående ämne i lärarutbildningen. I stället breddas ämnet teckning och ges benämningen bild- och formarbete.

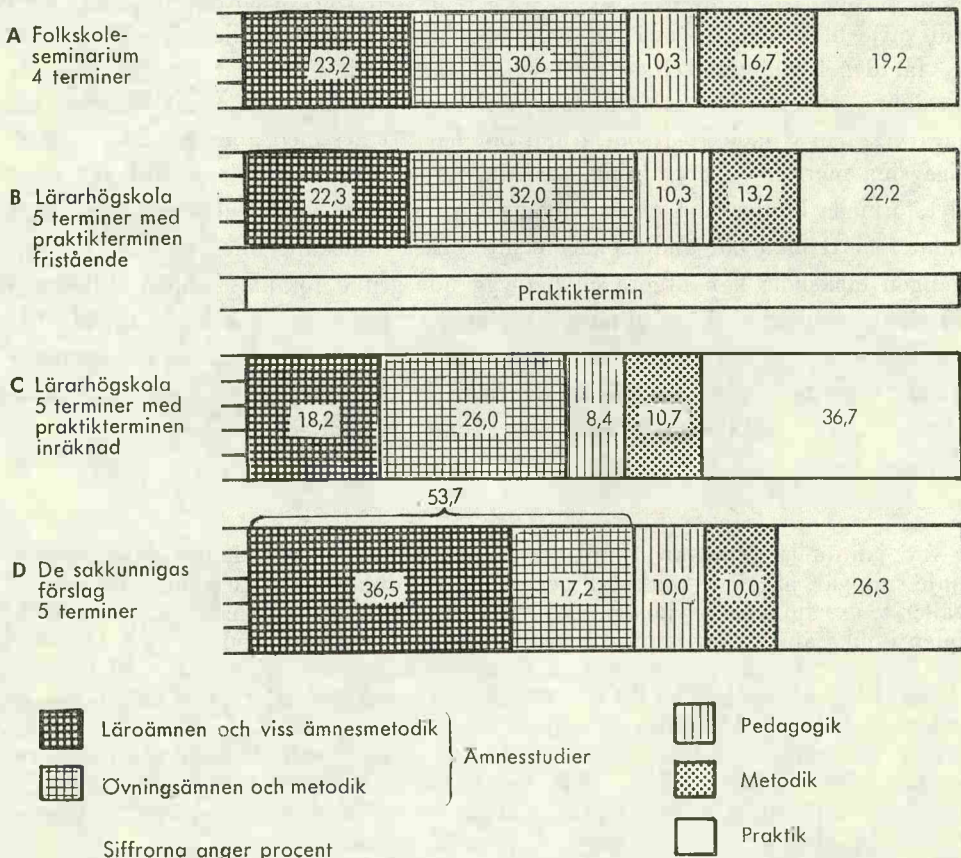
Inom utbildningsramen föreslås sålunda fördjupande kurser i ämnena svenska, engelska, ett av de fyra orienteringsämnena samhällskunskap, historia, geografi eller biologi samt ett av ämnena musik och gymnastik. I de ämnen där fördjupningskurser inte ges föreslås obligatoriska grundkurser, som sedan skall kunna byggas på genom egen fortbildning. Den schemabundna studietiden omfattar totalt omkring 2 285 timmar. Hur studierna kan fördelas på utbildnings-terminer framgår av följande sammanställning.

*Exempel på plan för studiernas fördelning på terminer vid utbildning
av mellanstadie lärare (tablå 29 s. 304)*

Ämne	Antal timmar under termin					
	I	II	III	IV	V	S:a
<i>Ämnesstudier</i>						
Svenska	115	90				205
Engelska	80	60	50			190
Matematik	30					30
Orienteringsämnen:						
Religionskunskap	45	15				60
Samhällskunskap						
Historia						
Geografi		20	40	40	20	120
Biologi						
Fysik						
Kemi						
Obligatoriskt tillval			108	92		200
Bild- och formarbete	34	33		33		100
Musik, obl. kurs	24	24	3	6	3	60
Gymnastik, tillvalskurs	75	75		30	30	210
eller						
Gymnastik, obl. kurs	(30)	(30)				(60)
Musik, tillvalskurs	(75)	(75)	(6)	(30)	(24)	(210)
<i>Pedagogik</i>						
Psykologi och allmän peda- gogik	42	40		42	76	200
Allmän metodik						
Skolhygien					14	14
<i>Metodik</i>						
Svenska	8	16	4	22		
Matematik	8	16	3	13		
Orienteringsämnen och tek- niska hjälpmedel	8	22	3	35	20	180
Handskrivning	16					16
<i>Praktik</i>						
Auskultationer och övnings- undervisning (6 veckor) . .	ca 30	ca 90		ca 60		ca 180
Praktiktjänstgöring (17,5 veckor)			ca 260		ca 260	ca 520
Summa totalt	515	503	471	373	423	2 285
» utan praktik	485	413	211	313	163	1 585
Antal teoriveckor	17	15	9,5	16	9	66,5
Belastning per teorivecka ..	28,5	27,5	23,4	19,6	18,1	23,8

Utbildningstidens fördelning på *ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik* framgår av följande grafiska framställning, där LUS' förslag (D) kan jämföras med nuvarande utbildningsvägar vid folkskoleseminarium (A) och lärarhögskola (B—C).

Utbildningstidens fördelning mellan olika utbildningsavsnitt vid seminarium, lärarhögskola och enligt de sakkunnigas förslag (figur 9 s. 291)

Den praktiska utbildningen fördelas på sex praktikveckor och en termins praktiktjänstgöring uppdelad på två lika långa perioder förlagda till tredje terminens första och femte terminens senare del.

Under praktiktjänstgöringen svarar två lärarkandidater och en handledare tillsammans för undervisningen i två klasser. Lärarkandidaternas undervisning ökar under terminens gång. Praktiktjänstgöringen skall anknytas starkare till lärarhögskola, så att ett permanent system med praktikplatser skapas.

Utbildningen skall leda till kompetens för mellanstadiet i 10 ämnen, nämligen svenska, engelska, matematik, religionskunskap, samhällskunskap, historia, geografi, naturkunskap, teckning samt alternativt musik eller gymnastik.

3.2.2 Yttranden

3.2.2.1 Lågstadiet

Remissinstanserna synes i stor utsträckning vilja förorda genomgången gymnasium såsom grund för all lärarutbildning. Beträffande fordringarna för tillträde till klasslärarutbildning framhåller dock *skolöverstyrelsen* att krav på genomgången gymnasium inte utgör någon garanti för att man därmed också får de lämpligaste sökandena. Det väsentligaste är att man till varje utbildning — och detta gäller alldeles särskilt utbildningen till lärare — får den lämpligaste oavsett på vilken väg denne förvärvat för den avsedda utbildningen erforderliga förkunskaper. Även en väl kvalificerad sökande till läraryrket med fackskola som grund bör ha rätt att med åberopande av samtliga sina meriter — utbildning, praktik, kurser osv. — få dessa prövade utan det formella hinder som ej genomgången gymnasium skulle utgöra. Starka skäl talar för att man bör undersöka om inte också kunskaper motsvarande genomgången fackskola kan utgöra en betryggande grund för klasslärarutbildningen. Med utvidgning av LUS' förslag föreslår överstyrelsen att behörig till inträde på klasslärarlinje skall vara den som har kunskaper m. m. motsvarande genomgången gymnasium och därjämte den som har kunskaper m. m. motsvarande slutbetyg från fackskolans sociala eller ekonomiska linjer.

Beträffande värdet av slutbetyg från nyssnämnda linjer anför skolöverstyrelsen.

Av jämförelsen mellan timplanerna på gymnasiet och fackskolans sociala linje framgår, att den i vissa fall ger ett bättre utgångsläge än gymnasiet. Detta gäller t. ex. ämnena psykologi, slöjd och dramatik. På gymnasiet varierar timtalen i olika ämnen avsevärt. På vissa linjer understiger timtalet i en del ämnen motsvarande timtal på den sociala linjens olika grenar. Man kan med hänsyn enbart till timtalen hävda, att den sociala linjen ger en med gymnasiet jämförbar standard i de för klasslärarutbildningen relevanta ämnena. I fråga om språkkunskaper blir grunden sämre i fackskolan än på gymnasiet, eftersom ettdera av B- eller C-språken saknas i fackskolan. Detta har dock ingen avgörande betydelse för klasslärarutbildningen. Kursplanerna för gymnasium och fackskola i de olika ämnena företer inga väsentliga skillnader.

I ämnet matematik kan det underlag som fackskolan ger förefalla svagt, men detsamma kan med lika rätt sägas om ämnet på gymnasiets humanistiska linje och den ekonomiska linjens ekonomisk-språkliga gren.

Beträffande fackskolans ekonomiska linje kan i stort sett samma omdöme fallas som om den sociala. Vad som redan anförts beträffande ämnena psykologi, språk och matematik gäller också den ekonomiska linjen. Därtill kommer att estetiska ämnen kan förekomma som fritt tillval på denna linje och att åtskilligt av den undervisning som ges i de mer yrkesförberedande ämnena, t. ex. i företagsekonomi, kontorsteknik och maskinskrivning, har sådan karaktär, att den kan anses tillföra en blivande lärare kunskaper och färdigheter av betydelse och värde för lärarutbildning och lärarverksamhet.

Tre av överstyrelsens ledamöter anmäler avvikande mening. De anser bl. a. att

en jämförelse mellan gymnasiet och fackskolans läroplaner visar att det finns fullt fog för en tvåårig påbyggnad för att fackskoleeleverna skall nå upp till gymnasiekompetens.

Ett femtontal av *skolöverstyrelsens remissinstanser* förordar att endast fullt genomgånget gymnasium skall berättiga till inträde på klasslärarlinjen. Som skäl anföres bl. a. att den sociala fackskolan ger en alltför smal rekryteringsbas och att lågstadielärarna bör beredas möjlighet till vidareutbildning i samma utsträckning som andra lärare och utan tidsödande och kostnadskrävande kompletteringar av gymnasiekurser. Några av dessa instanser tillstyrker gymnasium eller fackskola som inträdesgrund, medan några andra förordar gymnasium eller motsvarande kunskaper.

Bland överstyrelsens remissinstanser förordar några folkskoleseminarier och en länsskolnämnd att nuvarande treåriga utbildning för lågstadielärare behålls tills vidare. Sålunda framhåller *rektor och kollegium vid Rostads folkskoleseminarium i Kalmar* att rekryteringsunderlaget för den treåriga småskollärlinjen i storlek överträffar samtliga övriga linjers med bred marginal och har medgivit ett mycket gott urval av lärarkandidater. Sökande med studentexamen till treårig linje har gynnats av att studentbetyget uppräknats med koefficienten 1,5, en bestämmelse som hävdades först 1965. Vad LUS anfört om den treåriga linjens betydelse för upptagning av en värdefull begåvningsreserv har fortfarande sin fulla giltighet. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Landskrona* påpekar att den av LUS framhållna ökningen av antalet studenter i småskollärläro-utbildningen är resultatet av en av statsmakterna styrd utveckling i vilken de treåriga linjernas antal successivt minskats till förmån för de tvååriga.

Universitetskanslersämbetet konstaterar att något ställningstagande från statsmakternas sida inte föreligger i fråga om förkunskapskrav för lärarutbildning. Med påpekande att de lokala universitetsinstanserna har understött LUS' förslag, förordar ämbetet att som behörighetskrav för tillträde till lågstadie- och mellanstadielärläro-utbildning skall gälla fullständig lärokurs antingen på gymnasium eller på fackskolans sociala eller ekonomiska linje.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala förordar att även läraraspiranter utan fullständig gymnasieutbildning tills vidare bör kunna antas till utbildning för lågstadiet förslagsvis i den formen att två särskilda läroanstalter bibehålls för sådana läraraspiranter.

Arbetsmarknadsstyrelsen ifrågasätter om inte genomgången fackskola skulle utgöra tillräcklig grund i varje fall för lågstadie- och mellanstadielärläro-utbildning men anser att frågan om inträdeskraven i sin helhet bör tas upp i samband med att frågan om gymnasiet och fackskolans kompetens närmare utreds.

Lärarnas riksförbund framhåller att en tvåårig utbildning bör bygga på genomgången gymnasium och att förhållandena avsevärt kompliceras om möjligheter bereds elever från social eller annan fackskolelinje att vinna tillträde till lågstadielärläro-utbildning.

TCO hävdar att lågstadielärläro-utbildningen skall bygga på fullt genomgången

gymnasium och är helt enig med LUS om att lärarkandidater med bristande baskunskaper och lägre genomsnittsålder än lärarkandidater på nuvarande studentlinjer har beskurna möjligheter att genom ett självständigt studiesätt tillägna sig kunskaper, färdigheter och åsikter.

SR har i sitt yttrande skisserat en konstruktion av ett propedeutiskt år för aspiranter till lågstadielärarutbildning med social fackskola som grund.

LO finner förslaget om genomgången gymnasium som grund för all lärarutbildning alltför begränsat. Med hänsyn till det anförda behovet av lärare och de relativt begränsade tillgångarna på lärarkandidater bör fackskolan kvalificera som kompetens för lärarutbildning. Vidare framhåller LO att många elever som genomgått folkhögskola med hänsyn till erfarenheter, mognad och god allmänorientering inte minst i samhällsfrågor väl kan mäta sig med gymnasieelever. Möjligheter bör därför skapas för att folkhögskoleelever blir kompetenta för lärarutbildning. LO understryker även nödvändigheten av att vid antagandet av lärarkandidater man i väsentligt högre grad borde ta hänsyn till praktiska meriter och goda läroanlag och i mindre grad än enligt LUS' förslag fästa avseende vid formella kompetenser.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund framför liknande synpunkter.

Den av LUS föreslagna skärpningen av inträdeskraven beträffande övningsämnena synes remissinstanserna i stort sett acceptera. Av *skolöverstyrelsens remissinstanser* anför dock ett par länskolnämnder att kraven är något högt ställda i fråga om musik och gymnastik. *Arbetsmarknadsstyrelsen* hyser farhågor för att dessa skärpta krav kan utestänga grupper av sökande som i övrigt är lämpade för lärarbanan och föreslår en generell dispens från dessa krav för sökande som i övrigt är så väl meriterade att de i annat fall skulle ha antagits. *Styrelsen för musikaliska akademien* och *musikhögskolans lärarråd* understryker vikten av att höga krav ställs på en blivande lågstadielärares musikalitet.

Beträffande utbildningstidens längd för låg- och mellanstadielärare uttalar ett tjugotal remissinstanser, däribland *skolöverstyrelsen* och *universitetskanslersämbetet*, sin anslutning till LUS' förslag. Ett tiotal remissinstanser föreslår att studietiden för låg- och mellanstadielärare förlängs till 2 ½ resp. 3 år. *Skolöverstyrelsen* framhåller att om engelska införs som obligatoriskt ämne på lågstadiet detta språk också måste ingå som ämne i lärarutbildningen för lågstadiet. Utbildningstiden måste då förlängas men studierna i engelska skulle knappast behöva en hel termin utan även andra moment skulle då kunna tas upp i utbildningen, i första hand en angelägen fördjupning beträffande diagnostisering av läs-, skriv- och räknesevigheter samt utökad auskultation i förskolor. Man bör därför räkna med att lågstadielärarutbildningen inom en framtid bör omfatta 2 ½ år. Av *skolöverstyrelsens remissinstanser* tillstyrker ett tiotal en tvåårig utbildning för lågstadielärare, medan ett trettiotal föreslår en utbildning på 2 ½ år. Som motiv för 2 ½-årsalternativet anför bl. a. vikten av utbildning i engelska även för lågstadiets lärare.

Rektor vid lärarhögskolan i Malmö finner det anmärkningsvärt att LUS inte tagit hänsyn till erfarenheterna från den 2 ½-åriga småskollärarutbildningen vid lärarhögskolan i Malmö. Bland de många skäl som talar för 2 ½-årsalternativet understryker rektor särskilt att LUS' förslag innebär en betydande nedskärning av pedagogikundervisningen som inte är sakligt motiverad, att ringa utrymme kommer att finnas för den behandling av skolmognadsproblemen och de speciella inlärnings- och anpassningssvårigheterna som är nödvändig för lågstadielärarna samt att anhopningen av schemabunden undervisning enligt det kortare alternativet motverkar strävan att göra utbildningen högskolemässig.

Några av de av överstyrelsens remissinstanser som förordat 2 ½-årsalternativet anser att klasslärarutbildningen bör vara gemensam för låg- och mellanstadielärarna. *Rektor vid folkskoleseminariet i Linköping* hävdar sålunda att klasslärarna i grundskolans sex första årskurser bör få en gemensam grundutbildning och dessutom en specialutbildning för det stadium de i första hand vill inrikta sig på. Deras utbildning måste då omfatta samma antal terminer.

Skolledarförbundet föreslår en längre utbildning än den föreslagna med hänsyn till praktiktjänstgöringens organisation. *TCO* hävdar att en utbildningstid på 2 ½ år ger större garantier för att lågstadiets lärare erhåller en utbildning som motsvarar de krav grundskolan ställer på nämnda lärarkategori. *Blivande lärares riksförbund* ansluter sig till den reservation som framlagts för ett längre utbildningsalternativ. *Kristendomslärarnas förening* ansluter sig också till reservationen och understryker reservantens uppfattning att undervisning i skolämnet kristendomskunskap ofta bereder lågstadieläraren bekymmer. En undervisning enligt läroplanens intentioner förutsätter fördjupade och utvidgade kunskaper i ämnet.

Beträffande ä m n e s s t u d i e r n a förutsätter *skolöverstyrelsen* att e n g e l s k a kommer att ingå i utbildningen så snart beslut fattas om engelska som obligatoriskt ämne på lågstadiet. *SR* hävdar att lärarkandidaterna på lågstadielärarlinjen liksom hittills bör beredas möjlighet att förvärva behörighet för undervisning i engelska på grundskolans mellanstadium. *Blivande lärares riksförbund* reagerar också kraftigt mot att den blivande lågstadieläraren fråntas möjligheten att erhålla sådan behörighet. Förbundet erinrar om den försöksverksamhet som pågår med undervisning i engelska på lågstadiet och anser att det skulle vara synnerligen olyckligt om några årskullar av lärarkandidaterna inte skulle erhålla denna möjlighet till behörighet då mycket talar för att undervisning i engelska inom en inte alltför avlägsen framtid kommer att införas på lågstadiet.

I stort sett alla instanser som yttrat sig om ämnet s v e n s k a har funnit en förstärkning av utbildningen i detta ämne väl motiverad. *TCO* anser det sålunda helt riktigt att ämnet svenska får en förstärkt ställning men ifrågasätter om den föreslagna tidsramen är tillräcklig. Utbildningen i dramatik borde också ha getts större utrymme med möjlighet till fördjupning. Enligt *Modersmålslä-*

rarnas förening är omfattningen av den föreslagna utbildningen i röst- och talvård otillräcklig.

Beträffande ämnet *hembygds-kunskap* anser *skolöverstyrelsen* att detta ämne och ämnet *kristendoms-kunskap* bör behandlas med likartad metodik och att stoffet bör samordnas. En del av *skolöverstyrelsens* remissinstanser opponerar sig mot att ämnena *hemkunskap* och *trädgårdsskötsel* tas bort ur *lågstadieläro-utbildningen*. De bör ingå som moment i utbildningen för ämnet *hembygds-kunskap*. *TCO* ställer sig positiv till förslaget beträffande *hembygds-kunskapen* men förmodar att genomförandet av förbättringarna kräver en vidgad tidsram. Samma uppfattning har *SR* som även förordar att undervisningen i *trädgårdsskötsel* och *hemkunskap* bibehålls och bestrids av kompetenta lärarkrafter.

I fråga om *övningsämnen* har en del erinringar framställts av några av *skolöverstyrelsens* remissinstanser. Sålunda förordar *lärarhögskolan i Malmö*, här företräd av lektorskongressen för klassläro-utbildningen, bl. a. att en förstärkning sker av samtliga övningsämnen på lågstadiet och att den obligatoriska tillvalskursens timtal fördelas på samtliga tre ämnen. Den i ämnet *bild- och formarbete* ingående utbildningen i *trä- och textilslöjd* bör ges större utrymme och givetvis meddelas av facklärare. Även *lärarhögskolan i Uppsala* understryker vikten av att ämnet *bild- och formarbete* erhåller tillräcklig utbildningstid. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Stockholm* anser att lärartjänst i *trädgårdsskötsel* bör bibehållas och att undervisningen i ämnet skall komma undervisningen i *biologi*, *teckning* och *hembygds-kunskap* till godo och integreras med dessa ämnen. Förslaget avser särskilt lågstadieläro-utbildningen. *Rektor vid folkskoleseminariet i Strängnäs* finner en uppdelning i obligatoriska kurser och fördjupningskurser beträffande ämnena *bild- och formarbete*, *musik* och *gymnastik* omöjlig och avstyrker *LUS'* förslag i detta hänseende. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Uppsala* beklagar att ämnet *slöjd* utgår som självständigt ämne och betonar vikten av att ämnet *bild- och formarbete* får tillräcklig utbildningstid.

TCO framhåller att det nya och kombinerade ämnet *bild- och formarbete* bör få minst samma timtal som föreslås för vart och ett av övriga övningsämnen. Med hänsyn till bildens stora betydelse som kommunikationsmedel för barnet och dess uppgift som integrerande moment i alla ämnen anser *TCO* att också tillvalskursen bör göras obligatorisk. Hela studiekursen i ämnet skulle då omfatta 200 timmar. *SR* anser att *LUS'* förslag om en kurs på 120 timmar i *bild- och formarbete* för de 2/3 av lärarkandidaterna som inte har tilläggskurs på 60 timmar innebär en försvagning av utbildningen i de moment som ingår i ämnet. Förbundet föreslår att utbildningen i ämnet tilldelas ett större antal timmar än de föreslagna. *Teckningslärarnas och TI-elevernas förening* föreslår bl. a. att samma timtal beräknas för *bild- och formarbetets* obligatoriska kurs som för *musik* och *gymnastik* samt att ämnet benämnes *bild- och formkunskap*.

I fråga om metodikundervisningen anser *skolöverstyrelsen* att ämnena kristendomskunskap och hembygds kunskap bör behandlas med likartad metodik och att en gemensam studieplan för orienteringsämnenas metodik bör utarbetas.

TCO delar helt *LUS* uppfattning att pedagogiken bör inta en central plats i lärarutbildningen och beklagar att den för lågstadielärarutbildningen tillmätta tiden fått stå hindrande i vägen för en ändamålsenlig uppläggning av utbildningen i detta ämne. Trots att den tid *LUS* reserverat för metodik inte nämnvärt överstiger den tidsram nuvarande lärarutbildningsanstalter förfogar över kan man dock tala om en förstärkning beroende på att den föreslagna integreringen mellan metodik och pedagogik, ämnesstudier och praktik ger metodiken bättre ställning.

Beträffande den praktiska utbildningen menar några av *skolöverstyrelsens remissinstanser* att för liten tid är anslagen till auskultationer och att den på 2 halvterminer delade praktikterminen medför för hård belastning på övningsklasserna. Sålunda avstyrker *lärarhögskolan i Göteborg* bestämt förslaget om halv praktiktermin av modellen en lärare + två klasser + två lärarkandidater. Halv praktiktermin kan för lågstadiets del endast tänkas under förutsättning att det blir en lärare + en klass + en lärarkandidat. *Rektor vid folkskoleseminariet i Skara* anser att den på två halvterminer delade praktikterminen innebär en alltför hård belastning på de praktikklasser som termin efter termin skall ta emot lärarkandidater med växling fyra gånger under ett läsår. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Strängnäs* avvisar bestämt att praktikterminen koncentreras till ett fåtal avdelningar, så att dessa belastas med lärarkandidatnärvaro till 100 % och med elevlektioner till ca 80 %.

Skolledarförbundet reserverar sig kraftigt mot den föreslagna organisationen av praktiktjänstgöringen. Uppdelningen på halva terminer har kanhända fördelar ur metodisk synpunkt men måste tillbakavisas med hänsyn till elev- och målsmannasynpunkter. Eleverna har behov av en i så stor utsträckning som möjligt kontinuerlig lärartjänstgöring. Det föreslagna systemet får också allvarliga konsekvenser för skolornas administration. För den enskilda lärarkandidaten bör det vara av stort värde att under en längre period få leva sig in i skolans och klassens arbetsförhållanden. *TCO* finner det anmärkningsvärt att vissa delar av praktiken fått en ytterst begränsad utformning, t. ex. specialauskultationerna som trängts ihop på ett totalutrymme av sex dagar. Utan att ta ställning till de två av *LUS* framlagda alternativen till praktiktjänstgöring föreslår *TCO* att försöksverksamhet med båda alternativen kommer till stånd för att man skall få erfarenhet av hur den praktiska utbildningen lämpligen bör utformas. Vad gäller praktikutbildningens längd och placering i utbildningsgången förordar *Blivande lärares riksförbund* fortsatt försöksverksamhet där flera modeller provas. Det är

emellertid enligt förbundets mening angeläget att praktiktjänstgöringen förläggs till sådan tidpunkt att lärarkandidaterna efter dess slut får återvända till lärarutbildningsanstalten för en avslutande gemensam del. *Målsmännens riksförbund* avstyrker att praktikutbildningen ges den form som LUS föreslagit och anför som motivering att olägenheterna för eleverna i övningsklasserna blir för stora och att elevvårdande synpunkter måste vara avgörande i detta sammanhang.

3.2.2.2 Mellanstadiet

Beträffande kravet på förkunskaper tillstyrker flertalet remissinstanser genomgåendet gymnasium såsom grund för utbildningen. För de erinringar mot LUS' förslag som framställts av *skolöverstyrelsen*, *universitetskanslersämbetet* och andra remissinstanser har redogjorts tidigare (3.2.2.1).

Vad gäller utbildningstidens längd tillstyrks LUS' förslag av *skolöverstyrelsen* och *universitetskanslersämbetet* samt ytterligare ett tjugotal instanser. Ett tiotal remissinstanser förordar att studietiden förlängs till tre år. Av *skolöverstyrelsens remissinstanser* tillstyrker ett tiotal uttryckligen den föreslagna utbildningstiden medan nära ett tjugotal föreslår tre år. Som motivering för en treårig utbildning anføres särskilt önskemål om bättre möjligheter till ämnesfördjupning. *Länsskolnämnderna i Kristianstads* och *Skaraborgs län* föreslår sålunda fördjupning i två orienteringsämnen. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* understryker behovet av studiero och därmed sammanhängande möjligheter till engagemang inom samhällslivet, ett oeftergivligt krav med hänsyn till den nya skolans målsättning. *Lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av lektorskonferensen för klasslärarutbildningen, framhåller att den längre utbildningstiden även skulle möjliggöra att inom utbildningstidens ram förlägga de kompletteringar som enligt LUS' förslag förutsätts fullgjorda före intagningen. Tidsödande kompletteringar kan vara en minst lika rekryteringshämmande faktor som en förlängd utbildningstid. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Falun* betonar att en treårig utbildning skulle möjliggöra antingen fördjupade studier genom obligatoriskt tillval i ytterligare något ämne eller utökat timtal för alla orienteringsämnena samt en önskvärd förstärkning av praktikutbildning.

TCO förordar en treårig utbildning och framhåller att den tid som erhålls genom ytterligare en utbildningstermin huvudsakligen bör utnyttjas för fördjupade ämnesstudier inom gruppen orienteringsämnen. Vidare är en förstärkt ämnesutbildning i matematik erforderlig. *SR* anser 2½ års utbildning tillräcklig endast under förutsättning att utbildningen ges en skarpt avgränsad inriktning på stadiet. *Blivande lärares riksförbund* föreslår treårig utbildning bl. a. av det skälet att den kortare studietiden förhindrar möjligheterna för lärarkandidaterna att själva få uppleva de studiemetoder som de sedan såsom arbetsledare skall använda i klassen.

LUS' synpunkter på ämnesfördjupning och ämnesstudier bedöms i stort sett positivt i remissyttrandena, men på en del punkter riktas erinringar mot de framlagda förslagen. Ett par av *skolöverstyrelsens remissinstanser* anser att ämnesbredden kunnat minskas ytterligare och finner kravet på allsidighet hos lärarkandidaten fortfarande vara alltför högt. En annan av dessa instanser påpekar däremot faran i alltför stor specialisering. Det ifrågasätts om inte en lärarkandidat kommer att välja fördjupning i det ämne vari han redan har de bästa kunskaperna och för vilka han har det största intresset. *SR* varnar för de bristfälliga kunskaper lärarkandidaten kan få i de ämnen där endast grundkurs utan redovisningskrav inhämtas. Förbundet förordar att även en annan typ av fördjupning än den LUS föreslagit prövas genom försök. Som exempel anförs att lärarkandidaterna kunde fördjupa sig i intresseområden inom flera eller färre ämnen, där t.ex. ett tema, ett längdsnitt, en geografisk eller en biologisk miljö skulle kunna studeras.

Remissinstanserna har så gott som genomgående framfört krav på valmöjlighet med fördjupade studier även i dubbelämnet fysik-kemi, ett förslag som reservationsvis framlagts av ledamoten Börje Svensson. *Skolöverstyrelsen* framhåller att det gäller att inte bara fånga upp elevernas ofta starkt markerade intresse för fysikaliskt-kemiska problem utan också att tillgodose de matematiskt-naturvetenskapligt intresserade och begåvade lärarkandidaternas intressen. Denna synpunkt är värd beaktande även med hänsyn till rekryteringen till mellanstadielärarutbildningen. *Universitetskanslersämbetet* stöder även alternativet fysik-kemi liksom också *SR*. Med hänsyn till att fysik-kemi endast som orienteringsundervisning ingår i ämnet naturkunskap finner däremot *Lärarnas riksförbund* den av LUS föreslagna utbildningen tillfyllest. *TCO* finner att behov av fördjupningskurs i fysik-kemi föreligger men anser en sådan icke möjlig att realisera inom en utbildningstid på 2 ½ år.

Några av *skolöverstyrelsens remissinstanser* framför önskemål om ämnesfördjupning i religionskunskap. Som motivering anför en av dessa instanser att de krav på objektivitet som med sådan styrka numera ställs på undervisaren i olika ämnen, bl. a. kristendomskunskap, förutsätter en avsevärd kring-syn och ämnesfördjupning. Ju mindre man känner till religionsvetenskapens resultat ju mer subjektiv och tillfällig blir undervisarens attityd. *TCO* framhåller att en treårig utbildning skulle möjliggöra val av fördjupningskurs även i ämnet religionskunskap. Även *Kristendomslärarnas förening* anser att tillfälle bör ges till fördjupning i detta ämne framförallt med hänsyn till de svårigheter undervisningen i kristendomskunskap brukar bereda lärarna.

Den föreslagna ämnesfördjupningen i svenska accepteras genomgående av remissinstanserna. I detta sammanhang framhåller *Modermåslärarnas förening* liksom i fråga om lågstadielärarutbildningen att den föreslagna utbildningen i röst- och talvård måste betraktas som absolut otillräcklig.

Remissinstanserna synes så gott som genomgående acceptera LUS' förslag i fråga om ämnet engelska. En av *skolöverstyrelsens remissinstanser* önskar

dock att möjlighet skall finnas att erhålla examen utan betyg i engelska då det kan finnas för övrigt lämpliga lärarkandidater som saknar förmåga att undervisa just i engelska. Ett par andra av dessa remissinstanser föreslår att utbildningen skall ge behörighet i ett av ämnena engelska, gymnastik eller musik. *SR* ifrågasätter om inte det höga timtal som tilldelats engelskan avsevärt inskränker den tillgängliga utbildningstiden för andra ämnen och därigenom menligt påverkar lärarkandidaternas möjligheter att i andra ämnen uppnå den standard som är nödvändig.

Beträffande undervisningen i övningsämnena tillstyrks i stort sett *LUS'* förslag. Några av *skolöverstyrelsens remissinstanser* framhåller emellertid att B-skolornas behov av lärare som har kompetens att undervisa i både musik och gymnastik inte har beaktats tillräckligt. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* samt *rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Falun* anför som möjlig lösning att tillvalskurs i båda ämnena anordnas vid någon lärarhögskola. *Lärarhögskolan i Göteborg* föreslår att lärarhögskolorna genom att anordna frivilliga tillvalskurser i musik och gymnastik skall kunna tillgodose dem som har utpräglade anlag för båda ämnena. *Länsskolnämnden i Kalmar län* anser det tillräckligt om en tredjedel av lärarna får behörighet i musik och en tredjedel i gymnastik medan återstoden kunde få fördjupningskurs i ytterligare ett ämne. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* ser med saknad att slöjd försvinner från mellanstadielärarytbildningen och finner det önskvärt att timtalet i undervisningen i bild- och formarbete ökas till åtminstone den nivå som föreslagits för lågstadielärarytbildningen. I fråga om ämnet bild- och formarbete tillstyrks ledamoten Svenssons reservation uttryckligen av *lärarhögskolan i Göteborg* och *kollegiet vid folkskoleseminariet i Linköping*, medan ett par andra av överstyrelsens remissinstanser anser att ämnets ställning bör avsevärt stärkas.

Direktionen över gymnastiska centralinstitutet beklagar dock att en lärare inte får möjlighet att utbilda sig i både musik och gymnastik vilka ämnen är så passande för en integrering. Vidare anser direktionen att det föreslagna timantalet är helt otillräckligt. Även *Styrelsen för musikaliska akademien* hävdar att lärarkandidaterna borde ges större frihet att välja en kombination av fördjupning i både musik och gymnastik varför styrelsen endast med tvekan kan acceptera *LUS'* förslag. Styrelsen efterlyser också åtgärder för att stimulera rekryteringen av lärarkandidater som väljer musikutbildning. Enligt *TCO* bör teckning, gymnastik och musik tidsmässigt likställas i mellanstadielärarytbildningen och den avvägning som gjorts mellan de olika övningsämnena finner *TCO* helt otillfredsställande. Även *SR* anser att utbildningen i bild- och formarbete bör förstärkas och föreslår en ökning av timtalet med minst 20. *Teckningslärarnas och TI-elevernas förening* föreslår att ämnet bild- och formarbete görs till föremål för omfattande analys och revision med avseende på komponenterna slöjd-teckning, att dessa integrerade moment bereds tillräcklig timtid, att ämnet bild- och formarbete i slutgiltigt förslag föreslås såsom ämnesfördjupande med tillval samt att ämnet benämnes bild- och formkunskap.

LUS' förslag beträffande utbildningen i pedagogik och metodik lämnas i stort sett utan erinran av remissinstanserna. *Skolöverstyrelsen* understryker angelägenheten av att ämnet kristendomskunskap i alla sammanhang behandlas som ett av orienteringsämnena och att en gemensam studieplan i metodik för samtliga orienteringsämnena utarbetas. Även *Lärarnas riksförbund* anser en förstärkt ämnesmetodik erforderlig för religionskunskapen. *TCO* finner uppläggningsen av metodikundervisningen ändamålsenlig men påpekar att det i vissa fall är både omöjligt och olämpligt att dra några skarpa gränser mellan ämnesstudier och ämnesmetodik. *TCO* förordar vidare att ämnesmetodiken i ämnet religionskunskap inordnas i det gemensamma timtalet för orienteringsämnena och den samlade undervisningens metodik. *Kristendomsläraryrket förbunds* är av samma åsikt och understryker att en gemensam metodikundervisning i kristendomskunskap och i samhällsorienterande ämnen gynnar en önskvärd samordning av undervisningen.

Beträffande den praktiska utbildningen finner *skolöverstyrelsen* att LUS' förslag innebär ett rationellt och riktigt utnyttjande av den tillmätta tiden. *Skolledarförbundet* däremot reserverar sig kraftigt mot organisationen av praktiktjänstgöringen. Förbundet inser att den föreslagna uppdelningen på halva terminer kan ha fördelar ut metodisk synpunkt men kan inte acceptera förslaget med hänsyn till elev- och målsmannasynpunkter. *TCO* tillstyrker den allmänna uppläggningsen av praktikutbildningen men betonar att förutsättningen för effektiviseringen av praktikutbildningen inom den tidsram som står till förfogande bl. a. är att handledningen blir kontinuerlig, att den synkroniseras med utbildningen i pedagogik och metodik, att antalet lärarkandidater per övningsklass under praktikperioderna andra och fjärde terminen inte överskrider två samt att praktikskolor av olika slag ges en ändamålsenlig utrustning. Med hänsyn till att organisationen är oprövad förordar *TCO* försöksverksamhet även med andra konstruktioner. *Målsmännens riksförbund* befarar att olägenheterna för eleverna i praktikskolor kan bli rätt väsentliga. Förbundet avstyrker att praktikutbildningen ges den form LUS föreslagit. *Blivande lärarens riksförbund* förordar fortsatt försöksverksamhet där flera modellösningar kan utprovas beträffande praktikutbildningens längd och placering i utbildningsgången.

3.3 Utbildningen av ämneslärare

3.3.1 Lärarutbildningssakkunniga

3.3.1.1 Högstadiet

Beträffande den direkta högstadielärarutbildningen (s. 309) framhåller LUS att lärarproblemen i dagens skola i hög grad gäller grundskolans högstadium. Där råder den största lärarbristen, och lärarutbildningen för stadiet är inte anpassad till den nya skolsituationen. För att lärartillgång och lärarbehov skall

kunna överblickas och lärarutbildningsorganisationen anpassas härtill måste utbildningen bli en lärarutbildning och den får inte som hittills utgöra en obestämbar och oåtkomlig andel av utbildningen vid de fria fakulteterna.

För *tillträde* till högstadielärarutbildningen, som i regel skall omfatta tre ämnen, föreslår LUS behörighet att inskrivas vid universitet, lägst betyget 2 i slutbetyg från gymnasiet i de ämnen som skall studeras samt krav på förkunskaper enligt studieplanerna för resp. ämnen.

Utbildningstiden för högstadielärarna föreslås bli sammanlagt fyra år. Ämnesutbildningen skall omfatta tre år, varav omkring *ett år för vart och ett av de tre ämnena* i kombinationen. Värdet av en till tiden fixerad utbildning har LUS bedömt så stort att de gett samma tid, i princip ett år, åt alla ämnen med endast sådana justeringsmöjligheter att det ena ämnets läsår kan bli något längre och det andra i gengäld något kortare. LUS har fäst största avseende vid att tidsramen normalt skall hållas. Fast studiegång, införande av kvalitetsbetyg efter avslutade kurser samt effektiva åtgärder mot överskridande av studietiden anges som medel härför. Det fjärde året blir yrkesutbildande med första terminen förlagd till lärarhögskola och den andra till praktikplats i det kommunala skolväsendet.

Ämneslärarutbildningen föreslås bli *trappstegsformigt uppbyggd*, vilket innebär att den blivande ämnesläraren skall kunna påbörja sin utbildning utan att ha tagit ställning till om han vill bli högstadie- eller gymnasielärare. Först efter två års studier i två ämnen träffas normalt valet mellan att bredda utbildningen med ett tredje ämne och bli högstadielärare eller att gå vidare mot större fördjupning i de två ämnen som dittills studerats och bli gymnasielärare. Om ett urval bland de studerande måste göras vid fördelning på utbildningsvägar och ämnen föreslås detta ske på grundval av de betyg de studerande förvärvat i de två redan studerade ämnena (s. 520).

LUS' plan för högstadielärarutbildningen framgår av följande sammanställning.

Plan för högstadielärarutbildningen. Antal timmar (tablå 33 s. 316)

Termin	1	2	3	4	5	6	7	8	S:a
	Ämne 1		Ämne 2		Ämne 3				3 år ¹
A. Ämnesstudier									
B. Pedagogik m. m.									
Introduktionskurs									
Inledande orientering	2								} 26
Skolans mål m. m. ..	8								
Studieteknik	8								
Pedagogisk psykologi .	8								
Huvudkurs									
Pedagogiska tankemo-							6		} 118
tiv									
Allmän psykologi							8		
Allmän undervisnings-									
metod							6		
Skoladministration ..							4		
Utvecklingspsykologi .							12		
Mentalhygien							10		
Skolhygien							4		
Pedagogisk psykologi .							16		
Pedagogisk statistik ² .							8		
Yrkespsykologi							4		
Problem i modern skol-									
forskning							4		
Seminarier angående									
stadiesamverkan ...							10		
Seminarier i anslut-									
ning till auskulta-									
tioner		6		6		6	8		
C. Metodik									
Förberedande ämnes-									} 136
metodik	4	8	4	8	4	8			
Ämnesmetodik 30 tim-									
mar per ämne							90		
Teknisk metodik							³ 10		} ca 480
D. Praktik									
Auskultationer	5—10		5—10		5—10		30		
Undervisningsövningar .	friv.		friv.		friv.		45—60		
Praktiktjänstgöring								ca 360	
E. Muntlig framställning									
och språkvård, röst-									
och talvård m. m. ⁴ ..	4						12—15		

¹ Från dessa 3 år avgår den tid inom terminerna 1—6, som enligt ovanstående uppställning går till pedagogik, metodik och praktik, totalt ca 5 veckor.

² Till detta kommer en frivillig statistikkurs på 14 timmar.

³ För den enskilde lärarkandidaten kan talet 10 överskridas eller underskridas allt efter vilken färdighet lärarkandidaten har.

⁴ För momentet muntlig framställning gäller i tillämpliga delar studieplanerna för motsvarande moment i ämnet svenska på klasslärarlinjer.

Utbildningen inleds med en *pedagogisk introduktionskurs* på två veckor, som utgör en del av pedagogikstudierna och avslutas med tentamen. Huvuddelen av utbildningen i pedagogik och metodik kommer under den sjunde terminen, som också omfattar undervisningsövningar. Under ämnesstudierna får lärarkandidaterna emellertid en kontinuerlig kontakt med skola och undervisning i form av s. k. *pedagogiska strimor*, dvs. begränsade inslag av pedagogik, metodik och praktik, vilka betraktas som förberedande ämnesmetodik.

Efter introduktionskursen läses under det första studieåret det första ämnet. Detta inleds med en studieorienterande och studieteknisk introduktion på omkring fyra timmar avseende det specifika ämnet, främst ämnets plats i skolan, dess relationer till andra ämnen, dess karaktär som skolämne och lärarutbildningsämne. Under den andra terminen ges åtta timmars förberedande ämnesmetodik, varjämte 5—10 timmar anslås åt auskultationer. Auskultanten kan därunder få överta viss del av undervisningen. Auskultationerna bör förberedas genom seminarier, där uppgjorda iakttagelseformulär diskuteras eller uppgiften på annat sätt avgränsas.

Studierna i det andra och tredje ämnet sker på samma sätt som i det första.

För *ämnesstudierna* har LUS utarbetat förslag till studieplaner (SOU 1965:25). Dessa följer skolämnenas benämningar och inte examensämnenas. Studierna får sin karaktär i hög grad av att varje ämne så långt möjligt gjorts till ett homogent ämne och att detta ämne inordnats i en samlad studiegång tillsammans med pedagogik, metodik och praktik. I fråga om denna samordning har LUS strävat efter en integrationsmodell som tillgodoser en mot läraryrket klart inriktad studiegång, samtidigt som kontakterna med utbildning och forskning i övrigt vid universiteten upprätthålls.

Den sjunde terminen omfattar utbildning i *pedagogik, metodik och praktik*. Med hänsyn till belastningen av praktikklasserna kan praktiken ej för samtliga lärarkandidater koncentreras till terminens senare hälft. LUS föreslår därför att praktiken sprids över terminen genom att lärarkandidaterna indelas i två grupper, varav den ena bör avse huvudsakligen humanistiskt inriktade ämneskombinationer, den andra huvudsakligen matematiskt-naturvetenskapligt inriktade (se figur s. 317).

Under den sjunde terminen infaller pedagogikstudiernas huvudkurs. Inom ramen för ämnet pedagogik faller också den allmänna undervisningsmetodiken, medan ämnesmetodiken upptar huvuddelen av metodikutbildningen. Ca 30 timmars ämnesmetodik föreslås för vart och ett av de tre ämnena. Viss tid beräknas dessutom för teknisk metodik, som avser teknisk utrustning för undervisningen, framförallt AV-hjälpmidlen. Lärarkandidaten beräknas under sjunde terminen hålla 45—60 lektioner, vilka inte skall betygsättas.

Högstadielärarutbildningen avslutas med *praktiktjänstgöring* under hela den åttonde terminen. Erfarenheterna från nuvarande praktiktjänstgöring visar att handledningen av lärarkandidaterna måste ökas. Vidare bör lärarkandidaterna få bättre tid än hittills att förbereda sina uppgifter. Deras veckotjänstgöring

föreslås därför till 14—16 veckotimmar. Betygsättningen i undervisningsskicklighet sker vid slutet av denna termin, då lärarkandidaten också får ut sin examen.

Systemet med *fasta studiegångar* för blivande ämneslärare innebär sålunda enligt LUS' förslag bl. a. att studierna samordnas till en mera homogen enhet med inriktning på den kommande lärarverksamheten. Studierna är vidare bundna till vissa bestämda ämneskombinationer (3.3.3) med bestämd tidsföljd för ämnena inbördes och för den praktisk-pedagogiska utbildningen samt med givna tidsramar. Den av LUS eftersträfvade fastheten i studiegången innebär också att praktikterminen i högre grad än vad hittills varit fallet med denna måste bli en av lärarhögskolan ledd utbildning. Med *lärarutbildningslinje* inom ämneslärarutbildningen avser LUS i första hand de ämneskombinationer, för vilka en fast organiserad studiegång skall finnas vid varje universitet. Syftet med de fasta ämneskombinationerna är bl. a. att möjliggöra förutsägelser av lärarbehov och lärartillgång. Enligt LUS' förslag bör intagningen på ämneslärarlinje liksom på klasslärarlinje bli spärrad och Kungl. Maj:t besluta om det antal studerande, som årligen skall intagas på varje ämneslärarlinje.

3.3.1.2 *Det gymnasiala stadiet*

Undervisningen på de högre skolstadierna leder till en begränsning av lärarnas ämnesområde samtidigt som kraven på ämnesfördjupningen blir större, framhåller LUS (s. 328). Gymnasieläraren föreslås med anledning härav i regel utbildas i två ämnen.

I fråga om *utbildningstidens längd* har LUS inte kunnat ansluta sig till gymnasieutredningens förslag om en treårig ämnesutbildning för gymnasielärarna utan har funnit det nödvändigt med en minimitid på fyra år. Som huvudskäl härför anges 1) att läraren måste ha en försvarlig bredd i sina ämneskunskaper, 2) att han måste ha fått fördjupa sig i sina ämnen, 3) att arbetssättet i den nya skolan ställer ökade krav på läraren, 4) att med hänsyn till de mindre gymnasiernas lärarförsörjning krävs att vissa lärare har kompetens att undervisa i tre ämnen och 5) att ämnena i det nya gymnasiet, främst samhällskunskap och naturkunskap, har vida större omfång än det äldre gymnasiet. I övrigt överensstämmer kraven på utbildningen av gymnasiets lärare väsentligen med vad LUS ansett nödvändigt för högstadielärarutbildningen.

Normalt blir de första två studieåren gemensamma för högstadie- och gymnasielärare. Studierna inleds därför på samma sätt med en introduktionskurs och får sedan samma inslag av förberedande ämnesmetodik och auskultationer. Under de därpå följande två åren fördjupar sig gymnasieläraren i sina båda ämnen. Viss varvning i ämnesstudierna måste därvid ske. Pedagogik-, metodik-

och praktikinslagen fortsätter under tredje och fjärde året på samma sätt som under de två första åren men avser nu gymnasiestadiet.

Utbildningen blir något annorlunda i de rena gymnasieämnena, dvs. vissa C-språk (exempelvis spanska, italienska, ryska), de klassiska språken, allmän språkkunskap, filosofi, psykologi, socialkunskap samt ekonomiska och tekniska ämnen. I dessa ämnen blir utbildningen gymnasieinriktad redan från början. Någon ändring i den pedagogiska introduktionskursen anser LUS inte motiverad. Den förberedande ämnesmetodiken och auskultationerna med tillhörande seminarier får däremot sin prägel av att ämnet avser gymnasiestadiet. Varvning i ämnesstudierna blir inte nödvändig.

Ett mellanting mellan den trappstegsformade utbildningen och direktutbildningen tillämpas i de ämneskombinationer, där det ena ämnet är såväl högstadie- som gymnasieämne och det andra är enbart gymnasieämne. Såsom exempel på sådana kombinationer nämner LUS bl. a. matematik — företagsekonomi och tyska — grekiska — ryska. Lärarkandidater som väljer sådana ämneskombinationer måste ta ställning till undervisningsstadium redan efter ett års ämnesstudier.

Ämnesstudierna föreslås ske enligt de föreslagna studieplanerna (SOU 1965:25). En princip vid konstruktionen av de ämnesteoretiska studierna har varit att lärarkandidaten skall nå den nivå man hittills karakteriserat som trebetygsnivå och helst inom varje skolämne. En annan princip har varit att det i varje ämne skall finnas minst ett alternativ för utbildning av gymnasielärare, på vilket man skall kunna bygga en lektorsutbildning eller annan typ av forskarutbildning.

Det självständiga arbete som ingår i fördjupningsstudierna är avsett att leda till viss specialisering. Tiden för fördjupningen är fixerad i studieplanerna. Utbildningstiden varierar mellan ett och 2 ½ år per ämne.

De nya arbetsformerna i gymnasiet — grupparbetet, elevernas självverksamhet och samverkan mellan ämnen — ställer större krav på läraren än mer traditionella undervisningssätt och måste därför beaktas i *metodikutbildningen*. Den *praktiska utbildningen* är av samma omfattning och art som i högstadielärarutbildningen men inriktad på gymnasiestadiet och avser normalt endast två ämnen. Den nionde terminen är därför uppbyggd som den sjunde i högstadielärarutbildningen. Under de 8 praktikveckorna bör lärarkandidaterna hinna med 40—45 egna lektioner och 35—40 auskultationstimmar. Under den tionde terminen omfattar praktiktjänstgöringen 14—16 veckotimmar.

Kravet på en för läraryrket tillrättalagd utbildning gäller även *de tekniska och ekonomiska ämnena* (s. 337). Det nya gymnasiet och fackskolan är därför enligt LUS bäst betjänta av lärare i dessa ämnen, utbildade på i princip samma sätt som lärare i andra ämnen, dvs. primärt utbildade till lärare. Ämnesstudierna måste dock få en något annan uppläggning med inslag av praktik. Utbildningen bör i första hand ske genom universitetens försorg.

För lärarutbildningen i teknologi föreslås att till studerande antas sådana som gått det nya gymnasiets fjärde årskurs på teknisk linje, maskin- eller byggteknisk gren, samt att de inom ramen för ämnesutbildningen skall ha minst en termins praktik på ett företag inom den bransch de specialiserar sig i.

Även lärarna i de tekniska specialämnena behöver viss praktisk ämnesutbildning, vilken lättast uppnås om utbildningen i teknologi kombineras med utbildning i antingen maskin- eller byggteknik. I kombinationen matematik-elteknik utformas den praktiska ämnesutbildningen i elteknik som en laboratorieteknisk kurs.

Utbildningen av lärare i tekniska ämnen baseras på dels treårig, dels fyra-årig gymnasieutbildning. Den förra utbildningsvägen består av fyra och den senare av tre års ämnesutbildning. Båda avslutas med ett års praktisk-pedagogisk lärarutbildning. Utbildningen ger kompetens i dels kombinationer av tekniska ämnen och andra läroämnen, dels kombinationer av enbart tekniska ämnen.

De sakkunniga tar även upp frågan om den tekniska magisterutbildningen (s. 339) och föreslår en förlängning av utbildningstiden, så att den med inräknande av föreskriven ämnespraktik uppgår till fyra år, vartill kommer ett avslutande praktiskt-pedagogiskt år liksom för ämneslärare i övrigt.

För lärarutbildningen i ekonomiska ämnen föreslås en inte fullt terminslång kurs i praktisk ämnesutbildning (studiebesök och styrd praktik på t. ex. banker, näringslivsorganisationer, statliga och kommunala inrättningar).

LUS erinrar om den stora betydelse som tillmätts huvudlärarinstitutionen i det nya gymnasiet och finner det uppenbart att för huvudlärarens betydelsefulla uppgifter krävs kompetens utöver den vanliga gymnasielärarens. I princip vill LUS sätta likhetstecken mellan huvudlärare och lektor (s. 340).

LUS påpekar att under läsåret 1963/64 av lektorstjänsterna (inalles 2 615) nära hälften (1 194) var obesatta. Behovet av årligt nytillskott av lektorer beräknas till omkring 400. Med hänsyn främst till konkurrensen från universiteten bör en utbildning av 500 à 600 lektorer per år eftersträvas.

I fråga om *lektorsutbildningen* har LUS haft överläggningar med 1963 års forskarutredning, varvid diskuterats dels huruvida trebetygsnivån uppnås i den föreslagna gymnasielärarutbildningen, dels behovet av en särskild mellanexamen efter två års fortsatt utbildning. Beträffande den första frågan har problemen framför allt gällt de skolämnen som motsvaras av två eller flera universitetsämnen, dvs. i första hand svenska, biologi och samhällskunskap, men även andra ämnen, dock i lägre grad. Utbildningen är direkt påbyggbar i matematik, tyska, engelska och franska. De rena gymnasieämnena når enligt LUS i flertalet fall ej trebetygsnivån. Ett särskilt problem utgör ämnet religionskunskap.

Med de förslag LUS framför i detta sammanhang anser de sig i stort ha löst frågan om anknytningen mellan en på gymnasiet inriktad lärarutbildning och en fortsatt specialiserad forskarutbildning utan komplettering av grundutbildningen (med undantag för religionskunskap och biologi).

Beträffande den ifrågasatta nya mellanexamen föreslår LUS att lektorsutbildningen skall utgöras av de två första åren av den fyraåriga forskarutbildning, som forskarutredningen preliminärt stannat för, och avslutas med en formell examen. Examensuppgiften bör vara mindre omfattande än de nuvarande licentiatavhandlingarna utan att förlora sin karaktär av självständigt vetenskapligt arbete. Ingenting hindrar att det självständiga vetenskapliga examensarbetet kan få en undervisningsmetodisk inriktning.

Förutsättningen för att tidsramen på två år skall hållas är en fast uppläggning av utbildningen med intensiv individuell handledning. Utbildningen bör vara den normala vägen till lektorstjänst. Den av gymnasieutredningen förordade praktisk-pedagogiska meriteringen för sådan tjänst bör som hittills utgöra en dispensväg.

Den praktisk-pedagogiska utbildningen för blivande lektorer skall omfatta ett avslutande lärarhögskoleår, detsamma som för övriga gymnasielärare. De presumtiva huvudlärarna bör därunder även få en förberedande utbildning avseende deras specialuppgifter.

Lektorsutbildningen kommer alltså att omfatta sju år, varav sex väsentligen ämnesteoretiska utbildningsår och det sjunde ett lärarhögskoleår.

LUS framhåller, att om det sålunda krävs, att en lektor — utöver vederbörliga praktisk-pedagogiska moment — skall ha dels den för övriga gymnasielärare förslagna ämnesbredden, dels den ämnesfördjupning som mellanexamen utgör, är därmed sagt, att enbart högre utbildning inte är tillräcklig för lektorsbehörighet. Möjlighet till komplettering bör dock ges den som vill övergå till lärarbanan från en forskarinriktad utbildning. LUS förutsätter att dessa frågor liksom hittills bevakas av den centrala skolmyndigheten.

LUS föreslår att mellanexamen på de för lärarutbildningen aktuella studievägarna blir obligatorisk även för den på forskarutbildning redan från början klart inriktade. Frågan om mellanexamen beträffande övriga fakulteter och ämnen har LUS inte funnit anledning ta ställning till.

Lektorsutbildningen i *ekonomiska* och *tekniska ämnen* föreslås ske på samma sätt som lektorsutbildningen i övrigt. Civilingenjörerna bör anlitas även i fortsättningen, men det bör av dem krävas praktisk lärarutbildning, kvalificerade betyg i tjänstens ämnen samt minst tre års yrkesverksamhet. Deras praktiska lärarutbildningsår bör alltid börja en hösttermin och föregås av en sommarkurs, eftersom de saknar introduktionskursen i pedagogik m. m. Civilekonomutbildningen som ämnesutbildning för lektorstjänst bör endast övergångsvis bibehållas.

LUS anser sig endast ofullständigt ha utrett frågan huruvida de i civilingenjörsexamen och civilekonomexamen ingående ämnena utgör en adekvat utbildning för lärare i de tekniska resp. ekonomiska ämnena. LUS förutsätter att detta spörsmål beaktas av den centrala skolmyndigheten och hyser den allmänna uppfattningen att man i ämnen där universiteten har samma utbildningsresurser som fackhögskolorna inte i första hand bör vända sig till institutioner för en klart målinriktad icke-pedagogisk utbildning (s. 348).

3.3.1.3 Ämneskombinationer

LUS framhåller att högstadie- och gymnasielärarytbildningen måste ses i ett sammanhang när det gäller ämneskombinationer och ämnesstudier (s. 350). De i studieplanerna (SOU 1965:25) för enskilda ämnen angivna *förkunskaperna* har bestämts så, att ämneskombinationerna ej skall göra komplettering av gymnasiekunskaperna nödvändiga (tablå 37 s. 350).

Huvuddelen av utbildningen skall ske i följande tolv fasta tvåämneskombinationer, s. k. *baskombinationer*, som bör utgöra grunden för uppdelningen av lärarkandidaterna på fasta linjer.

1. Matematik—samhällskunskap
2. Matematik—kemi
3. Matematik—fysik
4. Engelska—svenska
5. Tyska—svenska
6. Tyska—engelska
7. Franska—svenska
8. Franska—engelska
9. Historia—svenska
10. Historia—religionskunskap
11. Historia—samhällskunskap
12. Kemi—biologi

Med dessa tolv kombinationer, var och en kompletterad med ett tredje ämne (s. 353), kan grundskolans högstadium förse med lärare i alla läroämnena. Kombinationerna täcker även större delen av undervisningsvolymen i gymnasiet och fackskolan, men för gymnasiestadiet tillkommer vissa specialkombinationer (s. 355). Härutöver torde för ett begränsat antal lärare behövas mera fria kombinationer. De fasta ämneskombinationerna ger bättre möjligheter att förutse lärarbehov och lärartillgång samt att dimensionera utbildningen.

Ämnena skall inbördes stödja varandra. Detta har lett till att matematik kommer före fysik och kemi. Biologi föregås alltid av kemi. Svenska ingår aldrig som första ämne, därför att man inom den hårt pressade ettårsutbildningen i svenska så långt möjligt skall dra fördel av stödet från kombinationsämnena. Högst två moderna främmande språk får ingå i en kombination. Tyska och franska åtföljs aldrig i någon ämneskombination, därför att de utesluter varandra på grundskolans högstadium. Däremot kan engelska kombineras med tyska eller franska. Kombinationerna skall ge underlag för lärartjänster och allmänt underlätta schemaläggning och skolarbetets organisation. I fråga om högstadiet skall så många lärare som möjligt kunna fungera som klassföreståndare och därför ha så många timmar som möjligt med sin egen klass.

LUS räknar med följande rekryteringsbehov (avrundat) av ämneslärare för åren 1970/71—1979/80 (s. 359).

Grundskolans högstadium	3 600
Fackskola	3 300
Gymnasium	6 900
	<u>13 800</u>

Det angivna lärarbehovet har fördelats på de enskilda ämnena på följande sätt.

Rekryteringsbehovet i enskilda ämnen för olika skolor under perioden 1970/71—1979/80. Antalet lärare. (tablå 38 s. 359)

Ämne	Grundskolans högstadium	Fackskola	Gymnasium	Summa
Svenska	500	300	600	1 400
Matematik	600	300	700	1 600
Engelska	500	200	500	1 200
Tyska	200	200	500	900
Franska	200	200	500	900
Spanska	—	—	100	100
Ryska	—	—	100	100
Allmän språkkunskap, Latin och Grekiska	—	—	100	100
Religionskunskap	200	100	200	500
Filosofi	—	—	100	100
Psykologi	—	100	100	200
Historia	200	100	400	700
Samhällskunskap	200	100	500	800
Geografi	200	—	—	200
Biologi	300	100	200	600
Kemi	200	200	300	700
Fysik	300	200	400	900
Naturkunskap I	—	—	200	200
Ekonomiska ämnen	—	300	400	700
Tekniska ämnen	—	900	1 000	1 900
Summa	3 600	3 300	6 900	13 800

Anm. Uppgifterna för grundskolans högstadium avser 60-procentalternativet.

Med ledning av lärarbehovet i de enskilda ämnena har en beräkning gjorts över fördelningen på olika ämneskombinationer vid en årlig intagning av 2 000 lärarkandidater. Fördelningen framgår av följande sammanställning.

Fördelning på olika ämneskombinationer av den årliga intagningen.
(tablå 39 s. 360)

Baskombinationer	Procent	Antal vid en total- intagning av 2 000
Matematik-fysik	13	260
Matematik-samhällskunskap	8	160
Matematik-kemi	5	100
Kemi-biologi	7	140
Historia-svenska	6	120
Historia-samhällskunskap	5	100
Historia-religionskunskap	4	80
Engelska-svenska	7	140
Tyska-engelska	6	120
Tyska-svenska	6	120
Franska-engelska	5	100
Franska-svenska	6 78	120 1 560
Rena gymnasiekombinationer		
Naturkunskap I-kemi/fysik	3	60
Samhällskunskap-företagsekonomi	5	100
Matematik/fysik-tekniska ämnen	5	100
Teknologi-tekniska ämnen	9 22	180 440
Summa	100	2 000

Frågan om *ämneskombination övningsämne — läroämne* (kap. 15 s. 379) hän-sköts till LUS genom tilläggsdirektiven i anledning av riksdagsbeslutet om grundskolan 1962. LUS framhåller att samma synpunkter som vid samman-sättningar av ämneskombinationer med enbart läroämnena bör vara vägledande även i fråga om kombination av övningsämne med läroämne (s. 391). En breddning från ett till två ämnen för övningslärarna skulle förbättra deras möjlig-heter till individualisering och elevvård. Den skulle även göra det möjligt att på ett mera konsekvent sätt låta dessa lärare fungera som klassföreståndare. Vidare kan timunderlaget för en enämneslärare bli för litet i en liten skolenhet.

Tidsramen för utbildning i övningsämne — läroämne bör bringas i överens-stämmelse med motsvarande för andra ämneskombinationer men detta förut-sätter en översyn av utbildningen i övningsämnena. Kombination av övnings-ämne och läroämne skulle underlättas om utbildningen redan från början kunde inriktas på kombinationen i dess helhet. En från början samordnad studie-gång kunde avslutas med en praktiktermin i skolväsendet.

En allmän översyn av övningslärarutbildningen framstår alltså som nödvän-dig, men denna översyn kan inte verkställas nu eftersom de under utredning varande yrkesämnena också måste beaktas i detta sammanhang. LUS föreslår emellertid vissa redan nu möjliga *dellösningar*.

Nuvarande hinder i skolstadga och övriga bestämmelser mot en kombination i ämneslärartjänst i grundskola, fackskola och gymnasium av övningsämne med läroämne bör undanröjas. Vissa fasta kombinationer bör anges i stadga medan övriga fastställs från fall till fall av länskolnämnderna och skolöverstyrelsen.

Gymnastik är enligt LUS det övningsämne som lättast låter sig kombinera med läroämne. Fem fasta kombinationer föreslås, nämligen gymnastik-matematik, gymnastik-fysik, gymnastik-kemi, gymnastik-biologi och gymnastik-samhällskunskap-trafikkunskap. I motiveringen för dessa kombinationer framhåller LUS bl. a. följande. De matematisk-naturvetenskapliga ämnena har flera beröringspunkter med gymnastiklärarutbildningen än de humanistiska och lärarbristen är särskilt kännbar i matematik, fysik och kemi. Kombinationen gymnastik-biologi har länge ansetts lämplig främst av det skälet, att gymnastiklärarutbildningen genom sina starka biologiiinslag kan berika även biologilärarutbildningen. Kombinationen kan också ge kompetens för ämnet ergonomi på gymnasie-stadiet. Även mellan ämnena gymnastik och samhällskunskap finner LUS nära anknytning. För kombination med samhällskunskap talar också behovet av trafikundervisning i skolorna.

I kombination med samhällskunskap föreslås en kurs i trafikkunskap omfattande en månad och förlagd till sommartid före den avslutande lärarhögskoleterminen. För att det nya läroämnet trafikkunskap skall slå igenom bör kombination av enbart gymnastik och samhällskunskap inte tillåtas. Förläggning av kursen i trafikkunskap till sommartid gör det möjligt även för andra lärare, särskilt klasslärare, att delta i utbildningen.

LUS har inte funnit det realistiskt att ange fasta ämneskombinationer för *musik*, *teckning* samt *trä- och metallslöjd* men anser att möjligheten att medge kombination med läroämne allmänt skall finnas.

För fackskolan föreslår LUS vissa speciella kombinationer. Vissa övningslärare skulle, i enlighet med fackskoleutredningens förslag, beredas tillfälle till vidareutbildning genom akademiska studier. En ettårig akademisk kurs för sådana lärare, som genomgått treårigt seminarium för huslig utbildning, för utbildning i *konsumentkunskap* och *familjekunskap* har utarbetats. Som fasta ämneskombinationer föreslås hemkunskap-konsumentkunskap-familjekunskap, textilslöjd-konsumentkunskap-familjekunskap och barnavård-konsumentkunskap-familjekunskap.

Ämnesstudierna i det läroämne som skall kombineras med ett övningsämne blir identiska med vad som gäller ämnet i kombination med andra läroämnena. Lärarhögskoledelen av utbildningen i läroämnet kan minskas till en termin, emedan utbildningen endast avser ett ämne.

Pedagogikstudierna föreslås omfatta kompletterande kurser konstruerade från fall till fall. Metodikutbildningen begränsas till enbart det aktuella läroämnet och koncentreras till terminens början. Praktikutbildningen bör omfatta ett 50-tal auskultationstimmar och ett 10-tal veckotimmars självständig tjänstgöring i egen klass. Betyg i undervisningsskicklighet ges endast för läroämnet eftersom betyg över övningslärarutbildningen ges separat.

Innan erfarenhet vunnits om kombinationernas dragningskraft har LUS ansett det vara olämpligt att föreslå fixerade årskvoter. Utbildningen i konsument- och familjekunskap föreslås dock omfatta en årlig utbildning av 20 lärare i Stockholm och 20 i Göteborg. I denna utbildning måste den praktiska utbildningsterminen ersättas av en två veckors metodik- och praktikkurs under själva utbildningsåret. Dessa två praktiska veckors innehåll bör utformas tillsammans med lärarhögskola.

Slutligen betonas beträffande kombination av övningsämne med läroämne, att det torde vara av icke ringa betydelse att utbildningen leder till en lärarexamen av den art lärare i övrigt får efter avslutade lärarhögskolestudier. Examensbeviset bör utfärdas av lärarhögskolan.

I detta sammanhang vill jag något redogöra för skolöverstyrelsens förslag till *behörighetskrav för vissa lärarkategorier i det nya gymnasiet och fackskolan*. Förslaget avser ämnena musik, teckning, gymnastik, konst- och musikhistoria, hushållsteknik, slöjd (textilslöjd, trä- och metallslöjd), svensk affärskorrespondens, engelsk affärskorrespondens, stenografi (svensk och utländsk), maskinskrivning, praktiskt sekreterarbete och kontorsteknik.

Som en allmän bakgrund till förslagen om behörighetskrav förutsätter skolöverstyrelsen att en tillfredsställande *fortbildningsverksamhet* skall kunna komma till stånd. Överstyrelsen vill dock inte förorda att genomgång av fortbildning, i vart fall f. n., uppställs som behörighetskrav för ifrågavarande ämnesområden men framhåller att fortbildning liksom speciell utbildning och praktik utöver behörighetskraven givetvis kan vara att betrakta som särskild merit för tjänsten.

Behörighetskraven för ämnena *musik, teckning, gymnastik, hushållsteknik* och *slöjd* bör enligt överstyrelsen betraktas som ett provisorium för den närmaste tiden, eftersom starka skäl talar för att en allmän översyn av nuvarande lärarutbildning i övningsämnen såsom LUS föreslagit kommer till stånd. I dagens läge bör möjligheter tas till vara att inom den nuvarande övningslärarutbildningen beakta det gymnasiala stadiets ändrade krav. I fråga om ordinarie lärartjänst i ämnena musik, teckning, gymnastik, hushållsteknik, textilslöjd samt trä- och metallslöjd föreslår överstyrelsen sålunda med hänvisning till det nämnda, att nuvarande behörighetskrav för grundskolan blir gällande även för det nya gymnasiet och fackskolan.

Ämnet *konst- och musikhistoria* vill överstyrelsen betrakta mera som en ny undervisningsform än som ett nytt ämne. Ämnet bör inte anges i ämneskombination för lärartjänst men i generellt stadgande bör föreskrivas, att lärare i teckning resp. musik i gymnasiet har undervisningsskyldighet även inom ämnet konst- och musikhistoria. På motsvarande sätt torde böra föreskrivas undervisningsskyldighet i ämnet *teckning, estetisk specialisering* resp. *musik, estetisk specialisering*.

I fråga om ämnena *svensk affärskorrespondens* och *engelsk affärskorrespon-*

dens i fackskolan finner överstyrelsen med hänsyn till ämnenas uppläggning enligt läroplanen naturligt att behörighetskraven ansluter till vad som kommer att gälla för lärare i svenska resp. engelska i fackskolan. Några speciella behörighetskrav bör enligt överstyrelsens mening sålunda inte uppställas för ifrågasvarande ämnen. De bör i lärartjänst kombineras med resp. språkämne.

För behörighet till ordinarie tjänst vid gymnasium eller fackskola som lärare i *maskinskrivning*, *kontorsteknik* och *praktiskt sekreterarbete* föreslår överstyrelsen förutom sedvanliga krav beträffande hälsotillstånd och undervisningsförmåga och lärartjänstgöring samma fordringar som gäller vid yrkesskolan.

För behörighet till ordinarie lärartjänst vid gymnasium eller fackskola i *stenografi* (svensk och utländsk) förordar överstyrelsen i jämförelse med behörighetskraven vid handelsgymnasium dels en skärpning eller precisering beträffande allmänna språkkunskaper och kunnighet i utländsk stenografi, dels en tidsfixering i fråga om kravet på praktisk erfarenhet från näringsliv eller offentlig förvaltning, dels ock krav på genomgång av praktisk lärarutbildning.

Överstyrelsen räknar med att det under en första period kan bli svårt att rekrytera lärare i stenografi i gymnasiet, som utöver svensk stenografi behärskar alla de tre främmande språkens stenografi. Dispensbefogenheter bör därför föreligga för tillsättande myndigheter.

3.3.2 Yttranden

3.3.2.1 Högstadiet

Beträffande kravet på *f ö r k u n s k a p e r* framhåller *skolöverstyrelsen* att LUS funnit att avlagd studentexamen i princip skall vara tillräcklig men att propedeutiska kurser och kompletteringsstudier i åtskilliga fall blir nödvändiga för att ämnesstudierna på universitetsnivå skall kunna starta från samma utgångsläge. Överstyrelsen betonar vikten av att den förberedande undervisningen utformas så, att kraven för inträde på inga villkor vare sig formellt eller reellt höjs över den normala gymnasienivån. *Universitetskanslersämbetet* föreslår att behörighetsvillkoren skall vara desamma som för studier vid vederbörande fakultet över huvud taget. Vidare föreslår ämbetet att generösa regler utformas för antagning till lärarutbildning av personer som utan att ha formellt tillräckliga skolmeriter har goda praktiska meriter. *Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Göteborg* yrkar på att universitets- och skolmyndigheter snarast i samarbete utformar ett fast organiserat men i tillämpningen smidigt kompletteringssystem som kan tillämpas efter gymnasiestudierna men före universitetsstudierna. *SFS* anser att möjligheter bör finnas för elever med fackskola eller annan utbildning att genom kompletteringsstudier vinna inträde på lärarutbildningslinjer men kan inte finna att LUS presenterat tillräckligt material för bestämmande av kompletteringens omfattning. Man måste grundligt undersöka

vilken kompetens studierna i de olika ämnena på gymnasiet ger och väga resultatet av denna undersökning mot en liknande för fackskolan innan man kan avgöra hur kompletteringar från fackskolan till lärarutbildning skall utformas.

Beträffande utbildningstidens längd kan noteras att *skolöverstyrelsen* och *universitetskanslersämbetet* föreslår en kortare utbildningstid för gymnasieadjunkter och vänder sig mot den delade ämneslärarutbildningen. Även *statskontoret* uttalar tveksamhet beträffande förlängning av utbildningstiden för gymnasiets ämneslärare, medan åtskilliga andra remissinstanser, i synnerhet universiteten, betonar att de föreslagna utbildningstiderna måste betraktas som minimikrav.

Skolöverstyrelsen understryker betydelsen av att lärarna i en kommun i någon utsträckning kan vara rörliga mellan stadierna och anför vidare följande.

Genomförs förslaget om två skilda lärarutbildningar — där gymnasieläraren emellertid är behörig att undervisa i endast två ämnen på högstadiet — kan man förvänta sig att lokaliseringen av resurserna inte blir den tänkta, dvs. inte en fördelning på stadier utan en fördelning på mer eller mindre attraktiva orter. Risken för en anhopning av gymnasieutbildade lärare till högstadier och gymnasier på mer centralt belägna orter måste bedömas som betydande, särskilt som tvåämneskombinationer i så vitala ämnen som svenska, moderna språk och matematik är fullt möjliga även på högstadier med få paralleller. Samtidigt kan inte bara högstadier utan även gymnasier på mer avlägsna orter beräknas erhålla enbart lärare med högstadielärarutbildning. Den situationen kan då i rak motsats till LUS' syften beräknas uppstå, att medan på centrala orter högstadieundervisning bestrids av gymnasielärare, kommer på mer avlägset liggande orter gymnasieundervisning att bestridas av högstadielärare.

Överstyrelsen konstaterar att det för närvarande sker en markerad övergång av adjunksbehörig arbetskraft från högstadiet till gymnasiet. Skälen härför är komplicerade och svårvägbara men överstyrelsen anför som exempel lägre undervisningsskyldighet, lugnare arbete, förväntningar om större ekonomiskt utbyte. Överstyrelsen drar den slutsatsen av sina överväganden att samtliga adjunkter oavsett om de kommer att fullgöra sin lärargärning på grundskolans högstadium eller inom gymnasiet-fackskolan bör få en i princip gemensam utbildning av för alla samma längd. Med hänsyn till nödvändigheten av att på allt sätt söka hushålla med utbildningsresurserna är det angeläget att utbildningstiden för samtliga adjunkter begränsas till totalt fyra år.

Universitetskanslersämbetet kommer till samma resultat som skolöverstyrelsen och framhåller att LUS' förslag strider mot den av LUS intagna principiella ståndpunkten att söka åstadkomma mindre markerade gränser mellan lärarkategorierna. Med hänsyn till tidigare refererade synpunkter på ämneslärarnas arbetsmarknad vill ämbetet hävda det önskvärda i att ämneslärarkåren blir så enhetlig som möjligt. Högstadie- och gymnasieadjunkternas utbildning bör därför utformas med tanke på att tjänstgöringen skall kunna fullgöras på båda stadierna. Samma lärare blir då verksamma i såväl avlämnande som mottagande

skola vilket bör vara av stort värde för skolväsendet. Adjunktskåren bör sålunda utbildas med avsikt att lärarna, så långt det är möjligt, skall kunna tjänstgöra såväl på grundskolans högstadium som i gymnasiala skolformer och ges inom en gemensam ram vad gäller både utbildningstidens längd och antalet ämnen.

Statskontoret har ansett sig böra ta upp frågan om utbildningstidens längd med hänsyn till de arbetsmarknadsmässiga konsekvenserna. Statskontoret erinrar om att gymnasieutredningen förordat en ämneslärarutbildning inom ramen för nu gällande normalstudietid för den teoretiska utbildningen och ansett en uppdelning av adjunktskåren i två kategorier med skilda utbildningsnivåer obehövligen. Statskontoret fortsätter:

De motiv som legat till grund för gymnasieutredningens bedömning torde fortfarande äga giltighet. Enligt statskontorets uppfattning finns det skäl till tvekan inför en reform som innebär en höjning av de nuvarande utbildningskraven med hänsyn till de svårigheter som f. n. föreligger för skolans lärarförsörjning. Om man utgår från att grundskolans utbyggnad får anses ha högsta prioritet följer därav att man bör undvika sådana åtgärder på lärarutbildningssidan som kan leda till sämre förutsättningar för grundskolans lärarförsörjning. Detta kan emellertid bli en tänkbar följd vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag. Konsekvenserna av en kategoriklyvning i enlighet med förslaget skulle nämligen kunna bli en starkare tillströmning till de längre utbildningslinjerna än som f. n. kan vara önskvärd. Om man utgår från att grundskolans utbyggnad har högsta prioritet bör man således enligt statskontorets uppfattning låta den hittills förutsatta utbildningstiden för adjunkter bli normerande vid den överarbetning av de sakkunnigas förslag som ämbetsverket finner påkallad.

Av skolöverstyrelsens remissinstanser ansluter sig uttryckligen omkring hälften av länsskolnämnderna och några rektorer till den föreslagna utbildningstiden för högstadielärare. Några av remissinstanserna har dock ställt sig kritiska till den föreslagna klyvningen av adjunktskåren i två grupper. Sålunda anser länsskolnämnden i Västerbottens län att utbildningen av de båda kategorierna borde kunna göras radikalt mer samordnad och kongruent än enligt förslaget. Även länsskolnämnden i Norrbottens län önskar en mer enhetlig adjunktskår och föreslår att den ämnesteoretiska utbildningstiden för hela adjunktskåren blir sju terminer, varvid en termin ägnas fördjupningskurs i ett av ämneskombinationens tre ämnen. Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg finner den föreslagna klyvningen försvarbar med hänsyn till bl. a. det ökade behovet av högstadielärare men anser att anordningen medför en sänkt lärarstandard ifråga om ämnesteoretiska kunskaper.

LUS' förslag angående utbildningstidens längd för högstadielärare synes i stort sett accepteras av övriga remissinstanser men ett flertal anser den föreslagna tiden vara ett minimikrav. Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Göteborg betonar sålunda att en förutsättning för ett lyckat utbildnings-

resultat på den snävt tilltagna utbildningstiden är att gruppstorleken hålls låg, 15 elever.

SACO betonar att det med hänsyn till skillnaden i fråga om krav på lärarnas ämnesteoretiska kunskaper är nödvändigt att gymnasielärarutbildningen blir längre än högstadielärarutbildningen samt anför vidare följande.

Med utredningens förslag garanteras högstadiets lärarförsörjning. Genom att tillträde till högstadie- resp. gymnasielärarutbildningen avgränsas från varandra med hänsyn till högstadiets resp. gymnasiets lärarbehov, tillförsäkras nämligen högstadiet en egen lärarkår, vilket inte vore fallet om utbildningen vore densamma för högstadie- och gymnasielärare. För utredningens förslag talar även det förhållandet, att den nya skolorganisationen med dess horisontella klyvning rimligen måste medföra, att lärarna i minskad utsträckning kommer att utnyttjas samtidigt på det gymnasiala skolstadiet och på grundskolans högstadium.

Även TCO finner de föreslagna utbildningstiderna rimligt avvägda och anser en specialutbildning för högstadiet nödvändig om man skall få behålla adjunktskompetenta lärare där. För en särutbildning av gymnasielärarna talar de speciella krav på ämneskunskaper som undervisningen på gymnasiestadiet ställer.

Målsmännens riksförbund ifrågasätter om inte de föreslagna utbildningstiderna för ämneslärare är för korta, medan Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund anser dem vara mycket långa. Förbundet anser det också mindre välbetäckt att skapa två särskilda ämneslärarkårer.

I fråga om studietiden för varje ämne uttalar sig flera remissinstanser för en längre studietid i ämnet svenska. Sålunda synes det *universitetskanslersämbetet* vara nödvändigt att för ämnet svenska regelmässigt beräknas tre terminers studier. *Historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet* anser att svenska bör få disponera fyra terminer. Det går ändå att hålla den treåriga tidsramen om nämligen ämnet i examen kombineras med endast ett annat ämne. *Modersmålslärares förening* föreslår att den ämnesteoretiska utbildningen i svenska för högstadiet må omfatta tre terminer. Detta kan ske utan att den totala tiden för utbildningen utökas om utbildningstiden för det tredje ämnet begränsas till en termin. Enligt föreningens åsikt vore dock med tanke på svenskämnets omfattning och skolans krav en tvåämneskombination med fyra terminers utbildning i svenska en bättre lösning.

Lärarhögskolan i Stockholm anser att det med tanke på den allt centralare roll ämnet svenska får på högstadiet vore av vikt att det funnes lärare som kunnat studera detta ämne mer än ett år. Tvåämneskombinationer borde därför införas på högstadiet.

Universitetskanslersämbetet understryker att en adjunktsutbildning för såväl högstadiet som de gymnasiala skolformerna måste anordnas så att den kan dels utgöra grund för en forskarutbildning, dels ge tillräckligt ämnesstoff från två eller flera i ett skolämne ingående universitetsämnen. Med hänsyn till båda

dessas svårigheter förordar ämbetet i princip att ett av skolämnena i grundutbildningen ges en studietid av tre terminer. Eftersom en lärare bör ha behörighet att undervisa i tre ämnen på högstadiet bör grundutbildningen i övrigt i regel omfatta två terminers studier i ett andra skolämne och en termins studier i ett tredje, varvid utbildningen i det tredje ämnet skulle ge undervisningsbehörighet endast på högstadiet. Om dessa riktlinjer accepteras måste LUS' förslag till ämneskombinationer underkastas förnyad granskning.

Ämbetet framhåller också att det synes onödigt att beträffande enskilda ämnen hålla fast vid det relativt stela schemat med en, två eller tre hela terminer som måttenhet. En större mjukhet härvidlag innebär icke obetydliga möjligheter då det gäller att konstruera de nya studieplanerna.

Skolledarförbundet finner det angeläget att lärarutbildningen konstrueras så att en eventuell övergång till ett mer sammanhållet högstadium underlättas. Vidare anser förbundet att frågan om det finska språkets ställning i den framtida lärarutbildningen inte bör lämnas obeaktad. LUS' förslag bör kompletteras med möjligheter för utbildning av finstalande lärare.

Beträffande den trappstegsformiga utbildningsgången har några av *skolöverstyrelsens remissinstanser* anfört kritiska synpunkter. *Länskolnämnden i Kopparbergs län* är sålunda inte övertygad om vinsten i trappstegssystemet. För den på gymnasium inriktade förefaller varvningen av ämnesstudierna onödig. *Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg* anser att det är en stor fördel för en gymnasielärare att ha stor bredd på sina kunskaper. Rektor föreslår därför studier i tre ämnen som avslutas med filosofisk examen och lämnar ämneskompetens för högstadiet. Den som sedan önskar förvärva gymnasiekompetens har att fördjupa sina studier i två ämnen. Två andra rektorer anser att det skulle vara till fördel om de som så önskade kunde i ett sammanhang utbildas för lärartjänstgöring både på högstadiet och gymnasiet. *Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid högre allmänna läroverket i Umeå* anser att det borde bli möjligt att tjänstgöra på högstadiet även om utbildningen i och för sig berättigar till tjänst på gymnasiet.

Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet hävdar att trappstegsformen medför påtagliga olägenheter vid utbildningen av gymnasielärare främst inom ämnena religionskunskap och svenska men även inom andra ämnen. Inom den givna tidsramen skulle i vissa fall en avsevärt högre kvalitet uppnås inom gymnasielärarutbildningen om denna inte obligatoriskt gjordes trappstegsformad. *Språkvetenskapliga sektionen vid Lunds universitet* anser att möjligheter bör finnas till såväl trappstegsformad utbildning som direktutbildning.

TCO kan inte frigöra sig från intrycket att en studiegång inriktad mot ettdera högstadiet eller gymnasiet vid en tidigare tidpunkt än efter två år skulle ha möjliggjort en för resp. stadium bättre avpassad utbildning. *TCO* betraktar därför de framlagda förslagen som dellösningar möjliga att omedelbart

genomföra i avvaktan på ytterligare åtgärder för att skapa en utbildning som för alla lärare innebär en effektiv målinriktning och som bygger på samma grunduppfattning rörande utbildningens inre struktur. TCO anser vidare att de på olika vägar utbildade lärarna med samma uppgifter på visst stadium skall vara helt jämställda. För alla kombinationer bör därför finnas utbildningsvägar både direkt och via vidareutbildning. Det bör således skapas möjligheter till direktutbildning även för yrkesvalslärartjänster och tjänster i vilka ingår merkantila ämnen. Yrkesvägledningsämnet liksom de merkantila ämnena skall även kunna kombineras med övningsämne.

Förslaget om en pedagogisk introduktionskurs tillstyrks av flertalet remissinstanser i vissa fall med mindre ändringsförslag. *Skolöverstyrelsen* betonar vikten av att kursen får en lämplig utformning. Överstyrelsen framhåller särskilt betydelsen av en grundlig orientering om målsättningen för de olika skolformerna. Klarare än som framgår av förslaget till studieplan bör den aktuella utbildningspolitiken behandlas.

Enligt *språkvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet* synes introduktionskursen ta i anspråk en alltför stor del av den korta utbildningstiden. Den torde kunna reduceras till fyra + fyra timmar under vart och ett av de tre första utbildningsåren. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universiteten i Göteborg och Stockholm* förordar att introduktionskursen läggs före den första terminens början, så att den inte tidsmässigt belastar det först studerade ämnet, varjämte förstnämnda fakultet föreslår att betyget på kursen inte inräknas i slutbetyget i pedagogik.

SFS betonar att momentet studieteknik i introduktionskursen bör ges en starkare ställning än enligt förslaget men tillstyrker eljest att huvuddelen av den pedagogisk-praktiska utbildningen förläggs efter ämnesstudierna.

Beträffande undervisningen i pedagogik och metodik framhåller *skolöverstyrelsen* att den balansering av pedagogik, metodik, praktik och ämnesstudier som LUS gjort i det hela förefaller god dock med det undantaget att metodiken inte genomgående fått det utrymme eller den uppmärksamhet som utbildningens karaktär av yrkesutbildning motiverar. Överstyrelsen betonar vikten av att lärarens roll som arbetsledare uppmärksammas. Överstyrelsen finner det angeläget att de sammanfattande seminarier som LUS föreslår utformas på ett sådant sätt att lärarkandidaterna aktivt deltar i arbetet och finner en naturlig anknytning mellan sina erfarenheter från klassrumssituationen och den teoretiska undervisningen i samband med seminarierna. För att läraren skall kunna umgås på ett naturligt sätt med de hjälpmedel och den utrustning som finns i skolan är det vidare nödvändigt att hjälpmedelsfrågorna genomgående förs in som en dimension av undervisningsmetodiken. Flera av *skolöverstyrelsens remissinstanser* finner den sjunde terminens program särskilt hårt ansträngt. Några rektorer anser det sålunda inte realistiskt att lärarkandidaterna under endast en halv termin — dvs. sedan studierna i psykologi, pedagogik och metodik är avklarade — skall hinna genomföra undervisningsövningar, genomgångar och auskultationer.

Universitetskanslersämbetet understryker värdet av att den studerande under den ämnesteoretiska delen av utbildningen har kontakt med det arbetsfält på vilket han senare skall arbeta och tillstyrker därför förslaget om »pedagogiska strimnor» i utbildningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att vuxenutbildningen i framtiden kommer att spela en allt väsentligare roll och kräva sin del av lärarkåren. Undervisning av vuxna ställer särskilda krav på läraren och styrelsen finner det angeläget att det i utbildningen av högstadie- och gymnasielärare ingår moment av metodik, pedagogik och eventuellt också praktik med särskild hänsyn till vuxenundervisningens speciella problematik.

Flera remissinstanser, bl. a. *Lärarnas riksförbund*, *Föreningen lärare i samhällskunskap*, *Modersmålslärares förening* och *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning i Stockholm, Lund och Göteborg* förordar en ökning av undervisningen i ämnesmetodik. *Språkvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet* däremot hävdar att de åtta timmarna förberedande ämnesmetodik borde kunna sänkas till fyra timmar. Vidare anser sektionen att erfarenheter från utbildningen vid universitetet visar att benämningen metodik kan vara vilseledande eftersom den av universitetslärare lätt uppfattas som studiemetodik eller rent av forskningsmetodik. För att undvika missuppfattningar bör man använda benämningen undervisningsmetodik eller pedagogisk metodik.

Beträffande utformningen av praktiken framhåller *skolöverstyrelsen* att det av skoladministrativa skäl vore enklare om praktiktjänstgöringen kunde fastställas till hälften av en lärartjänst. Det skulle då på den enskilda praktikskolan bli lättare att organisera praktiken, eftersom två lärarkandidater med samma ämneskombination kunde dela på en tjänst.

Universitetskanslersämbetet hoppas på en sådan utformning av den praktiska utbildningen att den motiverar att så mycket som en åttandedel av hela utbildningstiden reserveras för densamma. En förutsättning härför torde vara att handledare utväljs med största omsorg och att endast sådana kommer i fråga som är väl förtrogna med den nya skolans mål och arbetsformer.

Flertalet remissinstanser tillstyrker LUS' förslag om en fast studiegång men betonar samtidigt nödvändigheten av övergångs- och kompletteringsmöjligheter mellan lärarutbildningslinjer och andra linjer. *Skolöverstyrelsen* understryker bestämt nödvändigheten av att en för alla studier fastställd tidsram inte överskrids, och överstyrelsens remissinstanser tillstyrker i de flesta fall den klart målinriktade utbildningen med fast studiegång. I några yttranden uttrycks dock vissa farhågor för nackdelarna med systemet och framförs önskemål om att det skapades större möjligheter att tillgodose lärarkandidaternas individuella olikheter. *Kursföreståndarna för lärarkursskolorna vid högre allmänna läroverket i Bromma m. fl. läroverk i Stockholm* tror att en hel del studerande, som skulle vilja bli lärare, skulle, på grund av försörjningsproblem, föredraga en längre och mindre komprimerad studiegång för att ha möjlighet att ha arbete vid sidan av studierna.

Även *universitetskanslersämbetet* anser att utbildningen bör vara klart mål-inriktad med i princip fast studiegång. Ämbetet uttalar sig emellertid mot införande av en spärrad intagning till ämneslärarutbildningen. *Konsistoriet vid universitetet i Lund* anser att en fast rutin för omhändertagande av underkända elever är nödvändig och ställer sig av flera skäl avvisande till införandet av ännu en spärrad utbildningsväg. Ett av dessa skäl är svårigheterna att finna ett lämpligt urvalssystem. Lärarutbildningslinjerna torde komma att attrahera studerande med höga betyg oavsett yrkesinriktning, vilket skulle kunna medföra att sökande med i och för sig goda betyg och direkt inriktning på läraryrket skulle ställas utanför. Konsistoriet finner att frånvaron av en adekvat urvalsmetod är ett tungt vägande skäl för att avstå från spärr och i stället låta de studerandes intresseinriktning fälla utslaget. Konsistoriet delar LUS' förslag om en fixerad studieordning, men anser att ett sådant system går att genomföra även med fritt tillträde till lärarutbildningslinje. Konsistoriet finner det ohållbart att i ett och samma ämne ha parallella utbildningsvägar av vilka den ena privilegieras på den andras bekostnad. Vidare motsätter sig konsistoriet uppfattningen att alla som intagits på lärarutbildningslinje automatiskt skall beredas plats i ämne främst av laborativ karaktär där intagningen är begränsad. Fördelningen av studieplatserna i sådana ämnen måste enligt konsistoriets mening ske efter prövning av individuella meriter och oavsett studielinje. Konsistoriet betraktar det som en mycket viktig princip att onödiga hinder inte reses mot byte av studieinriktning för de studerande, om de upptäcker att de inte lämpar sig för den utbildningsväg de valt eller om de ändrar intresseinriktning. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg* samt *Hermods korrespondensinstitut* hyser samma uppfattning i fråga om byte av studieväg. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* vill att möjlighet skall skapas för deltidsarbetande att vinna utbildning för lärarbanan. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* ställer sig avvisande till tanken på spärrad lärarutbildningslinje dels med hänsyn till osäkerheten i på betyg och prov grundade prognoser rörande fullföljandet av ämnesteoritiska studier och rörande framtida lärarskicklighet, dels på grund av de återverkningar en spärr skulle få på rekryteringen till fria utbildningslinjer vid universiteten. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* pekar på den komplicerade situation, som uppstår efter de två första åren, då valet mellan utbildning till högstadie- och gymnasielärare skall ske och anför.

De studerande har här icke fritt val, eftersom antalet platser från början är fixerat. Dessutom skall val ske på högstadielinjerna av ämne för tredje året och i vissa fall val mellan olika gymnasielinjer. Det är givetvis önskvärt, att de studerandes önskemål såvitt möjligt beaktas, då annars en studerande kan bli hänvisad att läsa ett ämne, för vilket han saknar intresse eller fallenhet. Då önskemålen kan variera från universitet till universitet, finner fakulteten det önskvärt, att uppdelningen sker centralt för riket.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Stockholm finner konstruktionen med särskilda lärarutbildningslinjer vilka de studerande skulle pressas igenom på tidtabellstider och dirigeras ut i skolorna enligt rullande prognoser helt verklighetsfrämmande och motbjudande. Det bör enligt fakultetens mening beaktas att de studerande av olika skäl kan tvingas avbryta sina studier under längre eller kortare perioder. Fakulteten pekar på risken att läraryrkets bristande attraktivitet i förening med de starkt frihetsinskränkande inslagen i de fasta studiegångarna kan komma att göra lärarutbildningslinjerna betydligt mindre attraktiva än vad LUS föreställer sig. *Konsistoriet vid Umeå universitet* betonar att studiegången inte bör bindas fastare än vad som oundgängligen krävs för att kraven på en ändamålsenlig utbildning skall kunna tillgodoses. *Universitetskanslersämbetets universitetspedagogiska utredning* framhåller att LUS' antagande rörande effekten av en fast studiegång och en ökning av den schemabundna undervisningen synes alltför dåligt underbyggt. Det finns starka skäl att avvakta empiriska data i fråga om examinationsfrekvens och studiebortfall innan man alltför hårt binder sig för en utbildningsform med mycket schemabunden undervisning. Det synes föreligga en viss risk för att det av LUS föreslagna systemet med strängt fixerad studiegång och studietid skulle kunna verka i konservativ riktning och leda till en viss tröghet i den ämnesteoretiska utbildningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att LUS' förslag innebär att de studerande tidigare än enligt nu gällande system måste bestämma sig för att bli lärare. Därför kommer risken för felval i ena eller andra riktningen att öka. Då mycket av ämnesstoffet kommer att vara gemensamt för lärarutbildning och annan akademisk utbildning behöver kompletteringarna inte bli särskilt omfattande, och fasta former för komplettering bör anordnas inom universiteten och lärarhögskolorna. I möjligaste mån bör dock felval undvikas, och här kommer ökade krav att ställas på yrkesvägledningen i dess uppgift att förbereda de studerande inför yrkesvalet.

SACO tillstyrker att utbildningsgången för högstadie- och gymnasielärare görs fastare i den meningen, att de ämnen som kan ingå i olika kombinationer skall läsas i en viss följd. Fördelarna härav uppväger enligt SACO den inskränkning i valfriheten, som blir ett ofrånkomligt resultat.

TCO anser det nödvändigt att fasta studiegångar inrättas för ämneslärarutbildningen, om man skall kunna göra utbildningen målinriktad och om man skall kunna hålla tidsramarna.

SFS uttalar sig för en fri intagning till ämneslärarutbildning på grund av osäkerheten i prognoserna för det framtida behovet av lärare. I yttrandet framhålls vidare att de studerande måste ha frihet att kunna byta studieinriktning utan alltför stora kompletteringar. För att trygga lärarförsörjningen måste en friktionsfri övergång till lärarutbildningslinjerna skapas, varvid de studerande skall kunna tillgodoräkna sig ämnesteoretiska studier för annan akademisk examen.

Målsmännens riksförbund beklagar att den fasta studiegången innebär en spärr och understryker vikten av att tillräckligt många tas in i den fasta studiegången med tanke på att en del studerande avbryter utbildningen för att ägna sig åt annan verksamhet.

3.3.2.2 *Det gymnasiala studiet*

LUS' förslag beträffande utbildningstidens längd för gymnasielärare har, som tidigare anförts (3.3.2.1), inte accepterats av *skolöverstyrelsen*, *universitetskanslerämbetet* och *statskontoret*. Det godtas inte heller av *rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm*. I fråga om *överstyrelsens remissinstanser* tillstyrks emellertid förslaget uttryckligen av nära hälften av länsskolnämnderna och ett par rektorer. I övrigt tillstyrks förslaget av bl.a. *språkvetenskapliga sektionen vid universitetet i Uppsala*, *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet*, som kraftigt understryker vikten av det fjärde ämnesteoretiska studieåret, *historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet*, *samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet*, *SACO*, *Universitetslärarförbundet*, *Skolledarförbundet*, *TCO*, *Statstjänstemännens riksförbund*, *SAF* och *Sveriges industriförbund*, *Geografilärarnas riksförening*, *Kristendomslärarnas förening*, *Modersmålslärnarnas förening* och *Folkpartiets ungdomsförbund*. Flera av nyssnämnda instanser, i synnerhet universiteten, betonar att en fyraårig ämnesteoretisk utbildning måste betraktas som minimikrav. De instanser som uttalat sig rörande ämnesvidden tillstyrker vad LUS föreslagit i detta hänseende.

Skolöverstyrelsen understryker att om LUS' förslag accepteras innebär detta också ett accepterande av förlängd normalstudietid. Ett återställande av den faktiska studietiden till nu gällande normalstudietid kan enligt överstyrelsens uppfattning inte betraktas som en standardsänkning. I en situation där dels lärarbrist råder, dels universitets och högskolors utbildningsresurser är starkt ansträngda måste varje rationaliseringssträvande inte bara ta sig kvalitativa uttryck utan även leda till större faktiskt utbyte per tidsenhet. Detta kan ske endast genom att utbildningstiden blir kortare än enligt förslaget. Det formella kravet på behörighet för ämneslärtjänst på gymnasiet är nu minst två betyg i de ämnen som ingår i tjänsten. Av LUS' specialundersökning framgår att mer än 80 % av undervisningen på gymnasiet handhas av lärare med två betyg i ämnet. Höjs kraven till tre betyg sjunker behörighetstalet till ca 40 %. Höjs behörighetskravet till den nivå enligt vilken LUS konstruerat sitt förslag skulle alltså mer än hälften av de nuvarande gymnasielärarna inte vara behöriga.

Den nyutbildade läraren kommer att vara yrkesverksam under lång tid, 40 år eller mera. Det stoff grundutbildningen gett kommer i många ämnen inte bara att vara förnyat utan i vissa fall radikalt förändrat även avsevärd tid före slutet av yrkesverksamheten. Lärarens fortbildning blir därför alltmer betydelsefull, och när man talar om tiden för en lärares utbildning bör man enligt överstyrelsens mening ta hänsyn till såväl grundutbildningen som fortbildningen. Med hänsyn

till utbildningens användbarhet och utnyttjandet av utbildningsresurserna får grundutbildningen inte ta för mycket tid i anspråk. Det kan i och för sig ifrågasättas om det är rationellt med en för alla ämneskombinationer enhetlig utbildningstid. Med hänsyn bl. a. till svårigheten att från ämne till ämne och från tid till annan avväga vad som i fråga om utbildningstid kunde vara befogat eller inte understryker överstyrelsen nödvändigheten av att en för alla studier gemensam fastställd studietidsram inte överskrids. Denna bör ligga så nära den nuvarande normalstudietiden som möjligt. Den utbildning som den nuvarande filosofie magisterexamen ger har i allmänhet ansetts vara kunskapsmässigt tillräcklig. Kritiken mot den nuvarande lärarutbildningen har framför allt avsett den praktiska lärarutbildningen, inte den ämnesmässiga grundutbildningen. Överstyrelsen fortsätter.

Ett alternativ till den av de sakkunniga föreslagna utbildningen bör av hänsyn till högstadiet i varje fall i vissa kombinationer omfatta tre undervisningsämnen. På de mindre högstadierna ger de samhällsorienterande och naturorienterande ämnena så litet underlag för lärartjänster att det uppstår svårigheter att placera lärare i dessa ämnen. Dessutom tillkommer att dessa lärare blir mindre användbara som klassföreläsare. En tänkbar lösning är att utbildningen organiseras så, att två ämnen ges en längre utbildningstid och att läraren vid gymnasietjänstgöring undervisar i dessa. Ett tredje ämne får en kortare utbildningstid med inriktning på att ämnet skall utnyttjas huvudsakligen vid högstadiundervisningen. Vid en lämpligt vald ämneskombination blir det tredje ämnet vid gymnasieundervisningen värdefullt som stödämne.

Den av de sakkunniga föreslagna teoretiska utbildningen för högstadiet kan i överensstämmelse med det föreslagna poängsystemet betecknas $40 + 40 + 40$, gymnasielärarutbildningen $80 + 80$. Det av överstyrelsen tänkta alternativet kan i överensstämmelse härmed betecknas med poängtal $60 + 40 + 20$. I varje ämne skulle enligt överstyrelsens här framlagda förslag studierna organiseras trappstegsvis med två avgångsetapper, efter 20 och 40 poäng. Av ämnena skulle de två om 60 och 40 poäng utnyttjas vid undervisningen på båda stadierna, medan det tredje om 20 poäng som nämnts skulle inriktas huvudsakligen för undervisning på högstadiet. I utbildningssystemet $60 + 40 + 20$ kan med vissa reservationer de av de sakkunniga föreslagna baskombinationerna användas. I en utbildning som avser att ge kompetens för båda stadierna måste emellertid vissa förändringar av dessa vidtas. Bl.a. måste en kombination finnas som innefattar tre samhällsvetenskapliga ämnen. En kombination bör också finnas som ger möjlighet till undervisning i ämnet teknisk orientering på högstadiet.

Överstyrelsen ger också exempel som visar kompletteringar av ämneskombinationerna. Överstyrelsen framhåller emellertid att den angivna lösningen inte är helt tillfredsställande och anför olika svårigheter som möter ett realiserande av förslaget samt betonar att svårigheterna skulle vara lättare att övervinna om större kongruens förelåg mellan ämnena på högstadium och gymnasium. För högstadiet kan emellertid förutses förändringar som inte styrs av lärarutbildningsskäl men som kan medverka till en enklare konstruktion av en för högstadiet och gymnasiet gemensam lärarutbildning.

Universitetskanslersämbetet har såsom tidigare refererats tagit ställning för en

utbildningsmässigt enhetlig adjunktskår. Ämbetet framhåller nu att en längre studietid för gymnasiestadiet medför betydande kostnadsökning. Vidare innebär en förlängning av utbildningstiden troligen en minskad lärarbenägenhet. En lång utbildning måste vägas mot kravet att snabbt tillföra arbetsmarknaden nyutbildade lärare i en situation som präglas av stor efterfrågan på denna kategori. På grund av att ämnesstoffet ständigt förnyas och nya pedagogiska metoder vinner insteg måste en lärare ständigt förnya sina kunskaper och ompröva sina undervisningsmetoder. Detta måste ske genom fortbildning. Ämbetet hävdar därför att grundutbildningen bör vara kort och att den måste kompletteras genom en förlöpande organiserad fortbildning. I likhet med skolöverstyrelsen förordar ämbetet sålunda en treårig ämnesteoretisk utbildning jämte ett års studier vid lärarhögskola.

I sitt yttrande till universitetskanslersämbetet understryker *rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm* svårigheten att bjuda ett konkurrenskraftigt alternativ till en i princip fyraårig utbildningsgång för civilingenjörer med mycket goda lönevillkor inom industrin efter avslutade studier vilket utgör en effektiv varningssignal mot alltför långa studietider för blivande lärare i tekniska ämnen. Rektorsämbetet påyrkar mycket bestämt att ämnesutbildningen för samtliga kategorier lärare som medtar tekniska ämnen i sin examen blir treårig. Denna utbildningstid har visat sig väl avvägd i den nuvarande tekniska magisterutbildningen och det synes inte finnas anledning att förlänga den. Rektorssämbetet accepterar därjämte en praktisk-pedagogisk utbildningstid om tillsammans ytterligare två terminer och finner det oundvikligt att resa krav på genomgång av sex månaders ingenjörspraktik vid något industriföretag utöver tidigare praktikverksamhet före eller under ämnesutbildningstiden för blivande lärare i teknologi samt maskintekniska resp. byggtekniska ämnen.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet understryker vikten av att de blivande gymnasieadjunkternas studier i minst ett av de i examen ingående ämnena når upp till en nivå som motsvarar nuvarande trebetygsnivå.

Yrkesutbildningsberedningen förutsätter att vid den slutliga utformningen av den kommande utbildningen av lärare i läroämnena även yrkesskolans speciella behov skall bli tillgodosedda och beredningens synpunkter beaktade.

SACO erinrar om att samhällsvetenskaplig examen numera kan ges ett innehåll som i huvudsak överensstämmer med civilekonomexamen. Därför bör även pol. mag.-examen under en övergångstid vara en alternativ meriteringsväg för adjunks- och lektorstjänster. Dispens bör i olika avseenden lämnas på lika villkor för de två utbildningskategorierna.

Flertalet av de instanser som närmare uttalat sig om utbildningen av lärare i tekniska ämnen har riktat stark kritik mot LUS' förslag i detta hänseende. I yttrandena påyrkas genomgående översyn av LUS' förslag.

Skolöverstyrelsen understryker betydelsen av att även för ekonomiska och tekniska ämnen en utbildning kommer till stånd som planmässigt inriktas på

lärarverksamhet. F. n. synes universiteten inte vara särskilt väl utrustade för en sådan utbildning. Det torde därför vara ändamålsenligt att i väsentligt större utsträckning än LUS tänkt sig förlägga den ämnesteoretiska delen av ifrågavarande utbildning till fackhögskolor. Även om den tekniska linjen i det nya gymnasiet blir mindre starkt specialiserad än den utbildning som den avses ersätta är det dock alltså fråga om en tämligen kvalificerad yrkesutbildning. Höga krav måste då alltså ställas på att gymnasieundervisningen skall vara realistisk och präglad av verklighetstroga tekniska tillämpningar. Överstyrelsen är inte övertygad om att den av LUS föreslagna utbildningen av lärare i tekniska ämnen i sin ännu oprövade form ger de blivande lärarna i dessa ämnen tillräckligt mycket av praktisk teknisk erfarenhet för att angivna villkor skall uppfyllas. I avvaktan på fortsatt bearbetning av LUS' förslag finner överstyrelsen det nödvändigt att lärare för de tekniska och ekonomiska ämnena i årskurs 3 och i fackskolan tills vidare alltså rekryteras även på den väg som hittills varit den dominerande, dvs. via civilingenjörs- och civilekonomexamen.

Överstyrelsen finner det också angeläget att studieplanerna för de tekniska ämnena inom den av LUS föreslagna studievägen blir föremål för en genomgripande revision i samband med den överarbetning av studieplanerna som överstyrelsen förutsätter kommer att ske. I samband med denna översyn bör också den föreslagna utbildningen för lärare i teknologi överses. Beträffande lärarutbildningen för fjärde årskursen på gymnasiets tekniska linje betonar överstyrelsen bl. a. att lärarna i kemitekniska ämnen måste ha kunskaper i apparat-teknik och kemisk teknologi samt erforderlig praktik och att sådana lärare därför bör rekryteras huvudsakligen från teknisk högskola.

Universitetskanslersämbetet finner den kritik som riktats från de tekniska högskolornas sida mot LUS' förslag till utbildningsplaner i de tekniska ämnena i många avseenden berättigad och anser den nuvarande tekniska magisterutbildningen mer ändamålsenlig än den utbildning som LUS förordar.

Kanslersämbetet förordar bl. a. med hänvisning till yttrandet från rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm att LUS' förslag i vad avser den ämnesteoretiska utbildningen av lärare i tekniska ämnen blir föremål för översyn. Därvid bör beaktas att nuvarande och planerad treårig teknisk magisterutbildning efter erforderlig revision av utbildnings- och studieplaner kan ligga till grund för sådan utbildning.

Den tekniska magisterutbildningen bör i princip förläggas till de tekniska högskolorna varvid dock undantag kan göras för Uppsala där teknisk magisterutbildning skall påbörjas 1967. Den regionala utbildningen i Linköping och Örebro bör tills vidare vara knuten till tekniska högskolan i Stockholm för att beträffande Örebro senare kunna anknytas till universitetet i Uppsala.

Rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm avvisar mycket bestämt splittringen på både universitet och tekniska högskolor av ämnesutbildningen för lärare i tekniska ämnen. De tekniska högskolorna har goda resurser för utbildning i matematik, fysik, mekanik och hållfasthetslära och det enda rimliga

vore att koncentrera utbildningen av ifrågavarande lärare till de tekniska högskolorna. Endast där kan den nödvändiga integrationen av olika aktuella ämnesdelar ske på allvar. Blivande lärare i tekniska ämnen bör i största möjliga utsträckning vistas i den miljö — teknisk fakultet — där de studerande utbildas för anställning i industrin. Endast därigenom får de blivande lärarna sin inriktning markerad på ett ändamålsenligt och förnuftigt sätt. Lärarna vid en teknisk fakultet har också en betydande erfarenhet av samarbetet mellan tekniska gymnasieenheter och teknisk högskola. Rektorsämbetet förordar att all gymnasielärarytbildning skall bygga på det treåriga gymnasiets grund samt att utbildningen av adjunkter som medtar tekniska ämnen i sin examen skall vara fyraårig, varav tre års ämnesutbildning och ett års praktisk-pedagogisk utbildning, dock att för lärarbehörighet i teknologi skall krävas sex månaders praktik.

Rektorsämbetet vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg framhåller att den föreslagna lärarutbildningen i tekniska tillämpningsämnen inte torde ge tillräckliga ämnesteoritiska kunskaper och ej heller tillräcklig praktisk ingenjörs-erfarenhet samt att lärarutbildningen i grundläggande tekniska ämnen inte torde ge tillfredsställande kunskapsomfång. Rektorsämbetet hänvisar till utlåtande av högskolans tekniska fakultet i vilket det betonas att utbildningen i fråga om ämneskunskaper innebär t. o. m. ytterligare försämring i jämförelse med den nu bedrivna teknologie magisterutbildningen. Fakulteten pekar också på den uppenbara risken för ett negativt urval av studenter till speciella lärarlinjer på tekniska högskolor. En student som avser att studera på teknisk högskola söker i första hand till en normal civilingenjörslinje där han får en utbildning som berättigar till såväl ingenjörsyrket som läraryrket och endast i sista hand till en lärarutbildningslinje som endast meriterar till lärartjänster på adjunktsnivå. Fakulteten anser att lärarna i tillämpade tekniska ämnen som huvudregel bör vara civilingenjörer med praktisk erfarenhet i ingenjörsyrket. I de grundläggande tekniska ämnena bör man kunna acceptera en speciell lärarutbildning enligt LUS' modell men med en väsentligt förstärkt utbildning i fackämnena.

Enligt *SACO:s* uppfattning kan en utbildning enligt LUS' förslag måhända skapas för lärare i de grundläggande tekniska ämnena men i de tillämpade tekniska ämnena där undervisningen börjar i gymnasiets tredje årskurs och slutförs under det fjärde året måste man som hittills ha lärare med en grundlig fackmässig ingenjörsutbildning och med god praktisk erfarenhet av ingenjörsyrket. Mot LUS' förslag beräffande ämneslärarutbildningen i tekniska ämnen för gymnasiets tre första årskurser och för fackskola invänder SACO att den praktisk-tekniska verksamheten är otillräcklig och ämnesbildningen alltför begränsad samt att utbildning helt saknas i vissa tekniska tillämpningsämnen. SACO förordar en närmare utredning om lärarutbildningen i tekniska ämnen.

Universitetslärarförbundet hävdar att den föreslagna ämneslärarutbildningen i de tekniska tillämpningsämnena och vissa ekonomiska ämnen ger en alltför begränsad ämnesutbildning och otillräcklig fackmässig utbildning. För lärare i grundläggande tekniska och ekonomiska ämnen kan förbundet dock acceptera en utbildning enligt LUS' förslag förutsatt att fackämnesstudierna utökas.

TCO ifrågasätter om den föreslagna studiegången för gymnasieadjunkter i tekniska och ekonomiska ämnen ger tillräckligt arbetslivsnära ämneskunskaper för att möjliggöra fullgod undervisning i målinriktade lärokurser på detta stadium. En skärpning av kraven på praktik till att omfatta även förvärvs-verksamhet med viss minimikvalitet och viss tidsomfattning bör övervägas och accepteras, även om detta skulle leda till någon förlängning av den totala utbildningstiden.

SFS anser att *LUS'* förslag av allt att döma kan accepteras beträffande de grundläggande tekniska ämnena. I de direkt tillämpade tekniska ämnena i vilka undervisningen påbörjas i det nya tekniska gymnasiets tredje årskurs och fullföljs under det avslutande fjärde gymnasieåret är det nödvändigt att i största möjliga utsträckning engagera lärare med grundlig fackmässig utbildning och med god praktisk erfarenhet av ingenjörsyrket. *LUS'* förslag beträffande lärarutbildningen i de tekniska ämnena är inte tillfredsställande utan en förnyad utredning är nödvändig varvid även möjligheten till en samordning med teknologie magisterutbildningen ingående bör prövas.

SAF och *Sveriges industriförbund* finner den föreslagna lärarutbildningen i de tekniska och ekonomiska ämnena på gymnasiets yrkesförberedande linjer samt vid fackskolan ej tillräckligt genomarbetade. Ytterligare utredning erfordras varvid näringslivet och andra intressenter utanför skolan bör få medverka. Enligt organisationernas uppfattning kan »vanliga» lärare i kemi inte anses kompetenta att meddela undervisning jämväl i kemitekniska ämnen. Kompletterande utredning bör verkställas beträffande lärarutbildningen för de kemitekniska ämnena.

Svenska teknologföreningen betonar att eftersom de tekniskt-gymnasiala linjerna har en klar yrkesinriktning måste även lärarutbildningens innehåll ha samma klara inriktning. Förslagen rörande lärarutbildningen i tekniska ämnen är enligt föreningens mening summariskt presenterade och motiverade och betydande luckor kan påvisas i förslagen till utbildningsplaner. Föreningen påyrkar att lärarutbildningen för gymnasiets och fackskolans tekniska linjer görs till föremål för ny utredning varvid även företrädare för näringslivet, lärare i tekniska läroämnen och yrkesverksamma ingenjörer bör anlitas som utredningsmän och experter.

Förnyad utredning om utbildningen av lärare i tekniska ämnen krävs också av *Högersunds ungdomsförbund*, medan *Centerns ungdomsförbund* med tillfredsställelse hälsar förslaget om reguljär lärarutbildning i ekonomiska och tekniska läroämnen och att denna utbildning så långt möjligt parallellställs med övrig ämneslärarutbildning.

Den kritik mot *LUS'* förslag beträffande lärarutbildningen i tekniska ämnen som uttalas i remissyttrandena sägs av flera instanser också avse förslaget om lärarutbildning i e k o n o m i s k a ä m n e n. I dessa ämnen föreligger samma krav på målinriktad yrkesutbildning vid gymnasierna varför även här under-

visningen bör bedrivas av lärare med teoretisk och praktisk erfarenhet av den verksamhet för vilken gymnasiet och fackskolans elever utbildas.

Universitetskanslersämbetet finner att förslaget om en femårig utbildning för gymnasieadjunkter i ekonomiska ämnen bjärt belyser nödvändigheten av att avpassa utbildningstidens längd också med hänsyn till konkurrerande arbetsmarknader. Civilekonomutbildningens attraktionskraft och bristen på personer med högre företagsekonomisk utbildning måste nämligen försvåra rekryteringen av lärare i ekonomiska ämnen. Med en alltjämt treårig civilekonomutbildning måste en femårig adjunktsutbildnings attraktionskraft betecknas som i varje fall osäker. En arbetsgivare kan också komma att föredra en adjunktsutbildad med fyra terminers studier i företagsekonomi framför en civilekonom med normalt tre terminers studier i samma ämne varför det eventuella tillskottet för skolan av lärare utbildade på denna väg kan komma att kraftigt reduceras. Problemen kommer säkerligen att kvarstå under lång tid framöver. Ämbetet kan därför inte dela LUS' uppfattning att det inte finns »skäl att mer än övergångsvis bibehålla nuvarande civilekonomutbildning som ämnesutbildning för lektorstjänst».

Fakulteten vid handelshögskolan i Göteborg framhåller att ämnet företagsekonomi är det centrala av de fem ekonomiska ämnena i gymnasiet och fackskolans undervisningsplaner. Fakulteten påpekar vidare att LUS ställer »universitetens ekonomiska fakulteter» i motsats till »civilekonomutbildningen». Benämningen ekonomisk fakultet infördes i Sverige när en sådan 1961 inrättades vid Lunds universitet. Den uppfattades närmast som en i universitetet inbyggd handelshögskola då den skulle bedriva civilekonomutbildning och har samma inträdesspärre etc. Fakulteten anför vidare.

Personalbristen i ämnet företagsekonomi har gjort att undervisningen och studieplanen för de filosofiska examina (i vad avser ämnet företagsekonomi) måst utformas med utgångspunkt från de resurser som civilekonomutbildningen kunde undvara för detta ändamål. Uppsala universitet har i den även där inrättade samhällsvetenskapliga fakulteten ingen civilekonomutbildning och därför endast en professur i ämnet företagsekonomi, medan för civilekonomutbildningen vid handelshögskolorna och vid fakulteten i Lund finns i varje fall minst 3 eller 4 professorer som specialiserat sig på de fyra ämnesdelar, som enligt studieplanen utgöra alternativ fr. o. m. 3-betygsnivån. Vid Göteborgs universitet finns ingen professur i företagsekonomi utan fungerar en av handelshögskolans professorer som ämnesföreståndare och examinator och anlitas flera av handelshögskolans övriga lärare och andra mot timarvoden. Just nu pågår en utredning med syfte att undersöka huruvida fr. o. m. nästa studieår universitetets undervisning i företagsekonomi skall kunna överföras i handelshögskolans regi. Undervisningen i företagsekonomi vid Stockholms och Umeå universitet försvåras av det förhållandet att det vid vardera universitetet finns en professur men att man ännu ej lyckats förvärva kompetent innehavare.

Med hänsyn till det anförda finner fakulteten LUS' förslag orealistiska, då de utgår från att universiteten redan nu för den ifrågasatta utbildningen av lärare i företagsekonomi skulle förfoga över samma utbildningsresurser som fackhög-

skolorna. Fakulteten finner det erforderligt att lärarutbildningen i ekonomiska ämnen blir föremål för en kompletterande utredning.

Förnyad utredning rörande utbildningen i ekonomiska ämnen förordas också av *Universitetslärarförbundet* samt *SAF* och *Sveriges industriförbund*.

Direktionen för handelshögskolan i Stockholm anför att det f. n. inte synes föreligga några stora skillnader mellan olika lärosäten eller mellan olika examenstyper beträffande innehållet i och omfattningen av akademiska betyg i ämnet företagsekonomi, i varje fall på tvåbetygsnivån. Civilekonomutbildningen kan emellertid i framtiden komma att förändras i en riktning som gör den mindre väl lämpad som lärarutbildning. Det är då önskvärt att möjlighet hålls öppen för civilekonomer att efter erforderlig kompletteringsutbildning övergå till lärarbanan. Skolväsendet kan ha nytta av civilekonomutbildningen som rekryteringsbas, och bland civilekonomerna finns personer som torde ha stor lust och fallenhet för lärartjänst. Vid handelshögskolan i Stockholm tyder det stora antalet förfrågningar på ett betydande intresse för lärartjänst.

Beträffande *lektorsutbildningen* framhåller *skolöverstyrelsen* att den föreslagna mellanexamen på lång sikt kan tillföra gymnasiet ny arbetskraft men att effekten av den nya utbildningen ger utslag i gymnasierna först efter ett par decennier. En satsning på ökad forskarutbildning kommer nämligen att leda till en »feed-back»-effekt. Behovet av forskarhandledare vid universiteten blir mycket stort och det tillskott av utbildade forskare som kommer från de nya forskarexamina kommer sålunda under de första årtiondena att i stor utsträckning konsumeras av universiteten. Därtill kommer att den föreslagna mellanexamen för forskare enligt direktiven till forskarutredningen inte skall tillgodose enbart skolans behov. Man måste realistiskt räkna med att marginalerna för skolväsendet inte kan bli särskilt stora.

Universitetskanslersämbetet understryker att lektorn-huvudläraren intar en nyckelposition i en skola. Det är angeläget att tillförsäkra skolan lektorer som så långt möjligt uppfyller de krav som måste ställas på en huvudlärare. Ämbetet finner sig icke nu kunna ta slutgiltig ställning till den föreslagna mellanexamen och dess konstruktion, och frågan om tvåårsutbildningens avslutning med formell examen är svår att avgöra innan mellanexamens utformning kan bedömas. Ämbetet kan emellertid inte rekommendera ett obligatorium om detta leder till en förlängning av tiden för dem som redan från början är klart inriktade på fullständig forskarutbildning. Om en redovisning efter halva etappen ej innebär någon tidsförlust och en mellanexamen bidrar till att ge stadga åt studierna kan ämbetet dock godta ett sådant obligatorium. Ämbetet finner det emellertid orealistiskt att räkna med mellanexamen som enda meriteringsväg till lektorstjänster vid gymnasierna. På grund av dels forskningens expansion, dels den kraftigt ökade tillströmningen av studerande kommer universiteten och högskolorna själva att ha behov av en stor del av dem som genomgår forskarutbildning.

1963 års forskarutredning framhåller att den fyraåriga gymnasieadjunktsut-

bildningen enligt LUS' förslag synes med vissa undantag ge en god grund för forskarutbildning. I vissa ämnen blir komplettering av grundkunskaperna erforderlig. Utredningen anför vidare.

I de ämnen som utgör nybörjarämnena på gymnasiet blir kompletteringsstudier sannolikt oundvikliga. I fråga om de sammansatta ämnena är situationen mer komplicerad. I några av dem har forskarutredningen efter samråd med LUS funnit sig kunna acceptera gymnasieadjunktskompetensen som bas för forskarutbildning. Detta gäller sålunda ämnena samhällskunskap och svenska med avseende på forskarutbildning i statskunskap, nationalekonomi och kulturgeografi resp. nordiska språk och litteraturhistoria. Skälet härtill är, att det i gymnasieadjunktsutbildningen i dessa ämnen förekommer en valfri, alternativ fördjupningskurs i något av de nämnda examensämnena. Denna fördjupningskurs ger betydande utrymme för studier av trebetygsmässig karaktär. Så är däremot ej fallet i ämnena biologi och religionskunskap. För att uppnå den nödvändiga ämnesbredden i studierna har man där måst avstå från fördjupningskurser..

Forskarutredningen betonar att kompletteringen av kunskaperna i grundexamen måste äga rum före tillträdet till forskarutbildningen. En förutsättning för att kompletteringsstudierna skall kunna begränsas till omfattningen är att den ämnesteorietiska studiegången i gymnasieadjunktsutbildningen blir fyraårig. Med en kortare studiegång vilket exempelvis gymnasieutredningen föreslog måste kompletteringsstudierna bli mer omfattande.

Forskarutredningen tillstyrker i princip förslaget om mellanexamen men finner det ofrånkomligt att ett definitivt beslut i fråga om lektorsutbildningens utformning får anstå i avvaktan på utredningens eget betänkande. Utredningen vill emellertid redan nu framhålla angelägenheten av att doktorer i mån av tillgång rekryteras till gymnasierna med hänsyn till såväl skolans eget arbete som forskarrekruteringen. Redan i sitt remissutlåtande över gymnasieutredningens betänkanden framhöll utredningen att det för att bredda rekryteringsunderlaget för forskarbanan är angeläget att gymnasierna alltför framstår som en viktig avnämare av forskarutbildad arbetskraft. Studerande som fullföljer sina vetenskapliga studier till doktorsexamen bör därför på lämpligt sätt kompenseras här för vid anställning som lektor. Det är viktigt att möjligheterna till övergång mellan forskarutbildningslinjer och lärarutbildningslinjer också underlättas.

LUS' förslag beträffande utbildningen av blivande lektorer i allmänna ämnen synes i stort sett accepteras av bl. a. *historisk-filosofiska och språkvetenskapliga sektionerna vid Uppsala universitet, samhällsvetenskapliga och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid Uppsala universitet, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet, humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet, filosofiska fakulteten vid Umeå universitet och rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm. Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala understryker dock att utbildningen kan godtas endast om den bygger på ett utbildningsstadium motsvarande nuvarande trebetygsstadium. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Göteborg och humanistiska fakulteten i*

Stockholm anser att den tvååriga utbildningen måste betraktas som ett minimum.

LUS' förslag accepteras vidare av *SACO, TCO, SFS, Modersmålslärares förening, Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning i Stockholm, Lund och Göteborg samt Centrerna ungdomsförbund.*

Ett stort antal remissinstanser framhåller att slutlig ställning inte kan tas till LUS' förslag förrän 1963 års forskarutredning framlagt sitt förslag.

Konsistoriet vid Lunds universitet finner det tveksamt om den föreslagna lektorsutbildningen kan accepteras, då den innebär en standardsänkning i förhållande till nuvarande lektorsutbildning. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* finner en tvåårig lektorsutbildning efter avslutad gymnasieadjunksutbildning särskilt i vissa ämnen för kort. *Språkvetenskapliga sektionen vid Göteborgs universitet* anser att den föreslagna gymnasielektorsutbildningen inte innebär den kvalificerade vetenskapliga utbildning som det framtida gymnasiets huvudlärare behöver. Sektionen avstyrker därför bestämt LUS' förslag och förordar att för ifrågavarande ändamål fil. ämbetsexamen med tre betyg i två ämnen och fil. licentiatexamen tills vidare måtte krävas, bl. a. i avvaktan på de erfarenheter av en mera bunden studiegång vid universiteten som den blivande högstadielärarutbildningen kan komma att ge.

Att mellanexamen inte bör vara den enda meriteringsvägen till lektorstjänst betonas i flera av remissyttrandena. Sålunda framhåller *skolöverstyrelsen* att med hänsyn till de många uppgifter av metodisk och pedagogisk karaktär som en huvudlärare har att handlägga det vore av värde om vägen till huvudlärarebefattning också kunde gå över en mer utpräglad pedagogisk-metodisk meritering. En sådan alternativ meriteringsväg borde bygga på en kvalificerad adjunksutbildning till vilken kunde som ytterligare meriter läggas verksamhet som läroboksförfattare, aktivitet i försöksverksamhet e. d. Man torde kunna förutsätta att dessa ytterligare tillägg till grundutbildningen inte kommer att skapa konkurrens med vägen via mellanexamen. En ledamot av skolöverstyrelsen reserverar sig beträffande detta förslag om alternativ meriteringsväg till lektorskompetens.

Även *universitetskanslersämbetet* anser att möjlighet att nå lektorat bör öppnas även för vissa adjunkter. Verksamhet som läroboksförfattare, pedagogiskt författarskap, aktivt studieplansarbete, utformande av lärarhandledningar, betydelsefullt arbete i försöksverksamhet, praktiskt och teoretiskt utvecklingsarbete i form av undersökningar för institutionerna för pedagogik och för lärarhögskolans räkning eller annat för skolans eller ämnets utveckling värdefullt arbete bör enligt ämbetets mening tillsammans med kvalificerad utbildning i grundexamen utgöra merit för lektorat. Ämbetet föreslår sålunda att lektorat skall kunna vinnas dels genom avlagd licentiatexamen (motsvarande) eller högre, dels genom adjunksutbildning med kvalificerade betyg och särskild pedagogisk meritering.

Den föreslagna möjligheten till en vetenskapligt pedagogisk-metodiskt inriktad mellanexamen tillstyrks av *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid*

Uppsala universitet endast under förutsättning att ämnesföreträdaren icke blott enligt LUS' förslag deltar i planeringen av sådana studier utan även i examinationen. *Språkvetenskapliga sektionen* vid samma universitet är också kritisk mot ifrågavarande förslag. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* avstyrker bestämt LUS' förslag att didaktisk-metodisk meritering inom ett ämne skall leda till lektorskompetens i ämnet. Fakulteten avstyrker också gymnasieutredningens förslag att adjunkter på grund av enbart pedagogiska meriter skall kunna befordras till lektorer. Även *matematisk-naturvetenskapliga* och *humanistiska fakulteterna vid Stockholms universitet* motsätter sig gymnasieutredningens förslag att till lektorer befordra adjunkter med pedagogisk meritering.

SACO anser att för en begränsad tid vissa övergångsbestämmelser bör komma till stånd som ger särskilt kvalificerade adjunkter möjlighet att inneha lektorstjänst. SACO förutsätter således härvidlag ett dispensförfarande. Liksom i sitt yttrande över gymnasieutredningens betänkande framför SACO också förslag om inrättande av förste lektorstjänster vid gymnasium. Dessa skulle vara ämnesgrupphuvudlärare och ha kvalificerad lektorskompetens. Liknande synpunkter i fråga om förste lektorstjänster anförs av *Universitetsläraresförbundet*.

Lärarnas riksförbund anser att man bör överväga LUS' förslag att göra den föreslagna mellanexamen obligatorisk. I samband härmed föreslår förbundet även att den som efter fyra års ämnesteoretiska studier inte fortsätter den praktiska utbildningen får ett examensbevis jämte lämplig titel och att i varje fall den genomgångna utbildningen får räknas honom tillgodo vid komplettering till annan examen. Omvänt bör den som nått högre akademisk examen på annan väg än lärarutbildningslinje få möjlighet att efter skälig komplettering nå lektorsbehörigheten.

TCO anser att som reguljär meritering till lektorstjänst bör vid sidan av den föreslagna forskarutbildningen praktiska pedagogiska insatser i enlighet med gymnasieutredningens förslag fastställas.

LUS' förslag om möjlighet för civilingenjörer att vinna lektorskompetens tillstyrks av *skolöverstyrelsen* som därvid understryker att även lärarna i kemi-tekniska ämnen bör rekryteras huvudsakligen från teknisk högskola. Några av skolöverstyrelsens remissinstanser reser däremot invändningar mot civilingenjörers behörighet till lektorstjänst och framhåller att deras utbildning inte varit inriktad på undervisning. Att ge dem lärarkompetens rimmar illa med utredningens allmänna inställning till en målinriktad utbildning.

Universitetskanslersämbetet ansluter sig till förslaget att civilingenjörer med kvalificerade betyg skall kunna erhålla lektorat. Däremot avstyrks kravet på tre års praktik för lektorstjänst. Ämbetet anser nämligen att en bättre rekryteringseffekt uppnås genom att ge väl vitsordad industriell verksamhet ett betydande meritvärde vid tillsättning av lektorstjänst.

LUS' förslag om lektorsbehörighet för civilingenjörer tillstyrks också av *ma-*

tematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet och rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm. Sistnämnda remissinstans förordar emellertid att praktiktiden med hänsyn till den långa utbildningstiden minskas till två år.

Tekniska fakulteten vid Chalmers tekniska högskola betonar att kraven för civilingenjörers lektorsbehörighet inte får utformas på ett sådant sätt att de verkar rekryteringshämmande. Att tänka sig att välkvalificerade civilingenjörer med god praktik i någon större omfattning skulle sluta sin ingenjörsanställning och under ett oavlönat år bedriva studier vid lärarhögskola i avsikt att eventuellt vinna anställning som lektor är klart verklighetsfrämmande. Den pedagogiska utbildningen bör istället utformas så att den kan inbyggas i tjänsten efter vunnen anställning som lärare.

Enligt *SACO:s* uppfattning måste lektorerna i tekniska tillämpningsämnen utgöras av högskoleutbildade tekniker med flerårig praktisk-teknisk verksamhet. Då en välmeriterad civilingenjör knappast vill avbryta sin yrkesverksamhet för att underkasta sig en pedagogisk utbildning synes det motiverat att överväga om inte civilingenjörernas pedagogiska utbildning bör förläggas efter deras utnämning. Beträffande ämneslärarutbildningen i tekniska ämnen för gymnasiets tre första årskurser och för fackskolan föreslår *SACO* en närmare utredning. Liknande synpunkter har anförts av *Tekniska linjers lärarförbund* och *Svenska teknologföreningen*.

TCO anser att det praktiska alternativet beträffande vägarna till lektorskompetens i tekniska och ekonomiska ämnen bör bli den normala rekryteringsbasen. Lektorsrekryteringen denna väg bör dock inte helt knytas till grundexamen från teknisk resp. ekonomisk fackhögskola utan välmeriterade tekniker och ekonomer med lägre grundutbildningsnivå bör också kunna komma i fråga.

TCO är medveten om att det är förenat med stora svårigheter att mäta de ämneskunskapskvaliteter som skapats på mera informell väg och göra dem jämförbara med formell meritering. Problemet måste emellertid lösas. Då yrkesskolan inpassas i det gymnasiala skolsystemet kan det komma att uppstå behov av lektorskompetenta lärare för undervisning i specialämnena i kurser för praktiska yrken på hög nivå, dvs. specialämneskunskaper som inte kan inhämtas på formell väg.

SFS anser i likhet med *LUS* att civilingenjörer även i fortsättningen bör anlitats som lektorer i tekniska ämnen. Den föreslagna lärarutbildningen i tekniska ämnen är emellertid inte tillfredsställande utan bör bli föremål för förnyad utredning, varvid även möjligheten till en samordning med teknologie magisterutbildning ingående bör prövas. Denna utredning bör också ta ställning till möjligheten att uppnå lektorskompetens genom komplettering efter genomgången teknologie magisterutbildning eller motsvarande gymnasieadjunktsexamen.

SAF och *Sveriges industriförbund* framhåller att för lektorsbehörighet i de tekniska ämnena bör i första hand krävas två à tre års praktisk erfarenhet samt pedagogisk utbildning ovanpå ämnesstudierna i den grundläggande lärarutbildningen alternativt efter civilingenjörsutbildning. Enbart den av *LUS* föreslagna

vetenskapligt inriktade forskarutbildningen kan inte accepteras som meriteringsgrund för lektorer i tekniska ämnen.

Svenska teknologföreningen hävdar att civilingenjörsutbildningen fränsett bristen på pedagogisk utbildning är den för lärartjänst vid tekniskt gymnasium lämpligaste utbildningsvägen. Det är nödvändigt att bygga en sådan karriärväg till ifrågavarande lärartjänster att den står öppen för personer som ursprungligen tänkt ägna sig åt teknisk yrkesverksamhet men senare funnit intresse för lärarverksamhet. Den erforderliga undervisningen i pedagogisk metodik bör kunna meddelas efter det att vederbörande blivit antagen till tjänst.

Beträffande utbildningen för lektorstjänster i ekonomiska ämnen bedömer *universitetskanslersämbetet* universitetens möjligheter att ge en god utbildning i företagsekonomi som f. n. mycket begränsade med hänsyn till deras egen lärarbrist. De högre läroanstalternas företagsekonomiska institutioner kommer med all sannolikhet för sin undervisning att behöva alla forskarutbildade som inte går till näringslivet eller förvaltningen. LUS' förslag måste därför betraktas som orealistiskt. Bristen på lektorer är minst lika besvärande vid nuvarande handelsgymnasier som vid de allmänna gymnasierna och torde bli bestående under lång tid. En civilekonom som varit ute i praktisk verksamhet har förvärvat erfarenhet som är värdefull för skolans undervisning. Civilekonomexamen bör därför ge behörighet till lektorstjänst om den kompletteras med ett års praktisk-pedagogisk utbildning vid lärarhögskolan.

Lärarnas riksförbund anser att civilingenjörer och civilekonomer skall ha kvalificerade betyg samt ha genomgått praktisk-pedagogisk utbildning för att dispensvägen få ordinarie lektorstjänst.

SAF och *Sveriges industriförbund* vill även i de ekonomiska ämnena tillmäta erfarenhet från näringslivet större betydelse än LUS gör såväl för lektorer som för övriga lärare. Civilekonomexamen kompletterad med kvalificerad praktisk verksamhet samt pedagogisk utbildning bör även framdeles kunna ge lektorsbehörighet.

För lektorskompetens i ämnet företagsekonomi uppställer *direktionen för handelshögskolan i Stockholm* krav på trebetygsnivå dels i ämnesdelen kostnadsintäktsanalys, varigenom den blivande lektorn ges fördjupning i ämnets mest centrala delar, dels i ytterligare en ämnesdel, t. ex. redovisning eller distribution. Direktionen vill ej annat än under en övergångstid acceptera att man skall kunna bli lektor i företagsekonomi (eller motsvarande) med en ekonomexamen med trebetygsnivå i enbart redovisning eller distribution jämte tre års yrkespraktik och ett års praktisk-pedagogisk utbildning.

3.3.2.3 Ämneskombinationer

Beträffande kraven på förkunskaper för lärarutbildning i enskilda ämnen framhåller *skolöverstyrelsen* att LUS anger dem som krav dels på viss genomgången linje på gymnasiet, dels på förkunskaper i visst ämne eller vissa

ämnena från gymnasiet. Överstyrelsen anser att endast den senare principen bör tillämpas och erinrar om att det nya gymnasiets konstruktion gör det möjligt för den enskilde eleven att utvidga sitt studieprogram med s. k. utökad studiekurs. Den elev som på teknisk linje valt utökad studiekurs i biologi skall givetvis vara behörig för fortsatta universitetsstudier i biologi. Även från andra synpunkter finner överstyrelsen det angeläget att förkunskaperna preciseras som ämneskunskaper. Personer som förvärvat adekvata förkunskaper bör få tillträde till lärarutbildning, även om de inte förvärvat fullständigt gymnasiebetyg. Sökande med fackskolekompetens men med gymnasiekunskaper i relevanta ämnen bör sålunda bli behörig att antas som studerande på ämneslärarlinjen. Även genom vuxenutbildning förvärvar många gymnasiekompetens i en grupp ämnen utan att kompetensen som helhet motsvarar ett slutbetyg från gymnasium. Med hänsyn till rekryteringsbehovet finner överstyrelsen det angeläget att kraven på förkunskaper för ämneslärarutbildning inte ställts högre än som för varje särskild typ av utbildning är befogat.

Universitetskanslersämbetet förordar att till utbildningen i maskintekniska, byggnadstekniska och eltekniska ämnen bör antas även sådana studerande som gått ut det nya gymnasiets fjärde årskurs på teknisk linje och där tillhört någon av de aktuella grenarna.

Språkvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet påyrkar att för tillträde till högstadielärarutbildning i svenska, engelska, tyska, franska och ryska skall krävas humanistisk studiekurs som grund. Sektionen accepterar förslaget att inte kräva latinkunskaper av blivande högstadielärare men anser att för tillträde till utbildning som gymnasieadjunkt i svenska, tyska, engelska eller franska skall krävas förkunskaper i latin motsvarande minst betyget 2 vid avgång från gymnasiet.

Enligt *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* kommer antagningen av studerande från samhällsvetenskaplig gymnasielinje att för ett flertal ämnen inom fakulteten välla problem på grund av dessa studenters bristande förkunskaper. Problemet kan lösas genom att alternativa kurser med längre studietid inrättas för studerande med lägre förkunskaper, ett system som redan tillämpas inom ämnet matematik. Poängberäkningen måste emellertid anpassas så, att de båda kursalternativen ges samma poängvärde.

Lärarnas riksförbund finner det anmärkningsvärt att LUS vill hålla förkunskapskraven låga samtidigt som man kräver att tidsramarna skall hållas. Förbundet förordar att slutbetyg från naturvetenskaplig linje skall krävas för tillträde till kurserna i matematik, fysik och kemi samt att kvalificerat betyg, t. ex. 3, från gymnasiet genomgående skall fordras i det ämne som skall studeras.

SFS anser det orimligt att det för gymnasielärarutbildning i svenska krävs allmän språkkunskap eller latin i gymnasiekombinationen. Studerande från naturvetenskaplig linje bör ha möjlighet att bli gymnasielärare i svenska och även möjligheten att bli gymnasielärare i religionskunskap med annan grund än

examen från humanistiska linjens helklassiska gren bör prövas. Vidare ifrågasätts nödvändigheten av allmän språkkunskap eller latin som förutsättning för studier i moderna språk.

Biologilärarnas förening anser det nödvändigt att elever som endast läst naturkunskap inhämtar den naturvetenskapliga studiekursens biologi före sin utbildning till högstadie- eller gymnasielärare, medan *Svenska klassikerförbundet* förordar att hela frågan om förkunskaper tas upp till övervägande. *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning i Stockholm, Lund och Göteborg* kan inte acceptera att examen från samhällsvetenskaplig linje godtas som förkunskapskrav för blivande lärare i fysik, kemi och matematik.

Beträffande de föreslagna fasta kombinationerna finner *skolöverstyrelsen* kombinationerna för högstadielärarytbildningen i viss mån bristfälligt konstruerade. De ämnen som enligt läroplanen för grundskolan skall ge möjlighet till samlad eller samordnad undervisning förekommer inte i någon kombination. De föreslagna kombinationerna motverkar sålunda det mål som uppställts för undervisningen på grundskolans högstadium. En grundläggande förutsättning för att det mål skall kunna uppnås som uppställts för undervisningen i orienteringsämnena på grundskolans högstadium är att lärostoffet väljs och organiseras med hänsyn till elevernas utvecklingsstadium och att studiet av lärostoffet innebär ett betydande mått av självständig elevaktivitet. Med anledning av hittills gjorda erfarenheter överväger *överstyrelsen* att föreslå vissa ändringar i de kursplaner som gäller för orienteringsämnena på högstadiet. *Överstyrelsen* finner att följande förhållanden främst bör beaktas när man bedömer frågan om lämpliga ämneskombinationer i lärartjänster för högstadiet:

1. möjligheten att skapa ett pedagogiskt och organisatoriskt underlag för en bättre elevvård bl. a. genom att i största möjliga utsträckning inom kombinationerna hålla samman inbördes besläktade skolämnena,
2. möjligheten att skapa underlag för lärartjänster samt underlätta schemaläggning och skolarbetets organisation,
3. möjligheten att åstadkomma en för ifrågavarande verksamheter relevant lärarutbildning.

Huruvida en ämneskombination för lärartjänst på högstadiet under sådana förutsättningar generellt bör omfatta två, tre eller fyra skolämnena är inte möjligt att nu avgöra. Vinner *överstyrelsen* i kap. 9 framförda förslag till gemensam ämneslärarutbildning för högstadiet och gymnasiet beaktande, kan de svårigheter som belysts övervinnas. Men även om den av de sakkunniga föreslagna organisationen skulle genomföras, är det från undervisningssynpunkt oundgängligt att de tidigare (vid behandlingen av kap. 9) nämnda ämneskombinationerna kommer till stånd. *Överstyrelsen* föreslår därför att vid översynen av ämneskombinationerna även kombinationerna av samhällsorienterande och naturorienterande ämnen skapas.

Av *skolöverstyrelsens remissinstanser* har ett tjugotal framfört synpunkter på LUS' förslag i fråga om ämneskombinationer. Ett par av dessa instanser synes i stort sett acceptera det framlagda förslaget. I övrigt framförs kritiska

synpunkter av olika slag. Flera remissinstanser anser sålunda att LUS föreslagit en för hårt bunden studiegång även för högstadiets och gymnasiets lärare och ifrågasätter om inte ett friare system skulle ge lika gott resultat sett ur lärarförsörjningssynpunkt. Studiegången borde inte ha bundits så hårt med tanke på den planerade läroplansöversynen för grundskolan. Ett principresonemang om högstadiets utformning borde ha legat till grund för förslaget. Tillräcklig hänsyn har inte tagits till lärarkandidaternas individuella olikheter, och vissa nu rätt vanliga ämneskombinationer blir inte möjliga därför att de regelmässigt parallellläggs på schemat. I ett gemensamt yttrande finner *sex rektorer vid lärarkursskolor i Stockholm* de tolv kombinationerna i stort sett lyckligt valda men anser att kombinationerna 4, 5, 7, 9, 10 och 12 bör leda till en högstadielärarexamen i två ämnen eftersom svenska, religionskunskap och biologi är så omfattande ämnen att två terminers studier måste betecknas som otillräckliga. *Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* saknar en redovisning av hur LUS tänkt sig att utbildningen av yrkesvals lärare skall ordnas. Utan klarhet på denna punkt är det svårt att bedöma hur samhällskunskapen lämpligen bör ingå i lärares ämneskombinationer och med ledning därav samordnas med övrig utbildning.

Såsom tidigare refererats förordar *universitetskanslersämbetet* i princip att ett av ämnena i grundutbildningen ges en studietid av tre terminer, det andra ämnet två terminer och det tredje en termin, varvid utbildningen i det tredje ämnet skall ge undervisningsbehörighet endast på grundskolans högstadium. Om dessa riktlinjer accepteras måste LUS' förslag till ämneskombinationer underkastas förnyad granskning med hänsyn till både lärarbehovet i skilda kombinationer och önskvärdheten att undvika »tunga» ämneskombinationer.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet avstyrker högstadiekombinationen matematik-samhällskunskap-kemi och gymnasiekombinationen matematik-kemi-filosofi samt föreslår bl. a. högstadiekombinationerna matematik-samhällskunskap-historia, matematik-fysik-filosofi, biologi-geografi-samhällskunskap samt gymnasiekombinationerna matematik-fysik och fysik-biologi.

Tekniska fakulteten vid Chalmers tekniska högskola föreslår att frågan om lärarutbildning i fysik närmare utreds varvid sambandet med undervisningen i matematik särskilt bör beaktas. *Sektionen för teknisk fysik* vid samma högskola föreslår ämneskombinationen matematik och fysik för enbart gymnasielärare.

Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet anser flera tvåämneskombinationer möjliga och önskvärda men finner ett par av de föreslagna kombinationerna i stort sett ogenomförbara. *Biologisk-geografiska sektionen vid Uppsala universitet*, *teologiska fakulteten vid Lunds universitet* och *filosofiska fakulteten vid Umeå universitet* förordar större flexibilitet beträffande baskombinationerna. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* anser att LUS på ett skickligt sätt löst de svåra problemen att finna lämpliga ämneskombinationer för högstadie- och gymnasielärare av olika kategorier, och *humanistiska fakulteten* vid samma universitet har intet att erinra mot de före-

slagna baskombinationerna men finner det önskvärt med möjlighet till ett friare val av underkombinationer än vad LUS stannat för.

Historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet föreslår att ämnet religionskunskap inte kombineras med historia utan med samhällskunskap. *Samhällsvetenskapliga fakulteterna vid universiteten i Lund, Göteborg och Stockholm* samt *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå* föreslår ämneskombinationen historia-geografi-samhällskunskap. Sistnämnda fakultet föreslår därjämte kombinationen geografi-samhällskunskap-biologi, vilken även förordas av *Geografilärarnas riksförening*.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner det önskvärt att yrkesvalsläraryr utbildningen inordnas i den ordinarie ämnesläraryr utbildningen. Yrkesvägledning bör kunna ingå som tredje ämne i de kombinationer som innehåller samhällskunskap eller tillsammans med samhällskunskap utgör en baskombination. *Statistiska centralbyrån* hävdar att LUS inte tillräckligt ingående analyserat ämnesläraryr behovets fördelning på skolämnen och skolämneskombinationer.

SACO tillstyrker att läraryr utbildningen anpassas med hänsyn till efterfrågan inom olika stadier och ämneskombinationer, och *Skolledarförbundet* understryker vikten av att ämneskombinationerna konstrueras så att man kan tillgodose en eventuell framtida omläggning av högstadiets ämnen mot mer sammanhållna block. *Lärarnas riksförbund* har inga allvarliga invändningar beträffande de föreslagna ämneskombinationerna men framställer dock erinringar på vissa punkter.

TCO accepterar anordningen med fasta studiegångar men förordar att ämneskombinationerna i dessa avpassas med hänsyn till den reformering av grundskolans högstadium som kan väntas.

SFS tillstyrker de föreslagna baskombinationerna men förordar större frihet vid valet av ämnen inom dessa. Införandet av tvåämneskombinationer med svenska och ett modernt språk i högstadieläraryr utbildningen bör övervägas. Införandet av tvåämneskombinationer för samtliga gymnasielärare bör också allvarligt övervägas. Problemet med det tredje ämnet kan antingen lösas genom fortbildning eller om så visar sig nödvändigt genom fyllnadstjänstgöring på andra skolformer än gymnasiet.

Föreningen lärare i samhällskunskap godtar de föreslagna baskombinationerna men förordar också kombinationen historia-samhällskunskap-geografi, vilken kombination även rekommenderas av *Geografilärarnas riksförening*. *Kristendomsläraryrarnas förening* föreslår en ämneskombination religionskunskap-svenska.

Modersmåsläraryrarnas förening förordar en tvåämneskombination för svensk-lärare på högstadiet och anser att röst- och talvård bör kunna ingå som särskilt ämne i gymnasieläraryrarnas ämneskombination. *Svenska klassikerförbundet* hävdar att latin bör kunna kombineras med svenska.

SECO betonar att lärarna i ett flertal ämnen måste ges kunskap att behandla problem ur en internationell synvinkel. Det bör vidare övervägas att överlåta sexualundervisningen till speciellt utbildade lärare som reser runt i landets skolor.

Beträffande de tekniska ämnena anser rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm att kombinationsmöjligheterna inte har utnyttjats så långt det är möjligt och önskvärt. De av LUS föreslagna studieplanerna avseende det tekniska och i viss mån det matematiska-naturvetenskapliga ämnesområdet måste helt avvisas och en särskild expertgrupp bör tillkallas för att utarbeta nya sådana planer. Förändringarna är numera utomordentligt snabba inom alla naturvetenskapliga och tekniska ämnesområden vilket LUS inte tillräckligt insett. Rektorsämbetet förordar en kort, koncentrerad och åldringsbeständig utbildning i början av lärarbanan. En blivande lärare i teknologi och maskintekniska (byggtekniska) ämnen måste ha en lika gedigen grundutbildning i matematisk-naturvetenskapliga ämnen som i princip en teknolog. Vidare är det för de små gymnasierna av stort värde från rekryteringssynpunkt om en lärare har en vidare ämnesbehörighet än enbart teknologi och maskin- respektive byggtekniska ämnen. Ämbetet fortsätter.

Sammanfattningsvis skulle följande ämneskombinationer bli möjliga:

1. Teknologi med maskinteknisk inriktning + maskintekniska ämnen + matematik eller fysik.
2. Teknologi med byggnadsteknisk inriktning + byggnadstekniska ämnen + matematik.
3. Eltekniska ämnen + matematik eller fysik.

De förslag till ämneskombinationer, som här framlagts, skulle medföra att lärare med ämneskombinationerna i fråga skulle få kompetens som lärare i första, andra och tredje årskurserna på tekniska grenen i det blivande gymnasiet, såvida lärartjänster inrättas med motsvarande kombinationer.

De remissinstanser som närmare uttalat sig beträffande ä m n e s k o m b i n a t i o n e r ö v n i n g s ä m n e — l ä r o ä m n e har samtliga, ett sextiotal, i princip tillstyrkt sådan kombination. Omkring hälften av instanserna har därvid varmt anbefallt den av LUS föreslagna översynen av övningslärarutbildningen. Flera instanser betonar att även yrkesämne bör kunna kombineras med övningsämne och läroämne.

Skolöverstyrelsen förordar att de nuvarande speciella gruppbezeichnungarna på skolans ämnen och lärare slopas. Alla lärare som undervisar endast i ett, ett par eller några få ämnen bör kallas ämneslärare till skillnad från klasslärare som undervisar i alla eller så gott som alla ämnen i en årskurs. Några principiella hinder kan inte resas mot en kombination i lärartjänst av övningsämne och läroämne. Av skolöverstyrelsens remissinstanser framhåller bl. a. några länskolnämnder att kombination övningsämne—läroämne skulle underlätta rekryteringen av behöriga lärare till mindre högstudier och främja den elevvårdande verksamheten.

Universitetskanslersämbetet tillstyrker att kvarstående formella hinder för kombinationer i lärartjänst av läroämnena och övningsämnena undanröjs. Det avgörande problemet då det gäller att få till stånd lärarutbildning med här avsedda kombinationer är att begränsa utbildningstidens längd på övningsämnes-

sidan så att studietiden för behörighet som adjunkt i dessa kombinationer inte överstiger studietiden för annan adjunktsutbildning.

Konsistoriet vid Lunds universitet och filosofiska fakulteten vid Umeå universitet anser sig inte kunna ta ställning till de av LUS föreslagna kombinationerna förrän den ifrågasatta översynen av övningslärarutbildningen genomförs.

Yrkesutbildningsberedningen hävdar att de s. k. yrkesämnena inte får utstängas från möjligheten att i tjänst ingå i kombination med annat ämne, det må vara läroämne eller övningsämne.

TCO finner inte LUS' förslag till ämneskombinationer tillfredsställande och anser att man inte tillvaratagit alla möjligheter till kombinationer i nuvarande situationer. TCO finner det otillfredsställande att kombinationsfrågor som går utöver LUS' förslag skall tills vidare lösas från fall till fall och föreslår att LUS' förslag kompletteras med vissa andra fasta kombinationer. Exempel på sådana möjliga kombinationer lämnas i yttrandet.

SR tillstyrker livligt LUS' förslag om ämneskombination med läroämne och praktiskt-estetiskt ämne men beklagar att LUS inte tagit steget fullt ut och föreslagit fasta kombinationer med läroämne och musik eller gymnastik.

De av LUS föreslagna kombinationerna med ämnet *gymnastik* tillstyrks av *skolöverstyrelsen*, *medicinska fakulteten vid Uppsala universitet*, *historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet* och *direktionen över gymnastiska centralinstitutet* men avstyrks av *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet*. *Direktionen över gymnastiska centralinstitutet* anser att gymnastik bör kunna kombineras med vilket annat skolämne som helst. Av praktiska skäl tillstyrker emellertid *direktionen* att man nu startar med de föreslagna fem ämneskombinationerna. En kombination i lärartjänst av övningsämne och läroämne skulle sannolikt underlättas om utbildningen redan från början kunde inriktas på kombinationen i dess helhet. *Direktionen* anser det dock vara ytterst angeläget att möjligheterna till ämneskombination med nuvarande organisation av gymnastiklärarutbildningen omedelbart öppnas och att eventuella ändringar i undervisningen vid GCI genomförs efter hand. *Direktionen* anser det vidare värdefullt att utbildningen i ämnet *ergonomi* kommer in i kombinationen *gymnastik-biologi*.

Vad beträffar ämnena *musik*, *teckning* samt *trä- och metallslöjd* hemställer *skolöverstyrelsen* om bemyndigande att från fall till fall fastställa kombinationer av övnings- och läroämne i sådana fall där förslag ej nu föreligger.

Styrelsen för Musikaliska akademien förbigår frågan om ämneskombinationer mellan läro- och övningsämnena som enligt styrelsens mening ytterligare bör övervägas i andra utredningssammanhang men framhåller att den fäster stor vikt vid förslagen om en reformering av musiklärarutbildningen i riktning mot en kombinationsexamen med förslagen benämning *mus. mag.* Med hänsyn till pågående utredning om musikutbildningens olika former vill *musikhögskolans*

lärarråd inte närmare diskutera kombinationen musik-läroämne. Enligt *Teckningslärarnas och TI-elevernas förening* bör kombinationsfrågan beträffande ämnenas teckning, estetisk specialisering på olika stadier samt konsthistoria grundligt utredas.

Beträffande kombinationerna med konsumentkunskap och familjekunskap har *skolöverstyrelsen* inte något att erinra mot att även lärare med högstadie- eller gymnasielärarutbildning tas emot i den föreslagna ettåriga kursen varvid överstyrelsen dock förutsätter att kraven på förkunskaper skall vara i stort sett likvärdiga för samtliga deltagare i kursen. *Rektorer* vid de fyra seminarierna för hushålls utbildning och *föreståndaren för textillärlinjen i Malmö* konstaterar i ett gemensamt yttrande med tillfredsställelse att LUS föreslagit fasta ämneskombinationer för lärare i hemkunskap, textilslöjd och barnavård men framhåller att redan nu flera fasta ämneskombinationer vore lämpliga för dessa lärare. De föreslår kombinationerna hemkunskap-kemi och textilslöjd-historia samt påpekar att det finns lärare i övningsämnen med goda kunskaper i språk som gärna skulle vilja genom akademisk utbildning skaffa sig meriter för kombinerade tjänster i övningsämne-språk.

TCO tillstyrker LUS' förslag i detta hänseende men anser att kursens omfattning och uppläggning bör omprövas längre fram. TCO vänder sig mot att olika krav på s. k. objektkunskaper ställs för studiebehörighet i ämnet beträffande å ena sidan lärare med examen från hushålls seminarium — hushållslärare, textillärare och barnavårdslärare — samt å andra sidan gymnasielärare i företagsekonomi, samhällskunskap och psykologi och föreslår att samma villkor skall uppställas. TCO påpekar vidare att även teckningslärarutbildningen har ett sådant innehåll att den bör kunna komma i fråga som förutbildning till den föreslagna universitetskursen på samma grunder som föreslås gälla för andra lärargrupper.

I fråga om skolöverstyrelsens förslag angående behörighetskrav för vissa lärarkategorier i det nya gymnasiet och fackskolan ställer sig remissinstanserna med några enstaka undantag positiva till att behörighetskraven icke för närvarande skärps.

I flera yttranden understryks de nuvarande bestämmelsernas provisoriska karaktär i avvaktan på en, som det betonas, angelägen allmän översyn av den nuvarande utbildningen för de aktuella lärarkategorierna. I en sådan översyn bör enligt SR ingå en undersökning av förutsättningarna för ett inordnande av den praktiska lärarutbildningen i lärarhögskolornas verksamhet.

Behovet av fortbildning för redan utbildade lärare understryks kraftigt överlag i yttrandena. *Lärarnas riksförbund* anser, att fortbildningen bör förläggas inom ramen för den normala belastningen av lärarna. Värdet av att genomgångna fortbildningskurser får räknas som merit vid tjänstetillsättning betonas särskilt av *länsskolnämnderna i Kronobergs och Värmlands län* samt *seminariet för hushålls utbildning i Göteborg*, *slöjdlärarseminariet*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet*. *Skolnämnden för Stockholms stad och län*,

Endast en remissinstans har någon allvarigare invändning att göra mot vad skolöverstyrelsen föreslagit rörande ämnena svensk affärskorrespondens och engelsk affärskorrespondens. Sålunda föreslår TCO att för behörighet bör krävas en kompletterande kurs med företagsekonomisk orientering samt dessutom viss miljöpraktik. Bäst torde man enligt TCO kunna lösa

detta lärarproblem, om man inriktade sig på att ge ämnesfördjupande vidareutbildning åt civilekonomer och gymnasieekonomer med praktisk yrkeserfarenhet från det merkantila området.

Ett tjugotal remissinstanser tillstyrker förslaget i vad det avser ämnena maskinskrivning, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete. Invändningar och erinringar framförs av åtta instanser. Sålunda anser bl. a. TCO att av lärare i dessa ämnen bör krävas avlagd studentexamen eller examen vid handelsgymnasium. *Länsskolnämnden i Skaraborgs län* finner att vederbörande lärare bör ha avlagt minst examen vid handelsgymnasium — vilken mening också delas av *Lärarnas riksförbund* och *Svenska facklärarförbundet* — och nämnden föreslår, liksom facklärarförbundet, kortare praktik. De av överstyrelsen föreslagna behörighetskraven för lärare i stenografi och engelsk stenografi menar *länsskolnämnden i Västernorrlands län* även skall gälla för lärare i maskinskrivning, kontorsteknik och praktiskt sekreterarbete, dock att brist i fråga om allmän grundutbildning för lärare i sistnämnda tre ämnen enligt nämnden borde kunna uppvägas av längre tids yrkesverksamhet.

Frågan om behörighetskraven i ämnena stenografi och engelsk stenografi är den del av förslaget som rönt den livligaste uppmärksamheten bland remissinstanserna. Ett tiotal instanser tillstyrker förslaget medan ändringar på vissa punkter föreslås av ca femton instanser, varav hälften föreslår en skärpning och hälften en mildring av kraven. Den starkaste kritiken framförs av *Melinska stenografförbundet*, som finner den teoretiska kompetensen vara för låg. Förbundet framhåller att det av skolöverstyrelsen föreslagna behörighetskravet, att genom avlagd handelsgymnasieexamen eller på annat sätt ha förvärvat goda teoretiska insikter och god praktisk färdighet i stenografi inom det eller de språkområden tjänsten avser, innebär att en lärare för att erhålla formell kompetens att undervisa icke skulle behöva ha förvärvat djupare insikter i ämnet än han själv skall meddela. Det krav på praktik skolöverstyrelsen uppställer garanterar inte någon djupare ämneskunskap utan avser att göra läraren förtrogen med kontorsvärlden. I övrigt anser förbundet att praktikkravet ställts för högt av skolöverstyrelsen. Överstyrelsens förslag skulle enligt förbundets mening, om det förverkligas, komma att innebära en successiv utarmning av det stenografiska kunnandet i vårt land. Förbundet anser att en utredning bör tillsättas med uppdrag att skyndsamt framlägga förslag till lämplig ämnesutbildning för lärare i stenografi. Att kraven på kunskaper i språk sätts för lågt hävdas av *skolnämnden för Stockholms stad och län*, *länsskolnämnderna i Skaraborgs och Västmanlands län* samt *Svenska samfundet för affärsutbildning*. Vidare förordar *länsskolnämnden i Hallands län*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska landstingsförbundet* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* en till tre år bestämd praktik. Ungdomsförbundet finner däremot att kravet på gymnasieutbildning kan slopas, dock att om tjänsten omfattar engelsk stenografi, gymnasiekunskaper bör fordras i engelska och tyska eller franska, samt i svenska om ämnet omfattar stenografi. *Universitetskanslersämbetet* ifrågasätter om icke

även genomgången fackskola på ekonomiska linjen med erforderliga tillval av språk och stenografi kan fastställas som generellt behörighetskrav.

Ett tiotal remissinstanser som uttalat sig om överstyrelsens förslag att befoget till att medge dispens skall tillkomma de myndigheter som skall tillsätta lärartjänsterna, tillstyrker förslaget i den delen.

3.4 Vidareutbildning

3.4.1 Lärarutbildningssakkunniga

Med vidareutbildning avser LUS sådana fortsatta studier efter vunnen behörighet för viss lärartjänst, som leder till behörighet att inneha lönegradsmässigt högre tjänst, dvs. i regel tjänst på närmast ovanför liggande stadium (s. 402).

Behovet av särskilda åtgärder för vidareutbildning av lärare på olika stadier granskas från skolväsendets och den enskilde lärarens synpunkter. Vidareutbildningen har hittills varit av väsentlig betydelse huvudsakligen för mellanstadiets lärare. LUS bedömer den direktutbildning som utredningen konstruerat såsom den lämpligaste lärarutbildningen. Vid full tillgång på direktutbildade lärare är det enligt utredningen inte i och för sig nödvändigt att tillföra ett högre stadium lärarkrafter, som primärt utbildat sig för det underliggande stadiet. För den enskilde läraren som är klart lämplig för undervisning som ämneslärare och som vill nå för honom bättre lämpade arbetsuppgifter bör det dock finnas vidareutbildningsmöjligheter. Med hänsyn till mellanstadiets eget behov av välutbildade lärare bör tendenserna i fråga om tillströmningen av direktutbildade lärare uppmärksammas. Finner man det önskvärt med en särskild *karriärmöjlighet* även i ett jämviktsläge, bör det övervägas, om inte en sådan kan skapas inom stadiet på grundval av för detta lämpliga och värdefulla studier. Den nuvarande ordningen kan innebära risk både för nedvärdering av mellanstadiet bland dess egna lärare och för en flykt från detta stadium. De avgörande skälen för vidareutbildning av mellanstadiets lärare är enligt LUS att ingenting kan sägas om när den hittillsvarande lärarbristsituationen kommer att förändras och att det behövs effektiva former för att föra grundskolans båda högre stadier närmare varandra.

LUS föreslår, att en för visst skolestadium genomgången lärarutbildning skall kunna byggas på för kompetens att undervisa på närmast ovanförliggande skolestadium. För detta bör finnas fast etablerade vidareutbildningsvägar.

Lågstadielärarnas vidareutbildning (s. 411) föreslås bli ettårig. Huvuddelen av denna avser en fördjupningskurs i svenska och en i ett orienteringsämne, utbildning i engelska och en tilläggskurs i musik eller gymnastik. Till detta kommer metodik och 4 veckors praktik. Vidareutbildningen skall föregås av minst tre års lärartjänstgöring. En kurs per läsår med ca 24 deltagare anser LUS tillräcklig för vidareutbildning av lågstadielärare.

För *mellanstadielärarnas vidareutbildning* (s. 413) föreslår LUS att den nuvarande splittringen på en akademisk och en icke-akademisk utbildningsväg ersätts med en enhetlig form. Ämneskretsen för högstadiets lärare — även vidareutbildade — skall enligt direktiven till LUS vidgas. LUS vill därtill häva olikheten i fördjupningsgrad mellan direktutbildade och vidareutbildade lärare. Den nuvarande ettåriga utbildningen och den tvååriga form som leder till adjunktsbehörighet bör därför samordnas till en enda vidareutbildningsväg. Ettårsramen har LUS funnit otillräcklig och föreslår att utbildningstiden skall omfatta tre terminer. Dessa skall disponeras så, att den sammanlagda studietiden i minst ett ämne — i vissa fall tillsammans med grundutbildningen — skall uppgå till 10 månader. Härigenom nås i ett eller två av kombinationens tre ämnen en nivå motsvarande den direktutbildades. I allmänhet måste studierna koncentreras på två ämnen. Ämneskombinationerna bör vara så konstruerade att de dels ger ett tillfredsställande antal undervisningstimmar i varje årskurs, dels upptar ett eller flera ämnen, vari mera omfattande studier redan förekommit i mellanstadielärarutbildningen. Kombinationer bör alltid bygga på minst 4 månaders studier i ett av kombinationens ämnen. LUS' förslag till studievägar framgår av följande (figur 18 s. 414).

Mellanstadielärarnas studievägar vid vidareutbildning

Grundutbildning			Vidareutbildning			
Studiemånader			Termin 1	Termin 2	Termin 3	
			Studiemånader			
3	3	4	5	5	5	
Sv	Eng	Sk	Eng		Sv/Ty/Fr	Normalformer
			Ma	Sk	Yv	1a, 2a—b
				Ha		3a
		Hi	Eng/Sv		Sv/Ty/Fr/Re	3b
			Ma	Hi	Yv	1b, 1d—f
		Ge	Eng		Sv	4
			Ke	Bi/Ge ¹		1c
			Ma	Ge	Fy	5a
				Fy/Ke		5b (variant)
		Bi	Ma	Fy/Ke		5b—c
				Ke	Bi	6a—b

Sv	Eng	Ge/Bi	Ma	Fy	Ke
----	-----	-------	----	----	----

Undantagsform

Den vidareutbildades ämneskombination

Förkortningar: Ha = handelsämnen. Yv = yrkesvägledning. (Se för övrigt figur 16 s. 353.)

¹ Alternativet avser kombination med biologi i grundutbildningen.

Den vidareutbildade läraren når inte i alla ämnen samma fördjupning som den direktutbildade (matematik samt orienteringsämne i vissa kombinationer) men han har en mera allsidig utbildning vilket enligt LUS' uppfattning kompenserar brister i ämnesfördjupningen. Minst tre års lärartjänstgöring bör dessutom föregå vidareutbildningen. Under en övergångstid bör dock medges dispenser från detta krav.

Förkunskapskraven i de enskilda ämnena bör vara desamma som i direktutbildningen.

Eftersom de lärare som genomgår vidareutbildning har undervisningsvana kan deras *praktiska utbildning* minskas i förhållande till de direktutbildades och begränsas till aktiv auskultation på 36 timmar. Prövning av undervisningsskickligheten skall inte förekomma. Däremot bör tillfälle ges till frivillig prövning i egna klasser.

Den direkta *administrationen* av vidareutbildningen föreslås av praktiska skäl ankomma på universiteten eller anordningar för decentraliserad akademisk utbildning. Ämneskombinationerna i vidareutbildningen (s. 420) överensstämmer nämligen med motsvarande i direktutbildningen, med undantag för handelsämnena och yrkesvägledning som ej ingår i direktutbildningen. Utbildningen skall vidare i ett eller två ämnen leda till samma kunskapsmått som direktutbildningen. Vissa ämnesstudier i vidareutbildningen kan helt sammanfalla med direktutbildningen. Därtill kommer att LUS vill ha en enhetlig utbildningsform för vidareutbildningen. Studiegången skall vara bunden. Vidareutbildningen vid varje universitet bör stå under utbildningsrektorn för motsvarande ämneslärarlinje (4.1). Auskultationerna svarar lärarhögskolan för.

LUS räknar med att *vidareutbildningsbehovet* av mellanstadielärare vid tillämpning av den s. k. 40:60-procentsregeln skall uppgå till ca 320 per år. Antalet vidareutbildningskurser och deras fördelning på universitetsorterna bör fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen som har att samarbeta med universiteten. Anmälan om deltagande görs till universiteten, som utser deltagare och utfärdar bevis över genomgången vidareutbildning.

För *högstadielärarnas vidareutbildning* (s. 423) krävs inga andra anordningar än att den lärare, som så önskar, efter fullgjord högstadielärarutbildning återupptar och fortsätter sina akademiska ämnesstudier enligt de studieplaner som gäller för gymnasielärarutbildningen.

3.4.2 Yttranden

Ett stort antal remissinstanser har yttrat sig över de sakkunnigas förslag till vidareutbildning. Av yttrandena framgår klart att vidareutbildning är av stort värde. LUS' principresonemang att lärarutbildningen skall kunna byg-

gas på för kompetens att undervisa på närmast ovanför liggande skolestadium accepteras av de flesta.

Skolöverstyrelsen konstaterar inledningsvis att de vidareutbildade mellanstadielärarna tillfört högstadiet ett värdefullt lärartillskott men delar LUS' uppfattning, att direktutbildning för ett stadium är att föredra som reguljär rekryteringsväg. Överstyrelsen instämmer även med LUS i deras uppfattning att det med hänsyn till den enskilde läraren dock måste finnas möjlighet till vidareutbildning.

Universitetskanslersämbetet finner LUS' förslag om en förstärkt vidareutbildning värdefullt. Visserligen medför vidareutbildningen svårigheter för det lägre stadiet genom en avtappning av de kanske mest intresserade lärarna, men detta förhållande får enligt ämbetets uppfattning inte hindra, att man betraktar vägen över vidareutbildning som en lika naturlig väg som direktutbildning för att bli lärare på ett högre stadium.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet m. fl. universitetsinstanser anför att möjlighet till vidareutbildning alltid måste finnas för att de enskilda individernas intressen skall kunna tillgodoses och deras inboende möjligheter tillvaratas.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att möjligheten till vidareutbildning utgör en så stimulerande faktor för lärarkåren, att den bör finnas oavsett om i framtiden ett behov av vidareutbildning av lågstadielärare till mellanstadielärare och av mellanstadielärare till högstadielärare kommer att föreligga eller ej. *Länsstyrelsen i Örebro län* synes det mycket värdefullt både för den enskilde läraren och för skolan, att det finns möjligheter såväl för lärare på högstadiet som för lärare på låg- och mellanstadierna att genom vidareutbildning skaffa sig kompetens att undervisa på mer än ett stadium. Länsstyrelsen är dessutom av den uppfattningen att det skulle vara en stor fördel, om det anordnades möjlighet för de studerande att i ett sammanhang skaffa sig kompetens för tjänstgöring både på högstadiet och gymnasiet.

SACO delar LUS' synpunkt att alla lärarkategorier skall ges möjlighet att genom vidareutbildning skaffa sig högre kompetens. *Lärarnas riksförbund* är av den uppfattningen att vidareutbildningsmöjligheter skall finnas för alla lärarkategorier för att tillgodose den enskildes rätt att så långt möjligt fritt få välja utbildningsväg, korrigera misstag vid valet eller av annan anledning ändra sina planer och ambitioner.

TCO ansluter sig inte helt till LUS' principiella resonemang angående vidareutbildningsfrågan. Inledningsvis fastslår *TCO* att vidareutbildning i dagens samhälle inom alla områden fått ökad omfattning och betydelse och att detta förhållande med hänsyn till såväl den enskilde som samhället måste anses både önskvärt och nödvändigt. Detta synsätt äger generell giltighet och bör således även gälla för skolan. *TCO* kan inte acceptera LUS' uppfattning om vidareutbildningen som huvudsakligast ett behov för den enskilde. *TCO* hävdar att vissa för skolan speciella omständigheter gör att systemet med vidareut-

bildning kanske mer än på många andra områden måste betraktas som önskvärt ur skolans synpunkt och finner det alldeles nödvändigt att vidareutbildning inlemmas som ett naturligt led i lärarutbildningssystemet. Härigenom underlättas enligt TCO:s uppfattning också den tjänstgöring över stadiegränserna som skolstadgan förutsätter skall ske i viss utsträckning. Ett sådant system anses även i längden böra kunna bidra till ett mer rationellt utnyttjande av lärarresurserna.

SFS anser att individen har ett ständigt intresse av och en rätt till att genom en vidareutbildning kvalificera sig för en verksamhet på närmast högre nivå, och att möjligheter till vidareutbildning därför skall erbjudas av samhället i reguljära och klart kompetensgivande former. I detta avseende ser SFS med tillfredsställelse på LUS' förslag.

Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet uttalar sin tillfredsställelse över att möjligheter enligt LUS' förslag skapats för de olika lärarkategorierna att genom begränsade påbyggnadskurser skaffa sig lärarbehörighet för närmast ovanför liggande skolstadium.

Skolöverstyrelsen, TCO, SFS och Modersmåslärarnas förening m. fl. fäster uppmärksamheten på LUS' synpunkter på önskvärldheten av karriärmöjligheter även inom respektive skolstadier. Skolöverstyrelsen finner den framförda tanken synnerligen fruktbar och föreslår att denna fråga snarast ytterligare övervägs och realiserats, då det i många fall torde vara avsaknaden av en sådan karriärmöjlighet som motiverar en lärares vidareutbildning. Överstyrelsen anser att det för den pedagogiska utvecklingen i stort är i hög grad angeläget att lärare, som är särskilt kunniga och pedagogiskt verksamma, får möjlighet till befordran utan att behöva lämna det undervisningsområde, för vilket han är utbildad och har intresse.

SACO stöder Lärarnas riksförbunds förslag om inrättande av tjänster som huvudlärare på högstadiet. Sådana tjänster skulle innebära befodringsmöjligheter vilka kan motverka flykt från stadiet.

Enligt Modersmåslärarnas förening är det av största vikt för skolan i dess helhet »att vidareutbildade lärare kan beredas tillfälle att utan förlust av ekonomiska eller andra fördelar kvarstanna på det skolstadium, för vilket de från början utbildats» och föreslår därför att en utredning företas i denna fråga. TCO anser att för befodrings-tjänsterna inom resp. stadium, vilka kan gälla t. ex. huvudläraruppgifter eller liknande, skall lärare kunna meritiera sig genom fördjupningskurser i undervisningsämnena, i pedagogik, allmän metodik och viss ämnesmetodik samt i olika slags specialutbildningar. Även praktiska pedagogiska insatser bör ge högt meritvärde för sådan befordran.

Folkpartiets ungdomsförbund framhåller värdet av att människor på alla områden får möjligheter att vidareutbilda sig. Förbundet ser dock inte som lämpligt det nuvarande systemet att en lärare flyttar över från ett lägre stadium till ett högre utan vill föreslå en form av vidareutbildning för låg- och

mellanstadielärare som ger ett slags lektorskompetens inom dessa skolstadier. Denna utbildning skulle antingen kunna leda till fördjupade kunskaper i pedagogik eller till en utvidgning av kunskaperna i lärarens fördjupningsämne.

LUS' förslag till vidareutbildning av lågstadielärare har så gott som helt accepterats av de remissinstanser som yttrat sig i denna del. Endast i detaljfrågor har anmälts avvikande meningar.

Skolöverstyrelsen finner kravet på minst tre års tjänstgöring före vidareutbildningen väl motiverat, men anser inte desto mindre att utbildningen innehåller för litet av metodik och praktik.

Lärarhögskolan i Stockholm noterar med uppskattning utbildningstiden för lågstadielärarna.

Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet anser den föreslagna vidareutbildningsgången för lågstadielärare väl motiverad med hänsyn till betydelsen av att läraren får en för hans undervisningsstadium adekvat utformad utbildning.

Lärarnas riksförbund ansluter sig till LUS' förslag om vidareutbildning av lågstadielärare då denna utbildning helt i linje med föreningens bestämda uppfattning i princip leder till samma kompetens som den direktutbildade lärarens.

TCO har inte några principiella invändningar mot det framlagda förslaget. Beträffande detaljutformningen ifrågasätter dock organisationen om inte lågstadieläraren bör få välja fördjupningskurs i antingen musik eller gymnastik oavsett om vederbörande genomgått tillvalskurs i grundutbildningen eller ej. TCO finner det även angeläget att vidareutbildningslinjen inte stadigvarande knyts till en och samma lärarutbildningsanstalt.

SR tillstyrker att för vidareutbildningen av lågstadielärarna följs den föreslagna principen att lärarutbildningen skall ha en trappstegsformad konstruktion, som ger läraren möjlighet att successivt utbilda sig för högre stadier.

Blivande lärares riksförbund önskar minska kravet på tre års lärartjänstgöring före vidareutbildning till att omfatta endast ett års tjänstgöring efter genomgången lärarutbildning. I annat fall medför förslaget enligt förbundets mening en onaturligt lång utbildningstid för den studerande som efter genomgången gymnasium kommer att göra ett kanske felaktigt val.

Modersmåslärarnas förening accepterar tidsramen för och innehållet i den vidareutbildning i svenska som utredningen föreslår för lågstadielärarna, dock endast under förutsättning att den totala tiden för grundutbildningen ökas.

LUS' förslag om vidareutbildning av mellanstadielärare har väckt stort intresse hos remissinstanserna och föranlett de mest omfattande yttrandena. Förslaget tillstyrks av vissa instanser men har även mött kritik från flera håll.

Skolöverstyrelsen har ingen principiell erinran mot förslaget men påpekar att utbildningen här liksom för lågstadielärarna enligt överstyrelsens uppfattning

inrymmer alltför litet metodik och praktik även om vidareutbildningen skall föregås av minst tre års praktisk tjänstgöring. Överstyrelsen föreslår dessutom att pedagogikundervisningen skall ges större utrymme.

Flera av skolöverstyrelsen hörda instanser ställer sig kritiska mot förslaget. *Lärarhögskolan i Göteborg* anser att vad beträffar ämneskunskaper är vidareutbildningen i de flesta ämnen inte på något sätt likvärdig med direktutbildningen och är inte beredd att tillstyrka någon annan vidareutbildning än den som är fullt likvärdig med direktutbildningen. Avsaknaden av metodikundervisning och övningsundervisning strider mot utredningens ofta uttalade uppfattning att all lärarutbildning skall vara inriktad på stadiet för vilket läraren utbildar sig. Även *lärarhögskolan i Uppsala* önskar att de metodiska momenten inom respektive ämnen tillgodoses bättre än vad som sker i förslaget. *Länsskolnämnden i Värmlands län* finner det vara en allvarlig brist att inte alla lärare som är behöriga i ett visst ämne på ett visst stadium skall ha samma kvalifikationer ämnesmässigt.

Ett par av skolöverstyrelsens remissinstanser anser utbildningstiden väl knappt tilltagen. *Utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Jönköping-Huskvarnaområdet* påpekar att vidareutbildningen på grund av den knappt tillmätta tiden inte kan leda fram till samma standard som direktutbildningen. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Luleå* redovisar samma uppfattning och framhåller att den försämrade kompetensen i synnerhet kommer att drabba de naturvetenskapliga ämnena. *Lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av pedagogisk-psykologiska institutionen, ifrågasätter om den föreslagna utbildningen kan väntas ge en reell kompetens som svarar mot de direktutbildades och om det inte vore riktigare att de som önskar vidareutbilda sig i stället faller in i den ordinarie utbildningsgången och där erhåller kompetens i ett ämne i sänder. *Länsskolnämnden i Malmöhus län* uttalar farhågor för att alltför många mellanstadielärare kommer att utbilda sig i ämneskombinationer vari svenska och/eller engelska ingår med hänsyn till den ej obetydliga fördjupning i dessa ämnen som ingår i mellanstadietutbildningen. Enligt nämnden skulle detta kunna medföra en snedbelastning på så sätt att dessa kombinationer bleve mindre attraktiva i den reguljära utbildningen.

Beträffande LUS' förslag om tre terminers vidareutbildning för mellanstadielärare framhåller *universitetskanslersämbetet* att ämbetets förslag om en gemensam utbildning för en enhetlig adjunktskategori inte hindrar att ämbetet finner LUS' uppfattning på denna punkt fortfarande äga relevans. Ämbetet erinrar samtidigt om att det här är fråga om vuxna personer med studieträning och erfarenhet av de ämnesområden som studierna avser.

Universitetsinstanserna understryker i allmänhet att vidareutbildningen måste ligga på samma kvalitetsnivå som direktutbildningen och att en vidareutbildning på tre terminer för mellanstadielärare ger en otillfredsställande högstadietkompetens. *Historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet* kan i ett läge där akut brist på högstadielärare föreligger till nöds acceptera förslaget till

vidareutbildning för mellanstadielärare men måste i ett jämviktsläge kategoriskt underkänna det. I det senare fallet kräver sektionen förslag om en vidareutbildning som ger den vidareutbildade samma ämneskompetens som den direktutbildade. Enligt sektionens uppfattning måste vidareutbildningen i varje läge, där inte svår lärarbrist råder, byggas på med ytterligare minst en termin. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* är i stort av samma uppfattning men kan även tänka sig en höjning av tiden för grundutbildningen. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* konstaterar att den föreslagna utbildningen skulle ge högstadielärare med oroväckande låg kompetens i vissa ämneskombinationer, framför allt i matematiska och naturvetenskapliga. Ett sätt att råda bot på detta förhållande vore enligt fakulteten att skapa möjligheter till fördjupningskurser i dessa ämnen i mellanstadielärarytbildningen. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* ifrågasätter likaledes om vidareutbildningen i de matematisk-naturvetenskapliga ämneskombinationerna verkligen kan ges tillräcklig omfattning på de tre terminer LUS föreslagit. Fakulteten avvisar dessutom bestämt förslaget att en fördjupningskurs i ett visst läroämne på mellanstadienivå skall kunna ge kompetens för högstadieundervisning i detta ämne.

Konsistoriet vid Lunds universitet avstyrker LUS' förslag, emedan konsistoriet finner att de vidareutbildade mellanstadielärarnas kompetens kommer att ligga avsevärt under de direktutbildades, och förordar i stället att en mellanstadielärare får rätt att undervisa på högstadium i ett ämne, där han genomgått högstadieutbildning samtidigt som han i övriga ämnen undervisar på mellanstadiet.

Historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet avråder bestämt från den omotiverade sänkning av utbildningens kvalitet, som en vidareutbildning omfattande endast tre terminer, skulle innebära enligt sektionens uppfattning.

Hermods korrespondensinstitut förordar att vidareutbildning till högstadiekompetens i enbart ett ämne skall bli möjlig och öppna vägen till motsvarande tjänstgöring på högstadiet. Den av LUS föreslagna bredare kompetensen når knappast enligt institutet i full utsträckning upp till de direktutbildades ämnesmässiga kunskapsnivå.

SACO anser att den föreslagna vidareutbildningen kan accepteras som en övergångsanordning men poängterar samtidigt att målsättningen bör vara att de vidareutbildade skall nå samma kunskapsnivå som de direktutbildade. *Universitetslärarförbundet* liksom bl. a. *Föreningen lärare i samhällskunskap* hävdar att det krävs minst två års vidareutbildning för att nivåskillnaden mellan de vidareutbildade och de direktutbildade ej skall bli för stor.

TCO har i annat sammanhang förordat en treårig mellanstadielärarytbildning samt framhållit, att ämnesstudierna avpassade för mellanstadiet i väsentliga stycken överensstämmer med högstadiets behov. Under förutsättning att vidareutbildningen kan grundas på en treårig mellanstadielärarytbildning bör den enligt organisationens uppfattning kunna begränsas till ett års ämnesstudier.

Vidareutbildningen måste föregås av en viss tids tjänstgöring för att det överliggande stadiet skall tillföras erfarenheter från det underliggande. TCO tillstyrker därför LUS' förslag om tre års praktisk tjänstgöring före vidareutbildningen.

SR finner att den vidareutbildade högstadieläraren inte mer än i något enstaka ämne når en ämnesteoretisk kompetens som är likvärdig den direktutbildades. Enligt förbundets mening kan inte erfarenheterna från mellanstadietjänstgöringen kompensera denna brist. Vidare anser förbundet att utbildningen bör kompletteras med undervisning i ämnesmetodik i sådana moment som är speciella för högstadiet och med övningstjänstgöring i sådan omfattning att den vidareutbildade läraren ställs i paritet med den direktutbildade.

Blivande lärares riksförbund önskar liksom för lägstadielärarna minska kravet på tre års praktisk tjänstgöring före vidareutbildningen till endast ett år.

Biologilärarnas förening och *Geografilärarnas riksförening* anser det vara klart otillfredsställande att en tillvalskurs i mellanstadieutbildningen i vissa kombinationer skall ge kompetens för högstadieundervisning.

Svensk yrkesvalslärareförening har intet att erinra mot LUS' förslag att ordna vidareutbildning i yrkesvägledning för mellanstadie lärare, men denna vidareutbildning bör inte vara den enda utbildningsformen för yrkesvalslärare på högstadiet.

Arbetsmarknadsstyrelsen är av samma åsikt.

LUS har föreslagit att administrationen av vidareutbildningskurserna bör ankomma på universiteten och att fördelningen av kurserna på universitetsorterna bör ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen, som i förevarande frågor har att samarbeta med universiteten. Enligt *skolöverstyrelsens* och *universitetskanslersämbetets* uppfattning bör detta senare samarbete ske med universitetskanslersämbetet. Dessa båda instanser anser även att den decentraliserade akademiska undervisningen och korrespondensstudier borde utnyttjas i större utsträckning än vad LUS föreslagit samt att en del av studierna borde kunna förläggas till sommar- och ferietid.

Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet instämmer i förslaget om att vidareutbildningen i görligaste mån bör samordnas med direktutbildningen för högstadielärare, vilket synes fakulteten fullt möjligt tack vare det system med ett flertal kurser för direktutbildningen som utredningen konstruerat. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* anser att vidareutbildningen uteslutande bör arrangeras genom universitetens försorg. *Filosofiska fakulteten vid Umeå universitet* finner också det angeläget att vidareutbildningen sker inom universitetsorganisationens ram.

SFS ser med tillfredsställelse att LUS föreslagit en enhetlig och reguljär vidareutbildning vid universiteten och att denna samordnas med direktutbildningen till olika stadier.

Hermods korrespondensinstitut förordar, med hänvisning till det behov, som

den hittillsvarande vidareutbildningen per korrespondens visat sig fylla och sannolikt kommer att fylla även i framtiden, att vidareutbildning av lärare med hjälp av korrespondensundervisning alltså skall äga rum.

LUS har med tillämpning av den s. k. 40:60-procentregeln beräknat utbildningsbehovet av vidareutbildade mellanstadie lärare under 1970-talet till 320 per år.

Flera remissinstanser ställer sig dock kritiska till den föreslagna omfattningen av vidareutbildningen.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet påpekar att det förhållandet att vidareutbildningen skall få svara för 40 % av högstadiet lärarbehov endast kan godtas som en krisåtgärd och att frågan om den procentuella andelen vidareutbildade rimligen måste omprövas när lärarbristen hävts.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet framhåller med skärpa att det gällande förhållandet med 60 % direktutbildade och 40 % vidareutbildade lärare inte får permanentas.

Betraktelsesättet att det alltid måste finnas en viss proportion vidareutbildade lärare verksamma på högstadiet ter sig för *humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* såsom något fullkomligt förlegat, en kvarleva från de av utredningen utdömda äldre utbildningsförhållandena utan relevans vid ett genomfört lärarutbildningssystem av den art utredningen nu föreslår.

Filosofiska fakulteten vid Umeå universitet anför.

Den nuvarande 60—40-procentiga fördelningen på direktutbildade och vidareutbildade högstadielärare får inte betraktas som en permanent regel. Fakulteten vill starkt understryka angelägenheten av att procentfördelningen regelbundet justeras i förhållande till den aktuella bristen på direktutbildade lärare och med hänsyn tagen till prognoser. Vidareutbildningen kan i den form den skisseras i betänkandet bli en bakväg för dem som inte kommit in i en spärrad direktutbildning — en bakväg som såväl ur samhällsekonomisk synpunkt som av hänsyn till den enskilde studeranden bör undvikas.

Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid högre allmänna läroverket i Umeå varnar likaså för att vidareutbildningen kommer att utgöra en förhållandevis bekväm bakväg till högre kompetens för sådana som ej mottagits på den spärrade direktutbildningen.

Enligt *SACO* bör man vid planeringen av lärarutbildningen utgå från direktutbildning för olika skolstadiet och inte från att en viss kvot av tjänsterna skall tillsättas via vidareutbildning. Lärarbristen på högstadiet bör hävas genom en ökad dimensionering av direktutbildningen för stadiet. Endast om bristen inte kan täckas härigenom bör en vidareutbildning av ifrågavarande slag ifrågakomma. Omfattningen bör beslutas för ett år i sänder.

TCO vänder sig bestämt emot LUS' uppfattning att det vid full tillgång på direktutbildade lärare inte i och för sig är nödvändigt för högstadiet att tillföra detta lärarkrafter, som primärt är utbildade för mellanstadiet. Enligt *TCO:s*

mening är högstadiet betjänt av att lärarna rekryteras dels genom direktutbildning, dels genom vidareutbildning. Ur skolans synpunkt är båda grupperna lika användbara och bör således i alla avseenden vara jämställda. För att högstadiet i nuvarande situation skall ha tillräckligt med lärare ifrågasätter TCO om inte vidareutbildningen borde ökas. TCO vill förordna en planering av utbildningen som tills vidare siktar mot att ca 50 % av behovet av högstadiets ämneslärare täcks genom att vidareutbilda mellanstadielärare.

SFS anser den kvotering mellan vidareutbildade och direktutbildade som ligger till grund för vidareutbildningen av mellanstadielärare helt omotiverad eftersom man här uppenbarligen löper risken att de studerande som avvisats till direktutbildningen väljer en omväg via närmast underliggande stadium. Detta är varken från individens, skolans eller samhällets synpunkt den lämpligaste studiegången enligt SFS' uppfattning.

Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet förutsätter att de fast etablerade vidareutbildningslinjerna blir smidigt dimensionerade från år till år alltefter behov och efterfrågan.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund delar LUS' uppfattning om begränsning av vidareutbildningsverksamhetens omfattning och anser att en anpassning därvid bör ske av den nu överdimensionerade organisationen.

Frågan om högstadielärarnas vidareutbildning har berörts endast i ett par remissyttranden. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* instämmer i LUS' förslag och framhåller att man också i detta fall måste söka en så praktisk lösning som möjligt. *Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* finner det väl motiverat att vidareutbildningen av högstadielärare inordnas i samma fasta studiegång som de direktutbildade följer, varvid läraren får en för hans undervisningsstadium adekvat utformad utbildning.

3.5 Fortbildning

3.5.1 Lärarutbildningssakkunniga

Utbildningen fram till lärarexamen kan aldrig ge något för lärarverksamheten avslutat och färdigt framhåller LUS (s. 471). Fortbildning är därför den naturliga fortsättningen på grundutbildningen och avser att göra läraren bättre skickad att undervisa på det stadium och i de ämnen han har grundutbildning för. Liksom i fråga om grundutbildningen bör den fortsatta utbildningens *innehåll* utgöras av ämnesstudier, pedagogik, metodik och praktik. Fortbildningens allmänna karaktär såsom ett självklart led i lärararbetet klargörs enligt LUS genom exempel på fortbildning såsom lektionsförberedelser, det dagliga skolarbetet, deltagande i pedagogisk debatt, pedagogisk handledning och kurser under studiedagar, terminer eller ferier.

Fortbildningen är väsentligen en angelägenhet för den enskilde läraren (s. 476). För att underlätta och främja hans kontinuerliga utveckling bör emellertid olika yttre organisatoriska arrangemang vidtas. Den *fortbildningsorganisation* som växt fram under senare år anser LUS lämplig att främja den föreslagna kontinuerliga fortbildningen.

Den organiserade fortbildningsverksamheten kan ske i form av *kurser dels under terminstid, dels under ferietid*. Även en kombination av båda dessa typer förordas. Vissa kurser under terminstid avses äga rum på kvällstid i kombination med hel eller halv studiedag och arrangeras av skolstyrelse eller länsskolnämnd. Feriekurserna koncentreras till en vecka och förläggs vanligen till internat. De är oftast planlagda centralt av skolöverstyrelsen och fortbildningsinstitutet.

LUS föreslår dessutom fortbildning på heltid i form av *terminskurser* med ämnesfördjupning eller ämneskomplettering, t. ex. fördjupningskurs i orienteringsämne, behörighetskurs i engelska eller i slöjd. Terminskurserna bör planeras av skolöverstyrelsen och lärarhögskolorna samt anordnas av lärarhögskolorna (fortbildningsinstitutet) och universiteten. Denna kursform kan även förläggas till kvällstid under tre terminer och en friekurs på två veckor.

LUS har inte funnit skäl att föreslå att fortbildningen görs *obligatorisk* (s. 477). I första hand bör kurserna göras attraktiva genom en hög standard. Lärarnas allmänna attityd, skolledningens hållning i fortbildningsfrågorna samt en positiv och konstruktiv inställning från lärarnas fackliga organisationer är viktiga faktorer.

Som en fortbildningsfrämjande åtgärd föreslås att genomgång av fortbildningskurser skall ge poäng på i princip samma sätt som genomgång av grundutbildningen. Det bedöms som angeläget att fortbildningen tillmätts ett relativt större *meritvärde* än den hittills haft.

3.5.2 Yttranden

Ett flertal instanser har yttrat sig om de sakkunnigas förslag till fortbildning. I stort har avvikande meningar endast anmälts beträffande detaljfrågor såsom meritvärdering och obligatorium.

LUS' allmänna synpunkter på fortbildningen stödes i allt väsentligt av de remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Skolöverstyrelsen delar sålunda LUS' uppfattning att fortbildning av lärare är en synnerligen angelägen uppgift för skolväsendet. Överstyrelsen tillstyrker vidare förslaget om längre fortbildningskurser syftande till ämnesfördjupning eller ämneskomplettering. Kvällskurserna föreslås dock delvis kunna ersättas med korrespondensstudier.

Rektorerna vid seminarierna för huslig utbildning och föreståndaren för textillärlinjen i Malmö bedömer däremot som helt otillfredsställande LUS' förslag om att fortbildning i form av terminskurs skall kunna ge behörighet i ämnet slöjd.

Universitetskanslersämbetet understryker LUS' uppfattning att genomgången lärarutbildning inte leder till något avslutat och att fortbildning bl. a. därför framstår som den naturliga och nödvändiga fortsättningen på grundutbildningen. Beträffande de föreslagna enterminskurserna anför ämbetet att det förefaller som om denna typ av fortbildningskurser i så hög grad sammanfaller med vad som menas med vidareutbildning, att de snarast bör ha den benämningen.

Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet understryker betydelsen av de av utredningen föreslagna fortbildningsfrämjande åtgärderna och räknar med ett framtida behov av ämnesfortbildningskurser förlagda till universitetsinstitutionerna. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* anför.

Grundutbildningen bör innehålla de för ämnet grundläggande snarare än för tillfället aktuella tillämpningar, som lätt förlorar sin aktualitet. Den bör också syfta framåt, d. v. s. den bör innehålla även det modernaste av det grundläggande stoffet och därutöver ge viss kännedom om aktuella frågeställningar och aktuell forskning. I fortbildningen kan sedan information ges dels om ämnets vetenskapliga utveckling dels om aktuella tillämpningar.

Fakulteten ställer sig positiv till de föreslagna formerna för fortbildning, särskilt de hela terminskurserna, som kan förväntas få en inspirerande verkan på lärarna.

Filosofiska fakulteten vid Umeå universitet finner det angeläget att fortbildning betraktas som en reguljär utbildningsuppgift för ämnesinstitutionerna.

Lärarnas riksförbund betonar vikten av att samma kompetenskrav ställs på de lärare som avses undervisa på fortbildningskurserna som på lärare som svarar för den grundläggande lärarutbildningen.

Med hänsyn till den snabba föränderligheten på skolväsendets område finner TCO det angeläget att understryka behovet av vidgade möjligheter för lärarna till fortsatt utbildning efter grundexamen. TCO betonar vidare värdet av att samtliga utbildningsavsnitt i grundutbildningen — ämnesstudier, pedagogik, metodik och praktik — också återfinns inom fortbildningen. Bland de föreslagna verksamhetsformerna bedömer TCO som särskilt värdefullt förslaget om fortbildningskurser av längre omfattning.

SFS framhåller att fortbildningen måste ses som ett naturligt led i en lärares arbete och att det därför är av betydelse att denna görs så attraktiv som möjligt och bedrivs i organisatoriskt enhetliga former.

SAF och *Sveriges Industriförbund* anser att behovet av fortbildning troligen kommer att växa och förordar fortsatt utredning på denna punkt, detta inte minst med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna, enär det torde bli nödvändigt att fortbildningen i framtiden i ökad utsträckning förläggs till ordinarie arbetstid och görs obligatorisk.

Fortbildningen av lärare, framför allt huvudlärare i tekniska och ekonomiska

ämnen bör enligt dessa instanser till en del ske i form av praktiktjänstgöring eller studier på arbetsplatser.

Flera remissinstanser uppehåller sig vid frågan om fortbildningens förläggning till tjänstetid eller ferietid samt obligatorium.

En väsentlig del av kursverksamheten bör enligt *skolöverstyrelsen* organiseras så att den på ett eller annat sätt ingår i lärarens tjänstgöringsskyldighet och blir obligatorisk, eftersom det alltså i första hand är de intresserade och kunniga lärarna som söker sig till kurserna, under det att de lärare som kanske bäst skulle behöva delta inte kommer med. Överstyrelsen föreslår att studiedagar skall kunna föras över från ett läsår till ett annat för att bereda lärare tillfälle att på studiedagstid delta i veckolång kurs. Fortbildningsinstitutet bör dimensioneras så att fyra kurser med ca 80 lärare kan anordnas samtidigt varje vecka och avse fyra olika skolstadier. Denna organisation innebär en möjlighet för skolväsendet att i genomsnitt vart fjärde år kunna nå varje lärare med en minst veckolång kurs utan att någon annan form av obligatorium kommer i fråga än utnyttjandet av studiedagar.

Universitetskanslersämbetet betraktar fortbildning som ett så viktigt inslag i lärarutbildningen, att ämbetet anser att det kan ifrågasättas, huruvida icke deltagande i organiserad fortbildning bör göras obligatorisk för lärarna. Enligt ämbetets uppfattning bör fortbildningskurserna, utan att inkräkta på skäligt utrymme för vila och rekreation, kunna huvudsakligen förläggas till ferietid.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet förordar att vissa ämnesteoritiska fortbildningskurser blir obligatoriska på samma sätt som lärarutbildningens kurser är obligatoriska.

Lärarnas riksförbund anser att man på ett tillfredsställande sätt måste skapa möjligheter för lärare att fortbilda sig. Antingen sådan fortbildning bedrivs enskilt eller i organiserad form bör den enligt förbundets bestämda mening ske på tjänstetid, d. v. s. på tid då läraren blir ledig just för detta ändamål. Förbundet räknar med att ett sådant förhållande skulle locka huvudparten av lärarna att delta. Förbundet avvisar tanken på obligatoriskt deltagande i fortbildningskurser.

TCO framhåller, att lärarna under många år visat stort intresse för fortbildning och organisationen är därför av den uppfattningen att skola och undervisning bäst gagnas av att lärarnas deltagande i fortbildning utformad i enlighet med de sakkunnigas förslag alltså förblir frivilligt.

SR hävdar att det bör finnas möjlighet till fortbildning under läsårstid i varje på timplanen upptaget ämne, samt att lärare med enbart obligatorisk kurs i musik eller gymnastik skall ha rätt till fortbildning under läsåret.

Enligt *SFS* bör fortbildning som avser ämnesteoritisk förnyelse med fördel kunna inordnas i en sommartermin vid universiteten. Korrespondensundervisning bör dessutom komma till ökad användning inom fortbildningen.

Hermods korrespondensinstitut föreslår att fortbildningen till vissa delar görs obligatorisk samt betonar möjligheterna att använda korrespondensundervisning i fortbildningen.

Enligt *Föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning i Stockholm, Lund och Göteborg* bör fortbildningen på allt sätt stimuleras och helt och hållet vara möjlig att genomföra på friställd tjänstetid samt dimensioneras så att plats kan beredas alla som önskar fortbilda sig.

Högerns ungdomsförbund anser att en kontinuerlig fortbildning under fasta former är nödvändig och att fortbildningskurserna bör förläggas till sommaren. Dessutom bör antingen kurserna vara obligatoriska eller rekryteringen till dem stimuleras med lönemässiga medel.

Några remissinstanser tar i samband med fortbildningen upp frågan om inrättande av ett s. k. s a b b a t s å r.

Enligt den uppfattning som *Lärarnas riksförbund* hyser skulle sabbatsåren vara av värde för fortsatta akademiska studier både av fortbildningskaraktär men också för t. ex. forskarutbildning, självständigt vetenskapligt arbete eller läroboksförfattande. Systemet kan enligt förbundets mening bidra till uppkomsten av en kader kvalificerade fortbildningslärare.

Högerns ungdomsförbund föreslår att lärare skall beredas möjligheter att ta en sabbatstermin vart tionde år för att närmare kunna studera sina ämnens utveckling. För språklärare kan sabbatsterminen lämpligen förläggas utomlands. Full lön skall utgå under tiden.

Biologilärarnas förening hävdar att fortbildning principiellt bör ske på tjänstetid, eventuellt i samband med sabbatsår eller -termin.

LUS' förslag om att fortbildningen bör tillmätas större meritvärde än den hittills haft har berörts av flera remissinstanser.

Skolöverstyrelsen tillstyrker LUS' förslag om att genomgång av längre fortbildningskurs för ämnesfördjupning eller ämneskomplettering skall tillgodoräknas i merithänseende. Kortare kurser, om en veckas längd, anser överstyrelsen däremot inte böra åsättas meritpoäng.

Även flera av skolöverstyrelsen hörda remissinstanser liksom *SFS* förordar att genomgången fortbildning skall meritvärderas men samtidigt framhålls i en del remissvar vikten av att de genom fortbildningskurser erhållna kunskaperna skall vara kontrollerbara. Några instanser avstyrker förslaget. *Länsskolnämnden i Malmöhus län* kan sålunda inte tillstyrka poängsättning och påpekar att en sådan skulle kräva att alla lärare som anmäler sig till en kurs också skulle beredas plats. *Länsskolnämnden i Västmanlands län* menar att man skulle riskera att intresset för fortbildning kommer att snedvridas i riktning mot poängen i stället för kunskaperna som sådana. *Länsskolnämnden i Västerbottens län* är tveksam inför en poängsättning och anser att en sådan skulle förutsätta nya former för kurserna och ställa andra krav på deltagarna.

Enligt *universitetskanslersämbetets* uppfattning bör terminskurserna givetvis ge meritpoäng.

Filosofiska fakulteten vid Umeå universitet hävdar att fortbildningskurser bör ge poäng på i princip samma sätt som genomgång av grundutbildning.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet vill att möjlighet till tentamen efter fortbildningskurser skall förekomma och att godkänt tentamensresultat ges meritvärde.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att frågan om genomgång av fortbildningskurs skall ge poäng i princip på samma sätt som genomgång av grundutbildning, bör avgöras från fall till fall.

TCO föreslår att frågan om fortbildningens meritvärde blir föremål för en översyn.

3.6 Departementschefen

3.6.1 Utbildningens innehåll och specialisering

I detta avsnitt behandlar jag frågorna rörande den inre organisationen av lärarutbildningen och återkommer (4.5) senare till de yttre former i vilka denna utbildning bör bedrivas.

Att *innehållet i lärarutbildningen* grupperas i fyra huvuddelar, nämligen ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik, finner jag liksom LUS och remissinstanserna ändamålsenligt även om självfallet gränserna — såsom också LUS framhåller — mellan dessa delar ofta blir flytande. I fråga om avvägningen mellan de olika huvuddelarna går inte sällan åsikterna isär. Det är naturligt att tyngden hos varje del varierar med hänsyn till det stadium och de ämnen utbildningen avser. Men även om man tar hänsyn härtill är meningarna delade om betydelsen av de olika komponenterna. Jag skall återkomma till dessa frågor i samband med mina överväganden i det följande angående utbildningen av olika lärarkategorier.

Några allmänna synpunkter vill jag emellertid redan här redovisa. Den nya skolans vidgade målsättning ställer krav, som starkt påverkar bl. a. pedagogikutbildningen. Denna måste, som LUS framhåller, få en klart starkare inriktning mot läraryrket än hittills och inriktas på undervisningsprocessen, dess mål, betingelser och resultat. Att en så inriktad pedagogikutbildning utgör en mycket väsentlig del av lärarutbildningen är ställt utom allt tvivel. Men även de övriga komponenterna i lärarutbildningen kan göra anspråk på vidgat utrymme. Den nya skolans starkt förändrade verksamhetsformer kräver självfallet en anpassning av lärarutbildningen som tar sig uttryck i krav på en förstärkt metodisk skolning. Ett annat väsentligt drag hos den nya skolan är den i vissa fall radikala förändring av skolämnenas mål och innehåll som ägt och äger rum. Även på skolans lägsta stadier provas inom ämnen, som traditionellt betraktas som relativt oföränderliga i fråga om sitt innehåll, nya idéer som

torde komma att genomgripande omdana dessa ämnen. Självfallet måste dessa förhållanden påverka lärarnas ämnesutbildning. Varje lärare måste genom grundutbildning och fortbildning ges förutsättningar att undervisa enligt ämnenas nya utformning. Lika viktigt är emellertid att på varje stadium och i varje ämne finns lärare som getts särskilda förutsättningar för att medverka i ämnenas metodiska och innehållsliga förnyelse.

Det sagda visar — om än kortfattat — att den nya skolan med sin förändrade målsättning aktualiserar en annan avvägning än tidigare mellan de olika komponenterna i lärarutbildningen. Samtidigt kan synpunkterna återopas som skäl för en samlad förstärkning av lärarutbildningen. Även krav på ökat utrymme för den praktiska utbildningen kan hävdas. I sistnämnda fall har LUS gett konkreta förslag till utbildningsformer som bör kunna leda till en väsentlig rationalisering. Det är i detta sammanhang av stor vikt att, såsom LUS och flera remissinstanser bl. a. skolöverstyrelsen framhåller, hålla i minnet att lärarutbildningen inte utgörs enbart av grundutbildning utan att en lika viktig komponent är den fortbildning som varje lärare kontinuerligt måste skaffa sig, ibland på egen hand, ibland med samhällets direkta stöd. Avvägningen mellan grundutbildning och fortbildning är en fråga av samma vikt som avvägningen mellan de olika komponenterna i utbildningen.

Även om all utbildning av lärare innehåller de fyra ovannämnda komponenterna, är det självklart att en lärare aldrig kan svara för undervisningen i alla ämnen genom skolans alla stadier. Inom utbildningen är det därför nödvändigt med en *specialisering på olika lärarkategorier*. LUS' förslag härvidlag innebär vissa nyheter.

När det gäller undervisningen på grundskolans låg- och mellanstadier har LUS kommit till den slutsatsen att huvuddelen härav bör ombesörjas av två typer av klasslärare, den ena utbildad för lågstadiet och den andra för mellanstadiet. Förslaget ansluter relativt nära till nuvarande system. Det i samband med grundskolereformen diskuterade uppslaget med en enda lärarkategori för årskurserna 1—6 avvisas. De remissinstanser som hyst en annan uppfattning än LUS synes vara relativt få, även om viss tvekan kan förmärkas. Skolöverstyrelsen accepterar sålunda LUS' förslag främst med utgångspunkt i resonemanget om studietidens längd. För egen del kan jag i nuvarande läge ansluta mig till LUS' förslag om en i första hand på resp. låg- och mellanstadiet inriktad lärarutbildning, även om jag inte därmed anser att frågan om en mera enhetlig utbildning för dessa båda stadier är avförd ur diskussionen. Mina förslag i det följande kommer f. ö. att innebära ett steg i riktning mot en viss utjämning mellan de båda lärarkategorierna. LUS' förslag innebär, som nämnts, att huvuddelen av undervisningen i grundskolans årskurs 1—6 skall ombesörjas av klasslärare. För mellanstadiets del är det emellertid inte fråga om ett renodlat klasslärarsystem. En viss ämnesområdesbegränsning sker till förmån för en ämnesfördjupning. Jag kan liksom flertalet remissinstanser ansluta mig i princip

till förslaget. Det bör ses som ett led i strävan att inom mellanstadiets lärarkår skapa sådana ökade förutsättningar för metodisk och innehållslig förnyelse som den nya skolan kräver.

Förslaget har också en annan aspekt som sammanhänger med den av LUS med rätta hävdade *helhetssynen på läraruppgiften*. De konsekvenser LUS drar av denna helhetssyn synes mig emellertid ha kommit att alltför mycket inriktas på förhållandena under lärarutbildningen, särskilt i fråga om dennas yttre organisation. Det väsentligaste, när man vill skapa en helhet av lärarnas verksamhet, måste vara att i skolsituationen främja en kontinuerlig samverkan genom alla skolstadier och lärarkategorier. En skarp uppdelning av lärarkåren efter stadier motverkar — såsom bl. a. skolöverstyrelsen framhåller — helhetssynen. Olägenheterna av en sådan uppdelning elimineras inte genom samordningsåtgärder inom enbart lärarutbildningen. I stället måste goda förutsättningar skapas för en samverkan i det praktiska skolarbetet bl. a. genom att lärarnas insatser inte binds alltför hårt till ett enda stadium. Lärarna måste med andra ord även i de fall, då lärarutbildningen blir stadielinriktad, kunna i viss utsträckning undervisa över stadiegränserna. Det nu anförda utgör ett skäl mot ett av LUS' förslag, som jag senare skall återkomma till, nämligen att adjunktskåren klyvs i två grupper, en för högstadiet och en för det gymnasiala stadiet.

Sedan långt tillbaka är skolans ämnen indelade i grupperna läroämnena, övningsämnena och yrkesämnena, av vilka även undergrupper förekommer, t. ex. allmänna, tekniska och ekonomiska läroämnena. Indelningen torde ursprungligen ha syftat till att ange ämnenas olika karaktär men i överensstämmelse med den moderna helhetssynen på skolans verksamhet som ger alla ämnen lika vikt och värde har indelningen i dag uteslutande det praktiska syftet att möjliggöra enkla och kortfattade beskrivningar, t. ex. i författningar av skilda slag. Emellertid är det tydligt, att det fortfarande lever kvar föreställningar om att benämningarna läroämne, övningsämne och yrkesämne uttrycker en olika värdering av skolans ämnen. Det synes vara mycket svårt att ändra dylika uppfattningar, så länge benämningarna finns kvar. Trots att en omredigering av hithörande författningskomplex kommer att medföra mycket besvärliga tekniska problem avser jag att senare föreslå Kungl. Maj:t att avskaffa benämningarna läro-, övnings- och yrkesämne. I det följande använder jag dock i regel nuvarande benämningar för att underlätta jämförelser med rådande förhållanden.

LUS' uttalande rörande *specialundervisningen* ansluter jag mig till — liksom åtskilliga remissinstanser bl. a. skolöverstyrelsen. En riktpunkt bör sålunda, som jag tidigare uttalat, vara den, att utbildningen av speciallärare i ökad utsträckning tar sikte på verksamhet i kliniker. Jag räknar med att skolmyndigheterna i överensstämmelse härmed positivt stimulerar till en omlägg-

ning av specialundervisningen på fältet, vilket dock av praktiska skäl måste ske successivt.

3.6.2 Utbildningen av klasslärare

Beträffande den inre uppbyggnaden av klasslärarutbildningen har huvudragen i LUS' förslag i stort sett accepterats av remissinstanserna. Jag vill först ta upp två frågor som föranlett en väsentligt livligare diskussion både i remissyttrandena och den offentliga debatten, nämligen frågorna om förkunskapskraven och utbildningstidens längd. LUS föreslår att genomgången gymnasium skall vara inträdesvillkor för utbildning till såväl låg- som mellanstadielärare. Detta betyder, med den av LUS' majoritet föreslagna 2- resp. 2½-åriga utbildningen, att en klasslärare får en sammanlagd studietid av 14 resp. 14½ år, varav 5 resp. 5½ år i icke-obligatorisk utbildning.

Frågan om *förutbildningen* har enligt min mening i många fall setts ur en alltför snäv synvinkel. Jag vill först erinra om att jag i prop. 1964:171 angående reformering av de gymnasiala skolorna m. m. i samband med frågan om kompetensvärdet av fackskolans utbildning också tog upp fackskolan som rekryteringsväg för de pedagogiska yrkena, speciellt klassläraryrket. Därvid konstaterade jag att utgångspunkterna för tidigare överväganden rörande klasslärarutbildningens anknytning nedåt i väsentliga avseenden ändras genom den utformning som det nya gymnasiala skolsystemet får. Vid de förnyade överväganden, som skulle erfordras, måste självfallet fackskolan särskilt beaktas. Med hänsyn till att klasslärarutbildningen vid tidpunkten för nämnda proposition var under utredning av lärarutbildningssakkunniga, ansåg jag emellertid, att frågan om förutbildningen borde tills vidare hållas öppen och tas upp, när LUS' förslag skulle prövas. Riksdagen hade inget att erinra mot vad jag anfört (SäU 1, rskr 407).

I prop. 1964:171 anförde jag också, att jag hade för avsikt att tillkalla särskilda sakkunniga för att utreda frågan om främst gymnasie- och fackskoleutbildningens kompetensvärde inklusive de postgymnasiala utbildningsvägarnas intagningsbestämmelser. En utredning, den s. k. kompetensutredningen, har sedermera tillsatts. I direktiven till denna (se 1966 års riksdagsberättelse s. 290) uttalade jag bl. a. att en fundamental regel, då det gäller att uppställa behörighetsvillkor för en viss utbildning i form av krav på förutbildning, bör vara att dessa villkor grundas på vad som är sakligt motiverat med hänsyn till den fortsatta verksamheten. Tendenser att låta prestigesympunkter eller andra ovidkommande omständigheter påverka utformningen av behörighetsvillkor måste självfallet motverkas. Vidare framhålls att det oftast är angeläget att till en utbildningsväg kunna rekrytera personer med varierande förutbildning och erfarenheter i fråga om såväl nivå som inriktning. En viktig förutsättning för att utbildningsväsendet skall fungera rationellt är att behörighetsreglerna inte präglas av ett snävt betraktelsesätt. Möjligheter måste

sålunda finnas för att på olika vägar meritiera sig för en viss utbildning eller ett visst yrke.

Som redan framhölls i prop. 1964:171 bör hela området för s. k. icke-akademisk, postgymnasial fackutbildning i princip tillhöra fackskolans kompetensområde. Kompetensutredningen skall enligt direktiven undersöka om inte bland de postgymnasiala utbildningsvägar, som i dag kräver studentexamen eller motsvarande förutbildning, finns åtskilliga som bör kunna grundas på fackskolekompetens. I viss mening bör detta gälla även den s. k. akademiska postgymnasiala utbildningen. Principerna för den sistnämnda utbildningens anknytning till det underliggande skolväsendet skall sålunda tas upp till en förutsättningslös prövning. I direktiven framhålls att det allmänna villkoret i fråga om bredd i förutbildning eller erfarenheter bör kunna anses tillgodosett om den utbildningssökande har en gymnasial utbildning av inte alltför speciellt slag. Därutöver kan speciella behörighetsvillkor behöva uppställas.

Jag vill betona att det synsätt jag gett uttryck för i direktiven till kompetensutredningen ligger helt i linje med de av statsmakterna godtagna principerna för utvecklingen av det icke-obligatoriska utbildningsväsendet. Det mer integrerade gymnasiala skolsystem, som håller på att införas, har till syfte att ge unga människor väsentligt större möjligheter än de har i dag att välja studievägar som de är bäst lämpade för och mest intresserade av. Skall detta uppnås, får inte en studieväg framstå som en återvändsgränd, som inte ger tillträde till breda och attraktiva avnämningarområden.

Vad jag här anfört, visar att allmänna utbildningspolitiska skäl talar för att lärarutbildningen inte bör bygga på enbart den del av det gymnasiala skolsystemet, som utgörs av gymnasiet. Även av andra skäl är detta emellertid olämpligt. Fackskolan avses genom sin målsättning och utformning komma att attrahera många ungdomar, för vilka mer vetenskapligt inriktade teoretiska studier inte är ett primärt intresse. Så har t. ex. fackskolans sociala linje till huvuduppgift att ge förutbildning för i vid mening sociala yrken. Till dessa hör otvivelaktigt de pedagogiska yrkena. Jag vill erinra om skolans viktiga fostrande uppgift, starkt betonad i skollagen. De personliga egenskaper, som är av särskild vikt för att en lärare skall kunna fullgöra denna uppgift, garanteras självfallet inte av att vederbörande genomgått gymnasiet.

När det slutligen gäller de speciella förkunskapskrav som bör fordras för klasslärarutbildningen har skolöverstyrelsen i sitt remissyttrande gjort vissa jämförelser mellan timplanerna för gymnasiet och för fackskolans sociala linje. Den senare ger i vissa fall enligt skolöverstyrelsen ett bättre utgångsläge än gymnasiet. På gymnasiet varierar timtalen i samma ämne avsevärt från linje till linje. På vissa linjer understiger timtalet i en del ämnen motsvarande timtal på den sociala linjens olika grenar. Skolöverstyrelsen hävdar att den sociala linjen ger en med gymnasiet jämförbar standard i de för klasslärarutbildningen relevanta ämnena. I stort sett samma omdöme gäller fackskolans ekonomiska linje. Då skillnaden mellan de olika linjerna på gymnasiet med hänsyn till

de ingående kurserna som grund för lärarutbildningen inte är mindre än den generella skillnaden mellan å ena sidan gymnasiet och å andra sidan fackskolans sociala och ekonomiska linjer, blir överstyrelsens slutsats att dessa båda linjer allmänt sett ger en för klasslärarutbildningen godtagbar grund.

Beträffande fackskolans tekniska linje finner skolöverstyrelsen det sannolikt att en person med slutbetyg från denna linje endast sällan kommer att söka till klasslärarutbildning. Om en sådan person antas, räknar överstyrelsen med att han skulle möta betydande svårigheter i studierna och har därför slutligen stannat för att den tekniska linjen ej utan komplettering bör berättiga till inträde på klasslärarlinje. Jag delar i sak skolöverstyrelsens uppfattning. Det är emellertid enligt min mening lämpligare att i fråga om det allmänna behörighetskravet inte göra någon skillnad mellan de olika linjerna i gymnasiet och fackskolan utan i stället uppställa speciella behörighetsvillkor.

Med hänvisning till det anförda avser jag att senare föreslå Kungl. Maj:t att till utbildning av klasslärare för lågstadiet och mellanstadiet skall som allmänt behörighetsvillkor gälla krav på genomgången fackskola, gymnasium eller motsvarande utbildning. Speciella behörighetsvillkor bör uttryckas i krav på kunskaper i särskilt specificerade ämnen enligt fackskolans läroplan. Jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt kompetensutredningen att med beaktande av LUS' överväganden och den definitiva utformningen av klasslärarutbildningen i samråd med skolöverstyrelsen framlägga förslag till detaljerade bestämmelser. I avvaktan härpå tar jag inte ställning till LUS' förslag i vissa detaljfrågor såsom kravet på ett visst lägsta medelbetyg, kvalificerade betyg i vissa ämnen samt skärpta inträdeskrav i musik eller gymnastik. Till frågan om lämplighetsprov i samband med intagning till lärarutbildning skall jag återkomma i det följande.

Beträffande *utbildningstidens längd* föreslår LUS' majoritet såsom nämnts 2 år för lågstadielärarutbildningen och 2½ år för mellanstadielärarutbildningen. Remissopinionen är splittrad. Skolöverstyrelsen tillstyrker LUS' förslag men räknar med att lågstadielärarutbildningen inom en framtid bör omfatta 2½ år om engelska ingår i utbildningen. Inom ramen för en förlängning med en termin bör emellertid även andra moment kunna rymmas. Såsom motiv för en förlängning av mellanstadielärarutbildningen med en termin åberopas i andra remissyttranden bl. a. behovet av en förstärkning av ämnesutbildningen.

För egen del finner jag starka skäl tala för att utbildningstiden i den nya klasslärarutbildningen görs en termin längre än vad LUS räknat med. I det föregående (3.6.1) har jag betonat angelägenheten av att inom hela skolväsendet gränserna mellan de olika stadiernas lärarkategorier inte blir alltför skarpa. Det är nödvändigt att lärare som är inriktade huvudsakligen på ett stadium också får möjligheter att undervisa över stadiegränserna. Skall detta kunna realiseras för klasslärarnas del erfordras en viss förstärkning av lärarutbildningen. Den bör ta sikte på metodikutbildningen och en fördjupad ämnesutbildning så att i ett ämne eller en ämnesgrupp fördjupningen leder till kom-

petens att undervisa på överliggande stadium. I lågstadielärarutbildningen bör redan nu engelska obligatoriskt ingå, varigenom beredskap skapas för en reform av grundskolans lågstadium innebärande att engelska införs som obligatoriskt ämne på detta stadium.

Genom en förlängning av klasslärarutbildningen skapas vidare förutsättningar för att minska den genomsnittliga belastningen på lärarkandidaterna i jämförelse med LUS' förslag. Enligt detta förslag skulle lärarkandidaterna i genomsnitt under de s. k. teoriveckorna belastas med närmare 25 undervisningstimmar per vecka och under de första terminerna ännu mera. Att vid en sådan belastning kunna realisera det fria och självständiga studiesätt som jag liksom LUS finner nödvändigt torde inte vara möjligt. Genom förlängning av studietiden bör den schemabundna undervisningstiden kunna väsentligt nedbringas. Det totala antalet undervisningstimmar bör i vardera utbildningen inte ökas med mer än ca 200 timmar.

Sammanfattningsvis förordar jag sålunda att den sammanlagda utbildningstiden för klasslärare på lågstadiet blir 2½ år och för klasslärare på mellanstadiet 3 år. I jämförelse med LUS' förslag innebär detta en förlängning av utbildningstiden vid lärarutbildningsanstalt men totalt sett i åtskilliga fall en viss förkortning då förutbildningen medräknas.

Till grundtankarna i LUS' förslag till *inhåll och uppläggning* av klasslärarutbildningen kan jag ansluta mig. Med hänsyn till vad jag i det föregående anfört, erfordras självfallet en överarbetning av LUS' förslag till studieplaner samt bestämmelser och anvisningar i anslutning härtil. Det bör uppdras åt skolöverstyrelsen att med beaktande av i remissyttrandena framförda synpunkter och i det följande angivna riktlinjer utföra denna överarbetning.

LUS har för mellanstadielärarutbildningen föreslagit fördjupningskurser i vissa ämnen, varav en del kan väljas fritt av lärarkandidaterna. Förslaget har mottagits positivt i remissyttrandena och är i princip i överensstämmelse med vad jag i det föregående för egen del förordat. Möjligheterna till val av fördjupningskurs bör emellertid vidgas till att i princip omfatta samtliga ämnen eller ämnesgrupper. Härigenom tillgodoses önskemålet om att inom varje stadium ha tillgång till en viss kader av lärare med intresse och förutsättningar för utvecklingen av de olika ämnena. Samtidigt skapas förutsättningar för ett överbryggande av klyftan mellan lärarna på mellanstadiet och lärarna på högstadiet i grundskolan. Vad jag här uttalat beträffande mellanstadielärarutbildningen bör tjäna som riktpunkt även för överarbetningen av lågstadielärarutbildningen.

Fördjupningskurserna bör när det gäller såväl låg- som mellanstadielärarutbildningen förläggas till studiernas senare del och bygga på den för alla lärarkandidater obligatoriska utbildningen i ämnet eller ämnesgruppen. Härigenom vinner man dels att — i varje fall vid de större lärarhögskolorna — lärarkandidaterna kan uppskjuta sitt val av fördjupningsämne, dels att personalresurserna vid lärarutbildningsanstalterna kan utnyttjas på ett effektivare sätt.

LUS' förslag att praktikterminen skulle delas upp och förläggas till två olika tidpunkter under utbildningsgången har föranlett vissa erinringar bl. a. från Målsmännens riksförbund med hänsyn till konsekvenserna för eleverna i grundskolan. Jag finner dessa invändningar beaktansvärda, och då därtill kommer att förslaget har uppenbara organisatoriska svagheter och är vad gäller lågstadielärarutbildningen mycket lärarkrävande, kan jag inte förorda att det genomförs. Genom den av mig i det föregående föreslagna förlängningen av klasslärarutbildningen synes också en förläggning av praktiktjänstgöringen till en enda termin kunna genomföras utan olägenhet.

Mina ställningstaganden i det föregående innebär i fråga om *lärartjänster på grundskolans låg- och mellanstadium* inga väsentliga förändringar. De nuvarande tjänstekategorierna bör bibehållas och vidare bör lärarnas åligganden och anställningsform liksom andelen ordinarie tjänster förbli oförändrade. På låg- och mellanstadiet bör i ämnena musik, slöjd och gymnastik och på mellanstadiet dessutom i teckning och hemkunskap behörighet att undervisa tillkomma även lärare med särskild utbildning i ifrågavarande ämne. Behörig att tjänstgöra på nämnda stadier är likaså speciallärare. Då den stadienriktade lärarutbildningen föreslagits bli utformad så, att lärarna i viss utsträckning kan undervisa över stadiegränserna, kan slutligen klasslärare för mellanstadiet ha viss undervisning på låg- eller högstadiet liksom lärare på låg- eller högstadiet kan ha sådan på mellanstadiet.

3.6.3 Utbildningen av ämneslärare

Medan LUS för grundskolans låg- och mellanstadium föreslår — om än med vissa modifikationer — ett klasslärarsystem, räknar de sakkunniga med att undervisningen på grundskolans högstadium och det gymnasiala stadiet liksom nu skall ombesörjas av ämneslärare, dvs. lärare som var och en undervisar endast i ett fåtal ämnen. LUS' förslag omfattar väsentligen endast lärare i vad som f. n. kallas allmänna, tekniska och ekonomiska läroämnena. Jag skall först behandla *utbildningen för adjunkttjänst*.

Adjunksutbildningen enligt LUS' förslag överensstämmer till sin principiella uppbyggnad nära med den nuvarande. Den ämnesteoretiska delen av studierna dominerar starkt under utbildningens första skede, medan den praktisk-pedagogiska delen är förlagd i huvudsak till det sista året. I några remissyttranden frågar man sig om inte utredningen borde tagit ett mindre konventionellt grepp på frågan och konstruerat en ämneslärarutbildning i vilken de ämnesteoretiska och praktisk-pedagogiska momenten, såsom fallet är i klasslärarutbildning, varit starkare integrerade. Något konkret utformat förslag av denna innebörd finns emellertid inte. Flertalet remissinstanser synes också stödja LUS' linje. I dagens läge bör enligt min mening LUS' förslag i fråga om adjunksutbildningens principiella uppbyggnad accepteras. Detta är motiverat med hänsyn till sambandet med den allmänna uppläggningsplanen av studierna vid universitet

och högskolor. Det kan emellertid inte uteslutas att en mer radikal omdaning av adjunktsutbildningen aktualiseras i en framtid.

Mitt nyssnämnda ställningstagande innebär också att jag ansluter mig till LUS' förslag i fråga om huvuddragen i utformningen av den praktisk-pedagogiska delen av adjunktsutbildningen. Vidare bör de *ämnesteoretiska studierna*, såsom LUS föreslår, bedrivas inom universitetsväsendet och ske i en tidsföljd. Enligt LUS skall därvid studeras ett skolämne i sänder. Jag har förståelse för de praktisk-organisatoriska motiven för en sådan utformning men är inte övertygad om att den från pedagogisk synpunkt är den bästa. Erfarenheter av en studiegång i vilken ämnena varvas eller i viss utsträckning parallellläses skulle enligt min mening vara av värde. Även om således huvudlösningen skulle komma att överensstämma med LUS' modell, vill jag därför inte utesluta möjligheten att man i vissa ämneskombinationer vid någon läroanstalt prövar andra alternativ.

När det gäller ställningstagandena i övrigt till LUS' förslag beträffande den *ämnesteoretiska* delen av adjunktsutbildningen är det främst tre problem av principiell räckvidd, vilka tilldragit sig betydande intresse från remissinstansernas sida. Jag syftar här på frågorna angående de s. k. fasta studiegångarna, klyvningen av lärarkåren i två adjunktskategorier och utbildningstidens längd. Den sistnämnda frågan hör självfallet samman med bl. a. ställningstagandet till antalet ämnen i ämneskombinationerna och studiernas omfattning i de olika ämnena.

Systemet med *fasta studiegångar* enligt LUS' förslag kan sägas innebära dels en fast *inre* organisation, nämligen ett begränsat antal fixerade kombinationer av ämnen som läses i bestämd ordningsföljd på given studietid, dels i fråga om den *yttre* organisationen att lärarutbildningslinjerna blir spärrade, dvs. får ett år för år fixerat intag.

När flertalet remissinstanser ställer sig positiva till förslaget om fasta studiegångar, synes man i regel avse den fasta inre organisationen. I fråga om den yttre ramen uttalar sig emellertid åtskilliga mot spärrade utbildningslinjer. Bl. a. framhålls av ett stort antal företrädare för universiteten att om lärarutbildningslinjerna erbjuder väsentligt större möjligheter att bli lärare än andra studievägar inom universiteten så kommer de förra att attrahera åtskilliga studerande som senare väljer en annan bana är läraryrket. Om å andra sidan andra studievägar utan avsevärda hinder leder till lärarbanan, förlorar lärarutbildningslinjerna en stor del av sin betydelse. Bl. a. blir inte möjligheten större att prognostisera lärarbehov och lärartillgång. Invändningarna kan sammanfattas så: ett system med spärrade lärarutbildningslinjer inom ett i övrigt till stora delar fritt universitetsväsende, som erbjuder i avseende på *ämnesteoretisk* utbildning likartade parallella studievägar, är inte ändamålsenligt. Även annan tungt vägande kritik har framförts. Om man antar att de spärrade lärarutbildningslinjerna skulle komma att fungera såsom avsetts, och alltså i stort sett alla utbildade skulle tillföras skolväsendet, så borde, vilket också framgår av LUS' överväganden,

en rad sådana linjer göras kvantitativt mycket små, vilket skulle vara synnerligen oekonomiskt. LUS synes vidare räkna med att undervisningen på lärarutbildningslinjerna skulle ges större resurser än undervisningen i övrigt, dvs. utbildningskostnaden per lärarkandidat skulle bli högre än utbildningskostnaden per studerande i övrigt vid de filosofiska fakulteterna. Jag delar de kritiska synpunkter som i remissyttrandena framförts mot ett dylikt system, vilket skulle innebära att man i ett och samma universitetsämne har två olika studievägar av vilka den ena privilegieras på den andras bekostnad.

Jag hyser således uppfattningen att tillträde till lärarutbildningslinjerna bör vara fritt i samma mening som tillträdet till universitetsutbildningen i övrigt. Skall skolväsendets rekrytering av ämneslärare kunna säkerställas måste utbildningsorganisationen vara mer elastisk än LUS' konstruktion medger. Vi kan inte avhända oss större delen av det rekryteringsunderlag de filosofiska fakulteternas studerande utgör.

LUS' princip att ämneslärarutbildningen skall ha en fast *inre* organisation har som nämnts mottagits positivt av den övervägande delen av remissinstanserna. Den ligger också helt i linje med de av riksdagen — med anledning av prop. 1965: 141 angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m. — accepterade riktlinjerna för en omläggning av utbildningen vid de filosofiska fakulteterna. En reform av den ämnesteoritiska utbildningen av ämneslärare måste uppenbarligen samordnas med denna omläggning. Universitetskanslersämbetet har den 21 januari 1966 fått i uppdrag att utreda och framlägga förslag om bl. a. ett system med fasta studiegångar vid filosofisk fakultet. Bland dessa bör ingå studiegångarna för blivande ämneslärare. Av vad jag anfört om nödvändigheten av större elasticitet i fråga om den yttre organisationen följer att enligt min mening studiegångarna för blivande ämneslärare bör kunna väljas även av studerande som ej direkt siktar till att bli lärare. Studiegångar avsedda för *enbart* lärarutbildning bör alltså inte organiseras.

När det gäller frågan om *klyvningen av adjunktskåren* i två kategorier vill jag först erinra om att jag i enlighet med den av LUS hävdade helhetssynen på lärarnas uppgift funnit det angeläget undvika en skarp uppdelning av lärarkåren efter stadier. Det pedagogiska kravet på att lärarna skall kunna undervisa över stadiegränserna är inte förenligt med en uppdelning i två adjunktskategorier. Även kvantitativa skäl talar mot en sådan uppdelning. Redan det förhållandet att lärarkåren med hänsyn till ämneskombinationer är sammansatt av ett betydande antal mindre grupper gör det svårt att tillförlitligt förutse framtida behov och tillgång på ämneslärare. En ytterligare klyvning av dessa grupper försvårar väsentligt planeringsarbetet.

Spörsmålet om adjunktskårens uppdelning sammanhänger nära med frågan om *utbildningstidens längd*. LUS föreslår att utbildningen för högstadiadjunkterna och det gymnasiala stadiets adjunkter blir 4 resp. 5 år, varav 3 resp. 4 år i huvudsak anslås åt den ämnesteoritiska delen. En alldeles övervägande

del av remissinstanserna har tillstyrkt LUS' förslag i denna del. Däremot har bl. a. skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet avvisat LUS' förslag. De båda utbildningsverken föreslår mot bakgrund av sina överväganden en total utbildningstid om 4 år för såväl högstadielärare som lärare på det gymnasiala stadiet.

En första utgångspunkt för ställningstaganden till frågan om utbildningstidens längd är nu gällande förhållanden. F. n. krävs för behörighet till adjunkttjänst i allmänna läroämnena såväl i grundskolan som på det gymnasiala stadiet i fråga om ämnesteoretisk utbildning i regel filosofisk ämbetsexamen. Denna skall omfatta totalt minst sex betygsenheter varav minst en kan avse pedagogik. I vissa fall erfordras därutöver särskilda, mindre kurser. Ofta har, beroende på den studerandes val av ämnen och i examen ingående betygsenheter, endast fyra av de sex betygsenheterna direkt betydelse för behörigheten i den ämneskombination tjänsten omfattar, nämligen två betygsenheter i vardera av två ämnen, som motsvarar skolämnena. I vissa fall motsvaras emellertid ett skolämne av två universitetsämnen varvid fem, ibland sex betygsenheter får direkt betydelse för behörighet i tjänstens ämnen. Det sagda visar att, inom ramen för det omfång nuvarande filosofisk ämbetsexamen har, en väsentligt förbättrad ämnesutbildning kan erhållas genom att hela omfånget effektivt utnyttjas för ämnesteoretisk utbildning med direkt inriktning på lärarverksamhet.

Med någon förenkling kan man vidare säga att f. n. gäller att minimikravet för behörighet till undervisning i enskilt ämne i gymnasiet är två betygsenheter och i grundskolan en betygsenhet.

Det nya gymnasiet är, även om många förändringar genomförts, inte avsett att i det stora hela kräva mer än nuvarande gymnasium. Varken skolberedningen, fackskoleutredningen eller gymnasieutredningen har som konsekvens av skolreformerna hävdad att den nya skolan ställer sådana ökade krav på lärarnas ämnesteoretiska kunskaper, att en ökning av grundutbildningens omfång blir nödvändig. Gymnasieutredningen ansåg emellertid en bättre samordning av de i utbildningen ingående ämnena angelägen och fann det vidare önskvärt att lärare i gymnasiet har en fördjupning i ett ämne motsvarande nuvarande trebetygsnivån.

Diskussionen om utbildningen av adjunkter för undervisning på det gymnasiala stadiet synes i själva verket såväl i LUS som bland majoriteten av remissinstanserna till stor del ha präglats av just önskemål om att gymnasielärarna får en fördjupad utbildning i jämförelse med lärarna i grundskolan. I alltför ringa grad synes man därvid ha beaktat att gymnasiet utgör endast en del av det gymnasiala skolsystemet och att det i nästan varje ämne finns ett flertal kurser med stor variation i kraven. Vidare måste man ta hänsyn till lektorsinstitutionen som har till uppgift bl. a. att till gymnasiet rekrytera lärare med en väsentligt fördjupad ämnesteoretisk utbildning.

För egen del finner jag skäl tala för att adjunkterna på det gymnasiala

stadiet i viss utsträckning har en fördjupad ämnesteoretisk utbildning av den karaktär gymnasieutredningen fann önskvärd. Med hänsyn till de nyss nämnda förhållandena är det emellertid enligt min mening inte motiverat att kräva en dylik fördjupning i mer än ett ämne. Inte heller ger, som jag tidigare framhållit, de olika skolformernas läroplaner stöd för en uppdelning av adjunktskåren i två kategorier, nämligen en för grundskolans högstadium och en för det gymnasiala stadiet. Det bör sålunda vara möjligt att rymma utbildning för såväl det gymnasiala stadiet som grundskolans högstadium inom en utbildning av samma omfång. Det betyder inte att utbildningen för de båda stadierna behöver vara identisk. Jag kan emellertid inte förorda en så stel organisation av den ämnesteoretiska utbildningen som den LUS föreslagit. Liksom i fråga om den yttre organisationen av utbildningen måste den inre organisationen ges stor elasticitet. Jag skall strax något närmare fixera riktlinjerna för hur studiegångarna bör utformas.

Enligt nu gällande regler skall undervisningen läggas upp så att, bortsett från tid för eventuellt erforderlig kurs i psykologi samt pedagogikens teori och historia, studietiden i regel omfattar sex terminer för filosofisk ämbetsexamen med sex betygsenheter. Den enskilde studerandens studietid överstiger emellertid — såsom jag redovisat i bl. a. prop. 1965: 141 — i mycket stor utsträckning denna tid. Detta förhållande synes ha utgjort ett tungt vägande motiv för det ställningstagande LUS gör i fråga om studietidens längd. Som universitetskanslersämbetet framhållit med utgångspunkt i de kostnadsberäkningar ämbetet låtit göra, kommer emellertid utbildningskostnaderna vid bifall till LUS' förslag att bli större än nu, i fråga om utbildning av gymnasie-stadiets lärare avsevärt större. I nyssnämnda proposition har jag angett ett flertal åtgärder som bör vidtas för att bringa de faktiska studietiderna i bättre överensstämmelse med de s. k. normalstudietiderna. Bland effektiviseringsåtgärderna vill jag här nämna införandet av fasta studiegångar vid filosofisk fakultet. Såsom jag redan framhållit kan diskussionen om lärarutbildningen inte isoleras från den utredning beträffande fasta studiegångar som f. n. görs inom universitetskanslersämbetet. LUS' förslag till ämnesteoretisk utbildning för adjunkter måste sålunda enligt min mening tas upp till förnyad prövning i detta sammanhang.

Vad jag i det föregående anfört har främst tagit sikte på utbildning för adjunktstjänst i allmänna läroämnena. LUS har framlagt förslag till utbildning även för de tekniska och ekonomiska ämnena. Dessa förslag har utsatts för en delvis mycket hård kritik. Remissinstanserna anser i regel nu existerande utbildningsvägar mera ändamålsenliga. För egen del kan jag inte finna att LUS förebragt övertygande skäl för sina förslag till lärarutbildning för de tekniska och ekonomiska ämnena. Som flera remissinstanser framhåller är det vidare inte motiverat och inte heller möjligt att i större utsträckning överflytta den ämnesteoretiska utbildningen från de tekniska högskolorna till universitet.

Inledningsvis har jag framhållit att jag finner att IUS' förslag beträffande den praktisk-pedagogiska delen av adjunktsutbildningen bör kunna ligga till grund för en lärarutbildningsreform. Den ämnesteoretiska utbildningen för adjunktstjänst bör däremot ytterligare prövas. Jag har för avsikt föreslå att Kungl. Maj:t uppdrar åt universitetskanslersämbetet att göra denna förnyade prövning och i samråd med skolöverstyrelsen framlägga förslag. Den självklara utgångspunkten för detta arbete är dels de sakkunnigas överväganden och förslag i huvudbetändandet och betänkandet »Studieplaner för lärarutbildningen» (SOU 1965:25), dels de synpunkter som framkommit i remissyttrandena och dels vad som anförts i det tidigare nämnda beslutet den 21 januari 1966 i anledning av riksdagens skrivelse 1965: 411 rörande utbyggnaden av universitet och högskolor m. m., vilket innehåller direktiv för universitetskanslersämbetets utredning rörande bl. a. fasta studiegångar vid filosofisk fakultet.

Med hänsyn till vad jag i det föregående framhållit, bör utgångspunkten för övervägandena beträffande utbildningens nivå och omfattning när det gäller adjunktstjänst i *allmänna läroämnen* vara, att denna utbildning i princip bör ansluta till vad som nu gäller i fråga om ämnesteoretisk utbildning för behörighet för adjunktstjänst på grundskolans högstadium resp. det gymnasiala stadiet.

Adjunktsutbildningen bör vara enhetlig i den meningen, att behörigheten skall uppnås av den som vid filosofisk fakultet avlagt primärexamen med lärarinriktning. Med primärexamen avser jag här motsvarigheten till nuvarande grundexamina, dvs. filosofisk ämbetsexamen, filosofie kandidatexamen, filosofisk-samhällsvetenskaplig examen och ekonomexamen.

Den sammanlagda studietiden för primärexamen bör bestämmas med utgångspunkt i nu gällande normalstudietider för fil. mag.- och fil. kand.-examina. För att bredda, fördjupa eller, därest särskilda omständigheter föreligger, avsluta utbildningen, bör möjlighet finnas till en viss tids ytterligare studier på primärexamensnivå. Detta innebär att den enskilde studeranden bör medges större elasticitet i sitt studieprogram än enligt LUS' förslag.

Inom primärexamens ram bör studerande, som avser att tjänstgöra på företrädesvis gymnasialt stadium, normalt uppnå kompetens för adjunktstjänst på detta stadium i två skolämnena. I åtminstone ett av dessa bör studierna fördjupas och omfatta tre terminer. Jag vill inte utesluta möjligheten att studerande som så önskar ägnar ytterligare en termin åt fördjupning i detta ämne. Studerande, som syftar till att tjänstgöra på företrädesvis grundskolans högstadium, bör normalt uppnå kompetens för adjunktstjänst på detta stadium i tre skolämnena enligt gällande läroplan och för gymnasialt stadium i ett eller två skolämnena.

I görligaste mån bör de i studiegången ingående ämnena stödja varandra, dvs. närbesläktade ämnen i första hand kombineras, och studiegången i största möjliga utsträckning byggas upp följdriktigt. I anslutning till vad LUS anförts bör beaktas att innehållet i lärarutbildningen anpassas till skolans läroplaner. Detta behöver dock inte innebära, att fullständig kongruens måste föreligga

mellan det ämnesstoff, som skall läras in och det som senare skall läras ut. Tyngdpunkten i utbildningen bör ligga på centrala teorier och problemställningar.

Den ämnesteoretiska utbildningen av blivande lärare i *tekniska ämnen* bör, som jag tidigare anført, liksom hittills tillgodoses genom såväl teknisk magisterutbildning som civilingenjörsutbildning. Den förra utbildningstypen, som i första hand är en lärarutbildning, anordnas f. n. dels vid tekniska högskolan i Stockholm, dels som regional utbildning i Linköping och Örebro.

I skilda sammanhang har redovisats ett betydande behov av lärare i tekniska läroämnen. Med anledning härav beslöt riksdagen hösten 1965 (jfr prop. 1965: 141 s. 139, SU 173, rskr 411), att teknisk magisterutbildning skall anordnas även vid Uppsala universitet med början läsåret 1967/68. Avsikten är att denna utbildning skall ges elektroteknisk inriktning såsom redan är fallet beträffande den regionala utbildningen i Linköping och Örebro. Den tekniska linjen inom gymnasiet och fackskolan kräver emellertid också lärare med specialisering inom maskinteknik, byggnadsteknik och teknisk kemi. Vid tekniska högskolan i Stockholm (KTH) reserveras numera 45 av 60 intagningsplatser för teknisk magisterutbildning med maskinteknisk inriktning.

Inom ecklesiastikdepartementet har, i syfte att skapa underlag för den fortsatta planeringen, upprättats en promemoria angående utbyggnaden av den tekniska magisterutbildningen. Med utgångspunkt i en behovsundersökning som företagits inom skolöverstyrelsen föreslås i promemorian bl. a. att utbildning för teknisk magisterexamen skall anordnas även vid Chalmers tekniska högskola (CTH). Utbildningen i Uppsala, som vid full utbyggnad avses få en årlig intagningskapacitet av 72 platser, bör enligt promemorian under de närmaste åren begränsas till 40 intagningsplatser per år med hänsyn till svårigheterna att anordna den praktiska lärarutbildningen. Förslagets huvudsakliga innehåll framgår av följande sammanställning.

Inriktning	Intagningsplatser		
	1966/67	1967/68	1968/69
KTH			
Teknisk fysik	15	—	—
Maskinteknik	45	60	60
CTH			
Byggnadsteknik	—	—	30
Uppsala			
Elektroteknik	—	40	40
Linköping			
Elektroteknik	40	40	40
Örebro			
Elektroteknik	40	40	40
Totalt	140	180	210

Yttranden över promemorian har avgetts av bl. a. skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet.

De förslag som framlagts i promemorian bör enligt min mening i allt väsentligt kunna läggas till grund för planeringen av den tekniska magisterutbildningens utbyggnad. En koncentration av ifrågavarande utbildning vid tekniska högskolan i Stockholm till maskinteknisk specialisering bör sålunda komma till stånd redan nästa läsår. Vad gäller den i promemorian förordade utbildningen med byggnadsteknisk inriktning talar enligt min mening den aktuella lokalsituationen för en placering vid Chalmers tekniska högskola. Jag avser dock att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att — med anledning av de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen av promemorian — ge universitetskanslersämbetet i uppdrag att i samråd med skolöverstyrelsen närmare pröva frågorna om denna utbildnings innehåll och förläggning. Det bör därför tills vidare anstå med ett ställningstagande till promemorians förslag i den delen.

Antalet intagningsplatser vid den av statsmakterna beslutade tekniska magisterutbildningen i Uppsala bör — av de skäl som anförs i promemorian — begränsas till 40 under det första läsåret. Planeringen av utbildningen i Uppsala har hittills utgått från de kursplaner som gäller för den regionala utbildningen. I sitt yttrande över promemorian framhåller skolöverstyrelsen emellertid att målet för utbildningen bör vidgas med hänsyn till de gymnasiala skolornas olika linjer. Kanslersämbetet talar i sitt yttrande för bl. a. en samordning av utbildningens innehåll på berörda orter. För att den tekniska magisterutbildningen med elektroteknisk specialisering skall få en enhetlig och ändamålsenlig uppläggning, bör enligt min mening denna studiegång så snart som möjligt ses över. Därvid bör hänsyn tas till de erfarenheter som vunnits av den regionala utbildningen. Det bör i annat sammanhang uppdras åt universitetskanslersämbetet att i samråd med skolöverstyrelsen företa denna översyn. En följd av mitt ställningstagande är att utbildningen i Uppsala kommer att kunna börja först läsåret 1968/69.

I detta sammanhang vill jag beröra den civilingenjörsutbildning som sedan år 1962 (jfr prop. 1962: 1 bil. 10 s. 300, SU 102, rskr 245) bedrivs vid Uppsala universitet. Utbildningen, som f. n. är ett tvåårigt komplement till en filosofisk primärexamen i naturvetenskapliga ämnen, leder till examen motsvarande den som avläggs vid sektion för teknisk fysik vid teknisk högskola. Enligt förut nämnda riksdagsbeslut hösten 1965 skall antalet intagningsplatser till denna utbildning läsåret 1967/68 öka från nuvarande 30 till 60. Utbildningen avses i fortsättningen bli sammanhållen och redan från första terminen inriktad mot civilingenjörsexamen. Därigenom blir det möjligt att förkorta den totala utbildningstiden från f. n. fem till fyra år. För att frågan om en ny utbildningsplan — konstruerad i enlighet med här angivna förutsättningar — skall hinna beredas i vederbörlig ordning bör planeringen ta sikte på att den nya studieordningen skall träda i kraft läsåret 1968/69. Omläggningen av utbildningen liksom den beslutade intagningsökningen bör med hänsyn härtill genomföras först nämnda läsår.

I sitt yttrande rörande teknisk magisterutbildning vid Uppsala universitet berör kanslersämbetet även frågan om samordning vid universitetet såväl mellan de båda tekniska utbildningslinjerna som mellan den tekniska magisterutbildningen och tvåbetygsutbildningen i matematik och fysik. Jag vill med anledning härav understryka det väsentliga i att ämbetet vid sin planering prövar möjligheterna till sådan samordning.

Den ämnesteoretiska utbildningen för blivande lärare i *ekonomiska ämnen* bör tillgodoses genom dels fasta studiegångar vid universiteten, dels utbildning vid handelshögskolorna. Utformningen av de fasta studiegångarna bör ingå i det tidigare nämnda uppdraget till universitetskanslersämbetet.

Den *praktisk-pedagogiska utbildningen* bör, i enlighet med LUS' förslag, bestå av en förberedande del lagd i omedelbar anslutning till den ämnesteoretiska utbildningen och en avslutande del omfattande det sista studieåret. En viss översyn av förslaget erfordras och skolöverstyrelsen bör få i uppdrag att göra denna i samråd med universitetskanslersämbetet. Den bör främst avse den förberedande delen som skall bestå dels av en introduktionskurs, dels av den s. k. pedagogiska strimman, dvs. inslag av pedagogik, metodik och praktik, som interfolierar de ämnesteoretiska studierna. I samband med denna översyn bör också beaktas frågan rörande praktik inom näringslivet m. m. för blivande lärare i tekniska och ekonomiska ämnen. Härvid bör bl. a. undersökas förutsättningarna för att till viss del av tiden för den praktisk-pedagogiska utbildningen under det sista studieåret förlägga dylika praktiskt inriktade moment.

Jag övergår så till frågan om utbildningen för *lektorstjänst*. F. n. gäller som behörighetsvillkor för lektorat vid gymnasium avlagd licentiatexamen. För lektorat i tekniska och ekonomiska ämnen finns en alternativ väg via civilingenjörsexamen resp. ekonomexamen.

Jag berörde dessa behörighetsfrågor i prop. 1964:171 (s. 496), varvid jag uttalade att någon ändring i gällande behörighetsregler inte borde ske i avvaktan på förslag från LUS och 1963 års forskarutredning. Emellertid räknade jag med att dispenser för behörighet till lektorstjänst i något vidgad omfattning skulle kunna beviljas. Forskarutredningen har nyligen framlagt sina förslag (SOU 1966:67). Lektorsutbildningen bör enligt min uppfattning bedömas också med hänsyn till dessa förslag, varför jag avser att härutinnan återkomma i samband med ställningstagandet till utredningens förslag.

Vad jag uttalat i prop. 1964:171 beträffande behörighet till lektorstjänst bör alltså även fortsättningsvis gälla. Möjligheten att genom dispens tillsätta lektorstjänst har emellertid endast i ringa grad utnyttjats. Andelen vakanta lektorat har därför inte nämnvärt påverkats. I stort sett halva antalet lektorstjänster är i dag vakanta. Att inom överskådlig tid besätta dessa med enligt gällande krav behöriga sökande är inte möjligt. Även om LUS' förslag beträf-

fande utbildning för lektorstjänst omedelbart genomfördes skulle — som bl. a. skolöverstyrelsen framhåller — effekten visa sig i gymnasierna först efter mycket lång tid. Att antalet vakanta tjänster även i fortsättningen är orimligt stort innebär emellertid sådana olägenheter för gymnasiet verksamhet att detta förhållande enligt min mening inte bör accepteras. I syfte att åstadkomma en fullständigare täckning av antalet tjänster med ordinarie innehavare bör lektorstjänst kunna ledigförklaras som lektors- alternativt adjunkttjänst så att, därest någon för lektorstjänst behörig person ej anmäler sig som sökande till sådan tjänst, denna kan göras till adjunkttjänst och besättas av adjunktskompetent sökande. I enlighet med prop. 1964:171 förutsätts att man åstadkommer en bl. a. från geografiska synpunkter ändamålsenlig fördelning av lektorstjänsterna. I den mån en lektorstjänst tillsatts som adjunkttjänst och en adjunkttjänst senare ledigförklaras, bör denna, för att proportionen mellan lektors- och adjunkttjänster skall bevaras normalt ledigförklaras som lektorsalternativt adjunkttjänst. Det angivna förfaringssättet bör tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1968. Kungl. Maj:t bör äga besluta i dessa frågor.

I fråga om kraven på *förkunskaper för tillträde till ämneslärarutbildningen* vill jag hänvisa till de principiella synpunkter jag i motsvarande fråga anfört rörande klasslärarutbildningen. Detaljutformningen av behörighetskraven är jag inte beredd att nu ta ställning till då denna utformning är beroende av hur utbildningen slutgiltigt kommer att konstrueras. Den bör hänskjutas till kompetensutredningen och utredas i samråd med universitetskanslersämbetet. En riktpunkt bör härvid bl. a. vara att gymnasiala kompletteringsstudier inte skall anordnas inom universitetsorganisationens ram.

Spörsmålet om *ämneskombinationer* utgör självfallet en del av frågan om de fasta studiegångarnas, dvs. lärarutbildningslinjernas utformning och ingår därför i universitetskanslersämbetets utredningsuppdrag. Viss kritik har framförts mot LUS' förslag och den synes mig delvis vara berättigad. Vid det fortsatta utredningsarbetet kan det därför bli aktuellt med avvikelser från vad LUS förordat. Jag vill här erinra om vad jag i det föregående anfört om angelägenheten av en mer elastisk utformning av lärarutbildningslinjerna. I de ämnes-teoretiska studiernas slutskede bör sålunda de studerande ges större frihet i valet mellan fördjupning och breddning. Det blir också främst i detta skede som en inriktning på visst skolestadium i förekommande fall kommer till uttryck.

Mina principiella ställningstaganden i det föregående innebär att jag är positiv till möjligheten att i lärartjänst *kombinera läro- och övningsämne*. De praktiska svårigheterna är emellertid, som LUS redovisat, stora. En slutgiltig lösning av detta problem kan inte erhållas förrän en mer genomgripande utredning av övningslärarutbildningen företagits. I avvaktan härpå bör emellertid vissa provisoriska åtgärder kunna företas. Jag förordar sålunda att lärartjänst

på högstadiet skall kunna utgöra en kombination av läroämnena och övningsämnena samt vissa andra ämnen och lärartjänst på gymnasiet en kombination av läroämnena och övningsämnena musik, teckning och gymnastik. I fackskolan liksom i yrkesskolan bör tjänster med liknande kombinationer mellan läro- och övningsämnena kunna inrättas.

Beträffande skolöverstyrelsens förslag angående *behörighetskrav för vissa lärarkategorier i det nya gymnasiet och fackskolan* vill jag här anföra att jag liksom den övervägande delen av remissinstanserna är positiv till förslaget. De ämnen som här avses är musik, teckning, gymnastik, konst- och musikhistoria, hushållsteknik, slöjd (textilslöjd, trä- och metallslöjd), svensk affärskorrespondens, stenografi (svensk och utländsk), maskinskrivning, praktiskt sekreterarbete och kontorsteknik. I behörighetsfrågorna äger Kungl. Maj:t besluta ensam.

De nuvarande behörighetskraven för lärare i ämnena *musik, teckning, gymnastik, hushållsteknik* och *slöjd* liksom vissa närliggande ämnen i grundskolan bör gälla tills vidare i avvaktan på en allmän översyn av lärarutbildningen i övningsämnena. En utredning som omfattar bl. a. musklärarutbildningen har nyligen tillsatts (se 1966 års riksdagsberättelse s. 285). Även i övriga fall kommer frågan om utredning att övervägas. Jag vill vidare nämna att jag räknar med att i ämnet *dramatik* inte f.n. skapas någon särskild lärarutbildning innan erfarenheter vunnits av undervisningen i skolan. Detsamma gäller för ämnena *familjekunskap* och *konsumentkunskap*. De lärare som tills vidare närmast bör komma i fråga för att meddela undervisning i dessa ämnen är lärarna i hushållsteknik. Lärare i barnavård bör kunna meddela undervisning jämväl i ämnet *familjekunskap* eller i vissa delar av detta ämne, liksom textillärare bör kunna svara för undervisningen i ämnet *konsumentkunskap* eller i vissa delar därav.

Av vad jag i det föregående anført framgår att jag räknar med att på grundskolans högstadium samt i gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan kommer att finnas huvudsakligen samma *lärarkategorier* som i nämnda skolformer av i dag. Jag har dock föreslagit den förändringen att lärartjänster som innehåller en kombination av läroämnena och vissa andra ämnen skall finnas. Sådana tjänster bör inrättas tidigast under läsåret 1967/68.

Beträffande lärares allmänna åligganden bör nuvarande bestämmelser gälla med de ändringar som föranleds av gymnasie-fackskolereformen samt lärarutbildningsreformen, t. ex. skyldighet för lärare att biträda vid lärarutbildning förlagd till skolenheten. Vidare vill jag redan nu anmäla att jag räknar med att läsåret inom skolväsendet i samband med en övergång till 5-dagarsvecka skall omfatta 40 veckor.

Anställningsformen för lärare blir väsentligen av samma karaktär som tidigare. Lektorer kommer alltså att anställas som ordinarie lärare, andra lärare som ordinarie, extra ordinarie eller extra lärare dock att tjänster med kombination av läroämnena och övningsämnena eller andra ämnen tills vidare inrättas endast som extra ordinarie liksom att särskilda tjänster i vilka ingår ämnena

konst- och musikhistoria, dramatik, konsumentkunskap, familjekunskap eller trafik- och motorkunskap tills vidare inte inrättas.

3.6.4 Vidareutbildning

Med termen *vidareutbildning* avser jag här främst sådana studier som ger en lärare med behörighet för tjänst på ett visst stadium behörighet till tjänst på närmast högre stadium. Termen används också i andra betydelser t. ex. för studier som leder till lönegradsmässigt högre tjänst på samma stadium, exempelvis när adjunkskbehörig person skaffar sig lektorsbehörighet. Denna senare typ av vidareutbildning skall jag emellertid i detta sammanhang inte beröra.

Det är naturligt att direktutbildning bör vara den reguljära utbildningsvägen till behörighet för viss lärartjänst. Flera motiv finns emellertid för att möjligheter till vidareutbildning erbjuds lärarna. Jag har i det föregående understrukit vikten av att sambandet mellan de olika stadierna inom skolväsendet upprätthålls. Vidareutbildning utgör ett av de instrument med vars hjälp kontakt mellan olika stadier och i viss utsträckning också mellan olika ämnen kan skapas. För skolväsendet är det även av värde med vidareutbildning så att vid behov brist på och överskott av lärare på olika stadier kan balanseras. Men även ur den enskildes synvinkel är möjligheter till att erhålla vidareutbildning motiverade. Exempelvis kan ett byte av undervisningsområde vara en förutsättning för att en lärare skall kunna få arbete på den ort han önskar. Det kan också vara så, att läraren i fråga anser sig kunna göra en bättre insats på ett annat undervisningsområde än det han ursprungligen är utbildad för.

Man kan självfallet inte bortse från att löne- och anställningsförhållanden också påverkar den enskilde lärarens inställning till vidareutbildning. I vissa situationer kan detta vara ogynnsamt för skolväsendet. Ett visst stadium kan berövas skickliga lärare som inte i och för sig är mer intresserade av att undervisa på ett högre stadium än på ett lägre men av ekonomiska skäl likväl vill byta stadium. Jag är här inne på en problematik som sammanhänger med hela frågan om karriärvägen inom utbildningsväsendet. Genom skolväsendets snabba utbyggnad och tillkomsten av nya kategorier av tjänstemän har lärare fått ökade möjligheter att erhålla befordran. Sålunda har antalet tjänster med chefskaraktär i form av skolledare- och skolchefsbefattningar ökat kraftigt. Men även inom rent pedagogisk verksamhet erbjuds goda karriärmöjligheter. Den nu aktuella lärarutbildningsreformen kommer att ytterligare väsentligt öka dessa möjligheter. Likväl finns såsom också LUS och flera remissinstanser, exempelvis skolöverstyrelsen, framhållit mycket starka skäl för att inom skolväsendet skapa sådana anordningar att lärarna utan att lämna det stadium eller det ämne de är utbildade för ges möjligheter att avancera. Detta förutsätter givetvis att ifrågavarande lärare är intresserade och lämpliga för särskilda pedagogiska uppgifter. En för skolväsendet ogynnsam övergång av lärare från ett stadium till ett högre skulle härigenom kunna motverkas. En väsentlig

fråga är givetvis om det finns ett positivt behov i skolan av sådana anordningar. Som jag i det föregående (2.3.2) framhållit finns klart iakttagbara tendenser i utvecklingen vilka pekar mot en differentiering av de pedagogiska arbetsuppgifterna. Vad som nu aktualiseras är en fastare organisation av det sedan långt tillbaka existerande *huvudlärarsystemet* som ger huvudlärarna mer preciserade uppgifter. I samband med 1964 års beslut angående reformering av de gymnasiala skolorna togs ett steg i denna riktning. Jag förordade nämligen i prop 1964:171 en förstärkning av den pedagogiska ledningen bl. a. i avseende på huvudlärarorganisationen. Huvudlärarna borde i ökad utsträckning ägna sig åt den pedagogiska planeringen inom sitt ämne eller sin ämnesgrupp. Med hänsyn till den ökade insats som detta skulle komma att kräva från huvudlärarnas sida beslöts att ett befattningsarvode skulle utgå under vissa förutsättningar. Jag förordar nu att man går ett steg vidare på så sätt att arvodestjänster för huvudlärare inrättas också i grundskolan och yrkesskolan. Huvudläraren bör ha till uppgift att tillhandagå övriga lärare med råd och upplysningar rörande pedagogisk och metodisk verksamhet inom det stadium på vilket vederbörande i huvudsak tjänstgör. Det gäller här att bl. a. genom att främja fortbildning, leda ämnes- och stadiekonferenser, hjälpa och handleda vikarier och mindre erfarna lärare, informera om nya metoder, ny litteratur och andra hjälpmedel m. m. stimulera utvecklingen av arbetet i skolan.

På grundskolans låg- och mellanstadium bör — därest flera huvudlärare finns inom samma rektorsområde — viss specialisering ske, företrädesvis så, att en huvudlärares uppgifter omfattar en grupp av ämnen. På högstadiet och det gymnasiala stadiet bör huvudlärarens verksamhetsområde avse ämne eller grupp av ämnen. Huvudlärare i övningsämne kan vara huvudlärare i detta ämne även på mellanstadiet och undantagsvis lågstadiet. Huvudlärare i grundskolan bör förordnas inom rektorsområde tills vidare för en tid av högst tre år. På samma villkor bör på det gymnasiala stadiet huvudlärare förordnas för varje skolenhet.

Arvodestjänst som huvudlärare bör få inrättas efter särskilt medgivande. Till grund för medgivanden bör ligga vissa allmänna regler. Jag räknar med att tills vidare bör på låg- och mellanstadiet i grundskolan inom varje rektorsområde inrättas en arvodestjänst som huvudlärare för varje fullt fyrtal klasser inom resp. stadium, dock högst tre arvodestjänster på varje stadium. På högstadiet och det gymnasiala stadiet bör finnas en arvodestjänst som huvudlärare i ämne eller ämnesgrupp som omfattar ett visst lägsta antal veckotimmar och vari flera lärare undervisar.

För behörighet till förordnande som huvudlärare bör inte uppställas andra formella behörighetskrav än att vederbörande skall vara behörig till sådan ordinarie lärartjänst som omfattas av ifrågavarande huvudlärarens verksamhet och inneha lärartjänst med placering vid skolenheten eller i rektorsområdet under den tid huvudlärarförordnandet avser.

De närmare regler och anvisningar som erfordras för inrättande och till-

sättande av huvudlärarebefattningar bör få meddelas i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer.

Jag övergår nu till vissa frågor om *vidareutbildningens utformning*. Hittills har möjligheterna till vidareutbildning utnyttjats framför allt av klasslärare på mellanstadiet som skaffat sig behörighet först och främst för ämneslärartjänst på högstadiet. Studierna, som för ämneslärarbehörighet omfattar ett år, kan ske genom deltagande i särskilda vidareutbildningskurser eller i huvudsak förläggas till universiteten, varvid kurserna i sistnämnda fall sammanfaller med universitetskurserna och omfattar två betygsenheter. I båda fallen finns möjlighet att genom ytterligare ett års universitetsstudier erhålla behörighet till adjunkttjänst på högstadiet. LUS anser att endast en vidareutbildningsväg bör finnas och torde avse att denna skall leda till kompetens närmast motsvarande nuvarande ämneslärarbehörighet. Något förslag om vidareutbildning till adjunktskompetens har LUS inte lagt fram. Liksom LUS anser jag att tillgången på vidareutbildade folkskollärare som i egenskap av ämneslärare tjänstgör på grundskolans högstadium är av stort värde. Jag är inte beredd föreslå åtgärder som skulle väsentligt ändra strukturen i lärarkårens sammansättning på detta stadium. Detta innebär som också framgår av vad jag i det föregående (3.6.3) anfört att ämneslärartjänster för mellanstadielärare med viss vidareutbildning fortfarande bör finnas. Hittills har man utgått från proportionen 40:60 mellan antalet sådana tjänster och antalet adjunkttjänster. Proportionen mellan dessa typer av tjänster måste givetvis anpassas med hänsyn till bl. a. rekryteringsförhållandena. Talen 40 % och 60 % är därför inte fixerade för längre tid utan omprövas av Kungl. Maj:t från år till år.

Några särskilda anordningar för vidareutbildning av lärare i läroämnena har hittills inte varit erforderliga. Den lärare som så önskar kan genom ämnes-teoretiska studier vid universiteten vidareutbilda sig. Såvitt nu kan bedömas kommer detta system att vara tillräckligt även i framtiden.

Särskilda vidareutbildningsformer torde emellertid komma att behövas för klasslärare på låg- och mellanstadiet vilka erhållit den nya grundutbildningen. De framlagda förslagen beträffande denna vidareutbildning måste givetvis överarbetas med hänsyn till dels vad jag nyss anfört, dels de ändrade förutsättningar som följer av översynen av LUS' förslag till utbildning av lärare i läroämnena och av den av mig förordade förstärkningen av grundutbildningen av klasslärare. Som en allmän riktlinje för detta arbete vill jag här nämna att man inte bör eftersträva någon fullständig identitet mellan direktutbildning och vidareutbildning.

Organisationen av vidareutbildningen uppvisar f. n., som LUS konstaterat, en relativt splittrad bild. Genom en viss koncentration av verksamheten och en mer enhetlig utformning av utbildningen bör man kunna göra besparingar samtidigt som det troligen blir möjligt att bättre tillmötesgå önskemål om utbildning. Även organisationen av vidareutbildningen bör över ses. Administrationen av vidareutbildningen av klasslärare bör ankomma på

lärarhögskolorna som emellertid i fråga om den ämnesteoretiska utbildningen kan behöva anlita universiteten. Jag vill också här betona att det för många lärare är värdefullt om vidareutbildningen kan ske genom deltidstudier.

Jag har för avsikt föreslå att Kungl. Maj:t uppdrar åt skolöverstyrelsen att överarbeta vidareutbildningens innehåll och organisation och när det gäller innehållet i vidareutbildningen av mellanstadiets klasslärare avge förslag efter samråd med universitetskanslersämbetet.

Jag vill här också ta upp ett spörsmål som aktualiserats i olika sammanhang under senare år — bl. a. genom uttalande av 1966 års riksdag (SU 42, rskr 125) — och har ett visst samband med vidareutbildningsproblemen. Den stora bristen på utbildade lärare har lett till att det finns ett inte obetydligt antal *personer som saknar lärarutbildning* men under många år på ett förtjänstfullt sätt verkat i grundskolan som klasslärare på heltid. Deras ställning är självfallet osäker då de f. n. inte har möjlighet att erhålla extra ordinarie eller ordinarie tjänst. I åtskilliga fall är det fråga om personer som skulle vara ett värdefullt tillskott till den permanenta lärarkåren om de erhöll lärarutbildning. De torde emellertid ofta inte ha reell möjlighet att genomgå den reguljära utbildningen. Deras långa lärarerfarenhet bör emellertid till en betydande del kompensera vad som brister i fråga om utbildning. Det förefaller sålunda motiverat att undersöka om inte en kortare lärarutbildning än vad som normalt fordras kunde anordnas för ifrågavarande personer, vilket skulle leda till att de erhöll behörighet. Anordningen bör självfallet vara av engångskaraktär. Det förefaller vidare värt att överväga en utbildning som anordnas på deltid, t. ex. en kombination av självstudier med korrespondensundervisning, kvällsundervisning och kurser på ferietid. Innan avgörande träffas om utformningen av denna utbildning måste emellertid vissa utredningar göras, bl. a. angående intresset för en sådan utbildning, förutsättningarna hos de presumtiva studerandena, utbildningens innehåll och uppläggning m. m. Kungl. Maj:t har den 29 juni 1966 på mitt förslag uppdragit åt skolöverstyrelsen att verkställa denna utredning och inkomma med förslag till åtgärder.

3.6.5 Fortbildning

Fortbildningens syfte är såsom LUS framhåller att fullfölja och — alltefter- som samhället och villkoren för skolarbetet ändras — även förändra grundutbildningen. De snabba förändringarna inom skolväsendet gör fortbildningen till en oundgänglig del av varje lärares utbildning. Liksom grundutbildningen måste fortbildningens *innehåll* i princip omfatta ämnesutbildning, pedagogik, metodik och praktik. De inbördes relationerna mellan dessa komponenter kan givetvis växla.

I lärarens dagliga arbete ingår först och främst genom lektionsförberedelser åtskilligt som har karaktär av fortbildning. Denna är sålunda en viktig angelägenhet för den enskilde läraren. Betydelsefulla uppgifter åvilar emellertid

också samhället som jag vid flera tillfällen under senare år framhållit. Genom omfattande insatser främjar i dag stat och kommun kontinuerligt lärarnas fortbildning. De *verksamhetsformer* som därvid utvecklats synes i huvudsak böra bibehållas. En så rationell arbetsfördelning som möjligt måste eftersträvas mellan de myndigheter, institutioner och personalkategorier som är verksamma inom fortbildningen. Det är också angeläget att lägga ytterligare vikt vid utvecklingen av sådana verksamhetsformer som tar hänsyn till att många lärare är bundna vid bostads- och skolort. Ett alternativ som bör undersökas är möjligheten att i ökad utsträckning använda radio och TV. Tryckt materiel, bl. a. brevkurser, lämpad för självstudier och studiecirkelverksamhet bör framställas i väsentligt större omfattning än hittills.

Redan nu spelar studie- och planeringsdagar en viktig roll för fortbildningen. En effektivisering av denna verksamhet bör emellertid eftersträvas. Skolöverstyrelsens förslag att studiedagar skall kunna föras över från ett läsår till ett annat för att ge möjlighet till anordnandet av en längre sammanhängande kurs bör undersökas. Detsamma gäller förutsättningarna för att i ökad omfattning kunna disponera den s. k. planeringsveckan i början av läsåret för fortbildning.

Nu tillämpade verksamhetsformer liksom de ovan angivna har av naturliga skäl inriktats på att inte i alltför stor utsträckning reducera lärarnas egentliga verksamhet i skolväsendet. LUS' förslag att fortbildning dessutom skulle få anordnas på heltid i form av terminskurser främst för ämnesfördjupning kan jag inte biträda.

Frågan om lärares *deltagande i fortbildning* har diskuterats både av LUS och remissinstanserna. Skäl talar för att de praktiska konsekvenserna av den uttalade principen att fortbildning utgör en oundgänglig del av varje lärares utbildning bör klarare fastslås. För både lärare och skolmyndigheter borde det vara av värde att sådan klarhet skapas. Enligt min mening bör fortbildningen regelmässigt förläggas vid sidan av lärarnas övriga tjänstgöring — antingen under ferietid eller parallellt med tjänstgöring under läsåret. Vid den senaste avtalsförhandlingen har de lönefrågor m. m. som kan hänga samman med fortbildningen inte lösts. Enligt min bedömning kommer detta i praktiken inte vara till någon väsentlig nackdel under de närmaste åren.

LUS har som en stimulans förordat att genomgången fortbildning skall tillmätas ett relativt sett större *meritvärde* än hittills varit fallet. Jag delar denna uppfattning. Detta bör beaktas i samband med den översyn av de allmänna meritvärderingsbestämmelserna som blir en nödvändig följd av mina förslag till ny lärarutbildning.

Till vissa administrativa och organisatoriska frågor — främst lärarhögskolornas organisationens uppgifter i och ansvar för fortbildningen — skall jag återkomma i det följande.

4. Utbildningens yttre organisation

4.1 Organisationen i dess helhet. Intagning och bedömning

4.1.1 Lärarutbildningssakkunniga

4.1.1.1 Lärarhögskola och universitet

LUS redovisar tre olika möjligheter med underalternativ till *principlösningar för lärarutbildningens organisation* (s. 479).

A. Ämneslärarutbildning och klasslärarutbildning förläggs i sin helhet till var sin utbildningsorganisation, ämneslärarutbildningen till universiteten med universitetskanslersämbetet som centralmyndighet eller till särskilda enheter av högskolekaraktär med kanslersämbetet eller skolöverstyrelsen som centralmyndighet samt klasslärarutbildningen till lärarhögskolor underställda kanslersämbetet eller skolöverstyrelsen.

B. Ämneslärarutbildningen och klasslärarutbildningen bedrivs i sin helhet inom en utbildningsorganisation endera vid universiteten med universitetskanslersämbetet som centralmyndighet eller vid fristående utbildningsanstalter av högskolekaraktär underställda kanslersämbetet eller skolöverstyrelsen.

C. Två fristående organisationer, universiteten och en lärarutbildningsorganisation, bibehålls men bringas att nära samverka. Lärarutbildningsorganisationen svarar för den praktisk-pedagogiska utbildningen av alla lärare och för den dominerande delen av klasslärares ämnesutbildning. Universiteten ombesörjer övrig ämnesutbildning. Skolöverstyrelsen resp. universitetskanslersämbetet blir centralmyndighet.

LUS har vid sina överväganden i organisationsfrågan bl. a. utgått från att klasslärarutbildningen och ämneslärarutbildningen bör ske inom samma organisatoriska system och i möjligaste mån samordnas samt i fråga om ämneslärarutbildningen att de ämnesteoretiska och praktisk-pedagogiska delarna bör sammanfogas till en organisk helhet. Kraven på effektivitet och sammanhang i lärarutbildningen måste dessutom tillgodoses på bästa sätt.

Majoriteten av de sakkunniga har bedömt utvecklingen på längre sikt så att den tämligen snart torde leda till att ifrågavarande lärarutbildning helt förläggs inom universitetsorganisationens ram. En effektivare lärarutbildning bör emellertid påbörjas med minsta möjliga dröjsmål. LUS anser inte att detta krav kan tillgodoses om universiteten nu belastas med hela ansvaret för lärarutbildningen på grund av de stora påfrestningar för universitetsorganisationen som den kraftiga tillströmningen av studerande och omorganiseringen av den lokala och centrala ledningen medför. LUS räknar med risken att den praktiska utbildningen kunde få en andrangsställning inom universiteten och att klasslärarutbildningen inte skulle kunna hållas samlad.

LUS' majoritet har stannat för en *principlösning enligt alternativ C*. Detta förslag innebär att en mycket nära samverkan i delvis fasta former åstadkommes mellan å ena sidan universiteten och å andra sidan en särskild lärarhögskoleorganisation med omedelbar anknytning till skolväsendet och underställd skolöverstyrelsen.

De olika lärarhögskolorna bör i det väsentliga ha samma organisatoriska uppbyggnad som för närvarande. Principlösningen skall gälla (s. 490) utom för Umeå, för vilken ort majoriteten av de sakkunniga har föreslagit en annan lösning som innebär att lärarutbildningen bedrivs vid en till universitetet hörande avdelning.

Ledamoten Junel har reserverat sig mot detta organisationsförslag och förordar att samma principlösning skall gälla för Umeå som för övriga universitetsorter. Han delar inte heller den uppfattning rörande utvecklingen på längre sikt som flertalet av ledamöterna inom LUS hyser. Ledamoten Arvidson har i särskilt yttrande bl. a. framhållit risken för att klasslärarnas ämnesstudier genom förläggning till lärarhögskolor alltjämt skulle bli isolerade från vetenskaplig forskning samt att klyftan mellan ämneslärare och klasslärare därigenom bevaras. Han förordar därför att lärarhögskolorna inordnas i universitetsväsendet ev. som pedagogiska fakulteter och endast upprättas på universitetsorter, dock med ev. interimistiska filialer i Norrland.

För att stärka sambandet mellan de ämnesteoretiska studierna och den praktisk-pedagogiska utbildningen föreslår LUS att särskilda skolämneskollegier, ämneslärarlinjer och lärarutbildningsnämnder skapas samt att de praktisk-pedagogiska institutionernas medverkan i lärarutbildningen blir aktivare och fastställs klarare.

Skolämneskollegierna (s. 491) skall tillgodose krav på samverkan dels mellan företrädare för olika universitetsinstitutioner inbördes, dels mellan dessa och den praktisk-pedagogiska sakkunskapen vid lärarhögskolorna. Ett skolämneskollegium skall finnas för varje skolämne och närmast motsvara ett institutionsgruppkollegium. Dess uppgift är bl. a. att noga följa lärarutbildningen i ämnet, uppmärksamma tillämpningen av studie- och organisationsplanerna samt vid behov ta initiativ i dessa frågor och ställa förslag i anslagsfrågor till fakulteterna. I skolämneskollegium skall ingå en representant för varje i lärarutbildningen i ämnet medverkande universitetsinstitution, en lektor i det ifrågasvarande skolämnets metodik, en representant för den praktisk-pedagogiska institutionen samt en representant för studentkåren. Vid handläggning av ärende rörande ämne i klasslärarutbildningen skall även en representant för metodiklektorerna vid ifrågasvarande linje delta. Representationen i skolämneskollegium skall kunna begränsas i de fall då kollegiet blir en stor församling på grund av många institutioners medverkan.

För utbildningen vid universitetet bör inom varje skolämne finnas en *utbildningsrektor* (s. 492). Denne skall tillhöra skolämneskollegium och fungera som

dess verkställande ledamot. Han bör också kunna åläggas skyldighet att åtaga sig följa en grupp studerande vid lärarutbildningslinje för att tillvarata deras intressen.

Såsom nämnts tidigare (3.3) föreslår LUS ett antal ämneskombinationer, vilka bygger på vissa baskombinationer. Motsvarande fast organiserade studiegångar benämns *lärarutbildningslinjer* (s. 496). 17 sådana linjer föreslås inom ämneslärarutbildningen. Klasslärarutbildningen får tre lärarutbildningslinjer, en för lågstadie-, en för mellanstadie- och en för speciallärarutbildningen.

För samverkan mellan universitet och lärarhögskola på vad som närmast motsvarar fakultetsnivån föreslås en *lärarutbildningsnämnd* (s. 499). Dess uppgifter består i att 1) fungera som en samlad representation för skolämneskollegierna, 2) följa alla på lärarutbildningen inverkan förhållanden och verka för dessas förbättrande (särskilt samordningen teori-praktik), 3) ta initiativ till ämnesmetodisk forskning, 4) yttra sig över studieplansförslag och fungera som remissorgan i lärarutbildningsfrågor av principiell vikt samt 5) fatta beslut i intagningsfrågor i den mån sådana inte avgörs centralt.

Lärarutbildningsnämnd bör överta de uppgifter i fråga om lärarutbildning som fakulteternas utbildningsnämnder nu har. Den bör närmast verka som inflytelserikt beredningsorgan och ha betydligt starkare ställning än de nuvarande olika utbildningsnämnderna samt fungera genom avdelningar med samma befogenheter som nämnden i dess helhet.

I nämnden föreslås ingå lärarhögskolans rektor, tillika ordförande, två representanter (lärare) för varje skolämneskollegium, professorn i praktisk pedagogik, en lektor i pedagogik samt två representanter för studentkåren.

Som en ytterligare åtgärd i syfte att åstadkomma integration mellan universitet och lärarhögskola i fråga om lärarutbildningen föreslår LUS att rektorn för lärarhögskolan eller den han sätter i sitt ställe skall som ledamot delta i fakultetssammanträde, där lärarutbildningsfråga behandlas.

Lärarexamen för både ämneslärare och klasslärare skall enligt LUS' förslag meddelas först efter fullbordad utbildning i såväl teoretiska som praktiska moment och avläggas vid lärarhögskola (s. 501). LUS har inte ansett det motiverat att låta ämnesstudierna leda till en filosofisk examen. En sådan examen omedelbart före den praktiska utbildningen befaras medföra risk för bortfall bland de studerande från den senare delen av utbildningen och för tillströmning till den fasta studiegången av studerande som vill tillgodogöra sig utbildningen utan att bli lärare. Genomgångna kurser och erhållna poäng i lärarutbildningen bör emellertid kunna användas i en akademisk grundexamen, som till sitt omfång bör vara mindre än ämnesutbildningen för högstadieadjunkter. Vid lärarhögskola kan avläggas fem olika examina, vilka avser behörighet för lärartjänst på lågstadiet, mellanstadiet, högstadiet och vid gymnasiet samt för lektorat vid gymnasiet. Samtliga examina bör betecknas pedagogisk ämbetsexamen.

För den föreslagna lärarutbildningen har LUS utarbetat särskilda *studieplaner* (s. 436). I dessa anges för varje ämne och stadium studiernas mål, förkunskapskrav, studiekurser samt anvisningar och råd. Studieplanerna föreslås bli riksgiltiga. Normalt ingår ej litteraturlistor utan de skall fastställas lokalt. Skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet skall i flertalet ämnen gemensamt fastställa studieplanerna. I vissa fall fastställs de av skolöverstyrelsen ensam.

LUS anser att dimensioneringen av lärarkrafter för lärarutbildningen bör likasom för den nuvarande universitetsundervisningen regleras genom särskilda *organisationsplaner* (s. 446). Dessa bör vara riksgiltiga och fastställas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet gemensamt, varvid de har att utgå från förslag från de lokala universitetsmyndigheterna. Det huvudsakliga arbetet kommer härvid att ävila skolämneskolegierna. Dessa bör även upprätthålla de årliga förslagen till undervisningsplaner med uppgifter om undervisningens fördelning på olika betygsnivåer och kursmoment.

För att illustrera uppläggningsen och den ungefärliga omfattningen av undervisningen enligt de föreslagna studieplanerna har LUS utarbetat preliminära förslag till organisationsplaner för utbildningen av högstadiets och det gymnasiala stadiets lärare (s. 447 samt s. 75 i del 2 av betänkandet, SOU 1965: 30). LUS framhåller att en jämförelse mellan de nu gällande kostnaderna och kostnaderna enligt LUS' förslag är vanskelig bl. a. därför att de förra avser de formella kostnadsramarna och inte de reella kostnaderna. Grundskolan, fackskolan och det nya gymnasiet kräver vidare nya studieplaner för lärarutbildningen, varför en jämförelse med nuvarande studie- och organisationsplaner saknar intresse. Allmänt kan sägas att i relation till nuläget, ger organisationsplaneförslaget ökat utrymme åt lektorsundervisning på bekostnad av amanuens- och assistentundervisning och beträffande högstadielärarutbildningen minskad professorsundervisning.

Det bör enligt LUS undersökas om samundervisning med andra än blivande lärare kan ske.

LUS föreslår att bestämmelserna rörande de väsentligaste delarna av lärarutbildningen innefattas i tre författningar, nämligen en *lärarutbildningsstadga* (s. 668), en författning med *allmänna bestämmelser om utbildning vid filosofisk fakultet* (s. 677) samt en *stadga för lärarhögskolorna* (s. 699).

4.1.1.2 Intagning och bedömning

LUS redovisar de svårigheter som föreligger vid urval av kandidater till lärarutbildning (s. 426). Kunskaper och färdigheter är mer åtkomliga för utvärdering än förmåga till anpassning, initiativ, samarbete osv. Svårigheten att finna

ett lämpligt intagningsinstrument sammanhänger bl. a. med att betyget i undervisningsskicklighet är ett osäkert kriterium på lärarduglighet. Kännetecken på en god undervisning och en god lärare är svåra att ange.

LUS har studerat forskningsresultaten beträffande *urvalsprinciper* vid intagning till lärarutbildning och därvid funnit att ett sökande efter positiva karakteristika inte är en framkomlig väg. I stället får man försöka gallra bort de mindre lämpliga. LUS har övervägt möjligheterna till urval genom provtjänstgöring, villkorlig intagning, villkorlig avgång, avrådning och avstängning. Villkorlig intagning och villkorlig avgång avvisas. Möjligheterna till avrådning och avstängning finns redan men har visat sig svåra att effektivt tillämpa. Provtjänstgöring under erfaren handledares tillsyn anses vara av visst värde men LUS vill inte införa denna metod som ett reguljärt urvalsinstrument (s. 431). Intagningen bör i princip vara gjord vid utbildningens början.

Samma urvals- och intagningsprocedur bör i princip tillämpas för både klasslärar- och ämneslärarutbildning (s. 432). Att låta tillträdet till ämneslärarutbildningen vara fritt och samtidigt spärra intagningen till klasslärarutbildningen kan leda till att den som befunnits olämplig att bli klasslärare kan utbilda sig till ämneslärare.

Den bör grundas på (s. 433) betyg från genomgången gymnasium eller motsvarande, vilket torde bli det viktigaste urvalsinstrumentet, särskild prövning i musik till klasslärarlinje för sökande utan betyg i detta ämne från gymnasiet, lämplighetsprövning, läkarintyg och övriga handlingar sökanden vill åberopa. Av sakkunniga bedömt arbete bland barn och ungdom bör tillmätas särskild vikt. Resultaten av lämplighetsprov vid intagningen till ämneslärarlinje under en försökstid bör endast bilda grund för rådgivning.

Lämplighetsproven för klasslärarkandidater bör utföras på i huvudsak samma sätt som hittills (intervju, prov i muntlig framställning m.m.). Urvalet och intagningen ombesörjs av lärarhögskolan. Urval och intagning av ämneslärarkandidater bör ombesörjas av universitet och lärarhögskolor i samråd. Universitetskanslersämbetet bör också kunna besluta om central intagning till ämneslärarlinje.

Avrådning bör ske, när anledning härtill finns. Möjlighet till avstängning föreslås. Lärarutbildningsnämnd är skyldig att avstänga den som nämnden efter utredning finner olämplig för läraryrket. Studerande som på vägande grunder bedöms olämpliga som lärare bör man försöka föra över till andra studiebanor.

Förkunskaper för en viss utbildningslinje anges i förslaget till lärarutbildningsstadgan (s. 669). Såsom tidigare nämnts (3.3.1.1) krävs för tillträde till studier i visst ämne lägst betyget 2 i ämnet i slutbetyg från gymnasiet. I vissa ämnen förekommer dessutom särskilda förkunskapskrav, vilka anges i studieplanerna.

Principen att den mest meriterade bör intas till lärarutbildning talar enligt

LUS' mening för att den nuvarande bestämda *fördelningen av utbildningsplatserna mellan manliga och kvinnliga lärarkandidater* på mellanstadielärarlinje upphävs (s. 434). Endast om utvecklingen skulle leda till att skolan i lärarhänseende blir helt dominerad av lärare av ettdera könet finns det anledning fasthålla vid en viss kvotering.

De blivande ämneslärarna skall inskrivas vid fakultet och universitet, antas till lärarutbildningslinje samt registreras vid universitetens utbildningsavdelning och lärarhögskolans kansli. Klasslärarkandidaterna intas vid lärarhögskolans klasslärarlinje. Antagningen berättigar till inskrivning vid universitet och studentkår.

För genomförande av förslaget till en ny lärarutbildning krävs enligt LUS en omläggning av *betygs- och examenssystemet*. Förslag till ett nytt sådant har utarbetats. Enligt detta ersätts studierna i avgränsade ämnen och med hela betygsenheter av ett system med kurser av varierande längd. Varje kurs skall i princip avslutas med tentamen, varvid *kvalitetsbetyg i tregradig skala* bör tillämpas där 1 anger lägsta och 3 högsta prestation (s. 444). Alla tre betygen anger godkänd prestation. Fördelningen av de studerande på de tre förekommande betygsgraderna såväl i fråga om ämnesstudier som pedagogik och praktisk utbildning föreslås bli 60 % på det lägsta betyget, som alltså blir normalbetyg, 30 % på det mellersta och 10 % på det högsta (s. 456).

Ett *poängsystem* (s. 444) föreslås vilket innebär att varje studievecka med fullt arbete skall ge 1 poäng. Studieåret har satts till 40 veckor och skall motsvara 40 poäng och terminen 20 poäng. I lågstadielärarutbildningen når man lägst 80 poäng, i mellanstadielärarutbildningen 100 poäng, i högstadielärarutbildningen 160 och i gymnasielärarutbildningen 200 poäng.

Pedagogik ger för samtliga lärarkategorier 12 poäng samt metodik och praktik 28 poäng. Högstadielärarna får vidare poäng i sina tre ämnen och gymnasielärarna i sina två och ibland tre ämnen. Lågstadie- och mellanstadielärarna får poäng- och merittal enligt särskilda regler (tablå 15 s. 455).

Sammanfattningsbetyget för varje ämne erhålls genom sammanvägning av kursernas betyg och den vikt deras poängtal ger (s. 512). Godkänt sammanfattningsbetyg kan inte ges om inte samtliga i utbildningen ingående kurser godkänts. För lärarbehörighet krävs därjämte godkänd undervisningsskicklighet.

De i studieplanerna angivna kurserna skall vara utformade så att de studerande regelmässigt uppnår lägst godkänt betyg inom den föreskrivna tiden. LUS anser att den andel *studerande*, som inom föreskriven tid *godkänns* under en period av några år, bör genomsnittligen och under normala förhållanden vara 85 å 90 % (s. 517).

Utbildningsavsnitt som lärarutbildningen har gemensamma med andra studievägar skall kunna tillgodoräknas även för dessa och vice versa (s. 443). LUS föreslår att examina i övrigt vid de filosofiska fakulteterna konstrueras genom ett system med mindre byggbara enheter än nuvarande hela betygsenheter.

LUS anser att betyget i *undervisningsskicklighet* i de former som hittills tillämpats har föga samband med senare framgång som lärare. LUS har prövat möjligheterna att slopa betyget men stannat för att betyg skall ges. Dock anser LUS att det bör få minskad vikt i meritsammanhang. Någon betygsättning föreslås inte ske förrän under den avslutande längre sammanhängande praktikperioden (s. 465). Samma tregradiga skala som i ämnesutbildningen används. LUS anser att vissa faktorer endast kan bedömas någorlunda säkert i lärarens egen klass och föreslår att möjlighet skall finnas till särskilt lärarprov i egen klass för att höja betyget i undervisningsskicklighet.

Som grund för *meritvärderingen* skall läggas sammanfattningsbetyget för hela utbildningen. Endast de första 15 tjänsteåren som lärare bör meritvärderas med avtagande poängtal.

4.1.2 Yttranden

4.1.2.1 Lärarhögskola och universitet

LUS' principiella uppfattning om lärarutbildningens organisation har föranlett uttalanden från omkring hälften av remissinstanserna. Därvid följer ungefär lika många LUS' förslag som ledamoten Arvidsons enligt hans särskilda yttrande. *Skolöverstyrelsen*, *universitetskanslersämbetet* och *statskontoret* m. fl. förordar majoritetens förslag men följer i fråga om organisationen i Umeå ledamoten Junels reservation. Bl. a. *universiteten* i allmänhet, *riksrevisionsverket*, *SACO* och *SFS* instämmer i de synpunkter och förslag som Arvidson framför.

Skolöverstyrelsen finner den föreslagna organisationen vara den riktiga även på längre sikt. Lärarutbildningen behöver en omfattande tillgång till det allmänna skolväsendet och bör enligt överstyrelsens uppfattning inte avskäras stödet från det centrala skolämbetsverket. Överstyrelsen anför vidare följande.

Överstyrelsen föreslår sålunda, att lärarutbildningen skall ske i samverkan mellan universitet och lärarhögskola i stort sett efter de linjer, som de sakkunniga i nuvarande läge föreslagit, och ansluter sig till deras uppfattning, att den ämnesteoretiska utbildningen av ämneslärare och viss ämnesteoretisk utbildning av lågstadie- och mellanstadie-lärare skall ombesörjas av universiteten, övrig ämnesteoretisk utbildning samt den praktiska utbildningen däremot av lärarhögskolorna, vilka skall stå under central ledning av skolöverstyrelsen.

Överstyrelsen framhåller vikten av att överstyrelsen medverkar inte endast i fråga om planering och sammanhållande administrativ ledning utan också beträffande de allmänna riktlinjerna för den innehållsmässiga planeringen och uppläggningsen av utbildning, pedagogiskt utvecklingsarbete och forskning vid lärarhögskolorna. Överstyrelsen finner en ökad decentralisering till lärarhögskolorna av beslutanderätten önskvärd, eftersom lärarhögskolorna bör ha en självständig och ansvarsfull ställning.

Bland skolöverstyrelsens remissinstanser tilltyrker ett trettiotal direkt eller indirekt den av LUS föreslagna organisationsmodellen. *Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid högre allmänna läroverket i Umeå* tror inte att skolöverstyrelsens inflytande på lärarutbildningen skulle försvagas om lärarhögskolorna inordnades under universiteten. Erfarenheten från den korta försökstiden vid universitetet i Umeå har visat att det finns goda möjligheter att hos universitetslärare och universitetsmyndigheter vinna gehör för skolsynpunkter. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Jönköping* betonar lärarutbildningens behov av intim kontakt med skolväsendet samt den speciella karaktären på klasslärares ämnesutbildning med dess sammansmältning av ämnesteoretiska och praktisk-metodiska moment. Enligt kollegiets uppfattning talar detta för att utbildningen hör hemma i en fackhögskola. Därmed skulle inte utbildningens akademiska karaktär gå förlorad men dess egenart lättare kunna hävdas. *Länsskolnämnden i Jämtlands län och kursföreståndaren för lärarkursskolan och kollegiet vid Katedralskolan i Linköping* föreslår att lärarhögskolorna skall ställas under universitetskanslersämbetets centrala ledning. *Lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av rektor, pedagogisk-psykologiska institutionen och konferensen av lektorer i högstadiets metodik, anser att lärarhögskolorna bör ställas under universitetskanslersämbetets centrala ledning och ansluter sig till de synpunkter som reservationsvis framförts av ledamoten Arvidson. Rektor ifrågasätter om LUS har följt utredningsdirektiven när de presenterar ett detaljerat organisationsförslag för lärarhögskolornas anknäpning till skolöverstyrelsen men underlåter att presentera ett sådant förslag beträffande anknäpningen till universiteten. Rektor tillstyrker emellertid LUS' förslag under förutsäpning att anknäpningen till skolöverstyrelsen får bestå under en begränsad övergångstid varunder man ägnar särskild uppmärksamhet åt erfarenheterna från den lärarutbildning som är förlagd till universitetet i Umeå. *Kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala* anser att ett genomförande av LUS' förslag beträffande den centrala ledningen skulle göra lärarhögskoleorganisationen särpräglad och osmidig och knappast underlätta eller påskynda samarbetet mellan lärarhögskolorna och universiteten. Kollegiet hävdar att den centrala ledningen bör ligga hos universitetskanslersämbetet bl. a. med hänsyn till den starkt dominerande ställning som den pedagogiska institutionen bör få i lärarhögskoleorganisationen.

Universitetskanslersämbetet ansluter sig till det av LUS förordade organisationsalternativet. Ett infogande av lärarhögskoleorganisationen i universiteten skulle enligt ämbetet ställa dessa läroanstalter inför svärbemästrade problem. Ämbetet pekar på de anspråk som redan den starkt ökande studenttillströmningen, den växande forskningsverksamheten samt den påbörjade reformen av universitetens organisation och förvaltning ställer på universitetsorganisationen. Härtill kommer enligt ämbetets uppfattning att huvudparten av de frågor som är aktuella vid en lärarhögskola rör förhållanden som väsentligen är av betydelse för skolväsendet och skulle, om lärarhögskolorna inordnas i universitetsväsendet, skapa reciproka samarbetsproblem mellan skola och universitet. I

fråga om lärarutbildningsorganisationen i Umeå biträder ämbetet ledamoten Junels uppfattning sådan den framförts i hans reservation. Emellertid finner ämbetet det vara av vikt att gemensamma lokal- och utrustningsprogram utarbetas för universitet och lärarhögskola på de olika orterna. Ämbetet framhåller, att genom sambruk av lokaler och genom andra anordningar kan kostnadsreduktioner vinnas.

Statskontoret ställer sig i huvudsak bakom LUS' förslag men förordar att en särskild lärarhögskola upprättas även i Umeå. Enligt statskontorets mening bör man inte redan nu binda sig för en viss utveckling på längre sikt av lärarutbildningens organisationsformer. Inlemmandet av lärarhögskolorna i en större förvaltningsgemenskap är enligt statskontorets uppfattning en tänkbar utvecklingsmöjlighet när en mer permanent organisation fastställts för universitet och högskolor. F. n. saknas tillräckligt underlag för att ta ställning till ett sådant utvecklingsalternativ.

Universiteten samt *deras fakulteter och sektioner* har i allmänhet ingående behandlat frågan om lärarutbildningens organisation och därvid förordat en inordning av lärarutbildningen i universitetsorganisationen endera helt integrerad med universitetens verksamhet eller vid lärarhögskola som ställs under universitetskanslersämbetets överinseende.

Historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet förordar att klasslärarutbildningen i överensstämmelse med LUS' förslag tills vidare förläggs utanför universiteten till de särskilda lärarhögskolorna. Enligt sektionens mening bör en fullständig inkorporering, eventuellt i form av en pedagogisk fakultet med det snaraste komma till stånd men skulle nu för de redan hårt pressade universiteten medföra ytterst svårbemästrade problem.

Bl. a. medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid Uppsala universitet samt *rektorsämbetet och matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* accepterar att lärarhögskolorna tills vidare bibehålls med den verksamhet LUS föreslagit men förordar att de ställs under universitetskanslersämbetets överinseende.

Rektorsämbetet vid Uppsala universitet understryker att det skulle vara till stor fördel för utbildningen i sin helhet om metodikfrågorna fick utgöra en del av utbildningsverksamheten vid berörda universitetsinstitutioner. Metodiklärare och andra lärare bör direkt samarbeta i utbildningen vilket enligt rektorsämbetet måste leda till utbildningens effektivisering. Säkra skulle önskemålet tillgodoses om de skilda lärarkategorierna inom ett ämne tillhörde samma institution och metodiklärarna således placerades till tjänstgöring vid vederbörlig institution. Det anförda talar enligt rektorsämbetet för att ämneslärarutbildningen helt bör inlemmas i universiteten. Lärarkrafterna och de olika resurserna i form av lokaler, materiel och apparatur kommer därvid att tillhöra universitetet och vara avsedda för både lärarutbildning och annan utbildning samt för forskning.

För låg- och mellanstadielärarutbildningens förläggning till universiteten talar

enligt rektorsämbetet bl. a. det föreslagna inträdeskravet om genomgången gymnasium samt förslaget om vidareutbildningsmöjligheter vid universiteten. Rektorsämbetet finner det vara lämpligt att lärarkrafterna på olika nivåer som så intimt skall samverka i grundskole- och gymnasieutbildningen har universitetsstudier som påbyggnad på grundexamen. Lärarutbildningen i dess helhet bör därför knytas till universiteten innebärande att lärarhögskolornas verksamhet helt integreras med universiteten. Rektorsämbetet föreslår att vid universiteten inrättas en ny fakultet kallad pedagogiska fakulteten. Den bör inrymma två institutioner, dels en pedagogisk institution, dels en lärarutbildningsinstitution. Rektorsämbetet anför vidare.

Den pedagogiska institutionen bör svara för forskningen och utbildningen i detta ämne vid universitetet. En av de professorer, som förutsätts komma att tillhöra denna institution, bör i sin forskning vara inriktad på skolans speciella pedagogiska problem. Till lärarutbildningsinstitutionen knytes administrativt metodiklektorer på olika ämnen. Dessa bör dock placeras till tjänstgöring på respektive institution och ingå i de institutionsgruppskollegier, som behandlar lärarutbildningsfrågor. Det bör även ankomma på dessa lektorer att under lärarkandidatstjänstgöringen följa upp denna verksamhet vid olika läroanstalter. Till institutionen bör även läggas den föreslagna ämnesteoretiska utbildningen och metodikutbildningen för låg- och mellanstadie lärarna.

Konsistoriet vid universitetet i Lund framhåller i sitt yttrande, att fog saknas för LUS' farhågor beräffande en omedelbar förläggning av lärarutbildningen i dess helhet till universiteten. I likhet med LUS betonar konsistoriet vikten av att organisationen för lärarutbildningen arbetar i nära kontakt och samverkan med skolväsendet. För att säkerställa detta krävs emellertid inte enligt konsistoriets uppfattning en fristående lärarhögskoleorganisation under skolöverstyrelsens huvudmannaskap. En i universitetet inordnad lärarhögskola skulle i många avseenden verka på samma sätt som t. ex. den medicinska fakulteten, vilken för sin praktiska utbildning tar sjukhusväsendet i anspråk och har mycket god kontakt med lasaretten i dessas egenskap av både praktikgivare och avnämare.

Konsistoriet understryker vidare att ett dubbelt huvudmannaskap för lärarutbildningen, vilket med få undantag saknar motsvarighet för andra utbildningsvägar, snarare motverkar än främjar den av LUS eftersträfvade integrationen mellan ämnesteori, metodik och pedagogik samt praktik.

Ett inordnande i universiteten av klasslärarutbildningen skulle enligt konsistoriets mening underlätta kontakten med vetenskapligt utvecklingsarbete, möjliggöra ett effektivare utnyttjande av undervisningsresurserna och även skapa förutsättningar för en direkt samordning av viss ämnesteoretisk undervisning för ämnes- och klasslärare.

Slutligen framhålls att konsistoriet ur administrativ och organisatorisk synvinkel inte finner några hinder för att efter nödvändiga förstärkningar av förvaltningsorganisationen redan nu ta steget fullt ut. Konsistoriet tror inte att övergångssvårigheterna skulle bli mindre vid en senareläggning.

Rektorsämbetet vid universitetet i Göteborg hänvisar till synpunkter framförda i yttranden från universitetets fakulteter och sektioner av i huvudsak den innebörden att lärarhögskolorna på något sätt inordnas i eller anknyts till universiteten. En organisatorisk samordning skulle enligt rektorsämbetet medföra en förenkling i den föreslagna, tungrodda organisationen och avlägsna de svårigheter som följer av ett dubbelt huvudmannaskap.

Konsistoriet vid Umeå universitet kan inte godkänna de skäl som redovisas mot ett omedelbart inlemmande i universitetsorganisationen av lärarutbildningen och instämmer i detta avseende i ledamoten Arvidsons uppfattning enligt hans särskilda yttrande.

Enligt *riksrevisionsverkets* mening bör lärarutbildningen antingen förläggas till utbildningsanstalter helt fristående från universitetsorganisationen eller överföras till universiteten. Ur de synpunkter verket har att beakta föredrages det senare alternativet, då detta kommer att innebära vissa besparingar jämfört med en fristående organisation. Lärarutbildningen skulle dessutom ha till förfogande en administration med betydande erfarenhet och av sådan storleksordning att det fanns tillgång på specialister på administrativa och ekonomiska frågor.

SACO föreslår att principbeslut om ett inordnande av lärarhögskolorna i universitetsadministrationen fattas redan nu och att en utredning tillsätts för att framlägga detaljförslag om de organisatoriska lösningarna. Några mer genomgripande reformer torde inte vara behövliga för en sådan anordning, framhåller organisationen. Såväl *Lärarnas riksförbund* som *Universitetslärarförbundet* menar, att erfarenheterna från Umeå talar för en snar integrering av lärarhögskolorna i universiteten. Mot bakgrunden av angelägenheten att erhålla gemensamma, enhetliga institutioner för pedagogiken på varje utbildningsort framträder också tanken på en enhetlig lärarutbildning organiserad som pedagogisk fakultet fördelaktig och angelägen, framhåller *Sveriges psykologförbund*. *Skolledarförbundet* hävdar att den nuvarande kategoriklyvningen mellan klasslärare och ämneslärare i stort sett kommer att bibehållas till följd av att det nuvarande systemet med två huvudmän bibehålls. Konsekvensen av de sakkunnigas grundsyn, menar förbundet, hade varit att ge universiteten ansvaret för hela lärarutbildningen.

TCO vill rubricera *LUS'* förslag i organisationsfrågan som en övergångsanordning och är övertygad om att den enda rationella lösningen av frågan är att lärarutbildningen organiseras helt inom universitetens ram. När *TCO* likväl inte vill motsätta sig att lärarutbildningen i nuläget organiseras enligt majoritetsförslaget inom *LUS* sker detta endast med beaktande av de praktiska problem som utredningen pekat på såsom hinder för en omedelbar lösning enligt universitetsalternativet.

SFS finner det motiverat att lärarhögskolornas verksamhet överförs till en särskild praktikinstitution, som underordnas universitetskanslersämbetet. Denna institution, som till sig skulle knyta metodiklektorerna och i övrigt skulle ad-

ministrera övningsundervisning och praktikterminstjänstgöring, kan enligt SFS' uppfattning på grund av den starka anknytningen till pedagogik inordnas i den samhällsvetenskapliga fakulteten. I institutionskollegiet bör dock förutom föredrädare för i undervisningen engagerade metodiklektorer och de studerande även ingå representanter för den pedagogiska institutionen samt för försöks- och praktikskolan.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund är däremot tveksamt om lärarutbildningen skulle göra några vinster av att de metodiska, pedagogiska och praktiska delarna inleddes i universiteten.

Flera remissinstanser har, med hänvisning till att de föredragit en annan organisationsmodell, som gör de föreslagna samverkansorganen överflödiga, ej närmare behandlat förslaget om skolämneskollegierna. Bland dem som närmare skärskådat konstruktionen har flertalet understrukt nödvändigheten av en nära samverkan mellan skola och universitet även om man i en del fall riktat kritik mot formerna för samverkan.

Skolöverstyrelsen tillstyrker i allt väsentligt utredningsförslaget om skolämneskollegier, vilket anses vara i linje med den princip om samverkan som uppställts. I fortsättningen anför överstyrelsen.

Överstyrelsen finner det också i och för sig riktigt, att de sakkunniga inte velat genom formella föreskrifter alltför mycket reglera skolämneskollegiernas uppgifter och vill därför ej heller för närvarande föreslå några sådana utöver de föreslagna bestämmelserna. Överstyrelsen vill dock framhålla, att dessa bör underkastas en noggrann granskning just med hänsyn till hur skolämneskollegiums befogenheter skall kunna realiseras med praktiska resultat.

Bland yttrandena från skolöverstyrelsens remissinstanser återfinns positiva uttalanden från bl. a. *skolnämnden för Stockholms stad och län, länsskolnämnderna i Kristianstads, Värmlands och Norrbottens län, lärarhögskolan i Stockholm* och *utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Västerås*. Ett par av överstyrelsens remissinstanser är dock kritiskt inställda. Sålunda framhåller *länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* att deltagande i kollegierna kommer att ta en stor del av lärarnas tid i anspråk till förfång för deras egentliga uppgift som utbildare. *Länsskolnämnden i Örebro län* ifrågasätter om skolämneskollegierna i den föreslagna utformningen kommer att vara funktionsdugliga.

Universitetskanslersämbetet anger sin principiella syn i fråga om samverkansorganen på följande sätt.

Universitetskanslersämbetet finner en nära samverkan i lärarutbildningsfrågor erforderlig såväl mellan de centrala instanserna — universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen — som på det lokala planet, dvs. mellan universitet (teknisk högskola) och lärarhögskola. Av stor praktisk betydelse kan en dylik samverkan utan tvekan sägas vara både vid uppgörandet av förslag till nya eller ändrade studieplaner och vid de centrala instansernas handläggning av dylika ärenden. Men även vid själva tillämpningen av olika slag av planer för utbild-

ningen, såsom utbildningsplaner, studieplaner, organisationsplaner och undervisningsplaner, måste ett utbyte av erfarenheter mellan universitetslärare och representanter för den praktisk-pedagogiska expertisen vid lärarhögskola vara till gagn för utbildningen.

Ämbetet erinrar vidare om att vid universitetsreformen år 1964 tillkom ett antal organ för handläggning av bl. a. utbildningsärenden. Samtidigt tillförsäkrades lärarhögskolans rektor inflytande över lärarutbildningsärenden vid universitetet. Enligt ämbetet har LUS inte beaktat detta utan föreslagit en komplicerad uppbyggnad av organ för samverkan som ämbetet tror kommer att försvåra ärendenas handläggning och därigenom motverka syftet med förslaget. I de fall universitetsämne och skolämne i stort sammanfaller anser ämbetet inte behov föreligga av särskilda skolämneskollegier. Ämbetet föreslår i stället att institutionsgruppskollegierna vid handläggning av ärenden som rör utbildningen för pedagogisk ämbetsexamen får förstärkning med en representant från vardera av vederbörande lärarhögskolas institutioner för metodik resp. pedagogik. Dessa kollegier bör enligt ämbetet kunna fungera fullt tillfredsställande som organ för samverkan mellan vederbörande universitetsinstitution och lärarhögskolan på orten. Endast beträffande några skolämnen såsom svenska och biologi kan det visa sig erforderligt att skapa särskilda organ.

Ämbetet påpekar att LUS inte har föreslagit att universiteten erhåller representation i lärarhögskolornas organ på motsvarande sätt som beträffande förslagen om skolämneskollegier och lärarutbildningsnämnd. Universiteten bör på lämpligt sätt tillförsäkras inflytande på utbildningen vid lärarhögskolorna.

Universitetskanslersämbetets inställning till samverkansorganen delas av bl. a. *historisk-filosofiska sektionen* och *samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* och *konsistoriet vid Lunds universitet*. *Språkvetenskapliga sektionen vid Göteborgs universitet* finner systemet alltför komplicerat och tungrott och dessutom ägnat att vålla konflikter mellan universitet och lärarhögskola på grund av den senares överrepresentation i skolämneskollegium och anspråk på kontroll över universitetens ämnesteoretiska undervisning. *Språkvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet* ansluter sig däremot till förslaget med den motiveringen att behov av samordning mellan olika universitetsämnens lärarutbildning synes föreligga i vissa fall.

Statskontoret rekommenderar i princip samma lösning som universitetskanslersämbetet och avstyrker inrättande av både skolämneskollegier och lärarutbildningsnämnder.

SACO delar inte LUS' uppfattning om formen för samverkan mellan universitetsmyndigheterna och skolöverstyrelsen och anför.

Det kan inte sägas föreligga skäl som talar för att skolöverstyrelsen skall ha någon särställning i förhållande till universitetsmyndigheterna jämfört med andra avnämre av akademiskt utbildad arbetskraft. Universitetsadministrationen medger numera inflytande från arbetsmarknadsintressenterna via universitetskanslersämbetets styrelse, fakultetsberedningarna och utbildningsråden. Det

är principiellt felaktigt, att skolöverstyrelsen ges en annan ställning genom att tilldelas medbeslutanderätt i frågor som rör lärarutbildning. Studieplanerna bör därför fastställas av universitetskanslersämbetet ensamt.

TCO tillstyrker inrättande av skolämneskollegier men ifrågasätter samtidigt om dessa och andra samverkansorgan i praktiken kommer att spela den betydelsefulla roll som LUS tänkt sig. Detta bör emellertid enligt TCO inte hindra att de föreslagna åtgärderna kommer till stånd. Tvärtom anser TCO det viktigt i detta läge att alla vägar prövas som kan underlätta ett kontinuerligt samarbete mellan de i lärarutbildningen medverkande.

Beträffande skolämneskollegiernas sammansättning framhåller *medicinska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Umeå* att det syns ändamålsenligt att den medicinska fakulteten får utse en representant i vardera skolämnet biologi, psykologi och pedagogik samt att åtminstone en av dessa representanter ingår i lärarutbildningsnämnden. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg* och TCO påpekar liksom SFS att studentrepresentationen är för svag. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Göteborg* menar att även amanuens- och assistentrepresentationen borde förstärkas.

Skolöverstyrelsen finner kollegiets sammansättning väl avvägd men anser att studenterna bör få en mer tillfredsställande representation.

Blivande lärares riksförbund vill att studentkåren skall få ytterligare en representant för att säkerställa att såväl klasslärarlinje som ämneslärarlinje blir representerad.

Universitetskanslersämbetet biträder tanken att särskilda lärare skall kunna förordnas att tjänstgöra som utbildningsrektorer för lärarutbildningslinjer. Denna fråga bör emellertid enligt ämbetets mening prövas ytterligare i samband med en revision av de nuvarande bestämmelserna om studierektorernas ställning och uppgifter.

Konsistoriet vid Lunds universitet understryker betydelsen av funktionen som utbildningsrektor. Utbildningsrektorerna för lärarlinje bör enligt konsistoriets mening huvudsakligen ägna sig åt samordnande och planerande uppgifter, medan uppgifter av kurativ art bör falla på utbildningsrektorerna för resp. skolämne.

TCO understryker att förutsättningen för att lärarutbildningslinjerna skall ha något reellt värde är att personella resurser ställs till förfogande för samordningsuppgifter och kontaktverksamhet. Regelmässigt bör enligt TCO:s uppfattning utbildningsrektor inom skolämneskollegium eller annan lämplig person förordnas för dessa uppgifter.

Förslaget om lärarutbildningslinjer har huvudsakligen behandlats vid den tidigare redogörelsen (3.3.2.1).

Universitetskanslersämbetet kan ej biträda LUS' förslag om klasslärarkandi-

daternas inskrivning vid universitet och fakultet, oavsett om den studerande begagnar sig av undervisningen vid fakulteten eller ej. Ämbetet anför härom.

Att en dylik blott formell inskrivning vid universitet skulle, såsom de sakkunniga synes mena, kunna bidra till att onödiga olikheter och gränsdragningar mellan dem som följer olika utbildningsvägar tages bort torde vara mindre sannolikt. Därtill kommer att svårigheter av teknisk art måste uppstå såväl vid registreringen av studerande som ej väntas deltaga i undervisningen som vid redovisningen av deras bristande studieresultat vid universitetet.

LUS' förslag om inrättande av lärarutbildningsnämnder avstyrks av flertalet remissinstanser, som yttrat sig i frågan.

Skolöverstyrelsen säger sig principiellt inte ha någon erinran mot förslaget men påpekar att studentrepresentationen blir anmärkningsvärt blygsam för att inte säga direkt otillfredsställande.

Universitetskanslersämbetet finner det inte tillfredsställande att, vid inrättande av lärarutbildningsnämnder, en mångfald utbildningsärenden på grund av den nära samhörigheten mellan utbildningen till pedagogisk ämbetsexamen och övriga universitetsexamina behöver handläggas av skilda organ på samma nivå. Ämbetet avstyrker därför bestämt förslaget i denna del men anser det motiverat att lärarhögskolans representation på fakultetsplanet vidgas i samband med omläggningen av lärarutbildningen. Sålunda förordar ämbetet att en eller två företrädare för vederbörande lärarhögskola får ingå som ledamot i respektive fakulteter och sektioner samt utbildningsnämnder i ärenden som rör utbildningen för pedagogisk ämbetsexamen. Ämbetet har i annat sammanhang i yttrandet föreslagit att ett antal ämnesexperter eller utbildningskonsulenter knytes till ämbetet. Ett genomförande härav skulle enligt ämbetets mening kunna tjäna skolans intressen och öka möjligheterna att åstadkomma enhetlighet i fråga om studieplanernas innehåll och utformning samt överensstämmelse med skolans läroplaner.

Bland företrädarna för universiteten anser t. ex. *historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet och konsistoriet vid Umeå universitet* att det föreslagna systemet blir alltför komplicerat och tungrovt samt att redan existerande utbildningsnämnder lätt kan anpassas, genom lämplig förstärkning med representanter för den pedagogiska och den metodiska utbildningen, till att fullgöra även de uppgifter som LUS föreslagit att lärarutbildningsnämnderna bör sköta.

I fråga om lärarutbildningsnämndernas sammansättning anser *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet*, att assistenter och amanuenser vid universitetsinstitutionerna bör få representanter i lärarutbildningsnämnd och att studentinflytandet bör säkras i lärarutbildningsnämndens avdelningar.

Biologisk-geografiska sektionen vid Uppsala universitet fruktar att svårigheter kommer att vållas genom att utbildningsärenden i framtiden måste bere-

das av många instanser. En klarare kompetensfördelning mellan dessa måste skapas, anser sektionen, om inte systemet skall bli alltför tungrott. Sektionen pekar på behovet av samarbete på riksplanet mellan skolämneskollegierna. Ett sådant organ måste enligt sektionens mening bl. a. verka för möjligast riksgiltiga studieplaner och fortlöpande arbeta för revision av kursinnehållet allt efter samhällets förändrade behov och vetenskapens framsteg.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet framför ett liknande förslag om skolämneskommittéer på universitetskanslersnivå. Fakulteten understryker vidare att universiteten genom tillkomsten av lärarutbildningsnämnden med den föreslagna sammansättningen i betänklig utsträckning förlorar sina initiativ i lärarutbildningen, där universiteten enligt fakultetens mening har huvudarbetet och huvudansvaret. Fakulteten avstyrker därför tillskapandet av lärarutbildningsnämnder med den föreslagna sammansättningen. Skall de finnas, bör deras sammansättning enligt fakultetens uppfattning kompletteras med fakultetsdekanerna av vilka den till utnämningsåret äldste bör fungera som ordförande. Lärarhögskolans pedagogiska representation torde vidare kunna reduceras till en person enligt fakultetens mening.

Konsistoriet vid Lunds universitet kan inte acceptera förslaget om att lärarutbildningsnämnden med dess relativt begränsade sammansättning skall övertaga utbildningsnämndens uppgifter i fråga om lärarutbildningen, enär detta enligt konsistoriets mening skulle medföra en olycklig uppsplättning av utbildningsfrågornas handläggning. Konsistoriet anför.

Lösningen torde här i stället få sökas i en dubbelbehandling av de utbildningsfrågor som rör lärarutbildningen, så att dessa behandlas av såväl lärarutbildningsnämnd som utbildningsnämnd i nu angiven turordning. Konsistoriet vill vidare framhålla, att frågor rörande studieplaner och därtill hörande spörsmål alltid måste behandlas på fakultetsnivå. Det kan således enligt konsistoriets mening icke ifrågakomma, att såsom föreslagits av de sakkunniga, överlämna t. ex. fastställande av litteraturanvisningar till avgörande i skolämneskollegierna.

Statskontoret avstyrker förslaget, emedan det torde medföra en dubblering av redan befintliga organ inom universiteten.

TCO tillstyrker förslaget om lärarutbildningsnämnder men anser att nämndens arbetsuppgifter nödvändiggör en ökad representation i nämnden från dem som är praktiskt verksamma inom klasslärarutbildningen. Dessutom bör studentrepresentationen enligt TCO:s mening förstärkas.

SFS förordar att utbildningsnämnder och fakulteter eller sektioner efter komplettering med representanter för lärarutbildningens intressen blir de organ som får ansvaret för lärarutbildningen i sin helhet. Om LUS' förslag förverkligas beträffande lärarutbildningens organisation är en förstärkning av studentrepresentationen nödvändig enligt studentkårernas mening.

Centerns ungdomsförbund, som i likhet med *Högerns ungdomsförbund* tillstyrker förslaget om lärarutbildningsnämnder, talar likaså för en ökning av studentrepresentationen.

Blivande lärares riksförbund anser att alla tre kategorierna av lärarkandidater bör vara representerade i lärarutbildningsnämnden. Antalet representanter för studentkåren bör därför utökas till tre.

Skolöverstyrelsen liksom bl. a. *skolnämnden för Stockholms stad och län* ansluter sig till LUS' förslag att *lärarexamen* för såväl ämneslärare som klasslärare skall meddelas först efter fullbordande även av den praktiska lärarutbildningen, att *lärarhögskolorna* skall bli *examensmyndighet* och att *lärarexamen* får benämningen *pedagogisk ämbetsexamen*.

Utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Västerås finner förslaget att slopa akademiska titlar för de olika utbildningsnivåerna diskutabelt och anser att LUS visar alltför stor rädsla för avhopp från lärarbanan. Ändring i yrkesvalet, vilket kan ske av respektabla skäl, bör inte förhindras genom brist på avgångsetapper i form av examina.

Styrelsen för teknisk magisterutbildning anser att formella hinder för fritt yrkesval inte skall resas.

Länsskolnämnden i Malmöhus län finner det i hög grad påkallat med ett auktorativt uttalande i titelfrågan för att underlätta samlevnaden inom skolväsendet och föreslår benämningen *magister* som övergripande tjänstetitel eftersom detta ord i framtiden inte anknyter till viss *lärarexamen*.

Universitetskanslersämbetet är inte berett att utan vidare tillstyrka förslaget att studerande på lärarutbildningslinje inte skall äga rätt att utfå ett samlat tentamens- eller examensbevis före den praktisk-pedagogiska utbildningen vid *lärarhögskola*. Ämbetet anför.

Därest den filosofiska grundexamen kommer att till sitt omfång bestämmas till lägst sex betygsenheter (eller motsvarande mått i andra enheter), bör den studerande när han genomgått teoretisk utbildning som motsvarar den filosofiska grundexamen också utfå vederbörligt bevis härom, oavsett om hans yrkesutbildning därmed är avslutad eller ej. Endast under denna förutsättning kan ämbetet biträda de sakkunnigas förslag om att examen från *lärarhögskola* får en enda beteckning, nämligen *pedagogisk ämbetsexamen*.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet framhåller i fråga om den av LUS framkastade tanken på en mindre omfattande filosofisk grundexamen än den nuvarande filosofie kandidatexamen att man måste ordna examensfrågan för de icke lärarinriktade studerandena med hänsyn till deras och avnämarnas intressen, inte för att undvika att alltför många lärarkandidater vid en viss tidpunkt skall avbryta sin utbildning. *Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* anser att ingen ändring i filosofie kandidatexamens omfattning skall vidtagas utan föregående utredning. *Filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå* menar att tiden ännu inte är mogen att ta ställning till frågan om ny grundexamen.

Rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm förordar i motsats till LUS att en ämnesteoretisk examen inrättas före den praktisk-pedagogiska utbildningsåret och anför härom bl. a. följande.

Rektorsämbetet delar i denna fråga helt den uppfattning som kommit till uttryck i flera av de yttranden som inkommit till ämbetet, nämligen att en lärare i tekniska ämnen under inga förhållanden får avgränsas från sina i näringslivet arbetande kolleger. Han skall själv vara tekniker och ha kunskaper, väl jämförliga med en civilingenjör på de områden, där han skall undervisa. Han måste få en utbildning, som gör honom väl användbar i industrin. Han bör arbeta i industrin vissa tider. Även om detta skulle innebära konkurrens om arbetskraften från industrins sida, så måste den konsekvensen tagas. Som framhållits av rektorsämbetets särskilda expertgrupp behöver en sådan konkurrens inte vara att frukta med tillräckligt tilltagen utbildning och tillräckligt goda arbetsvillkor för lärarna.

Även från allmänna, samhälleliga synpunkter är det synsätt, som tycks ligga till grund för de sakkunnigas ställningstagande, inte acceptabelt enligt rektorsämbetets mening. Man bör nämligen enligt rektorsämbetet inte eftersträva att binda en ung studerande till ett visst yrke genom en anordning som ej är påkallad av utbildningens innehållsmässiga målsättning.

SACO förordar att en översyn omedelbart kommer till stånd rörande filosofiska examina och föreslår att även frågan om benämningen pedagogisk ämbetsexamen anstår till dess hela komplexet blivit utrett.

Lärarnas riksförbund finner det självklart, att beviset på lärarbehörighet erhålls först vid avslutad lärarutbildning. Förbundet är emellertid inte benäget att acceptera *LUS'* resonemang kring lärarexamina och titlar. Olika examens- titlar för de olika lärarkategorierna bör enligt förbundets mening införas. Dessutom anser förbundet det rimligt med en särskild examen för dem som fullgjort den ämnesteorietiska delen av utbildningen för högstadie- och gymnasie- lärare. Dessa frågor bör enligt förbundet ytterligare utredas.

Universitetslärarförbundet säger sig kunna acceptera att lärarexamen avläggs vid lärarhögskola sedan hela utbildningen avslutats. Förbundet anser emellertid att genomgång av den ämnesteorietiska utbildningen för högstadie- och gymnasielärare skall berättiga till den akademiska examen, som gäller för motsvarande utbildning inom berörda fakulteter i övrigt. I fråga om den föreslagna benämningen pedagogisk ämbetsexamen anför förbundet.

ULF finner det mindre rimligt att examen med två års utbildningstid ges samma benämning som en som fordrar fem år. *ULF* vill därför föreslå att de berörda examina benämnes respektive småskollärarexamen, folkskollärarexamen, högstadieadjunktsexamen och gymnasieadjunktsexamen. Dessa titlar synes vara helt naturliga med hänsyn till att examina ifråga exklusivt leder fram till de tjänster som ingår i de föreslagna examensbeteckningarna.

TCO tillstyrker att lärarexamen för alla lärare meddelas först sedan utbildningen till alla delar avslutats, att lärarhögskolorna blir examensmyndighet och att beteckningen pedagogisk ämbetsexamen införs för alla lärarexamina. *TCO* anser skäl föreligga att ompröva tjänstebenämningarna småskollärare och folkskollärare och finner benämningen magister bäst svara mot beteckningar för lärarexamen. Enligt *TCO:s* mening är denna titel lämplig för samtliga lärare inom grundskolan.

SFS godtar inte LUS' argument för att införa en filosofisk grundexamen på två och ett halvt år. Man tror knappast det finns anledning antaga att lärarbenägenheten skulle öka om den ämnesteoretiska lärarutbildningen görs ett halvt år längre än en filosofisk grundexamen. Frågan om en filosofisk grundexamen bör behandlas i samband med utredningen om införandet av yrkesinriktade bundna studiegångar vid de filosofiska fakulteterna, framhålls i yttrandet.

LUS' förslag om riksgiltiga studieplaner godtas i allmänhet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Skolöverstyrelsen har ingående granskat de föreslagna studieplanerna. I de allmänna synpunkter som överstyrelsen ger över dessa understryks kraftigt kravet på att ämnesstoffet avvägs så att tillräckligt utrymme finns för en grundlig ämnesmetodisk behandling av respektive ämne.

I fråga om studieplanernas uppläggning har generellt tillstyrkande gjorts av bl. a. *länsskolnämnden i Jönköpings län* som framhåller att uppställningen och konstruktionen synes innebära betydande framsteg jämfört med nuvarande förhållanden.

Bland skolöverstyrelsens remissinstanser tillstyrker *kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm*, *länsskolnämnderna i Kronobergs och Älvsborgs län* LUS' förslag om fastställande av studieplanerna. *Skolnämnden för Stockholms stad och län* framhåller att förslaget att universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen gemensamt skall fastställa studieplanerna förutsätts skapa verkliga garantier för att den fortlöpande förnyelsen av ämnesinnehållet ställs i relation till pedagogiska och metodiska synpunkter. *Länsskolnämnden i Örebro län* däremot hävdar att huvudansvaret för fastställandet bör ligga hos skolöverstyrelsen men att samråd med universitetskanslersämbetet givetvis skall äga rum.

Universitetskanslersämbetet anser att riksgiltiga studieplaner erbjuder fördelar i förhållande till lokalt giltiga planer. Under den uttryckliga förutsättningen att dels en i förhållande till LUS' förslag förenklad utbildningsadministrativ organisation kommer till stånd vid de berörda läroanstalterna, dels ett antal experter knyts till ämbetet förordar ämbetet ett system med riksgiltiga studieplaner. Ämbetet godtar LUS' förslag om att de centralt fastställda studieplanerna inte skall innehålla litteraturlistor utan dessa bör få bestämmas lokalt förslagsvis av vederbörande fakultet (sektion) eller utbildningsnämnd. Vidare tillstyrks att studieplanerna för klasslärarutbildningen i viss utsträckning skall prövas och fastställas av ämbetet och skolöverstyrelsen gemensamt.

Även *språkvetenskapliga sektionen* och *samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* samt *filosofiska fakulteten vid Umeå universitet* instämmer i LUS' förslag om att studieplanerna inte skall innehålla litteraturlistor.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet framhåller att studieplanernas riksgiltighet knappast är en kontroversiell fråga. Av betydelse är emellertid hur den skall uppnås. Fakulteten föreslår att samord-

ningen organiseras i skolämneskommittéer på kanslersnivå. Hur fastställande-proceduren skall fungera när meningsskiljaktigheter i hithörande frågor uppstår mellan de föreslagna myndigheterna ställer sig fakulteten frågande till. Då undervisningen skall meddelas av universitetslärarna som är underställda universitetskanslersämbetet finner fakulteten det naturligt att denna myndighet bör ha sista beslutanderätten. Slutligen framhålls vikten av att anpassningen mellan skolans läroplaner och universitetens studieplaner blir ömsesidig.

Enligt *humanistiska fakulteten vid universitetet i Stockholm* erbjuder studieplanernas riksgiltighet vissa fördelar. Samtidigt påpekar fakulteten emellertid att proceduren med ändring i en gång fastställda studieplaner kommer att bli trög och omständlig, eftersom den förutsätter hörande såväl av samtliga berörda fakulteter som av samtliga lärarhögskolor samt samråd mellan två centrala ämbetsverk. Om de sistnämnda inte enas, synes ett avgörande kunna nås endast genom beslut av Kungl. Maj:t.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet anser det väsentligt att den ämnesteoretiska och den ämnesmetodiska expertisen får samverka vid sakbehandlingen av studieplanerna på institutionsnivå eller institutionsgruppsnivå. Fakulteten tror knappast, att studieplansarbetet kan vinna något väsentligt genom att man begär att vid sidan av den högt kvalificerade ämnesexpertisen vid lärarhögskolorna även skolöverstyrelsen skall bidra med synpunkter. En av LUS företagen undersökning visar, påpekar fakulteten, att skolöverstyrelsen hittills i regel inte utnyttjat sitt medinflytande till mer väsentliga ändringar i studieplanerna. Enligt fakultetens mening är det mest ändamålsenligt att universitetskanslersämbetet ensamt fastställer studieplanerna.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet är också beredd att tillstyrka att studieplanerna blir riksgiltiga förutsatt att litteraturlistorna inte fastställs i studieplanerna.

Rektorsämbetet och sektionen för teknisk fysik vid Chalmers tekniska högskola anser att det finns ett legitimt krav på en för hela riket giltig likformighet i studieplanerna samtidigt som olikheter i dessa och deras tillämpning de olika orterna emellan måste tolereras. Centrala organ, förslagsvis kallade skolämneskommittéer, bör ha till uppgift att utarbeta stommar till studieplaner, vilka på de enskilda orterna byggs ut till fullständiga studieplaner. Såväl stommarna som de fullständiga planerna fastställs därefter av universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen.

Universitetslärarförbundet tillstyrker riksgiltighet för studieplanerna. Förbundet hävdar dock med skärpa att studieplanerna bör fastställas av universitetskanslersämbetet ensamt efter hörande av skolöverstyrelsen.

Lärarnas riksförbund finner det synnerligen värdefullt att skolans företrädare enligt LUS' förslag får medverka, då studieplaner utarbetas och revideras. Förbundet anser det konsekvent att universitetskanslersämbetet gemensamt med skolöverstyrelsen har den högsta formella beslutanderätten i fråga om studieplanerna.

SFS tillstyrker riksgiltighet för studieplanerna men framhåller att riksgiltigheten inte får innebära att initiativ från lärosätena i studieplansfrågor motverkas. Det bör därför enligt SFS' mening åligga universitetskanslersämbetet att i enlighet med nu gällande bestämmelser fastställa studieplanerna för varje enskilt lärosäte. SFS anser inte att LUS helt löst frågan om ansvaret för litteraturlistornas utformning på ett tillfredsställande sätt, när man föreslagit att dessa generellt skall fastställas lokalt. En väsentlig fördel vore enligt SFS' förmenande om en riksgiltig stomme skapades i litteraturlistorna, åtminstone för den lägre undervisningen. Fordringarna bör i största möjliga utsträckning vara desamma över hela riket, framhålls i yttrandet. Man anser vidare att utformningen av studieplanerna är en uppgift för universitetskanslersämbetet men att skolöverstyrelsen bör medverka till att en anpassning mellan studieplaner och läroplaner skall kunna ske på ett rationellt sätt.

SAF och Sveriges industriförbund betonar vikten av att studieplanerna undergår en rullande revision och anser det önskvärt att revisionen överlätes åt organ i vilka ingår sakkunskap även utanför universitet och skola. Det är inte minst nödvändigt att näringslivet får medverka eventuellt genom ett remissförfarande. Garantier måste också skapas för att revisionen inte leder till bristande enhetlighet i studieplanerna mellan olika lärosäten.

Universitetskanslersämbetet delar LUS' uppfattning att dimensioneringen av lärarkrafter även fortsättningsvis skall regleras genom organisationsplaner, och att dessa — i motsats till vad nu gäller — skall vara riksgiltiga. Där emot avstyrker ämbetet, att förslag till dylika planer skall framläggas gemensamt av ämbetet och skolöverstyrelsen. Motiveringen för detta är att överstyrelsen har inflytande på utformningen och fastställandet av studieplanen, vilken utgör utgångspunkten och ramen för organisationsplanen. Vidare innebär de s. k. kostnadsramarna för olika typer av ämnen att en bestämd gräns uppdragits för den centrala myndighetens handläggning av dylika ärenden. Ämbetet anser således handläggningen vara av övervägande teknisk natur.

För att åstadkomma en i förhållande till LUS' förslag förkortad utbildningstid för adjunkter på gymnasiestadiet synes det ämbetet erforderligt, att undervisningen i vissa ämnen får bedrivas på ett intensivare sätt än som f. n. sker.

Statskontoret anser det angeläget att genom vidare utredningar få bättre förutsättningar för riktiga avvägningar av utbildningsresurserna. Organisationsplanerna kan därför behöva få en annan utformning. Med den nu avsedda uppläggnings av studiegången behöver organisationsplanerna inte nödvändigtvis vara knutna till de enskilda examensämnena. Alternativt kan statskontoret tänka sig ett system där organisationsplanerna grundas på en bedömning av undervisningsbehoven inom de utbildningslinjer, där de enskilda examensämnena ingår.

SACO finner det synnerligen egendomligt att vad som nu betecknas professorstimmar föreslås bli lektorsundervisning i LUS' preliminära organisationspla-

ner. Vidare understryker SACO angelägenheten av att resurser skapas för dem som skall genomföra den föreslagna utbildningen. Inte minst kommer kraven på de akademiska lärarnas pedagogiska skicklighet att aktualiseras. *Universitetslärarförbundet* kan inte acceptera att ändringar i principerna för undervisningens fördelning på olika lärarkategorier vidtages.

SFS ser positivt på att lektorsundervisningen utökas på bekostnad av assistentundervisningen, men förutsätter samtidigt att även i fortsättningen vissa former av gruppundervisning och laborationsövervakning kan handhas av mindre kvalificerad akademisk personal.

Modersmåslärarnas förening erinrar om att *LUS* förutsätter att universitetsundervisningen kommer att bedrivas av kvalificerade lärare med relativt stort inslag av s. k. professorsundervisning och med grupper om högst 15 deltagare. Föreningen understryker att denna kvalitetsförbättring, inte minst begränsningen till små grupper, vilkas deltagarantal enligt föreningens mening under inga förhållanden bör få ökas, är en viktig förutsättning för att den bundna studiegången skall ge resultat.

Hermods korrespondensinstitut framhåller att den föreslagna strängt kursbundna lärarutbildningen kommer att kräva en stor insats av lärare på universitets- och högskolenivå. Behovet av individuellt insatta åtgärder för handledning m. m. torde enligt institutets bedömning bli stort i den bundna studiegången efterhand som åtskilliga studerande visar sig ha svårt att följa med i studietakten. Sådan stödundervisning blir också lärarkrävande. Institutet föreslår att ett individualiserat och självständigt arbetssätt med handledning och ett självinstruerande material används, vilket skulle minska behovet av direktundervisning av typen kurs eller föreläsning och medföra att tillgängliga lärarkrafter på olika kvalifikationsnivåer utnyttjas rationellt. I detta sammanhang tar institutet även upp universitetslärarnas pedagogiska utbildning och påpekar att kravet på sådan utbildning är i hög grad relevant redan för sådana universitetsstudier som inte är inriktade på lärarutbildning men är så mycket mer framträdande inom en utbildningsorganisation som bland sina elever enbart har blivande lärare.

4.1.2.2 Intagning och bedömning

LUS' allmänna överväganden och förslag beträffande urvalsprinciper vid intagning till lärarutbildning tillstyrks eller godtas i allmänhet av remissinstanserna.

Skolöverstyrelsen liksom bl. a. *filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå* delar *LUS'* synpunkter. Överstyrelsen anför.

Överstyrelsen delar de sakkunnigas uppfattning att lärarframgång innehåller ett flertal olika komponenter, vars samspel det är svårt att i det enskilda fallet närmare fastställa, särskilt om man inriktar sig på positiva karakteristika. Ut-

redningens förslag om ett negativt urvalsförfarande torde därför vara den väg som tills vidare bör prövas.

De olika urvalsmöjligheterna provtjänstgöring, avrådning, avstängning, villkorlig intagning och villkorlig avgång har diskuterats av de sakkunniga. Överstyrelsen ansluter sig till vad som anförts beträffande dessa metoder. Särskilt vill överstyrelsen betona, att urvalsförfarandet bör kompletteras med rådgivning för sökande, som inte bedöms lämpliga för lärarutbildning. Ett system med kontinuerlig studie- och lämplighetsrådgivning för lärarkandidaterna bör alltså tillämpas. I särskilda fall bör även avstängning av uppenbart olämpliga kunna förekomma. I fråga om provtjänstgöring bör denna fråga följas, och möjligheterna med försöksverksamhet undersökas.

Vad avser det mer direkta urvalsförfarandet kan överstyrelsen ansluta sig till vad de sakkunniga föreslagit ifråga om de olika faktorer som bör utgöra grunden för urvalet. Intagning av klasslärarkandidater bör sålunda omhändertas av lärarhögskolorna. Ämneslärarkandidaternas intagning ombesörjs av universitetet och lärarhögskolor i samråd.

SACO betonar vikten av att vetenskaplig forskning bedrivs i syfte att få fram säkrare urvalsinstrument vid antagning av studerande till spärrade utbildningsvägar.

TCO beklagar att *LUS* inte haft möjlighet att framlägga ett konstruktivt förslag beträffande urvalsinstrument vid intagning av lärarkandidater men tills vidare har organisationen inte något att erinra mot förslaget att urvalsförfarandet blir negativt, dvs. inriktas på att försöka finna någon metod att gallra bort mindre lämpliga läraraspiranter.

LO understryker starkt behovet av bättre urvalsinstrument än vad som nu finns tillgång till.

Att urvals- och intagningsproceduren i princip skall vara lika för klasslärar- och ämneslärarutbildningen liksom förslaget om procedurans utformning tillstyrks i allmänhet.

Kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala ställer sig tveksamt till lämplighetsprovningen i nuvarande form för sökande till låg- och mellanstadielärarutbildning och anser att den inte bör tillmätas så stor betydelse vid intagningen som för närvarande sker.

Skolöverstyrelsen, skolnämnden för Stockholms stad och län samt *humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* finner det angeläget att den föreslagna försöksverksamheten med lämplighetsprov vid intagning till ämneslärarlinjen kommer till stånd.

TCO förordar att lämplighetsproven tillmäts samma värde för samtliga lärarkategorier. Med hänsyn till osäkerheten i prognosvärdet för proven föreslår *TCO* att resultaten av provningen på alla lärarutbildningslinjer tills vidare endast skall utgöra grund för rådgivning.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Lund anser att bortsett från urval av medicinska skäl bör intagning och fördelning grundas på studierådgivning och de sökandes egen intresseinriktning. Detta bör dock inte utesluta en försöksverksamhet med lämplighetsprov för att undersöka möjligheterna att åstadkomma tillförlitliga prov av denna art.

SFS ställer sig inte avvisande till försöksverksamhet med lämplighetsprov men betonar att de bör användas med varsamhet. Även studentbetyget anses osäkert som kriterium för att förutsäga lärarlämpligheten. Vidgad försöks- och forskningsverksamhet bör enligt SFS komma till stånd om säkrare urvals-instrument skall kunna utarbetas.

Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet anser det inte tillfredsställande att enbart betygspoäng från gymnasium skall bli avgörande för intagning och beklagar att någon generellt lämpligare antagningsprincip inte kan anges. Fakulteten ser som en möjlighet att låta en viss andel av utbildningsplatserna till klasslärarutbildning, förslagsvis 20 %, få besättas utan beräkning av betygspoäng med studerande med genomgången gymnasium samt väl vitsordad praktik som lärare eller i annat arbete bland barn och ungdom.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet framhåller att avgångsbetyget från gymnasiet enligt erfarenhet inte är särskilt tillfredsställande ur prognossynpunkt. Fakulteten vill därför föreslå ett intagningssystem av den beskaffenheten, att de studerande under en termin finge ådagalägga sin lämplighet för studier enligt den fasta och bundna studiegången.

Inte heller *Målsmännens riksförbund* vill att intagningen skall bli beroende enbart av gymnasiebetygen och anför vidare följande.

Målsmännens riksförbund anser de sakkunnigas synpunkter rimliga men beklagar att man skjuter ifrån sig det konkreta problemet och låter det bli skolöverstyrelsens och universitetens sak att med hjälp av expertis från lärarhögskolorna formulera intagningsreglerna. Målsmännens riksförbund hade nämligen gärna sett att den tredje grunden — arbete bland barn och ungdom — hade diskuterats närmare. Det torde vara en allmän erfarenhet, att det icke är de lärdaste personerna, som är de bästa lärarna. Likaledes torde många ha en känsla av att lärare som själva haft det mycket lätt i skolan gärna underskattar de svårigheter som deras elever kan ha. Det framstår därför som önskvärt att icke gymnasiebetygen blir alltför dominerande; bl. a. är förmågan att få kontakt med barn och ungdom särskilt värdefull för en lärare. Målsmännens riksförbund vill gärna uttala sig för ett direkt tillgodoräknande av arbete inom scouting, vid simskolor, vid ungdomsgårdar o. s. v. särskilt om konkurrensen skulle bli sådan, att mycket höga gymnasiebetyg skulle komma att krävas för intagning.

De sakkunniga anger som riktpunkt för urvalet »att försöka upptäcka de drag hos de sökande, som väntas hindra eller försvåra deras yrkesutövning». Målsmännens riksförbund menar att denna väg måste användas med mycket stor urskiljning. Vissa handicap av fysisk art kan många gånger kompenseras eller rent av överkompenseras av dem som har en stark håg för yrket. Skall undantagsregler finnas — och det anser Målsmännens riksförbund — bör de i första hand tjäna till att sådana som av andra skäl än höga betyg förefaller speciellt lämpliga kan tas in.

LUS' förslag beträffande förkunskapskraven för tillträde till lärarutbildningen, vilket tidigare berörts (3.3.2.1 och 3.3.2.3), har tilldragit sig stort intresse hos remissinstanserna.

Med hänvisning dels till uppfattningen att man ej bör konstruera intagningsbestämmelser som kan inverka störande på verksamheten i underliggande skolformer, dels till att det torde vara mycket ovanligt att sökande med lägsta betyg i ett ämne väljer att studera just det ämnet finner *universitetskanslersämbetet* det vara tillräckligt att som kompetensgrund använda genomsnittet av gymnasiebetyget. Ämbetet framhåller att LUS' förslag att avskaffa latinkravet för tillträde till högstadielärarutbildningen i moderna språk har om än med viss tvekan tillstyrkts av ämbetets remissinstanser. Däremot är sektionerna eniga i sin uppfattning beträffande värdet av latin för blivande språklärare i de gymnasiala skolorna. De skäl mot latinkravet som redovisas i remissdiskussionen äger emellertid enligt kanslersämbetet en övervägande tyngd. Ämbetet ifrågasätter om det över huvud taget är befogat att uppställa ett generellt latinkrav.

En annan uppfattning än universitetskanslersämbetets i fråga om kompetensgrunden kommer till uttryck i ett flertal yttranden från fakulteter och sektioner vid universiteten. *Historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Uppsala* avråder sålunda bestämt från förslaget att minimibetyget 2 i det ämne som skall studeras skulle räcka för inträde på lärarutbildningslinje. Minst kunskaper motsvarande betyget 3 måste krävas. Att gå under denna nivå skulle enligt sektionens mening vara oförsvarligt med tanke på de krävande prestationer som förväntas av de studerande på lärarutbildningslinje.

SACO föreslår att en höjning av inträdeskraven till betyget 3 i de ämnen som beräknas ingå i utbildningen närmare bör övervägas. Även *Universitetslärarförbundet* är tveksamt om det förordade inträdeskravet på betyget 2 i ämnet i slutbetyg från gymnasiet är tillräckligt för att de studerande skall kunna hålla de regelmässigt mycket snävt tilltagna tidsramarna i den fasta studiegången.

Svenska klassikerförbundet kräver förkunskaper i latin motsvarande lägst betyget 2 vid avgång från gymnasiet humanistiska linje för gymnasielärare i svenska, engelska, tyska, franska, spanska, religionskunskap, filosofi och historia. Kunskaper i allmän språkkunskap motsvarande likaså betyget 2 från nämnda gymnasielinje bör krävas för högstadielärare i svenska, engelska, tyska, franska, religionskunskap och historia.

Att det nuvarande systemet med kvotering av manliga och kvinnliga sökande till mellanstadielärarutbildningen bör upphöra tillstyrker *skolöverstyrelsen*.

För slopande av kvoteringen har också *skolnämnden i Stockholms stad och län*, *Lärarnas riksförbund*, *TCO*, *Svenska stadsförbundet*, *Svenska kommunförbundet* och *Centerns ungdomsförbund* uttalat sig. *Målsmännens riksförbund* instämmer i LUS' förslag om avskaffande av kvoteringen men menar att frågan bör tas upp igen om det framledes visar sig att något slag av reglering blir nödvändig. Förbundet anser nämligen att skolans uppfostrande uppgift knappast kan lösas utan samverkan mellan lärare av båda könen.

Remissinstanserna är genomgående positivt inställda till principerna i LUS' förslag om införande av ett nytt betygs- och examenssystem. I vissa yttranden förutsätts emellertid att detaljutformningen ytterligare ingående övervägs.

Skolöverstyrelsen instämmer i LUS' åsikt, att det finns mer allmängiltiga skäl än hänsynen till lärarutbildningens behov att frånga betygssystemet till förmån för ett allmänt genomförande av det system LUS föreslår. Överstyrelsen framhåller, att de filosofiska fakulteterna fått och i framtiden beräknas få än fler yrkesutbildande uppgifter, att i en situation, då universitetens utbildningsresurser är starkt ansträngda, det föreslagna systemet skulle innebära ett bättre utnyttjande av realekonomiska resurser och att det skulle vålla organisatoriska besvärligheter om det nya systemet infördes endast för en del av den utbildning som bedrivs vid en och samma institution. Bland fördelarna med det föreslagna systemet nämner överstyrelsen att en studerande vid övergång från utbildning med annan målinriktning till lärarutbildning får möjlighet att exakt avgöra vad han måste komplettera.

De av *skolöverstyrelsens remissinstanser* som yttrat sig om betygs- och examenssystemet är övervägande positiva till LUS' förslag.

Enligt *universitetskanslersämbetets* bedömning talar starka skäl för en modifiering av betygssystemet i riktning mot den av LUS föreslagna ordningen för poängvärdering och betygsättning av kurser. Ämbetet kan dock inte rekommendera att examensbestämmelserna utformas i enlighet med det amerikanska creditsystemet. Riskerna för parallellläsning, svårigheten att bestämma den tidsmässiga förläggningen av kurserna i lämplig ordningsföljd för skilda utbildningsändamål m.m. talar enligt ämbetets mening för ett annat system. Ett nytt system bör konstrueras så att det väsentligaste av fastheten i den nuvarande ordningen bibehålls men med inbyggda möjligheter till sammanläggning av kurser för skilda examina och utbildningsändamål.

Historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet har ingenting att invända mot den föreslagna uppläggnings av ämnesstudierna med delkurser i fast studiegång och poängberäkningar enligt s. k. creditsystem. Sektionen anser det vara ett stort framsteg att det länge kända behovet av en klar åtskillnad mellan kvantitets- och kvalitetsbetyg genom den föreslagna konstruktionen blir tillgodosett.

Konsistoriet vid Lunds universitet finner systemet med mindre kursenheter vara av stort värde. Därigenom skapas möjligheter till större flexibilitet i utformningen av examina. Systemet får dock enligt konsistoriets mening inte medföra att kravet på överblick över ett större kunskapsområde åsidosätts.

Historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet framhåller att universitetsundervisningen i skolämnen skall utformas så att den lär de studerande att tänka över och självständigt arbeta med ett lärostoff. Sektionen finner det därför betänkligt att LUS uppmuntrar till korta tentamenskurser utan integration inom en allmän ämnesram. LUS' betygspoängberäkning är utformad

för att ge rättvisa åt enskilda studiemoment men får enligt sektionens mening inte leda till en allmän tendens till plotter med mindre centrala ämnesmoment, som man sitter av utan större eftertanke på vad det skall tjäna till utom själva poängsamlandet. Sektionen anser att det måste krävas en enhetlig linje i studiegången inom varje examensämne, om man inte skall riskera omtuggning av lärostoff och förflackning av studiearbetet.

Rektorsämbetet vid Stockholms universitet förordar poängsystemet och finner LUS' förslag innebära väsentliga fördelar framför nuvarande betygssystem.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet anser det väl värt att pröva poängberäkningssystemet även utanför lärarutbildningslinjen. Systemet utgör enligt fakultetens mening i själva verket en anpassning till förhållanden som redan råder i många ämnen och innebär inte något radikalt ingrepp.

Konsistoriet vid Umeå universitet förordar att frågan om ett allmänt införande av det föreslagna systemet vid de filosofiska fakulteterna skyndsamt utreds.

Rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm tillstyrker varmt förslaget om övergång till ett system med kurser i ämnesutbildningen som möjliggör kombination med olika ämnen på ett smidigare sätt än nu.

1963 års forskarutredning föreslår att beslut i frågan om betygssystemets utformning, som enligt utredningen är central även för forskarutbildningens vidkommande, får anstå tills utredningen avlämnat sitt eget betänkande.

SACO anser det föreslagna creditsystemet vara en förutsättning för en reformerad lärarutbildning. Systemet bör enligt SACO:s mening genomföras även för andra utbildningsvägar så att en överskrivning av betyg blir möjlig.

Universitetslärarförbundet och *Skolledarförbundet* liksom *Folkpartiets ungdomsförbund* och *Högerns ungdomsförbund* tillstyrker i allt väsentligt det föreslagna examenssystemet.

Enligt *TCO:s* uppfattning skulle en övergång till det föreslagna creditsystemet underlätta påbyggnads- och vidareutbildningsmöjligheterna. *TCO* förutsätter emellertid att frågan om betyg och meritvärdering blir föremål för en ytterligare bearbetning.

SFS finner den föreslagna meritvärderingen med poängsystem och kvalitetsbetyg vara en klar förbättring i jämförelse med det nu tillämpade betygssystemet vid de filosofiska fakulteterna.

I detta sammanhang efterlyser åtskilliga remissinstanser någon form av övergångsbestämmelser, som klart ger anvisningar, hur lärare utbildade efter det gamla och efter det nya systemet skall bedömas, då de samtidigt söker tjänst.

Vidare har *länskolnämnden i Skaraborgs län*, *samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet*, *statistiska centralbyrån*, *Lärarnas riksförbund* och *SFS* understrukit nödvändigheten av en intensifierad studierådgivning

och yrkesorientering i såväl gymnasiet som på senare stadium i samband med en omläggning.

I detaljutformningen av betygssystemet har bl. a. betygsskalan och normalbetyg tilldragit sig särskilt intresse bland remissinstanserna. *Skolöverstyrelsen* framhåller som väsentligt för förverkligandet av den nya målinriktade och fasta studiegången att procenttalen för fördelning på de tre betygsgraderna och för godkännandefrekvens i avvaktan på närmare erfarenheter endast uppfattas som riktlinjer för betygsättningen. Bland överstyrelsens remissinstanser föreslår t. ex. *kursföreståndaren för lärarkursskolan vid Hvitfeldtska högre allmänna läroverket i Göteborg* samt *rektor och kollegium vid lärarkursskolan i Linköping (Katedralskolan)* en fyrgradig skala för kvalitetsbetygen, medan *kursföreståndaren för lärarkursskolan vid Latinskolan i Malmö* anser att en femgradig skala vore att föredraga. *Kursföreståndaren för lärarkursskolan vid Nicolaiskolan i Hälsingborg* vill ha en femgradig skala för betyget i undervisningsskicklighet.

De akademiska remissinstanserna har stannat för en tre- eller fyrgradig skala. Bl. a. *språkvetenskapliga sektionen vid Uppsala universitet*, *historisk-filosofiska sektionen vid Lunds universitet* och *humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* förordar en fyrgradig skala. *Historisk-filosofiska sektionen vid Lunds universitet* påpekar att en fyrgradig skala tillåter en större kvalitativ differentiering. *Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* vill ha en fyrgradig skala, därför att fakulteten finner det sannolikt att väsentliga skillnader i fråga om insikter och kunskaper vid en tregradig skala kommer att inrymmas under betygsgraden 1. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* och *universitetskanslersämbetets universitetspedagogiska utredning* ställer sig tveksamma till en tregradig skala. Fakulteten föreslår en närmare utredning i frågan.

I allmänhet föreslås på universitetshåll andra steget på betygsskalan som normalbetyg i de fall uttalanden görs i denna fråga. *Historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet* framhåller att därigenom skulle betyget 1 kunna ges för tämligen klena tentamensprestationer och vederbörande studerande därmed passera vidare i studierna. Samma uppfattning hyser även *konsistoriet vid universitetet i Lund*. Enligt konsistoriets mening vore detta ett utmärkt medel att förhindra förseningar och studieavbrott. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* fäster vikt vid att det lägsta godkända betyget inte blir normalbetyg. Det bör enligt fakultetens uppfattning finnas en möjlighet att ange att en prestation visserligen godkänts men ligger under normal standard, i synnerhet som det förutsätts att 90 % av de studerande skall godkännas. *Universitetskanslersämbetets universitetspedagogiska utredning* finner med tanke på genomströmshastigheter m. m. många fördelar med 2 som normalbetyg med möjlighet att markera ett passabelt resultat men dock under det normala med betyget 1 och låta 3 utgöra honnörsbetyg. Om det före-

ligger behov av två honnörsbetyg bör en fyrgradig skala väljas, framhåller utredningen. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* säger sig kunna acceptera det föreslagna creditsystemet men anser att konstruktionen av betygsskalan och valet av normalfrekvenser bör övervägas ytterligare.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet accepterar att den största andelen godkända tilldelas lägsta betyget i skalan men förordar med tanke på den föreslagna meritvärderingen av lärarexamina kvalitetssiffrorna 3—4—5 i stället för 1—2—3. Även *rektorsämbetet vid tekniska högskolan i Stockholm* ifrågasätter om inte betygssiffrorna 3, 4, 5, som nu tillämpas vid teknisk högskola vore bättre lämpade för lärarutbildningen vid teknisk högskola.

Lärarnas riksförbund accepterar en tregradig skala men diskuterar även en femgradig för den praktiska lärarutbildningen. Vitsord bör ges i varje ämne som respektive lärarkandidats praktiska lärarkurs omfattar, framhåller förbundet. Dessutom bör enligt förbundets mening givetvis sammanfattningsbetyg ges. Lärarkandidaterna bör vidare erhålla vitsord endast om de anses lämpliga att vara lärare i ämnet.

SFS accepterar att det lägsta betyget bör vara normalbetyg.

Framst *skolöverstyrelsen* och *dess remissinstanser* uppehåller sig vid vissa detaljer i poäng- och meritvärderingssystemet.

Skolöverstyrelsen ansluter sig i princip till *LUS'* förslag om hur poängsystemet med både kvantitets- och kvalitetspoäng skall utnyttjas vid meritberäkningen, men förutsätter att åtskilliga avvägningsfrågor blir föremål för närmare utformning vid senare överväganden. Överstyrelsen understryker att systemet med poängvärdering överfört till ett meritvärderingssystem har fördelar men dock kan föranleda tveksamhet. Vidare påpekas i yttrandet att poängvärderingen av pedagogik får olika relativ vikt i den totala meritvärderingen för skilda lärarkategorier.

Bland *skolöverstyrelsens remissinstanser* framhålls i åtskilliga fall den ringa vikt ämnet matematik får i klasslärarutbildningen i *LUS'* förslag. Sålunda fruktar *lärarhögskolan i Göteborg* att minskat poängtal för matematik betyder minskat värde i lärarkandidaternas ögon med åtföljande minskat studieintresse för ämnet. *Rektor vid folkskoleseminariet i Gävle* framhåller att den skillnad i meritvärdering som förslaget innebär mellan å ena sidan matematik och å andra sidan svenska och engelska ter sig desto orimligare som vid den nuvarande intagningen till folkskoleseminarierna svenska och matematik värderas lika och med högre poäng än övriga läroämnena. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Linköping* anser att principen att studieveckornas antal för matematik skall helt bestämma betygens vikt borde kunna modifieras t. ex. så, att gymnasiebetyget i matematik efter bestämda grunder, som fastställs med hänsyn till betygets storlek samt de kurser gymnasiebetyget grundats på, kunde överföras till lärarbetyget för lågstadiet. På det sättet finge båda klasslärarlinjerna meritskiljande

betyg i matematik. Kollegiet konstaterar vidare att betygen i metodik och praktik har mycket olika vikt för resp. utbildningslinjer och framhåller att så inte bör vara fallet, eftersom skicklighet i praktiskt skolarbete är lika betydelsefullt på gymnasiestadiet som på lågstadiet och föreslår att värdet av betyget i metodik och praktik fastställs till 20 % av hela betygssummans vikt, lika för alla utbildningslinjerna. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Luleå* understryker att matematiskt-naturvetenskapligt inriktade lärarkandidater blir klart missgynnade genom det föreslagna systemet.

Även TCO påtalar den svaga ställning i merithänseende matematiken givits och hävdar, att också religionskunskap och bild- och formarbete undervärderats på ett inte godtagbart sätt. TCO framhåller vidare att LUS i förslag till meritvärdering inte i tillräckligt hög grad beaktat betyg och kunskaper erhållna utanför den egentliga lärarutbildningen vid fortbildning och i vidareutbildning.

Blivande lärares riksförbund framför önskemål om att betyget i undervisnings-skicklighet får kvantitetsbetyget 14 i stället för föreslagna 28.

I samband med poängsystemet tar några remissinstanser upp frågan om det akademiska läsårets längd. *Historisk-filosofiska sektionen vid Uppsala universitet* anser sålunda att den förlängning av det akademiska läsåret, som LUS' förslag om 40 studieveckor per fullbordat läsår innebär, under inga förhållanden får inkräkta på den enskilde lärarens enligt sektionens mening redan nu alltför knappt tillmätta tid för forskning och undervisningsförberedelser. *Konsistoriet och samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* framför liknande synpunkter.

Främst från universitetshåll har kritik riktats mot LUS' synpunkter på den andel studerande som bör godkännas. *Skolöverstyrelsen* anser däremot som tidigare nämnts att LUS' förslag kan antas som riktlinjer för betygsättningen. Även *kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm* instämmer i LUS' resonemang på denna punkt. *Lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av konferensen av lektorer i högstadiets metodik, däremot reagerar mot att en procentsiffra fastställs för det antal studerande som genomsnittligt bör godkännas inom föreskriven tid.

Konsistoriet vid Lunds universitet finner den föreslagna principen oantagbar och i uppenbar strid med de riktlinjer, som hittills varit vägledande för all högre utbildning vid universitet och högskolor. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* framhåller att kravet på att 90 % skall godkännas innebär en standardsänkning för fakultetens ämnen, eftersom det kommer att framtvinga en sänkning av kursfordringarna. *Historisk-filosofiska fakulteten vid Göteborgs universitet* avstyrker varje beräkning av procenttal som norm för godkännande. Varje föreskrift i den riktningen måste enligt fakultetens mening leda till en desorganisation vad beträffar upprätthållandet av ett nödvändigt minimum kunskaper i vederbörande ämne. Ämnesföreträdarna måste även i fortsättningen i samråd med skolämneskollegium få någon frihet att ordna kun-

skapskontrollen på lämpligaste sätt utan att vara bundna av strikta föreskrifter, framhåller fakulteten. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* anser procenttalen 85—90 helt orimliga och varnar för risken för orättvisor, som lätt kan begås med en så liten kuggningsprocent som 10—15 %. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* avvisar med skärpa ett relativt examinationssystem, som skulle innebära att, oavsett gruppens allmänna standard, 85—90 % av de studerande genomsnittligen och under normala förhållanden skulle tilldelas godkänt betyg. Det är enligt fakultetens mening avgjort bättre att övergångsvis acceptera lärarbristen och utnyttja icke behöriga vikarier än att dölja en permanent brist genom att förvandla kunskapskontrollen till en rent statistisk formalitet.

SACO accepterar procenttalen 85—90 som ett riktmärke men understryker samtidigt att detta tal inte bör appliceras på en enda årskull och att läraren måste ha rätt att avvika härifrån om han bedömer prestationerna otillräckliga. *Lärarnas riksförbund* anser att förslaget kan få betänkliga konsekvenser men accepterar det tills vidare för att få en så hög examination som möjligt och under förutsättning att de angivna procenttalen skall appliceras på det samlade resultatet för samtliga lärarutbildningsanstalter. *Universitetslärarförbundet* däremot avvisar den föreslagna fixerade procentsatsen och anser att det måste överlämnas till vederbörande lärare att pröva huruvida en studerande skall godkännas eller ej.

Förslagen rörande betyget i undervisningsskicklighet har bl.a. kommenterats i *skolöverstyrelsens* och *dess remissinstansers* yttranden. Genomgående understryks LUS' uppfattning rörande det bristfälliga prognosvärdet hos betyget i undervisningsskicklighet, och flera hälsar med tillfredsställelse förslaget om att detta betyg också bör omfatta förmågan att organisera arbetet i en klass och att planera undervisningen på längre sikt.

Skolöverstyrelsen betonar vad LUS anfört om grunderna för betygsättningen i undervisningsskicklighet men ifrågasätter om inte beteckningen undervisningsskicklighet eller snarare lämplighet för läraryrket borde ersättas med ett gemensamt betyg för metodik och praktik. Härigenom skulle enligt överstyrelsens uppfattning markeras en önskvärd tyngdpunktsförskjutning mot mera adekvata och lättare bedömbara funktioner.

TCO har övervägt ett slopande av betyget i undervisningsskicklighet men anser att LUS framlagt skäl för att alltjämt bibehålla det. Betygets poängvärde i meritsammanhang bör emellertid bli väsentligt lägre än enligt nuvarande bestämmelser. *TCO* anser att betygsättningen i ämnet bör ske i direkt samråd med de lärare som handlett lärarkandidaterna.

SFS anser att betyget i undervisningsskicklighet kommer att vila på så osäkra bedömningsgrunder att det är motiverat att ersätta den tregradiga bedömningsskalan med ett godkänd eller icke godkänd.

Inom *Blivande lärares riksförbund* råder tveksamhet om betyget i undervisningsskicklighet bör bibehållas eller ej men förbundet anser sig kunna accep-

tera att betyget kvarstår under förutsättning att det sätts av därtill utbildade handledare. Förbundet framför vidare önskemål om att betyget efter genomgången lärarutbildning endast ges i kvaliteterna 1 och 2, varvid 1 utdelas till huvuddelen. Betyget 3 skulle reserveras för lärare som efter en tids tjänstgöring vill efterpröva.

4.2 Lärarhögskolornas organisation och verksamhetsformer

4.2.1 Lärarutbildningssakkunniga

LUS' förslag beträffande målsättningen för lärarutbildningen innebär att tyngdpunkten i lärarhögskolornas verksamhet kommer att mycket markerat ligga på den praktiskt betonade delen av lärarutbildningen. Grundvalen för utbildningen vid lärarhögskolan skall vara de aktuella resultat som den pedagogiska och ämnesmetodiska forskningen har uppnått, vilket innebär att lärarhögskolorna mer konsekvent skall inriktas på uppgiften att fungera som pedagogiska fackhögskolor (s. 535).

LUS föreslår att lärarhögskolan skall vara uppbyggd av följande organisatoriska enheter: a) kansli, b) institutionen för pedagogik, c) institutionerna för metodik, d) bibliotek samt e) försöks- och praktikskola. På grundval av dessa resurser uppbyggs *lärarutbildningslinjerna* och *fortbildningsavdelningen* (s. 536).

Utbildningen på klasslärarlinjerna och speciallärarlinjen skall helt organiseras av lärarhögskolorna varvid dock samverkan med universitet kan och bör ske vid meddelande av ämnesfördjupning åt lärarkandidaterna. Såsom tidigare refererats skall i fråga om ämneslärarlinjerna utbildningen organiseras som en sammanhängande utbildningsgång, vilken börjar inom universitet eller högskola och fortsätter och avslutas vid lärarhögskolan.

LUS anser att fristående ämnesinstitutioner inte bör organiseras vid lärarhögskolorna. I den mån ämnesutbildning äger rum där bör den ske vid de metodikinstitutioner som är nödvändiga för lärarutbildningen i dess helhet. Bland *institutionerna* kommer den pedagogiska institutionen att inta en central ställning. För den praktiska lärarutbildningen erfordras en särskild försöks- och praktikskola jämte möjligheter att för övningsändamål använda skolklasser inom det allmänna skolväsendet (s. 537).

Lärarhögskolorna bör som redan nämnts vara ställda under central ledning av skolöverstyrelsen. I fråga om lärarutbildningen och det pedagogiska utvecklingsarbetet bör emellertid lärarhögskolorna tillerkännas stor självständighet. Nuvarande anordning med företrädare för lärarhögskola som föredragande i skolöverstyrelsen i vissa ärenden bör upphöra. Detta gäller också tillsättningen av tjänster vid lärarhögskolorna (s. 538).

Den *omedelbara ledningen* av en lärarhögskola skall utövas av en rektor (s. 540). Då chefen för en lärarhögskola utöver att ha lärarerfarenhet och organisatorisk förmåga också borde vara vetenskapligt skolad i pedagogik, har LUS

överbägt tanken på att chefen för den pedagogiska institutionen också skulle vara chef för lärarhögskolan. LUS har emellertid funnit att rektorstjänsten tills vidare bör bibehålla sin nuvarande karaktär.

För de olika utbildningslinjerna skall liksom nu finnas *biträdande utbildningsledare*. De nuvarande fortbildningsinstitutens föreslås bli inordnade i lärarhögskoleorganisationen och *fortbildningsledaren* bli underställd rektor dock med friare ställning än de biträdande utbildningsledarna. För ledningen av försöks- och praktikskolan bör finnas två *rektorer*. I vissa fall blir det aktuellt med rektorstjänster även vid andra praktikskolor.

Den grupp befattningshavare med ledande uppgifter som kommer att finnas under rektor bör få en i stadgan erkänd ställning som rådgivande nämnd åt rektor. I denna nämnd, förslagsvis kallad *rektorsnämnd*, skall rektor vara ordförande och övriga ledamöter vara professorn i praktisk pedagogik, de biträdande utbildningsledarna, ledaren för fortbildningsverksamheten samt rektorerna vid försöks- och praktikskolan.

LUS framhåller att allmänt kollegium vid en lärarhögskola skulle bli en alltför stor och heterogen församling för att man inom den skulle kunna behandla högskolans angelägenheter. Den lämpligaste arbetsformen bör vara konferenser av olika slag. I stället för allmänt kollegium bör finnas ett *lärarråd*, bestående av rektorsnämndens samtliga ledamöter samt representanter för lärarna. Lärarrådets viktigaste uppgift blir att ge uttryck för lärarhögskolans uppfattning dels i frågor som hänskjuts till högskolan för yttrande, dels i sådana fall då högskolan vill ta initiativ eller eljest säga sin mening i frågor inom dess verksamhetsområde.

LUS betonar att den *pedagogiska institutionens* huvuduppgift skall vara utbildning och forskning i pedagogik med centrering kring tre huvudproblem, nämligen målet för undervisningen, undervisningsprocessen och dess betingelser samt utvärderingen av undervisningsresultaten. Varje pedagogisk fråga och varje forskningsprojekt måste beröra samtliga dessa tre avsnitt, varför institutionen måste förses med den expertis på forskningens område som gör en sådan allsidig behandling möjlig (s. 553).

I fråga om *personalen vid den pedagogiska institutionen* framhåller LUS att för professuren i praktisk pedagogik bör kraven på vetenskaplig meritering i princip vara desamma som för professorer vid universiteten. Eftersom ämnesområdet definierats som praktisk pedagogik, måste emellertid en vetenskaplig meritering inom den tillämpade pedagogiken tillmätas större betydelse än en meritering inom psykologiska och sociologiska specialområden. Professorn bör tillhöra en universitetsfakultet, närmast den samhällsvetenskapliga.

Beträffande fördelningen av laboraturer och övriga tjänster på de olika lärarhögskolorna krävs en central planering. De framtida behoven av ytterligare forskarpersonal vid lärarhögskolorna är svåra att överblicka, varför LUS avstår från att framlägga preciserade förslag och förutsätter att dessa frågor be-

handlas i samband med de årliga förslagen till anslagsäskanden. Vid varje lärarhögskola med fullständig pedagogisk institution bör finnas en tjänst som forskningssekreterare vars uppgift bl. a. blir att samordna den försöksverksamhet som institutionen bedriver vid försöks- och praktikskola med de demonstrationer som ingår som ett led i utbildningen i pedagogik och metodik. Den beräknade ökningen av utbildningskapaciteten vid lärarhögskolorna medför ett större behov än för närvarande av assistenttjänster. Antalet erforderliga sådana tjänster samt behovet av skolpsykologer och övriga psykologer bör anges i de årliga anslagsäskandena.

Som behörighetskrav för *lektorstjänst i pedagogik* föreslås doktorsdisputation samt fullgjord lärarutbildning, vilket senare krav skall gälla generellt för lektorstjänster vid lärarhögskola. Framstående meriter på det pedagogiska området bör emellertid kunna motivera dispens från kravet på fullgjord disputation.

Den pedagogiska institutionen bör ha som en av sina uppgifter att söka stimulera till ämnesmetodisk forskning. Den bör också bevaka det ämnesmetodiska forskningsfältet och ge forskarna på detta område erforderlig hjälp i vetenskapliga metodfrågor. I fråga om *högre examen med inriktning på metodik* (s. 557) föreslår LUS att en licentiatstuderande skall kunna lägga tyngdpunkten i sina vetenskapliga studier på ett metodiskt problem rörande ett visst skolämne samtidigt som han fördjupar sig i ämnet i fråga. Beträffande sådana studier bör en planering ske i varje särskilt fall i samråd mellan den studerande och företrädare för vederbörande ämnesinstitution vid universitetet och den pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan. Enligt LUS' uppfattning bör en sådan ordning för högre examen med inriktning mot metodik bättre svara mot skolans behov än en fristående särskilt konstruerad standardiserad examen i ett skolämnens metodik.

Eftersom studier i pedagogik med inriktning på lärarutbildning i fortsättningen kommer att förläggas till lärarhögskolornas pedagogiska institutioner och inte till universiteten uppkommer vissa *samordningsproblem* (s. 559). Verksamheten vid lärarhögskolornas pedagogikinstitutioner inklusive den pedagogiska institutionen i Umeå bör samordnas av skolöverstyrelsen genom dess lärarutbildningsavdelning såsom nu är fallet. Ett annat spørsmål är hur lärarhögskolornas pedagogiska institutioner skall förhålla sig till universitetens sedan de senare institutionerna förlorat sin lärarutbildande uppgift. LUS anser att denna fråga snarast bör aktualiseras.

För *metodikutbildningen* i de skilda ämnena föreslår LUS institutioner för ämnesmetodik vilka bör vara fristående från den pedagogiska institutionen (s. 561). I fråga om metodikutbildningen för klasslärare bör finnas en institution för klasslärmetodik vilken skall ha en avdelning för lågstadiets och en för mellanstadiets metodik. LUS betonar kravet på nära samverkan mellan företrädarna för pedagogik och metodik. Metodiklektorer som saknar fördjupade kunskaper i pedagogik bör efter vunnen anställning vid lärarhögskola kunna

helt eller delvis befrias från sin undervisningsskyldighet under en termin för att vid lärarhögskolans pedagogiska institution bedriva studier i pedagogik. Det är också angeläget att lektorerna i pedagogik får möjligheter till vidgad kontakt med undervisningen på skolans olika stadier. Vidare bör gemensamma planläggningskonferenser mellan pedagogik- och metodiklektorer äga rum.

För att öka möjligheterna till metodisk forskning föreslår LUS att ett visst antal lektorstjänster disponeras för enbart ämnesmetodisk forskning. Till en början bör sådana lektorstjänster efter ansökan från de olika lärarhögskolorna årligen fördelas av skolöverstyrelsen. Ledigheten för befattningshavaren bör maximeras till tre år. Vidare förordas inrättande av ett antal till den pedagogiska institutionen knutna laboratorstjänster i metodik. Antalet tjänster bör bli relativt stort eftersom behovet av ämnesmetodisk forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete är betydande. I en första omgång bör inrättas en tjänst i vardera matematik, svenska, moderna språk och något av de naturvetenskapliga ämnena, samtliga med inriktning företrädesvis på högre stadiers metodik, samt en tjänst i vardera svenskundervisningens, hembygdkunskapens och orienteringsämnenas metodik, avseende företrädesvis lågstadiet och mellanstadiet.

Lektorstjänsterna i metodik bör omfatta dels *lektorstjänster i klassläraryrsmetodik*, dels *lektorstjänster i ämnesmetodik* (s. 564). De förra är specialiserade på lågstadiet eller mellanstadiet. Som behörighetskrav för lektorstjänst i mellanstadiets metodik bör gälla avlagd mellanstadielärarexamen och för lektorstjänst i lågstadiets metodik avlagd lågstadielärarexamen. Behörighetsbestämmelserna för dessa lektorstjänster bör innehålla en föreskrift om att sökande skall ha förvärvat fördjupade insikter antingen genom akademiska studier eller på annat sätt inom område av betydelse för tjänsteutövningen.

Lektorstjänsterna i ämnesmetodik kan alltefter ämnets art indelas i lektorstjänster i läroämnenas och övningsämnenas metodik. Liksom för närvarande bör finnas två kategorier av lektorer i läroämnenas metodik, en i högre och en i lägre lönegrad. För behörighet till lektorstjänst i högre lönegrad föreslås filosofie licentiatexamen eller motsvarande. Som behörighetskrav för lektorstjänst i den lägre lönegraden bör i fråga om ämnesteoretisk utbildning gälla samma villkor som för högstadielärare eller gymnasieadjunkt. Beträffande lektorerna i övningsämnenas metodik bör nu gällande behörighetsvillkor tillämpas. Även för denna lektorskategori bör dock gälla vad som sagts beträffande lektorer i mellanstadiets och lågstadiets metodik om fördjupade insikter inom område av betydelse för tjänsteutövningen.

Den del av ämnesfördjupningen för klasslärankandidater som nu meddelas av lektorer i högstadiets metodik kommer enligt LUS' förslag att bli mer omfattande än hittills. För viss del av denna ämnesfördjupning bör lärare från universiteten kunna engageras. Viss del av undervisningsskyldigheten för lektorerna i läroämnenas metodik bör på motsvarande sätt kunna fullgöras vid universitetsinstitution.

Beträffande den undervisning som skall meddelas av lektorerna i *klasslärar-*

metodik synes de fördelar som vinnas genom att dessa lektorer får koncentrera sig på metodiken inom mer begränsade ämnesområden överväga nackdelarna med en sådan anordning. För att lektorerna i klasslärametodik skall hålla kontakten med klasslärares undervisning i skolsituationen föreslår LUS emellertid att särskilda åtgärder vidtas.

Lektorerna i ämnesmetodik har för närvarande fyllnadstjänstgöring i övningsskola, och som beräkningsgrund för sådan tjänstgöring tillämpas ett medeltal av sex veckotimmar per lektor. Även lektorerna i övningsämnenas metodik har viss skoltjänstgöring. LUS föreslår att denna skoltjänstgöring skall omfatta ca fyra veckotimmar. Som skäl för metodiklektorernas undervisning i skolklass har anförts att de måste ha levande och omedelbar kontakt med det arbete för vilket de utbildar lärarkandidaterna. Lektorerna bör dessutom ha möjlighet att i sin egen skolundervisning pröva nya metoder och tillvägagångssätt, så att de ständigt förnyar och verifierar sin metodikundervisning. Dessa synpunkter äger sin giltighet beträffande alla kategorier av metodiklektorer. Beträffande lektorerna i klasslärametodik föreligger emellertid stora svårigheter att ordna en kontinuerlig skoltjänstgöring. LUS föreslår därför i stället att för dessa lektorer en mer omfattande tjänstgöring (förslagsvis tio—tolv veckotimmar) ordnas vart fjärde år under ett helt läsår i följd.

Bland lärarkandidaterna föreligger ett stort behov av *personlig rådgivning* vilken hittills ombesörjts av rektor och utbildningsledare samt av metodiklektorer. Utbyggnaden av lärarhögskolorna kommer att ställa ökade krav på personlig rådgivning och LUS föreslår därför att det inrättas *kuratorstjänster* vid lärarhögskolorna. Kurator skall kunna anlitas av såväl lärarkandidater som lärarhögskolans personal.

Beträffande *försöks- och praktikskolan* (s. 571) betonar LUS att det gäller att skapa förutsättningar för övningsundervisning, för konkretisering av pedagogik och metodik, för bedrivande av planmässig försöksverksamhet och för kontakt mellan lärarnas praktiska utbildning och pedagogisk försöksverksamhet. Den nya lärarutbildning som LUS föreslår ställer ökade krav på ett systematiskt inordnande av både pedagogik och metodik i auskultationerna. I fråga om ämneslärarutbildningen måste de över utbildningstiden spridda pedagogikmomenten få en konkret inriktning. Denna yrkestestetiska undervisning måste utformas så att de studerande upplever den som verklighetsinriktad och värdefull för deras kommande yrke. Beträffande klasslärarutbildningen gäller det att samordna pedagogik-metodik med auskultering på ett sådant sätt att största möjliga effektivitet i utbildningen åstadkommes och därigenom en reduktion av tiden för den praktiska utbildningen kan genomföras.

Konkretiseringen av de teoretiska pedagogik- och metodikmomenten skall försiggå på tre nivåer, nämligen 1) vid demonstrationer i försöksskolan i direkt anslutning till undervisningen i pedagogik och metodik, 2) i övningsklasser under härför anslagna praktikveckor och 3) i klasser under praktiktjänstgöringen (s. 574).

För att tillgodose den praktiska utbildningen bör finnas en kader av handledare, som utgörs av lärare inom det allmänna skolväsendet. Den föreslagna ordningen för den praktiska utbildningen innebär att lärarkandidaten rör sig över de tre nivåerna för konkretisering i riktning mot en undervisningssituation som präglas av en allt större självständighet för honom. För att systemet som helhet skall fungera väl måste sambandet vara starkt mellan lärarhögskolan och de olika instanserna för konkretiseringen. Det är vidare synnerligen viktigt att en väl genomförd synkronisering av arbetet på de olika nivåerna tillämpas.

Enligt LUS' mening blir demonstrationerna den väsentligaste delen av försöksskolans uppgift (s. 575). Största delen av lärarhögskolans pedagogiska forskning måste bedrivas genom försök i klasser tillhörande det allmänna skolväsendet. Verksamheten i de s. k. pedagogiska utvecklingsblocken i kommunal regi bör enligt LUS i framtiden bedrivas företrädesvis på orter där lärarhögskolor finns.

LUS understryker angelägenheten av att en större grupp lärarkandidater tillsammans med läraren skall kunna iaktta samma konkreta undervisningssituation. Goda hjälpmedel härför är s. k. one-way-screen — en vägg mellan två rum vilken tillåter insyn från det ena rummet in i det andra men inte tvärtom — och intern television (s. 576). Det mesta av vad man syftar till med lärarkandidatens auskultationer kan nås med dessa hjälpmedel på ett mer rationellt sätt än vid auskultering direkt i klass. LUS betonar emellertid att de tekniska hjälpmedlen inte helt kan ersätta olika slag av direktstudier i klassrummen, men de bör i de förberedande utbildningsmomenten kunna verksamt bidra till att göra dessa mer meningsfulla för lärarkandidaterna.

Beträffande försöks- och praktikskolans storlek (s. 578) framhåller LUS att det är vanskligt att göra en siffermässig uppskattning av dels hur många timmar som krävs för demonstrationer, dels hur stor belastning på varje klass man bör räkna med. LUS räknar med sammanlagt tolv klasser på låg- och mellanstadiet för demonstrations- och försöksändamål vilka bör ingå i en större skolenhet om 6—8 paralleller.

På högstadiet och det gymnasiala stadiet bör vissa lärare och inte vissa klasser stå till förfogande för ifrågavarande ändamål. För ändamålet bör sex hela tjänster reserveras placerade vid en skolenhet med 4—6 paralleller av var och en av de ingående skolformerna.

Försöks- och praktikskolan bör enligt LUS utgöras av sektorer av olika skolenheter vilkas byggnader och elever tillhör det kommunala skolväsendet men vilkas lärare är statligt anställda och knutna till lärarhögskolan. Samtliga lärare skall vara skyldiga att åta sig demonstrationsundervisning eller medverka i utförandet av de undersökningar som förläggs till skolan.

En stor del av *auskultering och övningsundervisning* (s. 585) måste förläggas till särskilda handledarklasser på platser utanför nyssnämnda skolenheter. Om ca 75 % av en skolenhet måste tas i anspråk för lärarutbildningsändamål, anser LUS att hela enheten bör ställas under ledning av en på lärarhögskolans stat

uppförd rektor och skolenheten i sin helhet stå till lärarhögskolans disposition som praktikskola. Organisationen av praktikklasser på varje lärarhögskoleort måste byggas upp successivt, och riktpunkten bör därvid vara att i lämplig omfattning sammanföra klasserna till praktikskolor.

LUS räknar med att för den praktiska utbildningen erfordras i huvudsak tre typer av befattningshavare, nämligen 1) lärare vid försöks- och praktikskolor, 2) lärare i andra praktikskolor samt 3) särskilt arvoderade handledare. Den första kategorien skall tidvis tjänstgöra vid demonstrationsundervisning eller engageras i försöksverksamhet, tidvis utnyttjas för auskultation och övningsundervisning. Den andra kategorien skall handha övningsundervisning och auskultation under praktikveckor eller vara handledare vid praktiktermin. Dessa båda kategorier bör enligt LUS vara statligt anställda lärare. Den tredje kategorien kan antingen utnyttjas enbart för endera av uppgifterna eller växelvis fullgöra dem båda. Beträffande urvalet till ifrågavarande befattningar bör gälla att ådagalagd lämplighet för uppgiften och pedagogisk skicklighet skall väga tyngst såsom meritering.

Ett avgörande skäl för att *praktikterminen* bör förläggas mot slutet av utbildningen är att lärarkandidaterna bör komma till denna tjänstgöring så väl rustade som möjligt inte minst med avseende på ämneskunskaper (s. 591). Den praktiska utbildningen bör få en sådan uppläggning att lärarkandidaterna blir medvetna om att det stoff som behandlas under pedagogik- och metodikundervisningen får sin viktigaste konkreta tillämpning under praktikterminen.

För att praktikterminen skall kunna bli det viktiga led i utbildningen som åsyftas, bör varje ämneslärarkandidat kunna besökas av metodiklektor åtminstone vid tre tillfällen under terminen. Klasslärarkandidaterna bör få besök från metodiklektorerna vid tre tillfällen under varje halv praktiktermin. Vidare bör lärarkandidaterna inkallas till konferens minst en gång under pågående praktiktermin. Konferenser mellan handledare och metodiklektorer bör förekomma dels i början av utbildningen, dels vid något tillfälle under utbildningen och vid slutet av densamma.

Vid placeringen av praktiklärare bör en sådan organisation eftersträvas att lärarkandidaterna placeras i grupper vid särskilda skolor eller *praktikcentra* (s. 594). Inom en sådan fast organisation bör finnas en kader av handledare som arbetar som ett lärarutbildarteam med en föreståndare som är ansvarig för organisationen. För organisationen av praktiktermin måste de kommunala skolmyndigheterna i stor utsträckning engageras.

Någon genom bestämmelser reglerad *utbildning av handledare* har hittills inte existerat men viss kursverksamhet har förekommit. LUS anser att det bör skapas en fast organisation för utbildningen av handledare (s. 593).

LUS framhåller att man beträffande utbildningen av ämneslärare aldrig tänkt sig annat än att den skulle äga rum vid s. k. *fullständiga lärarhögskolor*, förlagda till universitetsorterna (s. 600). I diskussionen om *ofullständiga lärarhögskolor*

för utbildning av enbart klasslärare har förutsatts att fullgoda resurser för klasslärarutbildningen skulle kunna skapas utanför de fullständiga lärarhögskolorna. LUS anser emellertid att starka skäl talar för att så stora delar av lärarutbildningen som möjligt bör hållas samman inom *en* utbildningsorganisation. Endast om det visar sig inte vara praktiskt möjligt att förlägga all klasslärarutbildning till samma orter som lärarhögskolorna, bör en annan lokalisering av denna utbildning övervägas. LUS hävdar att lärarhögskolorna bör bli av en enda typ, nämligen den som betecknats som fullständig lärarhögskola, och att tanken på ofullständiga lärarhögskolor nu bör överges.

LUS finner emellertid att vissa skäl främst av kvantitativ art talar för att lärarutbildningen i några fall, delvis endast under en övergångstid, bör förläggas även till några andra orter än universitetsorterna. Sålunda synes det vara nödvändigt att enbart klasslärarutbildning mera permanent förläggs till två orter i norra Sverige och att under en övergångstid lokaler och övriga resurser inom seminarieorganisationen i södra och mellersta Sverige i viss utsträckning tas i anspråk för att möjliggöra en snabb övergång till utbildning enligt lärarhögskolemodell av alla klasslärare. Dessa få enheter för enbart klasslärarutbildning bör emellertid få ställning som filialer med fast anknytning till fullständiga lärarhögskolor.

4.2.2 Yttranden

Beträffande lärarhögskolornas uppgift understryker *skolöverstyrelsen* LUS' uttalande (s. 535) att lärarhögskolorna mera konsekvent skall inriktas på uppgiften att fungera som pedagogiska fackhögskolor. Som två betydelsefulla uppgifter för en pedagogisk fackhögskola anger överstyrelsen dels att till utbildningen sammanföra olika personalkategorier som har läraryrket gemensamt, dels att bidra till att föra pedagogisk teori och pedagogisk praktik närmare varandra.

Beträffande utbildningslinjer tillstyrker överstyrelsen förslagen om klasslärarlinjer, ämneslärarlinjer och speciallärarlinjer och understryker därvid den helhetssyn på lärarutbildningen som LUS eftersträvar. Överstyrelsen ansluter sig däremot inte till förslaget att fortbildningen skall omhänderhas av lärarhögskolorna utan föreslår i stället fortbildningsinstitut direkt underställda överstyrelsen.

Överstyrelsen ansluter sig till LUS' uppfattning att lärarhögskolorna inte bör förse med särskilda institutioner för ämnesutbildning. Överstyrelsen accepterar även vad LUS anfört om den pedagogiska institutionens centrala ställning och ökade engagemang i ämnesmetodik och undervisningspraktik samt om nödvändigheten av att för övningsändamål även använda skolklasser inom det allmänna skolväsendet.

Beträffande lärarhögskolornas omedelbara ledning tillstyrker *skolöverstyrelsen* att rektorstjänsterna tills vidare får bibehålla sin nuvarande ka-

raktär och att några formella behörighetskrav för dessa tjänster inte uppställs. Överstyrelsen avvisar den framförda tanken på att professorn vid den pedagogiska institutionen samtidigt skulle vara rektor för lärarhögskolan, bl. a. på grund av att han då helt eller delvis måste frånträda ledningen av forsknings- och utvecklingsarbetet vid institutionen. Om det administrativa arbetet för rektor skulle visa sig bli för betungande bör rektor erhålla mer kvalificerad hjälp för de administrativa uppgifterna, t. ex. genom att lärarhögskolans kansli i stället för byrådirektörstjänst erhåller avdelningsdirektörstjänst.

Lärarnas riksförbund understryker att rektor skall ansvara för ledningen av lärarutbildningen medan chefen för den pedagogiska institutionen i största möjliga utsträckning bör få inrikta sig på forskningsuppgifter. Förbundet föreslår, att rektorstjänsten skall tillsättas efter ansökningsförfarande. *TCO* ifrågasätter om inte en uppdelning av rektors arbetsuppgifter i en administrativ del, för vilken en förvaltningschef skulle svara, samt en utbildningsmässig del, som skulle ledas av chefen för den pedagogiska institutionen, skulle vara rationell. *SR* betonar att rektor för en lärarhögskola bör ha lärarerfarenhet, eftersom rektors uppgifter innefattar en mängd avgöranden som kräver synnerligen god kännedom om skolväsendet.

Skolöverstyrelsen tillstyrker förslaget om biträdande utbildningsledare och understryker att dessa skall biträda rektor och inte utgöra en mellaninstans mellan honom och övriga lärare. *Kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm* anser att de båda klasslärarlinjerna redan nu bör få var sin utbildningsledare och att beteckningen biträdande utbildningsledare bör utbytas mot enbart utbildningsledare. *Rektor vid lärarhögskolan i Malmö* framhåller att biträdande utbildningsledare på ämneslärarlinje skall inneha ämneslärarkompetens och att ansökningsförfarande vid tillsättande av sådan tjänst skall äga rum.

Skolöverstyrelsen avstyrker som nämnts förslaget om fortbildningsinstituten s inordnande i lärarhögskolan. Överstyrelsen framhåller att de nuvarande fortbildningsinstituten handhar planering och genomförande av fortbildning för alla lärarkategorier, oavsett var de erhållit sin utbildning. Vid planeringsarbetet har fortbildningsinstituten omfattande kontakter med lärarhögskolor och universitetsinstitutioner men också med de institutioner som utbildar övningslärare dvs. gymnastiska centralinstitutet, musikhögskolan, teckningslärarinstitutet, slöjdlärarseminariet och seminarierna för huslig utbildning. Dessutom har fortbildningsinstituten kontakt med de yrkespedagogiska instituten och med de olika yrkesbranscherna. Fortbildningsinstituten bör liksom hittills vara organ vid sidan av lärarhögskolorna och lyda direkt under skolöverstyrelsen, men i institutets instruktion bör föreskrivas skyldighet att samarbeta med lärarutbildningsanstalter av olika slag.

De av *skolöverstyrelsens remissinstanser*, som yttrat sig över förslaget biträder detta i allmänhet. *Sälunda anser länsskolnämnden i Jämtlands län* att förslaget möjliggör en nödvändig kommunikation i båda riktningarna mellan skolan

i arbete och lärarutbildningen. *Lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av konferensen av lektorer i högstadiets metodik, anser att uppgiften som fortbildningsledare blir så differentierad och komplicerad, att denne bör fungera inom en nämnd bestående av, utom rektor för lärarhögskolan, representanter för de olika stadierna. *Lärarhögskolan i Göteborg* finner att fortbildningsledaren vid sin sida måste ha en nämnd bestående av representanter för pedagogik och skolans alla stadier, till vilka han kan adjungera företrädare för olika ämnen.

Skolöverstyrelsen tillstyrker också inrättande av en rektorsnämnd och ett lärarråd men anser att dessa båda organs befogenheter bör komma till klarare uttryck än i stadgeförslaget och även i viss mån utvidgas. Överstyrelsen finner det vidare långt ifrån tillfredsställande att i förslagen till lärarhögskolornas ledning studenterna inte tillförsäkrats någon möjlighet till inflytande. Överstyrelsen föreslår att företagsnämnder inrättas vid lärarhögskolorna. I sådan nämnd bör, förutom rektor och representanter för den utbildande personalen, ingå representanter för lärarkandidaterna samt för den övriga personalen vid lärarhögskolan.

De av *skolöverstyrelsens remissinstanser* som yttrat sig över förslaget om inrättande av en rektorsnämnd godtar i regel detta. Vissa av dessa instanser har dock en från LUS avvikande uppfattning beträffande rektorsnämndens sammansättning och uppgifter. *Lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av konferensen av lektorer i högstadiets metodik, föreslår att en rådgivande institution kallad rektorsnämnd inrättas i stället för rektorsnämnd och lärarråd. I denna rektorsnämnd bör ingå rektor såsom ordförande, professorn i praktisk pedagogik, en lektor i pedagogik, två representanter för ämnes- och två för klasslärarmetodik. Då ärenden rör speciallärarutbildning, fortbildning eller försöks- och praktikskolan, bör en representant för speciallärarutbildning, fortbildningsledaren respektive rektorerna för försöks- och praktikskolan kallas att delta i handläggningen. Om rektorsnämnden sammansätts enligt LUS' förslag och lärarrådet bibehålls bör inte rektorsnämnden utan endast rektor och professorn i praktisk pedagogik ingå i lärarrådet. *Lärarhögskolan i Göteborg* framhåller att det i vissa för verksamheten centrala avseenden kan vara lämpligt att åstadkomma garantier för att ett medinflytande och ett medansvar kan utövas av andra än de permanenta ledamöterna i rektorsnämnden. Högskolan anser vidare att avsaknaden av ett kollegium bör leda till att lärarrådet får en mera representativ karaktär än enligt förslaget. *Kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala* finner lärarrådets sammansättning knappast representativ. Antalet representanter för lektorerna i läroämnenas metodik bör vara minst fyra om de skilda ämnesområdenas metodik skall bli företrädade på ett godtagbart sätt. Lärarrådet bör få rätt att fatta beslut i frågor som mera påtagligt har anknytning till och kan påverka lärarnas arbets- och undervisningssituation.

Universitetskanslersämbetet anmärker att LUS inte föreslagit någon mot svarighet till de kollegiala beslutande organ som är utmärkande för universitetet. En allmän omarbetning bör därför ske av den föreslagna stadgan för

lärarhögskolorna så att både lärare och studenter liksom även företrädare för universiteten jämte rektor får ett direkt medinflytande vid avgörandet av för lärarhögskolorna betydelsefulla frågor på utbildningens område. *Konsistoriet vid Lunds universitet* anser att lärarhögskolorna bör organiseras enligt samma principer som de under universitetskanslersämbetet stående högskolorna. *Historisk-filosofiska sektionen vid Göteborgs universitet* anför att LUS givit lärarhögskolornas lärare alltför små möjligheter att medverka i anstaltens styrelse och i motsvarande grad alltför mycket stärkt rektors ställning. Lärarrådet bör beredas ett väsentligt inflytande på ärendenas behandling. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* föreslår att lärarhögskolornas organisationsformer utreds i syfte att skapa kollegiala organ för ansvars- och beslutsfördelning samt bereda utrymme för normala former för studentinflytande. Efter en sådan omorganisation synes tiden mogen för att mera varaktigt organisera samarbetsformerna på fakultetsnivå. *Humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* finner lärarråden nödvändiga för samarbetet med universiteten.

Länsstyrelsen i Kristianstads län hävdar att lärarkandidaternas medinflytande bör vara större än vad LUS ansett lämpligt.

Lärarnas riksförbund anser att en kollegial beslutande myndighet är mest tilltalande i fråga om den lokala ledningen. Representanter för de studerande bör ingå som fasta ledamöter och inte endast som vid behov adjungerade.

TCO påtalar att LUS konsekvent undviker att tilldela andra instanser än rektor och rektorsnämnd några besluts- och verkställighetsfunktioner. Lärarrådets befogenheter och ärendefördelning bör närmare klarläggas liksom även lärarrådets sammansättning vad gäller handledarna. Förbundet efterlyser också mer preciserade bestämmelser om olika konferensers sammansättning, ärendefördelning, kompetenser i fråga om beslut osv. En översyn av hela denna problematik erfordras i syfte att uppnå en funktionellt uppbyggd organisation inom vilken hänsyn tas till bl. a. olika befattningshavaregruppers möjligheter att erhålla ett reellt medinflytande över lärarutbildningens innehåll och utformning.

SR anser att en representant från ämneslärarlinjens metodiklektorer och en från klasslärarlinjernas bör genom val utses till ledamöter i rektorsnämnden. Förbundet ansluter sig till LUS' åsikt att allmänt kollegium vid en lärarhögskola endast i särskilda fall bör sammankallas och att ett lärarråd i stället får representera lärarhögskolan vid yttrande av vikt. Förbundet föreslår viss ändring av lärarrådets sammansättning och fäster stor vikt vid att lärarrådet inte enbart får en rådgivande funktion medan all beslutanderätt koncentreras till rektor. Rådet bör också ges medinflytande på administrationen av lärarhögskolans inre arbete.

Blivande lärares riksförbund anser att två representanter för studentkåren bör ingå i lärarrådet, och *Centerns ungdomsförbund* påtalar att studenterna får små möjligheter att mer aktivt ta del i arbetet inom lärarhögskolans ledning.

Ett liknande system som vid universiteten beträffande studentrepresentation bör övervägas vid lärarhögskolorna.

Beträffande institutionen för pedagogik understryker *skolöverstyrelsen* att denna vid de hittills upprättade lärarhögskolorna har varit av största betydelse inte endast för högskolornas verksamhet utan för lärarutbildning och utvecklingsarbete över huvud taget. De resurser som har stått till institutionernas förfogande har emellertid visat sig vara för små, vilket delvis förklaras av rådande brist på kvalificerad personal lämplig att rekrytera till de pedagogiska institutionerna. Genom att professorn vid lärarhögskolan samtidigt är ledamot av den samhällsvetenskapliga fakulteten vid högskoleortens universitet har det funnits möjligheter för lärarhögskolornas elever att i pedagogikämnet tentera också för akademiskt betyg. Vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö har metodiskt-didaktiska linjer inom universitetsämnet pedagogik inrättats. Inom dessa linjer har undervisningen skett i universitetets regi men anordnats med lärarhögskoleinstitutionernas personal som lärare. Denna på skolans behov klart inriktade utbildning är av största betydelse bl. a. för att täcka ovannämnda personalbrist. Överstyrelsen betonar vikten av att ämnesmetodisk forskning ägnas större uppmärksamhet än hittills och att de pedagogiska institutionerna förses med forskningsexpertis härför.

Kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala betonar den pedagogiska institutionens viktiga funktion i det pedagogiska utvecklingsarbetet och understryker behovet av en mer objektiv vetenskaplig grund för metodiken.

Lärarnas riksförbund delar LUS' uppfattning att både utbildning och forskning skall ingå i de pedagogiska institutionernas uppgifter men anser att forskningen skall vara målinriktad och äga rum i nära samarbete med universitetsinstitutionerna. God samverkan är också nödvändig mellan pedagogik- och metodikinstitutionerna men det direkta ansvaret för rent metodisk forskning kan i regel överlätas på institutionen för metodik.

SR konstaterar att den pedagogiska institutionen har fått rollen av samordnare och ledare av forskning och utvecklingsarbete och framhåller vikten av att institutionen får bästa möjliga resurser för sitt arbete. Pedagogikläraren synes dock enligt förslaget få ett alltför starkt inflytande över andra ämnens utformning. Metodisk forskning i ämnena bör ej uteslutande ledas av pedagogiska institutionen utan även av föreståndarna för ämnesmetodikinstitutioner.

Beträffande de pedagogiska institutionernas personal understryker *skolöverstyrelsen* LUS' uppfattning att behörighetskrav och tjänstgöringsförhållanden bör utformas så, att de så långt det är möjligt överensstämmer med motsvarande förhållanden vid universitetsinstitutioner. Den av LUS föreslagna första personaluppsättningen vid de pedagogiska institutionerna (SOU 1965: 30 s. 30) innebär en stor ökning av den personal som har med pedagogikämnet att göra. Personalökningen utgörs huvudsakligen av fler lektorer i ämnet medan utökningen av personal med kvalificerad forskning som huvud-

sysselsättning är tämligen blygsam. Överstyrelsen understryker att institutionens främsta uppgift är att bedriva forskning samt meddela vetenskaplig undervisning. Som basuppsättning vid institutionerna accepterar överstyrelsen om än med tvekan LUS' förslag men betonar att efter hand ytterligare forskningsexpertis måste tillföras lärarhögskolorna. Då samhällets efterfrågan på arbetskraft med akademisk utbildning i pedagogik och angränsande ämnen är mycket större än tillgången finner överstyrelsen det föreslagna antalet lektorer i pedagogik vid lärarhögskolorna — inemot 120 — skrämmande stort. Under överskådlig tid är det omöjligt att besätta så många tjänster i den takt som föreslagits. Det är därför nödvändigt att avsevärt nedbringa behovet av lektorer i pedagogik och överstyrelsen ger vissa antydningar om hur detta skall kunna åstadkommas.

Lärarhögskolan i Stockholm här företrädd av pedagogisk-psykologiska institutionen understryker behovet av ytterligare tjänster på laboratorsnivå. Även pedagogisk-psykologiska institutionen vid *lärarhögskolan i Malmö* finner den föreslagna forskargruppen kraftigt underdimensionerad och föreslår vid sidan av laboraturerna inrättandet av ett antal forskartjänster på lägst licentiatnivå.

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet anser att professorn i praktisk pedagogik inte bör tillsättas efter några speciella undantagsregler. De sakkunniga vid tillsättningen bör utses av vederbörande fakultet och inte av skolöverstyrelsen som bör få yttra sig om de sökande ur de synpunkter som ämbetsverket har att företräda. Det slutliga förslaget bör komma från universitetskanslersämbetet.

Lärarnas riksförbund understryker att behörighetskraven för lektorerna i pedagogik bör vara desamma som för universitetslektorer. Samma uppfattning har *SR*.

Förslaget om en högre akademisk examen i ett visst ämnes metodik tillstyrks av *skolöverstyrelsen* som finner det betydelsefullt att även skolor utanför lärarutbildningen kan tillföras personal med just den metodiska skolning som denna typ av examen ger. *Lärarhögskolan i Göteborg* anser det angeläget att förslaget om en högre examen med ämnesmetodisk inriktning förverkligas, och *kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala* finner förslaget ägnat att främja en välbehövlig metodikforskning.

Beträffande samordningen av verksamheten vid de pedagogiska institutionerna framhåller *skolöverstyrelsen* att vid ett genomförande av LUS' förslag undervisningen i pedagogik för lärarutbildningen kommer att helt övertas av lärarhögskolornas pedagogiska institutioner. Detta aktualiserar frågan om hur förhållandet mellan lärarhögskolornas och universitetens institutioner skall vara i framtiden. Erfarenheterna av universitetsundervisningen på metodiskt-didaktisk linje vid lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö har varit så gynnsamma att linjen bör permanentas genom en ändamålsenlig samordning av resurserna vid universitet och lärarhögskola. Behovet av lärare för denna typ av undervisning bör tillgodoses enligt de vanliga auto-

matikreglerna. *Lärarhögskolan i Stockholm*, här företrädd av pedagogisk-psykologiska institutionen framhåller att flertalet lärarhögskolor är placerade på orter med universitetsinstitutioner i pedagogik och att ett rationellt utnyttjande av de personella resurserna och en samordnad undervisning och forskning sker bäst om de båda institutionerna har samma huvudman. Lärarhögskolorna bör därför helt inordnas i universitetsväsendet och eventuellt få karaktären av pedagogiska fakulteter. Pedagogisk-psykologiska institutionen vid *lärarhögskolan i Malmö* anser att uppgiftsfördelningen mellan universitetens och lärarhögskolornas pedagogiska institutioner i viss utsträckning kan tänkas variera från fall till fall beroende på de personella resurserna. Det torde emellertid allmänt sett vara rimligt att lärarhögskoleinstitutionerna inriktar sig på skolpedagogiken och eventuellt skolpsykologin medan universitetsinstitutionerna inriktar sig på vuxenutbildning (särskilt universitetspedagogiken), industripedagogik, medverkan i utbildningen av arbetspsykologer, kliniska psykologer och internationella utbildningsexperter samt historisk-komparativ pedagogik i allmänhet. *Kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala* betonar att de nuvarande universitetsinstitutionerna inte kan ersättas av lärarhögskolornas. Förutsättningar bör skapas för en arbetsfördelning mellan universitetens och lärarhögskolornas pedagogiska institutioner genom att pedagogiken som akademisk disciplin delas upp på flera professurer med specialiserade ämnesområden.

Universitetskanslersämbetet anser att lärarhögskolornas institutioner för praktisk pedagogik främst bör inriktas på ungdomsårens och skolvärldens pedagogik medan universitetens motsvarande institutioner bör bedriva forskning på vuxenpedagogikens områden. Ämbetet avser att låta utreda de pedagogiska institutionernas framtida ställning och uppgifter samt inriktningen och förekomsten av olika slags tjänster för ifrågavarande ändamål. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet* finner det självklart att en utbyggnad av undervisning och forskning i riktning mot skolans och lärarutbildningens behov genom en utvidgad lärarhögskoleorganisation inte får lägga hinder i vägen för pedagogikämnets utveckling och möjligheter i andra avseenden. Andra delar av pedagogiken, t. ex. fostran i hemmen och i andra samhällssammanhang än skolans, vuxenpedagogik, anstaltspedagogik, industripedagogik och den akademiska undervisningens egna problem behöver bli föremål för forskning. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* anser att samarbetet mellan de pedagogiska institutionerna vid universitet och lärarhögskola skulle underlättas om de båda underställdes universitetskanslersämbetet. *Konsistoriet vid Lunds universitet* hyser den bestämda meningen att det bör skapas en gemensam institution innefattande en lärarhögskolas institution för praktisk pedagogik och ett universitets pedagogiska institution. Vid en kraftig satsning på den del av pedagogiken som rör skolan och lärarutbildningen får man inte förbise att pedagogisk grundforskning behövs också på andra områden, såsom industripedagogikens, vuxenpedagogikens och socialpedagogikens. De olika grenarna inom pedagogiken måste arbeta i intim kontakt med varandra, och

bästa sättet att åstadkomma detta är en gemensam institution knuten till lärarutbildningsavdelningen men samtidigt företrädd i den samhällsvetenskapliga fakulteten.

Lärarhögskolan i Göteborg påtalar att LUS inte behandlat frågan om högre studier i pedagogik annat än i samband med metodiklektorsutbildningen. Denna fråga är emellertid en direkt angelägenhet för lärarutbildningen, eftersom akademiska betygsstudier i pedagogik vid lärarhögskolorna framstår som den mest naturliga utbildningsgången för lärarhögskolornas pedagogiklektorat liksom för forskarsekreterar- och skolpsykologtjänster.

Sveriges psykologförbund hävdar att LUS' förslag att lärarhögskolornas pedagogiska institutioner skall vara underställda skolöverstyrelsen innebär en föga rationell hushållning med de personella och ekonomiska resurserna. Enhetliga institutioner medför ökade rationaliseringsmöjligheter beträffande institutionsbibliotek, tekniska hjälpmedel, arkiv och instrument samt i fråga om kontorspersonal och experter. Institutionernas förläggning till universiteten möjliggör bättre angelägna ömsesidiga kontakter med där befintliga ämnen såsom psykologi, sociologi, pedagogik etc.

SR finner att frågan om hur lärarhögskolornas pedagogiska institutioner skall förhålla sig till universitetens bör ytterligare prövas. De nuvarande universitetsinstitutionerna kan inte ersättas av lärarhögskolornas. Oavsett om lärarutbildningen helt infogas i universitetsorganisationen eller inte bör förutsättningar skapas för en arbetsfördelning mellan universitetens och lärarhögskolornas pedagogiska institutioner genom att pedagogiken som akademisk disciplin delas upp på flera professurer med specialiserade ämnesområden.

SFS anser en fortsatt utbyggnad av lärarhögskolornas pedagogiska institutioner innebärande en kraftig personalförstärkning oförsvarlig. En nödvändig samordning av resurserna för pedagogisk forskning åstadkoms endast om även den målinriktade forskningen bedrivs inom universitetens ram.

I fråga om metodikutbildningen tillstyrks förslaget om särskilda institutioner för metodik av *skolöverstyrelsen* som även ansluter sig till LUS' förslag att metodikinstitutionerna organiseras fristående i förhållande till pedagogikinstitutionen och att metodikinstitutionernas föreståndare direkt underställs lärarhögskolans rektor.

Filosofiska fakulteten vid Umeå universitet understryker vikten av integration mellan ämnesstudier och metodik. Ett intimt samarbete mellan de lärare som skall förmedla de teoretiska ämneskunskaperna och metodiklektorerna är synnerligen angeläget, och metodiklektorerna bör därför tillhöra de universitetsinstitutioner som meddelar den ämnesteoretiska utbildningen. *Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet* anser att metodiklärarna med hänsyn till den eftersträlvade integrationen mellan pedagogik och metodik organiskt bör knytas till de pedagogiska institutionerna.

TCO tillstyrker att utöver institutioner för ämnesmetodik också inrättas särskilda institutioner för metodikutbildningen för klasslärare och förutsätter att

nära samverkan mellan de olika metodikinstitutionerna äger rum. *SR* finner det angeläget att lärarhögskolorna får institutioner såväl i de olika ämnenas metodik som för lågstadiets och mellanstadiets läroämnen samt de olika praktisk-estetiska ämnena.

En förutsättning för att samverkan mellan pedagogik och metodik skall bli tillfredsställande är enligt *skolöverstyrelsens* uppfattning att regelbundna planläggningskonferenser anordnas mellan metodik- och pedagogiklektorerna. Vid den kontinuerliga revisionen av studieplanerna i metodik bör den pedagogiska institutionen medverka. Överstyrelsen tillstyrker förslaget att metodiklektorer bereds tillfälle att bedriva fördjupade studier i pedagogik under en termin i början av sin tjänstgöring vid lärarhögskolan. Överstyrelsen anser det vara en påtaglig brist att för behörighet till metodiklektorat inte uppställs krav på genom egen erfarenhet förvärvad ingående kännedom om undervisningen på stadiet i fråga. Sådan praktik är särskilt viktig för de lektorer i ämnesmetodik som skall förbereda lärarkandidaterna för arbetet bland elever i pubertetsåren på grundskolans högstadium. Vidare understryker överstyrelsen behovet av regelbundna konferenser mellan metodiklektorer och praktikhandledare.

Utredningen om lärarnas arbetsförhållanden anser att den pedagogiska forskningen och den metodiska försöksverksamheten bör effektivt samordnas även om verksamheten bedrivs vid skilda institutioner. Utredningen finner det angeläget att såväl forskning som försök företrädesvis ägnas åt för skolväsendet centrala problemställningar och alltså blir mer målinriktad och analyserande samt mindre deskriptiv än tidigare. Det är också angeläget att vunna forsknings- och försöksresultat inte hamnar i arkivens gömmor utan görs tillgängliga för de aktiva pedagogerna och förverkligas i det dagliga skolarbetet. Detta bör gälla inte enbart framtida resultat utan även de rikhaltiga samlingar av avhandlingar, försöksrapporter samt andra redogörelser och motiverade förslag som redan föreligger. Hur man därvid bör gå till väga bör skyndsamt utredas.

Lärarnas riksförbund anser det värdefullt att kravet på metodiklektorernas praktiska lärarduglighet och förmåga att handleda betonas. De bör ha kontinuerlig kontakt med praktiska undervisningsproblem och så ofta som möjligt ges tillfälle att tjänstgöra vid övningsskola. Där möjligheter föreligger bör parallell tjänstgöring vid lärarhögskolan och på fältet uppmuntras.

Förslaget att metodiklektorerna skall kunna erhålla ledighet upp till tre år för ämnesmetodisk forskning tillstyrks av *kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm* liksom också förslaget om inrättande av metodiklaboraturer. Kollegiet anser emellertid att de föreslagna forskningsområdena är för snävt avgränsade. Förslagen tillstyrks också av *lärarhögskolan i Malmö*, här företrädd av konferensen av lektorer i högstadiets metodik, som föreslår att en laboratorstjänst inrättas även för samhällsorienterande ämnen. Vidare föreslås inrättande av forskartjänster, där befattningshavaren har möjlighet att bedriva sin verksamhet vertikalt genom alla skolstadierna. *Lärarhögskolan i Göteborg* anser att antalet forskartjänster bör ökas så att behovet av vetenskapligt utvecklingsarbete till-

godoses inom alla ämnesområden. Den ämnesmetodiska forskningen måste nära samordnas med lärarhögskolornas övriga skolforskning. Lärarhögskolans forskningsprogram kräver en gemensam planering, många forskningsprojekt fordrar insatser från olika specialister och metodfrågor behöver belysas från skilda aspekter. Då det är angeläget att forskningsresultaten blir kända av lärarna på fältet föreslår högskolan att en utredning tillsätts med uppgift att undersöka möjligheterna till publicering och distribution av forskningsresultaten vid lärarhögskolorna. *Kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala* betonar att metodikinstitutionerna bör vara självständiga enheter och inte underordnas pedagogikinstitutionen. Forskartjänsterna i ämnesmetodik bör knytas till respektive metodikinstitution och vara direkt underställda rektor. Samma krav bör ställas på kompetensen för både metodik- och pedagogiklektor, dvs. samma krav som för universitetslektor. Vid varje tillsättning av detta slag bör dock lämplighetsfrågan få spela en avgörande roll.

TCO föreslår att laboratorstjänster inrättas rörande engelskundervisningen på mellanstadiet samt matematikundervisningen på låg- och mellanstadiet. Vidare bör forskartjänster inrättas också i övningsämnenas metodik. Den ämnesmetodiska forskningen bör särskilt uppmärksamma samhällsmetodiska spörsmål.

SR tillstyrker förslaget om ämnesmetodisk forskning men framhåller att resultaten i hög grad är beroende av de ekonomiska resurser som ställs till förfogande. Vidare bör forskningen omfatta alla på skolschemat förekommande ämnen.

Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund finner det tveksamt om de som skall syssla med ämnesmetodisk forskning helt bör frikopplas från den praktiska lärargärningen. *LUS'* förslag om inrättande av laboraturer i skolämnenas metodik och forskarmetodiklektorer bör därför ytterligare övervägas.

LUS' förslag till behörighetskrav för lektorstjänster i klasslärar-metodik tillstyrks av *skolöverstyrelsen* med det tillägget att man bör uppställa krav på utbildning för och erfarenhet av lärarverksamhet på det klasslärarstadium för vilket vederbörande metodiklektor skall utbilda lärarkandidaterna. Detta krav är nödvändigt att upprätthålla om en förtroendefull kontakt skall kunna åstadkommas och bevaras mellan metodikens och praktikens företrädare i klasslärarutbildningen. Några av *skolöverstyrelsens remissinstanser* anser att behörighetskraven bör skärpas så att normalt akademisk examen eller åtminstone dokumenterade akademiska studier fordras. Sålunda understryker *kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm* kravet på ämnesteoretisk meritering och vill också kräva kvalificerade kunskaper i pedagogik. De av *LUS* föreslagna behörighetsbestämmelserna bör kunna gälla under en inte alltför lång övergångstid varefter de bör skärpas. *Lärarhögskolan i Göteborg* anser att behörighetsbestämmelserna bör få en klarare utformning. Vid sidan om grundutbildning och lärartjänstgöring skall krävas att sökande genom ämnesfördjupande akademiska studier eller metodiskt inriktade studier i pedagogik har förvärvat fördjupade

insikter inom område av betydelse för tjänsteutövningen. *Utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Linköping* hävdar att akademisk examen eller åtminstone akademiska tentamina bör krävas.

Beträffande behörighetsvillkoren för befattningshavarna vid metodikinstitutionerna förutsätter TCO att krav uppställs på relativt omfattande erfarenhet av undervisning på det stadium och i de ämnen metodiklektorstjänsten avser. Beträffande lektorstjänsterna i klasslärametodik och i övningsämnenas metodik accepterar TCO LUS' förslag men understryker att en metodikutbildning med det innehåll som studieplanerna anger utöver praktisk erfarenhet av undervisning på respektive stadium kräver avsevärda kunskaper i pedagogik och psykologi samt ämneskunskaper på de områden metodikutbildningen avser.

Beträffande lektorstjänster i ämnesmetodik föreslår bl. a. *lärarhögskolan i Göteborg* att för behörighet till sådan tjänst såväl som till lektorstjänst i pedagogik skall fordras behörighet till ordinarie tjänst som universitetslektor i ämnet, fullständig utbildning för lärartjänst i skolväsendet samt lärartjänstgöring i minst två år. I vissa fall bör dispens från disputationsskravet kunna medges. Beträffande lektorstjänst i den lägre lönegraden accepterar högskolan förslaget till behörighetsvillkor.

Universitetslärarförbundet hävdar att för metodiklektoraten i den högre lönegraden måste uppställas samma krav som för universitetslektoraten och därjämte genomgången lärarutbildning. Tjänsterna bör benämnas universitetslektor. För metodiklektorerna i den lägre lönegraden bör lägre kompetens än vad som gäller för gymnasieadjunkt inte ifrågakomma.

Beträffande metodiklektorernas tjänstgöringsförhållanden finner *skolöverstyrelsen* det rimligt att lektorer i mellanstadiets metodik kan beredas tillfälle att specialisera sig på visst ämne eller viss ämnesgrupp inom sitt behörighetsområde. På mellanstadiet bör specialiseringen främst avse svenska, matematik samt orienteringsämnenas och den samlade undervisningens metodik. Dessutom bör viss specialisering kunna förekomma på undervisning i engelska och i kristendomskunskap. En inriktning på helheten i klasslärares uppgifter måste dock alltid eftersträvas.

Den föreslagna skoltjänstgöringen i praktikskola för lektorerna i lågstadiets och mellanstadiets metodik tillstyrks men en effektivare form att utnyttja den föreslagna tjänstgöringstiden bör eftersträvas.

Beträffande skoltjänstgöringen för lektorerna i läroämnenas metodik instämmer överstyrelsen i LUS' motiveringar men uttalar tvekan angående förslaget att skära ned medeltalet veckotimmar från sex till fyra.

Kollegiet vid lärarhögskolan i Stockholm uttalar tveksamhet beträffande förslaget att lektorerna i klasslärametodik vart fjärde år skall tjänstgöra som klasslärare tio à tolv veckotimmar under ett helt läsår i följd och finner det knappast meningsfullt att 25 % av lektorskåren ständigt skall arbeta i försöks- och praktikskolan. Klasstjänstgöringen bör ordnas med hänsyn till de i lektoraten ingående ämnena och variationsmöjligheter finnas som inom den före-

slagna tidsramen bäst gagnar lärarutbildningen och inte äventyrar kontinuiteten i handledningen av den enskilde lärarkandidaten. Då helårstjänstgöring torde vara onödigt lång förordas block på hela eller halva terminer. *Lärarhögskolan i Göteborg* välkomnar LUS' förslag om skoltjänstgöring för lektorerna i klasslärametodik men finner det angeläget att sådan tjänstgöring fullgöres i kontakt med undervisningsarbetet i klassen och att utredningens förslag betraktas som ett av flera tänkbara alternativ.

TCO är införstådd med att metodiklektorerna måste ha nära och kontinuerlig kontakt med skolarbetet för att kunna förnya och berika sin undervisning. Formerna härför bör emellertid kunna variera. En kontinuerlig skoltjänstgöring några timmar per läsår kan i vissa fall vara en mer ändamålsenlig lösning än en mer omfattande undervisning med längre tidsintervall. Några bindande föreskrifter i denna fråga bör därför inte utfärdas, utan möjlighet till varierande lösningar bör föreligga.

Målsmännens riksförbund förordar att *k u r a t o r* skall finnas vid alla lärarhögskolor, medan *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser att frågan om kuratorstjänster inte bör lösas på annat sätt än som kan komma att ske för övriga postgymnasialt studerande.

Skolöverstyrelsen tar även upp frågan om *h ä l s o v å r d e n* vid lärarhögskolorna och finner det nödvändigt att bestämmelser härom intas i lärarutbildningsstadgan, bl. a. med hänsyn till lärarkandidaternas kontakter med elever i olika sammanhang.

Medicinalstyrelsen erinrar om att lärarkandidaternas egen hälsovård hittills varit tillgodosedd vid folkskoleseminarierna liksom vid lärarhögskolornas små- och folkskollärlinjer men ej på ämneslärlinjerna. Enligt medicinalstyrelsens mening bör vid lärarutbildningsanstalt finnas en skolläkare. Styrelsen framhåller att denne, som har möjlighet att kontinuerligt följa lärarkandidaternas såväl fysiska som psykiska hälsotillstånd, genom sin personkännedom kan lämna värdefulla medicinska synpunkter vid bedömandet av huruvida en lärarkandidat på grund av olämplighet för läraryrket skall avstängas från fortsatt lärarutbildning.

Skolöverstyrelsen instämmer helt i LUS' uttalande, att lärarutbildningen skall ske i så nära anknytning som möjligt till forskningen och det pedagogiska utvecklingsarbetet. Utöver anordningar för lärarkandidaternas övningsundervisning och praktiktjänstgöring behövs för detta ändamål en särskild *f ö r s ö k s -* och *p r a k t i k s k o l a*, där vissa klasser utan att störas av övningsundervisning skall kunna utnyttjas enbart för experiment och demonstrationer samt i viss utsträckning i samband med lärarhögskolans forskningsverksamhet. Överstyrelsen noterar med särskild tillfredsställelse LUS' bedömning att behovet av auskultationstillfällen i vanliga klasser kan minskas genom användning av vissa hjälpmedel, bl. a. intern TV. Överstyrelsen delar däremot inte LUS' upp-

fattning att de s. k. pedagogiska utvecklingsblocken i framtiden borde upprättas företrädesvis på orter, där lärarhögskola finns, och att all försöksverksamhet i dessa block borde ske i samarbete med den pedagogiska institutionen. Det föreligger en stor disproportion mellan önskemål om och behov av forsknings- och utvecklingsarbete på skolans område å ena sidan och möjligheter att utföra sådant å den andra sidan framhåller överstyrelsen. I detta läge anser överstyrelsen det synnerligen angeläget att de knappa resurser som finns koncentreras på ett fåtal, med vetenskaplig metod lösbara problem.

Överstyrelsen finner det mest ändamålsenligt såväl för den pedagogiska institutionen som för utvecklingsblocket att liksom nu inte alltför hårt binda blockets verksamhet till lärarhögskolans forskningsprogram annat än när särskild anledning finns därtill.

Med viss tvekan tillstyrker överstyrelsen LUS' förslag att försöks- och praktikskolan organiseras med statligt anställda lärare i byggnader som tillhör det kommunala skolväsendet. Vore lärarna kommunalt anställda skulle nämligen det dubbla huvudmannaskapet undvikas och principen att hela ansvaret för alla skolor i första hand åvilar kommunen konsekvent upprätthållas. Emellertid måste försöks- och praktikskolans lärare kunna disponeras ganska självständigt av lärarhögskolan. Deras tjänstgöringsförhållanden avviker många gånger från de kommunalt anställda lärarnas. På den skolenhet inom vilken försöks- och praktikskolan skall ligga måste bestämda krav på utrustning uppställas. Denna skolenhet måste även ligga så nära lärarhögskolan som möjligt. Ambulerande experimentklasser är svåra att utnyttja på ett ändamålsenligt sätt. Överväganden av denna art har föranlett överstyrelsen att gå med på förslaget. Överstyrelsen tillstyrker att planeringen av verksamheten vid försöks- och praktikskolan görs vid den pedagogiska institutionen och fastställs av rektor för lärarhögskolan.

Bland skolöverstyrelsens remissinstanser betonar *lärarhögskolan i Stockholm* vikten av att försöks- och praktikskolorna redan från starten ges tillräckliga personella, lokalmässiga och materiella resurser. *Lärarhögskolan* anser det vidare önskvärt att försöksskolan görs så stor att det går att genomföra försök med arbete enligt storgruppssystem. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Uppsala* anser de föreslagna försöks- och praktikskolorna artificiella. Kollegiet finner det mest naturligt att lärarkandidaterna på klasslärarlinjerna gör sina barniakttagelser i klassrummet och inte bakom en vägg eller framför TV-rutan. *Länskolnämnden i Kalmar län* föreslår att samverkan mellan de pedagogiska utvecklingsblocken, de pedagogiska institutionerna vid universitet och lärarhögskolor samt försöks- och praktikskolorna närmare utreds. *Skolnämnden för Stockholms stad och län* framhåller att en skola, varav försöksskolan skall vara en del måste vara av sådan storleksordning att den ger prov på en tillräckligt differentierad verksamhet.

Skolledarförbundet understryker med skärpa att ett genomförande av den föreslagna organisationen kommer att leda till en icke önskvärd dualism i det

kommunala skolväsendet. Inom en skolkommun kommer vissa skolenheter att bli elitskolor med bättre resurser än andra skolor och med eliten av lärarkåren. Förbundet betonar vidare att lärarkandidaternas övningsundervisning bör ske i en med avseende på lärare, material och lokaler normal undervisnings-situation.

Lärarnas riksförbund noterar med tillfredsställelse att möjligheter till demonstrationer skall ges i samband med pedagogikundervisningen, varigenom denna får verklighetsanknytning. Förbundet anser det självfallet att stora anspråk måste ställas på de skolanläggningar, som skall fylla funktionen av praktikskolor men understryker att samma krav måste ställas på alla skolenheter. Det är enligt förbundets mening förfelat, att först låta lärarkandidaterna känna yrket i skolenheter med en utrustning, som är fulländad i olika avseenden, och sedan släppa ut dem till skolor, där de icke kan tillämpa vad de lärt.

TCO tillstyrker att en försöksskola organiseras i enlighet med LUS' förslag men framhåller samtidigt att det är väsentligt, att en skola, som skall tjänstgöra som demonstrationsskola, så långt möjligt ger lärarkandidaterna en i alla avseenden realistisk bild av hur en fullständig skola fungerar. Det är också väsentligt att försöksskolan utrustas med tekniska hjälpmedel i form av intern TV och one-way-screen. Om så skulle anses ändamålsenligt bör en utökning ske av antalet klasser engagerade i denna del av den praktiska lärarutbildningen. *TCO* anser det vidare ändamålsenligt, att de klasser, som ej engageras i försöks- och demonstrationsverksamheten vid skolenheten, kan användas för viss del av lärarkandidatens auskultation och övningsundervisning under praktikveckor. Därigenom kan lärare vid försöks- och praktikskolorna beredas alternativa arbetsuppgifter men likväl hela tiden vara fast knutna till den egentliga lärarutbildningen.

Enligt *SR:s* uppfattning torde demonstrationsundervisning och försöksverksamhet vid försöks- och praktikskolan bli ett värdefullt inslag i lärarutbildningen. En förutsättning är dock att skolan i fråga om lokaler och utrustning har en sådan standard, att ett pedagogiskt utvecklingsarbete i enlighet med skolreformens intentioner är möjligt.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* anser förslaget angående praktikskoleorganisationen inte vara fullt genomarbetat. Förklaringen torde enligt förbundens bedömning kunna vara den att organisationen måste byggas upp successivt och formerna anpassas till ortens skolväsende. Förbunden fäster stor vikt vid att dessa problem penetreras mycket noggrant på varje lärarhögskoleort.

Skolöverstyrelsen anser att de lärare i andra skolor än försöks- och praktikskolan som tas i anspråk till mer än 75 % för lärarkandidaternas auskultationer och övningsundervisning, bör vara kommunalt anställda och av lärarhögskolan förordnas som handledare. Rektor vid sådan skolenhet bör emellertid upptas på lärarhögskolans stat.

TCO framhåller att det i praktikskolorna kan uppstå vissa samordningsproblem mellan skolans primära uppgift att ge eleverna undervisning och lärarutbildningens krav på att undervisningen organiseras för att på bästa sätt tillgodose lärarutbildningens behov. TCO betonar att sådana åtgärder måste vidtas i bl. a. organisatoriskt och ekonomiskt resursmässigt avseende att den reguljära undervisningen inte utsätts för onödiga påfrestningar.

Den av LUS föreslagna organisationen med fasta centra för placering och handledning av ämneslärarkandidater under praktiktermin är enligt skolöverstyrelsens mening synnerligen angelägen. Överstyrelsen erinrar om den vinst man därvid gör genom att konferenser med deltagande av metodiklektorer, handledare och praktiklärare lättare kan ordnas.

Bland skolöverstyrelsens remissinstanser framhåller kollegiet vid lärarhögskolan i Uppsala, att det med tanke på ökningen i metodiklektorernas resor till praktiklärare är önskvärt att dessa lärare placeras relativt nära lärarhögskoleorten. Varje lärarhögskola bör kunna ta i anspråk skolväsendet på ett antal närliggande orter för placering av praktiklärare. Länsskolnämnden i Malmöhus län observerar de problem, som kan uppstå i samband med kontakten mellan lärarhögskola och kommun i fråga om praktikterminen som enligt LUS' förslag skall bli en ren utbildningstermin och mera än hittills läggas under lärarhögskolans direkta ledning. Nämnden hyser farhågor för att en kommun kan komma att känna denna styrning som ett intrång i sin självbestämmanderätt.

Lärarnas riksförbund framhåller att det för lärarutbildningens effektivitet är önskvärt att lärarkandidaterna får tillfälle till kontakt med sina metodiklektorer minst fem gånger per termin samt att fler tillfällen bör ges till konferenser och diskussioner mellan metodiklektorer, handledare och ämneslärarkandidater än vad LUS föreslagit.

TCO finner det angeläget att i möjligaste mån enligt LUS' förslag sammanföra till enheter de klasser som är avsedda att användas för praktikvecka och praktiktjänstgöring. Behovet av samverkan såväl olika handledare emellan som mellan handledarna och lärarhögskolan skulle underlättas om organisationen hålls samlad.

SFS tillstyrker LUS' förslag att ämneslärarkandidaternas övningsundervisning och auskultationer i möjligaste mån bedrivs i praktikcentra i omedelbar anslutning till lärarhögskolan.

Skolöverstyrelsen, Lärarnas riksförbund, TCO, SFS och Målsmännens riksförbund delar LUS' uppfattning om nödvändigheten av att skapa en organisation för utbildning av handledare. SFS framhåller att det är av utomordentlig betydelse för lärarkandidatens inställning till det kommande yrket att denne och handledaren talar samma språk i fråga om de pedagogiska problem och arbetsmetoder som har aktualiserats under framför allt metodikundervisningen vid lärarhögskolan.

LUS' uppfattning att man så långt möjligt bör eftersträva fullständiga lärarhögskolor delas i princip av skolöverstyrelsen. Överstyrelsen vill

emellertid att lärarutbildningsorganisationen skall få en större kapacitet än vad LUS föreslagit samt att den utformas så flexibel att uppkommande förändringar jämförelsevis lätt kan mötas. I stället för lärarhögskolefilialer föreslår överstyrelsen att utöver de av LUS' föreslagna fullständiga lärarhögskolorna ytterligare en sådan upprättas samt att seminarieorganisationen inte nu avvecklas.

Kollegiet vid folkskoleseminariet i Karlstad noterar att LUS' förslag beträffande lärarutbildningens organisation inrymmer tydliga inslag av decentralisering när det gäller Norrland. Mot denna bakgrund synes det kollegiet anmärkningsvärt att LUS är så restriktiva, när det gäller syd- och mellansvenska förhållanden att de i varje fall principiellt avvisar tanken på s. k. ofullständiga lärarhögskolor. Kollegiet finner det olyckligt, om det genom provisoriestämpeln på de för en övergångstid föreslagna lärarhögskolefilialerna från början inrättas ett par andra rangens anstalter vid sidan av de fullvärdiga. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Landskrona* finner idén med moderhögskolor och filialer erbjuda flera fördelar, bl. a. den att investeringar för pedagogiska institutioner kan koncentreras till ett fåtal ställen och de uppnådda forskningsresultaten därifrån spridas för att stimulera och inspirera arbetet ute i filialerna. *Rektor vid folkskoleseminariet i Skara* föreslår att de nuvarande seminarierna i stället för att avvecklas organiseras som filialer till närmaste lärarhögskola med huvuduppgift att i sin övningsskola ta emot lärarkandidater, som fullgör praktikperiod, och där lägga ut skolförsök. *Kollegiet vid Guldhedens folkskoleseminarium i Göteborg* ställer sig tvivlande till att en så stor organisation som den nya kan ge möjligheter till önskvärda personliga kontakter och hänsynstaganden. Den föreslagna centraliseringen av lärarutbildningen till ett fåtal högskolor borde tas under omprövning, då den medför stora praktiska och organisatoriska problem. *Länsskolnämnden i Skaraborgs län* anser att det alltid är stor risk att s. k. filialer blir betraktade som i alla avseenden sekundära inrättningar, som ej besitter samma goda kvalitet som moderföretaget.

Universitetskanslersämbetet delar LUS' uppfattning att lärarhögskolor i princip skall lokaliseras till universitetsort eller ort i universitets omedelbara närhet. *Rektorsämbetet och humanistiska fakulteten vid Stockholms universitet* avstyrker LUS' förslag om lärarhögskolefilialer utanför universitetsorterna, då en sådan organisation enligt deras mening ej ger garantier för en erforderlig kontakt mellan vetenskapligt arbete och ämnesutbildningen.

Enligt *SACO:s* mening vore det praktiskt omotiverat och ur utbildningsmässig synpunkt olyckligt, om en del av lärarutbildningen förlades utanför universiteten. SACO avstyrker därför LUS' förslag om s. k. filialer.

TCO tillstyrker LUS' förslag att i princip endast fullständiga lärarhögskolor upprättas och att dessa förläggs till orter, där nära samverkan med universitet möjliggörs. LUS' motivering för att lärarhögskolorna bör bli av en enda typ, nämligen fullständiga lärarhögskolor, finner TCO bärande och väl överensstämmande med helhetssynen på läraryrket. TCO finner att de av LUS redo-

visade praktiska skälen för att göra avsteg från den angivna principen utgör motiv för inrättande av lärarhögskolefilialer. En förutsättning för inrättandet av dessa filialer är enligt TCO:s mening att de såväl kvantitativt som kvalitativt får en stark ställning samt att det skapas tillfredsställande former för samverkan mellan filial och moderhögskola.

Främst med hänsyn till organiserandet av den praktiska lärarutbildningen anser SR en decentralisering av lärarhögskoleutbildningen nödvändig. Utbildningen vid alltför stora enheter finner SR bli på ett inte önskvärt sätt opersonlig och svåradministrerad. En decentralisering av lärarutbildningen bör ansluta sig till decentraliseringen av universitetsutbildningen. Universitetsfilial och lärarhögskolefilial bör få samma moderort. En decentralisering av universiteten kombinerad med en decentralisering av lärarhögskolorna skulle enligt SR:s mening ge funktionsdugliga enheter och möjliggöra ett rationellt utnyttjande av lärarkrafterna.

4.3 Organisationens genomförande

4.3.1 Lärarutbildningssakkunniga

LUS framhåller att frågan om *lärarhögskolornas storlek* intimt sammanhänger med spørsmålet om deras *lokalisering* (s. 602). Denna fråga är delvis redan avgjord genom att fyra lärarhögskolor upprättats och riksdagen uttalat sig för att lärarhögskoleutbildning skall äga rum i Umeå. Det gäller sålunda att undersöka dels utbildningskapaciteten vid de nuvarande lärarhögskolorna på universitetsorterna, dels omfattningen av eventuellt erforderlig utbildning utanför dessa.

Beträffande utbildningen av *ämneslärare* föreslår LUS en årlig examination av ca 2 000 under 1970-talet. Utbildningen vid lärarhögskolorna bör dimensioneras så, att lärarkandidaterna från sina ämnesteoretiska studier skall kunna gå direkt till praktisk-pedagogisk utbildning vid lärarhögskolorna. Övergången till lärarhögskola borde helst kunna ske på samma ort men detta är inte överallt möjligt. Med hänsyn till den begränsade tillgången på övningsklasser kan sålunda ämneslärarlinjerna vid lärarhögskolorna i Uppsala och Umeå inte få en sådan dimensionering som den möjliga omfattningen av ämnesutbildningen på dessa orter kunde motivera.

Den sammanlagda kapaciteten vid nu existerande lärarhögskolor jämte lärarutbildningen vid universitetet i Umeå beräknas till 300 (Stockholm) + 250 (Göteborg) + 200 (Malmö) + 150 (Uppsala) + 75 (Umeå) = 975 ämneslärarkandidater per termin, dvs. 1 950 per läsår. Av flera skäl är det emellertid tveksamt om hela denna kapacitet omedelbart skall tas i anspråk. I princip bör lärarhögskolorna utbilda såväl ämneslärare som klasslärare men av praktiska skäl är det inte möjligt att omedelbart förlägga all klasslärarutbildning till universitetsorterna. Om en lärarhögskola inrättas utanför universitetsorterna, dit lärarkandidater från i första hand Uppsala och Umeå kan hänvisas, ökas möjligheterna att

ta emot ett större antal lärarkandidater till fast studiegång på dessa orter samtidigt som utrymme för ökad utbildning i Stockholm och Göteborg kan behållas som en reserv. LUS föreslår att intagningen per termin på lärarhögskolornas ämneslärarlinjer tills vidare får följande omfattning, nämligen i Stockholm, Göteborg och Malmö vardera 175 lärarkandidater, i Uppsala 150, i Umeå 75 och vid ytterligare en lärarhögskola 100. Årskapaciteten blir då 1 700 och under 1970-talet bör utbyggnad ske till en kapacitet av 2 000 per år.

Beträffande utbildningen av *klasslärare* föreslår LUS en årlig intagning av ca 1 100 på lågstadielärarlinje och ca 1 500 på mellanstadielärarlinje. Om utbildningen på dessa linjer skall kunna bedrivas utan olägenheter måste intagningen uppnå vissa minimital. Lärarkandidaterna bör nämligen kunna fördelas i ungefär lika stora grupper med hänsyn till sina ämnesval. Erfarenheten har visat att den nu tillämpade storleken av normalgrupp vid undervisningen är lämplig. En intagningsavdelning på lågstadielärarlinje bör i regel omfatta minst 48 lärarkandidater. För utbildningen på mellanstadielärarlinje bör terminsintagningen uppgå till minst 96. Enheter med mindre omfattning bör upprättas endast om det är oundgängligen nödvändigt.

Tillgången på övningsklasser är av avgörande betydelse för storleken av lärarhögskolor på olika orter. Behovet av övningsklasser för utbildningen under praktikveckor och praktikterminer framgår av följande sammanställningar.

Behovet av övningsklasser för demonstrationsundervisning och för praktikveckor på klasslärarlinjer (tablå 47 s. 607)

Årskurs	Lågstadielärarlinje				Årskurs	Mellanstadielärarlinje				
	Intagning per termin					Intagning per termin				
	24	48	72	96		24	48	72	96	144
1	8	8	11	14	4	6	8	11	14	20
2	5	8	8	10	5	6	8	11	14	20
3	5	8	8	10	6	6	8	11	14	20

Behovet av övningsklasser för praktiktermin på klasslärarlinje (tablå 48 s. 607)

Årskurs	Lågstadielärarlinje				Årskurs	Mellanstadielärarlinje				
	Intagning per termin					Intagning per termin				
	24	48	72	96		24	48	72	96	144
1	12	24	36	48	4	8	16	24	32	48
2	6	12	18	24	5	8	16	24	32	48
3	6	12	18	24	6	8	16	24	32	48

Beträffande tillgången på övningsklasser har Stockholm, Göteborg och Malmö de bästa förutsättningarna för skapandet av stora utbildningsenheter. LUS föreslår en terminsintagning på lågstadielärlinje av 96 lärarkandidater i Stockholm och 72 i Göteborg och på mellanstadielärlinje 144 i båda städerna. Med hänsyn till antalet övningsklasser har dessa städer större intagningskapacitet men denna bör inte helt utnyttjas. I fråga om Malmö föreslås en intagning av 72 lärarkandidater på lågstadielärlinje och 96 på mellanstadielärlinje. Med hänsyn till den begränsade tillgången på övningsklasser i Uppsala förordar LUS en intagning där av 48 lärarkandidater per termin på vardera klasslärlinjen. LUS anser dock att intagningen på mellanstadielärlinjen bör snabbt kunna ökas till 72 per termin. I Umeå kan högre intagning än 48 per linje och termin över huvud taget inte komma i fråga. Den årliga examinationen av klasslärare blir enligt det framlagda förslaget vid de nuvarande lärarhögskolorna och i Umeå sammanlagt 672 lågstadielärare och 1 008 mellanstadielärare. Om de tidigare angivna examinationstalen 1 100 lågstadielärare och 1 500 mellanstadielärare skall uppnås måste sålunda den totala intagningen bli betydligt större. En ökning till en årlig intagning av 288 på lågstadielärlinje och 384 på mellanstadielärlinje i Stockholm och Göteborg skulle i och för sig vara möjlig men skulle inte tillgodose hela det föreliggande utbildningsbehovet inom ramen för en lärarhögskoleorganisation på de nuvarande universitetsorterna.

Enligt LUS' uppfattning bör *Linköping* främst ifrågakomma som lämplig ort för ytterligare en fullständig lärarhögskola (s. 609). Där försiggår redan en omfattande utbildning av såväl ämneslärare som klasslärare. Det nuvarande folkskoleseminariets lokaler kan efter viss ombyggnad utnyttjas för lärarhögskolan. Skolorna i det närbelägna Norrköping torde även utan större svårigheter kunna utnyttjas för undervisningspraktik. Med utnyttjande av övningsklasser i både Linköping och Norrköping torde i Linköping kunna utbildas 100 ämneslärarkandidater per termin. Beträffande klasslärlarutbildningen förordar LUS en intagning till en början av 48 per termin på lågstadielärlinje och 72 per termin på mellanstadielärlinje.

Lokaliseringen av *lärlarutbildningen i Norrland* måste särskilt beaktas (s. 609). Klasslärlarutbildningen i *Umeå* kan inte göras så omfattande att den tillgodoser hela behovet av lågstadie- och mellanstadielärare inom denna landsdel. Med hänsyn till de speciella förhållandena i de nordligaste delarna av landet är det nödvändigt att bibehålla utbildning av klasslärare i *Luleå* där en filial till lärlarutbildningen vid universitetet i Umeå bör inrättas. Intagningen bör omfatta 24 lärarkandidater per termin på vardera klasslärlinjen. För att tillgodose lärlarförsörjningen inom det stora området mellan Umeå och Uppsala bör ytterligare en utbildningsanstalt inrättas i denna region och lämpligen förläggas till *Sundsvall*. Även Härnösand har diskuterats som förläggningsort men stadens befolkningsunderlag är för litet för att ge nödvändigt utrymme för övningsundervisning. LUS föreslår alltså att en lärarhögskolefilial knuten till universitetet i Umeå förläggs också till Sundsvall och att intagningen där bestäms till 48 lärlarkandidater per termin på såväl mellanstadielärlinje som lågstadielärlinje.

Om på föreslaget sätt lärarhögskola upprättas i Linköping och filialer i Norrland erhålls tillsammans med den förordade utbildningskapaciteten vid lärarhögskolorna på universitetsorterna en årlig utbildning av 912 lågstadielärare och 1 296 mellanstadielärare (s. 611). För att den önskvärda utbildningsvolymen skall uppnås måste ytterligare ca 200 klasslärare på vardera linjen utbildas. LUS föreslår att lärarhögskoleutbildning för klasslärare övergångsvis förläggs till *ytterliggare enheter för lärarhögskoleutbildning*, nämligen till två filialer, den ena i *Karlstad* och den andra i *Jönköping*. Filialen i Karlstad bör anknytas till lärarhögskolan i Stockholm och ta in 48 lärarkandidater per termin på vardera linjen. Filialen i Jönköping bör anknytas till lärarhögskolan i Göteborg och ta in 48 lärarkandidater per termin på lågstadielärlinje och 72 per termin på mellanstadielärlinje.

LUS' förslag till lärarhögskoleorganisation framgår av följande sammanställning.

Förslag till lärarhögskoleorganisation (tablå 51 s. 614)

Lärarhögskola i	Filial i	Intagning per läsår på		
		Lågstadie- lärlinje	Mellanstadie- lärlinje	Ämnes- lärlinje
Stockholm	Karlstad ¹	192	288	350
		96	96	
Malmö		144	192	350
Göteborg	Jönköping ¹	144	288	350
		96	144	
Uppsala		96	144	300
Umeå	Sundsvall	96	96	150
		96	96	
		48	48	
Linköping	Luleå	96	144	200
Summa lärarkandidater per läsår		1 104	1 536	1 700

¹ Anordnad övergångsvis.

Utbildningen vid lärarhögskolefilialerna bör med avseende på innehåll och planering ledas av moderhögskolan. Sålunda skall den pedagogiska institutionen vid moderhögskolan sörja för filialens kontakt med pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete och för att innehållet i utbildningen i pedagogik blir likvärdigt med motsvarande vid lärarhögskolan. För ledningen av filialerna föreslås i princip samma organisation som vid moderhögskolorna.

I fråga om *behovet av lärartimmar och tjänster* inom lärarhögskoleorganisationen (s. 616) har LUS i del 2 av sitt betänkande (SOU 1965: 30 s. 7) framlagt förslag till principer för gruppindelning och tilldelning av lärartimmar. Där har också sammanställts behovet av lärartimmar för de olika talen för terminsin-

tagning på klasslärarlinjer och ämneslärarlinje. På grundval av dessa tal anges den personalorganisation som enligt LUS' förslag erfordras vid de olika typerna av lärarhögskolor och filialer.

LUS antyder i korthet olika problem beträffande lokaler m.m. som är för-
enade med genomförandet av *den lokala organisationen* vid de olika lärarhög-
skolorna och filialerna (s. 617). Många av dessa problem måste emellertid enligt
LUS' uppfattning bli föremål för särskilda överväganden och utredningar.

LUS framlägger slutligen ett förslag till *tidsplan* för upprättande av lärarhög-
skolororganisationen och avveckling av praktisk lärarkurs och folkskoleseminarier
(s. 626). En enhetlig praktisk utbildning av ämneslärare bör genomföras så
snart detta är möjligt. Tvåterminsutbildningen av ämneslärare bör helt över-
föras till lärarhögskolorna och överföringen påbörjas snarast möjligt samt vara
genomförd från och med höstterminen 1967. Entertersutbildningen av ämnes-
lärare bör upphöra fr. o. m. läsåret 1967/68. Praktisk utbildning av ämnes-
lärare vid lärarutbildningsavdelningen vid Umeå universitet bör påbörjas höst-
terminen 1967, medan intagning på ämneslärarlinjen vid den nya lärarhög-
skolan i Linköping bör ske fr. o. m. höstterminen 1968. Resurserna vid de nu-
varande lärarutbildningsblocken och skolorna för egentlig lärarkurs utanför lä-
rarhögskoleorterna förutsätts i framtiden bli till stor del utnyttjade för handledd
praktik.

LUS' förslag till tidsplan för ökning av intagningen på klasslärarlinjer upp
till full kapacitet framgår av följande sammanställning. Ökningen sker succes-
sivt och skall vara genomförd fr. o. m. läsåret 1968/69.

*Förslag till tidsplan för ökning av intagningen på lärarhögskolornas klasslärar-
linjer under perioden 1965/66—1968/69 (tablå 52 s. 628)*

Lärarhög- skolan i	Filialen i	Lägstadielärarlinje				Intagna avdel- ningar om 24 lk 1968/69	Mellanstadielärarlinje				Intagna avdel- ningar om 24 lk 1968/69
		Intagning under läsåren					Intagning under läsåren				
		1965/ 66	1966/ 67	1967/ 68	1968/ 69		1965/ 66	1966/ 67	1967/ 68	1968/ 69	
Stockholm	Karlstad		96	144	192	8	144	144	192	288	12
					96	4				96	4
Malmö		96	96	144	144	6	144	144	192	192	8
Göteborg	Jönköping	192	192	144	144	6	144	144	192	288	12
						96	4				144
Uppsala			96	96	96	4		96	96	144	6
Umeå			96	96	96	4		96	96	96	4
	Sundsvall				96	4				96	4
	Luleå				48	2				48	2
Linköping					96	4				144	6
Total intagning		288	576	624	1 104	46	432	624	768	1 536	64

Omfattningen av klasslärareexaminationen under läsåren 1965/66—1969/70 enligt de angivna förslagen till intagning framgår av följande sammanställning.

Examination av klasslärare under perioden 1965/66—1970/71 (tablå 53 s. 628)

Läsår	Lågstadielärare						Mellanstadielärare					
	1965/ 66	1966/ 67	1967/ 68	1968/ 69	1969/ 70	1970/ 71	1965/ 66	1966/ 67	1967/ 68	1968/ 69	1969/ 70	1970/ 71
Lärarhögskolor	144	144	576	600	864	1 104	288	288	432	624	768	1 536
Folkskoleseminarier	864	744	480	432	240	—	768	840	672	576	384	—
Total examination	1 008	888	1 056	1 032	1 104	1 104	1 056	1 128	1 104	1 200	1 152	1 536

LUS föreslår att folkskoleseminarierna i Landskrona, Skara och Strängnäs nedläggs med utgången av läsåret 1966/67. Samma läsår skall intagning på klasslärarlinjen börja vid lärarhögskolan i Uppsala och lärarutbildningsavdelningen vid Umeå universitet, varför folkskoleseminarierna i dessa städer då upphör med sin verksamhet. Guldhedens folkskoleseminarium i Göteborg och folkskoleseminariet i Stockholm beräknas ha blivit helt samordnade med lärarhögskolorna i de båda städerna vid början av läsåret 1968/69. Lärarhögskolan i Linköping föreslås börja sin verksamhet läsåret 1968/69, liksom även filialerna i Luleå, Sundsvall, Jönköping och Karlstad. Seminarieorganisationen beräknas vara helt avvecklad med utgången av läsåret 1969/70.

4.3.2 Yttranden

Beträffande lärarhögskolornas storlek uttalar ett tiotal av *skolöverstyrelsens remissinstanser* (bland folkskoleseminarierna och lärarkursskolorna) erinringar mot en koncentration av lärarutbildningen till stora enheter. Sålunda ifrågasätter *rektorer och kollegium vid folkskoleseminariet i Falun* om inte vårt eget lands från början regionalt begränsade klasslärarutbildning rymmer värden som bättre borde tillvaratas i den nya organisationen än vad LUS' förslag möjliggör. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Kalmar* framhåller att väsentliga värden av personlighetsutvecklande art går förlorade, om enheter av rimlig storlek måste expandera därhän att de får karaktären av utbildningsfabriker, samt att seminarieorganisationen med dess mindre en-

heter visat stor flexibilitet i sin anpassningsförmåga till förändringar av examinationsbehovet. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Kristianstad* uttalar förhållning för en organisation av lärarutbildningen som leder till mastodontskolor och industrialisering av utbildningen. De onaturligt stora lärarhögskolorna måste få en helt opersonlig prägel, där trivsel och social fostran, personlig omvårdnad och individuell handledning äventyras. *Rektor vid folkskoleseminariet i Strängnäs* framhåller att de stora dimensionerna på den föreslagna organisationen för med sig tendenser till en isolering från samhället i övrigt och till ett fåtalsvälde på lärarutbildningsområdet, som illa rimmar med den demokratiska skola man avsett att skapa med 1962 års skolreform.

Statistiska centralbyrån betonar att svängningarna i födelsetalen nödvändiggör en flexibel organisation för utbildning av låg- och mellanstadielärare. Beträffande ämneslärarutbildningen bör så länge lärarbrist råder till praktisk-pedagogisk utbildning antas alla sökande med lämplig ämnesteorietisk utbildning. Då balans uppnåtts mellan tillgång och efterfrågan på lärare, kan spärr övervägas till den praktisk-pedagogiska utbildningen.

Centralbyrån redovisar vidare uppgifter om antalet sökande till låg- och mellanstadielärarutbildningen hösten 1965. Till ca 1 560 tillgängliga utbildningsplatser på studentlinjerna inkom ansökningar från omkring 3 700 individer. Minimipoängen för antagning beräknas motsvara Ba i genomsnitt på studentbetyget. Till ca 300 tillgängliga platser på icke-studentlinjerna inkom ansökningar från drygt 3 700 individer. Minimipoängen för antagning beräknas motsvara ett AB i genomsnitt på realexamensbetyget (el. motsvarande).

Länsstyrelsen i Jönköpings län framhåller att lärarhögskolefilialerna bör göras relativt stora, så att lärarkandidaternas önskemål beträffande ämnesval i fördjupningskurserna skall kunna tillgodoses.

TCO accepterar att den nya uppläggningsen av lärarutbildningens innehåll nödvändiggör en relativt omfattande årlig intagningskapacitet. Utan väsentliga olägenheter för undervisningens organisation kan intagningskapaciteten på vissa lärarhögskoleorter variera, vilken möjlighet till flexibilitet *TCO* finner mycket angelägen.

Beträffande lokaliseringsen av lärarhögskoleutbildning utanför de nuvarande lärarhögskoleorterna synes remissinstanserna allmänt acceptera förslaget om förläggning av en ny lärarhögskola till Linköping. Förslaget tillstyrks sålunda av *skolöverstyrelsen* och ett tiotal av *skolöverstyrelsens remissinstanser*.

Universitetskanslersämbetet delar LUS' synpunkter på målsättningen att lärarhögskolor i princip skall lokaliseras till universitetsort eller ort i universitets omedelbara närhet. Ämbetet finner en placering i Linköping av lärarhögskola självklar, om förslagen i prop. 1965: 141 angående förläggning till Linköping av teknisk och medicinsk utbildnings- och forskningsorganisation samt universitetsfilial för humanistisk, samhällsvetenskaplig och matematisk-naturvetenskaplig utbildning förverkligas.

Statskontoret ifrågasätter om en till Linköping lokaliserad lärarutbildning bör på en gång utformas som en fullständig lärarhögskola och om inte lärarutbildningen där i varje fall till en början skulle kunna ske genom en filial till en lärarhögskola. Frågan om fullständig lärarhögskola eller filial i Linköping gäller nämligen väsentligen huruvida en institution för praktisk pedagogik skall upprättas eller inte och bör bedömas med hänsyn till forskningens behov.

Länsstyrelsen i Östergötlands län tillstyrker fullständig lärarhögskola i Linköping, emedan därigenom gynnsamma betingelser skapas för att på samma ort förena möjligheterna till såväl grundläggande teoretisk utbildning som praktisk lärarutbildning.

Beträffande lärarutbildningen i Norrland synes överstyrelsens remissinstanser acceptera förslaget om en lärarhögskolefilial i Luleå, medan den föreslagna filialen i Sundsvall är omstridd. *Länsskolnämnden i Västernorrlands län* finner att en lärarhögskolefilial kan förläggas till såväl Sundsvall som Härnösand och förordar att skolöverstyrelsen närmare utreder de ekonomiska och pedagogiska konsekvenserna av de två alternativen. *Länsskolnämnden i Jämtlands län* anser att Östersund har minst lika goda personella förutsättningar i anslutning till lärarkursgymnasiet som Sundsvall och att det lokalmässiga underlaget inte heller torde väga till Sundsvalls fördel. *Rektor vid folkskoleseminariet i Härnösand* finner det inte helt uteslutet att den föreslagna lärarhögskolefilialen i Sundsvall med hänsyn till tillgången på övningsklasser skulle kunna förläggas till Härnösand, där det också finns två i gott skick varande seminariebyggnader, ägda av staten och med stora tomtområden. *Länsskolnämnden i Norrbottens län* kan inte godta LUS' uttalande att utbildningen av klasslärare vid filialen i Luleå inte bör få större omfattning än 48 lärarkandidater per år på vardera klasslärarlinjen, om inte en betydande överproduktion av lärare i förhållande till övre Norrlands behov skall uppstå. Nämnden föreslår att intagningen skall omfatta 96 per år på vardera linjen och att till filialen också förläggs viss ämneslärarutbildning liksom också praktisk-pedagogisk utbildning för förslagsvis ett 100-tal ämneslärare per år. Nämnden betonar vikten av den allmänna stimulans som skola och undervisning i Norrbotten skulle få genom en utökning av filialen i Luleå på antytt sätt. *Kollegiet vid folkskoleseminariet i Haparanda* avstyrker nedläggandet av Haparanda-seminariet och förordar att vid seminariet inrättas en filial till närmaste lärarhögskola med uppgift att dels utgöra försöks- och forskningscentrum för utbildning av tvåspråkiga lärare ägnade att ta sig an finsktalande elever, dels utforma lämplig metodik vid svenskundervisningen. Utbildningen bör endast avse lågstadielärare. *Rektor och collegium vid folkskoleseminariet i Luleå* förklarar att filialen i Luleå bör överta uppgifterna att uppmärksamma de problem som möter en lärare i Tornedalen med utnyttjande av den sakkunskap och erfarenhet som finns vid seminariet i Haparanda. Övningsskolklasserna i Haparanda bör bibehållas och övningsskollärarna där överföras på Luleå-filialens stat.

Länsskolnämnden i Gävleborgs län anser att om intagningen i Umeå och Luleå inte kan beräknas få erforderlig omfattning för hela Norrland, bör den ytterligare

erforderliga klasslärarutbildningen i form av en filial föras under Uppsala men lokaliseras till Gävle. *Rektor vid folkskoleseminariet i Gävle* hävdar att Gävle är bättre lämpad som lärarhögskolefilial än de av LUS föreslagna orterna och att deras förslag i frågan därför bör tas under förnyad prövning. *Utbildningsledaren vid lärarutbildningsblocket i Gävle* finner det förvånande att LUS vid diskussion om lärarhögskolornas och filialernas uppläggning helt förbigått Gävle, som har en mångsidig, väl utvecklad skolorganisation.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län finner det angeläget att de regionala och lokala skolmyndigheternas samt Gävle stads intresse för en filial i Gävle allvarligt prövas vid det slutliga ställningstagandet till LUS' förslag. En filial i Gävle bör emellertid inte anordnas övergångsvis. Erforderligt samband mellan lärarhögskola i Uppsala och filial i Gävle bör lätt kunna upprätthållas, och ändamålsenliga lokaler och god tillgång på övningsklasser finns i Gävle. Länsstyrelsen förutsätter att även den föreslagna filialen i Sundsvall kommer till stånd, om så erfordras för ett effektivt utnyttjande av lärarutbildningen vid universitetet i Umeå.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län hävdar att Härnösand ur såväl samhälls-ekonomisk som lokaliseringssynpunkt synes kunna ställas som fullt jämförbart alternativ till Sundsvall. Flertalet av länsstyrelsens regionala och lokala remissinstanser har även framhållit detta i sina yttranden. Vid det slutliga ställningstagandet bör därför de av länsstyrelsen och i remissyttrandena framförda synpunkterna på valet av förläggningssort för lärarhögskolefilialen i länet beaktas i högre grad än vad LUS synes ha gjort.

Länsstyrelsen i Jämtlands län understryker att olika landsändars behov bör tillgodoses med hänsyn till deras befolkningsunderlag. De fyra nordligaste länen har ca 12 % av rikets folkmängd men den föreslagna ämneslärarutbildningen i Umeå utgör endast 9 % av rikets sammanlagda utbildning. Möjligheterna till en utvidgning av den föreslagna utbildningskapaciteten i Umeå bör ytterligare utredas.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser sig inte böra ta ställning till förslaget beträffande förläggningssorterna för de två filialerna i Norrland men tillstyrker att dessa filialer inrättas och förläggs till övre Norrland, resp. mellersta Norrland.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner det naturligt att den föreslagna lärarutbildningsorganisationen för Norrland förläggs till Umeå i anknytning till Umeå universitet. Länsstyrelsen ifrågasätter dock det lämpliga i att denna organisatoriskt skulle bilda en lärarutbildningsavdelning inom universitetet medan övriga föreslagna lärarhögskolor skulle utgöra självständiga institutioner.

Länsstyrelsen understöder förslaget om två filialer, en i Luleå och en i Sundsvall, särskilt vad beträffar Luleå. En av länskolnämnden i Norrbottens län 1962 gjord undersökning visade att 65 % av då tjänstgörande folkskollärare i länet utexaminerats från folkskoleseminariet i Luleå och 60 % av småskollärarna från folkskoleseminarierna i Luleå och Haparanda. Vid samma tid rekryterades ungefär 70 % av lärarkandidaterna vid dessa seminarier från Norrbotten medan in-

slaget av studerande från detta län vid övriga seminarier i riket utgjorde endast drygt 1 %. Detta tyder på att de flesta av de i Luleå och Haparanda utbildade lärarna kommer att stanna inom länet och att det är nödvändigt för länets lärarförsörjning att inom länet ha en lärarutbildning. Den föreslagna årliga intagningen vid filialen av endast 48 lärarkandidater på vardera klasslärarlinjen skulle emellertid medföra en betydande underproduktion. Examinationen måste göras minst dubbelt så stor.

Länsstyrelsen understryker att LUS helt förbigått skolväsendet i Tornedalen och andra tvåspråkiga bygder i länet och de krav som de speciella förhållandena där ställer på lärarutbildningen. Hur dessa problem skall bemästras måste vara en uppgift för lärarutbildningen att informera de blivande lärarna om. Av en undersökning för läsåret 1964/65 framgår att för 76 % av nybörjarna var ett annat språk än riksspråket mer eller mindre en aktualitet. Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Luleå och läns skolnämnden i Norrbottens län har framlagt vissa förslag om huru tvåspråkighetens problem skall behandlas i lärarutbildningen. Länsstyrelsen är inte beredd att ta ställning till dessa förslag men understryker starkt att den finskspråkiga befolkningen i Tornedalen anser fullgoda kunskaper i svenska språket vara en oundgänglig och nödvändig förutsättning för sina barns utkomstmöjligheter och att den har rätt att kräva en lika fullgod utbildning för sina barn som övriga svenska medborgare. Dessa krav måste på lämpligt sätt tillgodoses.

SFS finner det motiverat att filialer upprättas i Luleå och Sundsvall för att tillgodose Norrlands behov av lärare, och Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet accepterar av samma skäl en permanent lärarhögskolefilial i Luleå. Även Centrerns ungdomsförbund finner filialerna i Luleå och Sundsvall väl motiverade för Norrlands försörjning med klasslärare.

Beträffande frågan om ytterligare enheter för lärarhögskoleutbildning framhåller skolöverstyrelsen att bristen på lärare med förutsatt praktisk utbildning f. n. är skolväsendets svåraste problem såväl kvantitativt som kvalitativt. Detta problem måste nu definitivt lösas, varvid tillgången på lärare måste bli så stor, att även de mer avlägset liggande delarna av landet regelmässigt och utan dröjsmål kan besätta nytillblivna tjänster av olika slag med behöriga innehavare. LUS har utfört mycket omfattande beräkningar av det kommande lärarbehovet. Trots detta rymmer beräkningarna av lärarbehovet så många ofta svårbedömbara förutsättningar och osäkra faktorer, att någon beräkning med för en detaljerad och preciserad planering godtagbar säkerhet knappast föreligger. Lärarutbildningsorganisationen måste på alla stadier dimensioneras så, att en för skolans försörjning med lärare betryggande säkerhet erhålls. En avsevärd ökning synes också kunna genomföras utan att den enskilde lärarkandidaten behöver riskera att vid utbildningstidens slut stå med en examen som inte leder till adekvat arbete. Lärarutbildningsorganisationen bör sålunda nu erhålla större kapacitet än enligt LUS' förslag och utformas så, att uppkommande förändringar

jämförelsevis lätt kan mötas. Överstyrelsen förordar att i stället för de av LUS föreslagna fyra lärarhögskolefilialerna ytterligare en sjunde fullständig lärarhögskola upprättas fr. o. m. läsåret 1968/69. För att därjämte tillgodose det större klasslärarbehov som överstyrelsen motiverat bör seminarieorganisationen — med vissa undantag — inte nu avvecklas. I princip bör fullständig lärarhögskola förläggas till ort med universitet eller s. k. fast universitetsfilial. Eftersom enligt prop. 1965: 141 fasta universitetsfilialer skall upprättas i Linköping och Örebro, bör utöver den föreslagna lärarhögskolan i Linköping en sjunde lärarhögskola förläggas till Örebro. I dessa båda städer och i deras närhet synes förutsättningarna vara bättre än på andra platser att komma till rätta med den för hela lärarutbildningen mycket viktiga praktikfrågan.

Beträffande det föreslagna filialsystemet framlägger *skolöverstyrelsens remissinstanser* varierande synpunkter. *Skolnämnden för Stockholms stad och län* understryker starkt vikten av att filialerna ges förutsättningar att bjuda en med lärarhögskolorna jämbördig utbildning. *Länsskolnämnden i Östergötlands län* finner det vara mera rationellt att vid en omorganisation och nydaning av lärarutbildningen konsekvent eftersträva en koncentration till befintliga lärarhögskolor med universitetsanknytning och till Linköping än att förlägga ofullständig lärarhögskoleutbildning för enbart klasslärare till ytterligare två orter i Mellan-Sverige. *Länsskolnämnden i Jönköpings län* liksom *kollegiet vid folkskoleseminariet i Jönköping* tillstyrker en filial i Jönköping. Länsskolnämnden skulle gärna se att en fullständig lärarhögskola upprättades eftersom förutsättningar härför finns.

Länsskolnämnden i Kronobergs län finner det anmärkningsvärt att Växjö helt förbigåtts i diskussionen om filialerna och föreslår att en filial för lärarutbildning förläggs till Växjö med anknytning till lärarhögskolan i Malmö. För Växjö framför Jönköping talar bl. a. behovet av en jämnare spridning av lärarutbildningstillfällena i södra Sverige. *Rektor vid folkskoleseminariet i Växjö* finner det synnerligen egendomligt att LUS underlåtit att ta hänsyn till 1963 års universitets- och högskolekommittés förslag till lokalisering av universitetsfilialer, då det måste anses ofrånkomligt att lärarhögskolefilialer lokaliseras till de städer där universitetsfilialer inrättas. *Länsskolnämnden i Blekinge län* finner det anmärkningsvärt att LUS helt bortsett från möjligheten att anordna en filial i sydöstra delen av riket. Nämnden uttalar sig för att en lärarhögskolefilial förläggs till någon av städerna inom Kronobergs, Kalmar och Blekinge län. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Kalmar* hävdar att en filial till lärarhögskolan i Malmö bör upprättas i Kalmar, medan kursföreståndaren för lärarkursskolan vid *högre allmänna läroverket i Kalmar* finner att de skäl som LUS anför för en lärarhögskola i Linköping också kan åberopas med avseende på Kalmar.

Länsskolnämnden i Kristianstads län och *kollegiet vid folkskoleseminariet i Kristianstad* föreslår att en lärarhögskolefilial förläggs till Kristianstad, medan *kollegiet vid folkskoleseminariet i Landskrona* anser att en utbildningsenhet bör placeras i Landskrona i intimt samarbete med Hälsingborg för att avlasta lärar-

högskolan i Malmö. *Länsskolnämnden i Skaraborgs län* betonar risken av att s. k. filialer betraktas som sekundära inrättningar och tillstyrker därför de föreslagna filialerna för klasslärarutbildning i Karlstad och Jönköping endast som interimistiska nödlösningar för att häva den föreliggande lärarbristen. *Länsskolnämnden i Värmlands län* tillstyrker inrättandet av en filial i Karlstad men anser att den bör underställas lärarhögskolan i Göteborg. *Länsskolnämnden i Örebro län* förordar inrättandet av fullständiga lärarhögskolor i Linköping och Örebro.

Universitetskanslersämbetet anser att vid placeringen av lärarhögskolefilialer hänsyn måste tas till närheten till universitets/lärarhögskoleort, resp. förefintligheten av etablerad seminarieorganisation. Filialer bör upprättas i Örebro, Växjö och Karlstad, knutna till lärarhögskolorna i resp. Uppsala, Malmö och Göteborg. I Sundsvall och Luleå bör filialer till lärarhögskolan i Umeå upprättas. *Rektorsämbetet vid Stockholms universitet* avstyrker förslaget om lärarhögskolefilialer utanför universitetsorterna, då en sådan organisation inte ger garantier för erforderlig kontakt mellan vetenskapligt arbete och ämneslärarutbildning. Förslaget avstyrks även av *humanistiska fakulteten* vid samma universitet, varvid fakulteten dock inte tar ställning till de speciella anordningar som kan bli erforderliga för vissa praktiska moment av lärarutbildningen i övre Norrland. *Samhällsvetenskapliga fakulteten* vid samma universitet betraktar de föreslagna filialerna som en övergångsföreteelse och finner det självklart att så snart förhållandena det medger utbildningen av låg- och mellanstadielärare förläggs till universitetsstäderna med deras större förutsättningar att erbjuda kvalificerad utbildning. Detta resonemang är dock inte helt tillämpligt för Norrlands del. Även de lärare som under en övergångstid utbildas utanför universitetsstäderna måste få universitetsmässig utbildning i sina fördjupningsämnen.

Arbetsmarknadsstyrelsen finner det från flera synpunkter önskvärt att lärarhögskolornas filialer förläggs till de orter som får universitetsfilialer. Den av LUS förordade lärarhögskolefilialen i Jönköping och den i prop. 1965: 141 föreslagna universitetsfilialen i Växjö bör förläggas till samma ort. Liknande synpunkter anförs av *statskontoret* som i princip tillstyrker den föreslagna lokaliseringen av lärarhögskolorna och filialerna. Statskontoret utgår emellertid från att förslaget om inrättande av en filial i Jönköping kommer att prövas med beaktande av det i prop. 1965: 141 upptagna förslaget om en universitetsfilial i Växjö. I detta fall liksom eljest bör möjligheterna till besparingar uppmärksammas. Även *riksrevisionsverket* förutsätter att såväl lokalisering som utformning av lärarhögskolefilialerna sker under hänsynstagande till förslagen i prop. 1965: 141.

Byggnadsstyrelsen framhåller att den föreslagna utbyggnaden av universitet och högskolor samt den väntade utbyggnaden av annan postgymnasial utbildning kommer att under de närmaste åren ställa mycket stora krav på samhällets resurser för produktion av undervisningslokaler. Det nuvarande byggnadsbeståndet på folkskoleseminarieorterna måste därför nyttjas under betydligt längre tid än vad LUS föreslagit. Om så inte är möjligt måste lokaliseringen av lärarhögskolorna och deras filialer anpassas till universitetsorganisationen. Såväl ur

lokalplanerings- och byggnadssynpunkt som med hänsyn till flexibiliteten i användningen måste en nära integration mellan lärarhögskolorna och universiteten vara eftersträfvansvärd. Styrelsen tillstyrker LUS' förslag om fullständiga lärarhögskolor i Stockholm, Malmö, Göteborg, Uppsala och Linköping samt en lärarutbildningsavdelning vid Umeå universitet. Det föreslagna systemet med filialer bör anordnas endast övergångsvis i befintliga seminarielokaler. Utvecklingen bör i stället inriktas på att lärarhögskolor successivt anordnas på orter som får universitetsfilialer. Endast därigenom kan lokalfrågorna även på lång sikt ordnas på ett rationellt och samhällsekonomiskt sätt. Eftersom i prop. 1965:141 föreslagits universitetsfilialer utöver i Linköping även i Karlstad, Örebro och Växjö, förordar byggnadsstyrelsen att lokaliseringsöverbäganden för ytterligare lärarhögskolor begränsas till dessa städer.

Länsstyrelsen i Uppsala län finner filialsystemet för klasslärarutbildning diskutabelt. Möjligen kan filialerna i Luleå och Sundsvall godtas med hänsyn till de begränsade resurserna i Umeå. Filialer i Jönköping och Karlstad framstår inte som lika nödvändiga. Det torde vara lämpligare att öka lärarelevernas antal i universitetsstäderna i södra och mellersta Sverige.

Länsstyrelsen i Jönköpings län tillstyrker klasslärarutbildning i Jönköping och understryker att förutsättningarna härför är mycket gynnsamma. Regionen tillhör de mera folkrika och expanderande i landet och dess underlag för högre utbildning är betydande. Den goda yrkesdifferentieringen och välutvecklade servicen utgör viktiga förutsättningar för en fortsatt expansiv utveckling liksom också det goda kommunikationsläget. I regionen finns också goda förutsättningar för den praktiska lärarutbildningen. Enbart i Jönköping-Huskvarna finns tillräckligt antal övningsklasser för lärarkandidaternas utbildning under praktikveckor och till viss del även under praktikterminen. Därutöver finns goda möjligheter att ordna praktiktjänstgöring på relativt korta avstånd från utbildningsenheten. En lärarhögskolefilial i Jönköping med enbart klasslärarutbildning torde kunna fungera helt tillfredsställande även om universitetsutbildning ej skulle förläggas dit. En samordning av universitets- och lärarutbildningen är emellertid angelägen och länsstyrelsen har i annat sammanhang betonat att Jönköping är den ur alla synpunkter lämpligaste lokaliseringsorten för en sydsvensk universitetsstad. Länsstyrelsen anser det vara av stort värde att de utbildnings-traditioner och erfarenheter som finns i staden och likaså det allmänna och kommunala intresset kan nyttiggöras för den nya lärarutbildningsorganisationen samt understryker att lokalfrågorna för såväl universitets- som lärarhögskolefilial i Jönköping skulle kunna lösas på ett lyckligt sätt.

Enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* är såväl en universitetsfilial som en lärarhögskola i sydöstra Sverige en lokaliseringsspolitisk faktor av stor betydelse. Bl. a. kan lokal- och bostadsfrågorna lösas rationellare vid en lokalisering av viss del av utbildningen utanför de nuvarande lärarhögskoleorterna. Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om lärarhögskolefilial i Karlstad, vilken emellertid bör anknytas

till lärarhögskolan i Göteborg, men kan inte acceptera förslaget om en lärarhögskolefilial i Jönköping. Länsstyrelsen finner det egendomligt att LUS kunnat undvika jämförelser med den snabbt expanderande staden Växjö. Där har sedan mycket länge bedrivits klasslärarutbildning och staden är ovanligt väl lottad i fråga om lokaler för lärarhögskolefilial. I staden och dess närmaste omgivning finns ett tillfredsställande klassunderlag för övningsundervisning. Dessa omständigheter jämte stadens centrala läge i sydöstra Sverige talar för lokalisering av en lärarhögskola eller lärarhögskolefilial till Växjö. En lärarhögskolefilial i anslutning till föreslagen universitetsfilial i Växjö kan avlasta Lund-Malmö och detta utan att hämma utbyggnaden i Linköping. Länsstyrelsen föreslår att en lärarhögskola eller lärarhögskolefilial för södra delen av landet förläggs till Växjö i stället för till Jönköping och anför sammanfattningsvis följande skäl härför. En filial till universitetet i Lund skall enligt avlämnat förslag förläggas till Växjö vilket får som konsekvens att till Växjö även bör lokaliseras en lärarhögskola eller lärarhögskolefilial för sydöstra Sverige. Växjö har mycket goda möjligheter att för lärarutbildningen utnyttja befintliga lokal- och personalresurser samt har erforderlig tillgång på övningsklasser för den praktiska utbildningen. Allmänna lokaliseringssynpunkter talar entydigt för att en lärarhögskola eller lärarhögskolefilial i anslutning till den föreslagna universitetsfilialen lokaliseras till Växjö. Ett otillfredsställt behov av ifrågakvarande kvalificerade samhällseliga utbildningsservice föreligger för den stora befolkningen i sydöstra Sverige, där Växjö mer och mer har kommit att tjäna som landsdelscentrum.

Länsstyrelsen i Kalmar län hävdar att en viss decentralisering måste komma till stånd för att tillgodose lärarförsörjningen i landets skilda regioner. I den del av sydöstra Sverige där Kalmar är centralort kan tillgången på klasslärare beräknas bli långt mera knapp än för närvarande, om folkskoleseminariet i Kalmar inte får en fortsättning i form av lärarhögskoleutbildning i staden. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller att det måhända även bör övervägas att åtminstone övergångsvis förlägga viss klasslärarutbildning till filial på annan närbelägen ort, varvid speciellt Landskrona borde komma i fråga. *Länsstyrelsen i Hallands län* påpekar betydelsen av att högskolorna förläggs till orter med goda kommunikationer till universitetsorterna. I detta hänseende äger Halmstad synnerligen goda förutsättningar för att motta en lärarhögskola. Vidare är Halmstad centrum i en storregion som rymmer närmare 130 000 invånare. *Länsstyrelsen i Värmlands län* tillstyrker livligt att klasslärarutbildning anordnas i Karlstad men ifrågasätter om inte filialen i Karlstad bör knytas till lärarhögskolan i Göteborg.

Länsstyrelsen i Örebro län accepterar förslaget om lärarhögskolefilialer i Luleå och Sundsvall men kan inte godta LUS' uttalande att Jönköping vid jämförelse med bl. a. Örebro skulle vara lämpligast för lokalisering av en lärarhögskolefilial emedan klasslärarutbildning f. n. saknas i Örebro. Då nu Örebro föreslagits få en universitetsfilial, bör Örebro på grund av sina goda förutsättningar för lärar-

utbildning i första hand ifrågakomma som lokaliseringsort för ytterligare en lärarhögskola. Om examinationen i Linköping får samma omfattning som föreslagits för Örebro, kan klasslärarutbildningen vid lärarhögskolor i Linköping och Örebro helt ersätta den av LUS föreslagna sammanlagda examinationen av klasslärare i Linköping samt filialerna i Karlstad och Jönköping.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller att det för att undvika nackdelarna med de efter våra förhållanden alltför stora bebyggelsekoncentrationerna krävs en planmässig utbyggnad, ekonomiskt och kulturellt, av ett antal orter lämpade härför. I en sådan strävan är spridningen av den högskolemässiga utbildningen ytterst betydelsefull. De studerandes bostadsfråga på de nuvarande universitetsorterna synes bli allt mer svårlöst, varför ett filialsystem avsevärt underlättar bostadsfrågans lösning. Länsstyrelsen finner det uppenbart att det av LUS föreslagna begränsade antalet lärarhögskolefilialer skall visa sig otillräckligt och komma att innebära svårigheter såväl beträffande bostäder till de studerande och deras lärare som i fråga om övningsklasser för den praktiska lärarutbildningen. Inte minst med hänsyn till det osäkra prognosmaterialet är dylika farhågor väl grundade. Eftersom den nuvarande seminarieorganisationen enligt LUS' förslag skall helt upphöra med utgången av läsåret 1969/70 måste även ett ganska stort antal seminariebyggnader anpassas för andra uppgifter. Det bör övervägas om inte det av LUS föreslagna filialsystemet kan utbyggas ytterligare. I fråga om Kopparbergs län skulle i så fall den i Falun befintliga seminariebyggnaden erbjuda ändamålsenliga lokaler. Om en lärarhögskolefilial i Falun inte skulle anses böra komma till stånd, borde i andra hand kunna tänkas en samverkan mellan folkskoleseminariet i Falun och lärarhögskolan i Uppsala beträffande klasslärarutbildning och mellan olika högre skolor i Falun-Borlängeområdet samt lärarhögskolan och universitetet i Uppsala beträffande ämneslärarutbildning.

Enligt SACO:s mening vore det praktiskt omotiverat och ur utbildningsmässig synpunkt olyckligt om en del av lärarutbildningen förlades utanför universiteten. SACO avstyrker därför LUS' förslag om s. k. filialer. *Lärarnas riksförbund* finner LUS' förslag om den nya lärarutbildningsorganisationen acceptabelt och understryker att utbyggnaden måste samordnas med den allmänna utbyggnaden av universiteten.

TCO har i princip intet att invända mot LUS' förslag beträffande lärarhögskoleorganisationens upprättande och omfattning men förutsätter att anpassning av förslaget sker till vad som kommer att beslutas med anledning av U 63:s förslag. Detta gäller såväl valet av filialorter som decentralisering även av ämneslärarutbildningen. *TCO* understryker nödvändigheten av att såväl klasslärar- som ämneslärarutbildningen sker på sådant sätt, att universitetens resurser bl. a. med avseende på ämnesfördjupning effektivt kan utnyttjas.

SR, som tillstyrkt decentralisering av universitetsutbildningen enligt de av U 63 framlagda förslagen, finner en decentralisering av lärarhögskoleutbildningen

i än högre grad nödvändig, främst med hänsyn till organiserandet av den praktiska utbildningen. Behovet av decentralisering gör sig särskilt gällande då den föreslagna utbildningsvolymen för en viss lärarkategori inte står i rimlig proportion till antalet tillgängliga övningsklasser på lärarhögskoleorten. Metodisk förnyelse befrämjas inte av att övningsserier måste läggas ut i klasser oberoende av om vederbörande lärare är lämplig som handledare eller inte, och det går inte i verkligheten att bara räkna klasser. Man kan inte flytta på en stor del av en orts lärarkår och ersätta den med utbildade och skickliga handledare. Med hänsyn till utbildningen som helhet, lärarkandidaternas arbetsförhållanden ochushållning med lärarkrafter är det i längden inte hållbart att övningsserier under pågående lärarhögskoletermin måste läggas i städer på åtskilliga mils avstånd från lärarhögskolan. Organisationen är inte heller väl utformad, om en orts skolväsen blir så hårt belastat med övningsundervisning av oerfarna lärarkandidater att målsmannaopinionen till sist reagerar. Förbundet förordar att rådande förhållanden i berörda hänscenden vid de nuvarande lärarhögskolorna undersöks innan propositionen utformas. En decentralisering av universiteten kombinerad med en decentralisering av lärarhögskolorna skulle ge funktionsdugliga enheter och möjliggöra ett rationellt utnyttjande av lärarkrafterna. Avgörande för lokaliseringen av filialorterna bör vara befolkningsmässiga fakta och den skönjbara befolkningsutvecklingen. Sammanfattningsvis föreslår SR att lärarhögskolefilial bör ha samma moderort som universitetsfilialen, att ytterligare en filialort ansluten till lärarhögskolan i Malmö inrättas i Öresundsregionen, exempelvis i Häl-singborg, att i stället för att förlägga två lärarhögskolor till samma ort filialsystemet bör utvidgas, så fort befolkningsutvecklingen i ett område så kräver, samt att lärarhögskolefilial i undantagsfall bör kunna skapas utan samband med universitetsfilial.

SFS förordar att utöver Linköping en fullständig lärarhögskola upprättas i Örebro. Beträffande klasslärarutbildningen kan filialer i Luleå och Sundsvall vara motiverade men förslaget om filialer i Jönköping och Karlstad avvisas bestämt. Ett övergångsvis anordnat filialsystem skulle senare försvåra en övergång till fullständiga lärarhögskolor.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* konstaterar viss brist på samordning när det gäller LUS' förslag till lokalisering av lärarhögskolefilialer och U 63:s förslag till lokalisering av universitetsfilialer. Mest iögonfallande är LUS' förord för Jönköping medan U 63 förordar Växjö. Utan att ta ställning i denna fråga finner förbundet det önskvärt att lokaliseringsfrågan i detta fall ytterligare penetreras.

Centerns ungdomsförbund anser att de som övergångsformer föreslagna filialerna bör göras permanenta och att det bör starkt övervägas att ordna klasslärarutbildning på ytterligare en ort i södra Sverige. Enligt *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* bör universitetsfilialerna i Örebro, Karlstad, Växjö och Linköping utnyttjas för utbildning av såväl ämneslärare som klasslärare. I Linköping och ev. även i Örebro bör det ske genom upprättande av lärarhögskola.

Vad beträffar lärarhögskolorna på de olika orterna påpekar *byggnadsstyrelsen* att LUS har framlagt preliminära förslag hur lokalfrågorna bör lösas på resp. orter men anser sig inte för närvarande med säkerhet kunna bedöma om förslagen i dessa delar är realistiska. Sedan beslut fattats om lärarutbildningens förläggning, måste de föreliggande lokalbehoven i varje särskilt fall utredas dels med avseende på en provisorisk lösning dels med hänsyn till en lösning på längre sikt.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* understryker att lärarhögskolornas och filialernas egna lokalproblem, lokaliseringen i städerna osv. är ett stort kommunalt intresse. Dessa frågor kräver utredningar och planeringsarbete på det lokala planet, varför styrelsen anser det självklart att de kommunala myndigheterna direkt deltar i detta arbete och att de kommunala synpunkterna därvid tillmüts stor betydelse.

Beträffande förslaget till tidsplan för upprättande av lärarhögskoleorganisationen och avveckling av praktisk lärarkurs och folkskoleseminarier finner *skolöverstyrelsen* det närmast självklart att seminarieorganisationen inte skall avvecklas. Det vore varken rationellt eller planmässigt att nu besluta om avvecklingen av en befintlig, synnerligen värdefull organisation med stora tillgångar i fråga om erfarna skollcdare och lärare, ofta goda lokaler och tillfredsställande utrustning för att därefter med säkerhet inom kort behöva överväga uppbyggnaden av t. ex. en ny postgymnasial organisation. Överstyrelsen föreslår därför att seminarieorganisationen med vissa undantag bibehålls samt att frågan om hur den skall konverteras för att möta förutsebara behov utreds utan dröjsmål. Alla seminarier som finns på lärarhögskoleort bör avvecklas i enlighet med LUS' förslag. Av de 19 för närvarande existerande seminarierna skulle 13 bestå med fullständig organisation i varje fall t. o. m. läsåret 1970/71, nämligen seminarierna i Falun, Gävle, Haparanda, Härnösand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Landskrona, Luleå, Skara, Strängnäs och Växjö. I god tid dessförinnan bör utredningen om deras konvertering till andra postgymnasiala utbildningsändamål ha hunnit slutföras, och det kan sålunda enligt överstyrelsens mening inte bli fråga om organisationens avveckling.

Lärarhögskolorna i Linköping och Örebro bör inrättas fr. o. m. läsåret 1968/69, medan omorganisationen av lärarutbildningen i Umeå bör kunna påbörjas läsåret 1967/68. Överstyrelsen planerar att senast höstterminen 1966 helt överföra den praktiska lärarkurs som äger rum på lärarhögskoleorterna till lärarhögskolorna. Vid full utbyggnad av en organisation med sju fullständiga lärarhögskolor beräknar överstyrelsen den årliga kapaciteten till sammanlagt 2 350 ämneslärare, nämligen vid lärarhögskolan i Stockholm 600, Malmö 400, Göteborg 500, Uppsala 300, Umeå 150 samt i Linköping och Örebro vardera 200. Eftersom behovet av utbildningsplatser för praktisk lärarkurs under de närmaste åren inte f. n. kan anges, kan någon plan för avveckling av lärarkursskolor utanför lärarhögskolorna inte nu framläggas. Överstyrelsen uttalar viss tvekan beträffande möjligheterna att genomföra lärarhögskolornas utbyggnad i den föreslagna takten.

I fråga om personalen vid folkskoleseminarium som avvecklas understryker överstyrelsen vikten av att lärare som mer eller mindre ofrivilligt berörs av en beslutad organisationsförändring ges all skälig hjälp till och lättnad vid den oundvikliga omställningen. Under åtskilliga år har oro rått bland folkskoleseminariernas befattningshavare inför den beräknade avvecklingen av seminarieorganisationen. Lärarhögskolornas och seminariernas lärarförbund har i en till överstyrelsen ingiven framställning i tio punkter sammanfattat sina krav angående lärarpersonalens behandling i samband med seminariernas avveckling. Överstyrelsen understryker starkt vikten av att sådana anordningar vidtas och sådana bestämmelser utfärdas, att även vid seminarium som skall avvecklas undervisningen blir fullgod och att tjänstemännen kan fullgöra sina uppgifter utan att behöva känna oro inför framtiden.

Av skolöverstyrelsens remissinstanser har ett tiotal yttrat sig i denna fråga och av dessa har ett par intet att erinra mot LUS' förslag medan de övriga framför vissa invändningar. Sålunda förmodar *länsskolnämnden i Kalmar län* att övergången till ny lärarutbildning kommer att ske i långsammare takt än som föreslagits, bl. a. med hänsyn till den erforderliga översynen och samordningen av de förslag som LUS och U 63 framlagt i lokaliseringsfrågan. I avvaktan på att möjlighet att bygga lågstadielärarutbildning på fackskolans grund prövats bör nedläggningen av den treåriga lågstadielärarutbildningen uppskjutas. *Länsskolnämnden i Blekinge län* finner det vara riktigare att ange läsåret 1979/80 än 1969/70 som ett definitivt avvecklingsår för den äldre lärarutbildningsorganisationen. Nämnden befarar att lärarbristen alltjämt kan bestå och i så fall behövs förmodligen ett större antal utbildningsorter än städerna med lärarhögskolor. *Länsskolnämnden i Kristianstads län* framhåller att om seminarieorganisationen skulle behöva vara i funktion längre än LUS föreskrivit, måste den fast inorganiseras i det utbildningssystem som kommer att beslutas. Det är väsentligt att seminarierna i så fall ges samma standard som lärarhögskolorna. Även *länsskolnämnden i Kopparbergs län* är tveksam om lämpligheten av att inom den snäva tidsram som föreslagits så gott som helt avveckla den nuvarande lärarutbildningen. Det måste finnas starka skäl om i en tid av stor brist på lärare en lärarutbildningsorganisation helt skall avvecklas och ersättas av en annan som är förenad med stora organisatoriska svårigheter särskilt när det gäller den praktiska lärarutbildningen. *Länsskolnämnden i Jämtlands län* motsätter sig en alltför snabb avveckling av all nuvarande lärarutbildning. Utanför universitets- och filialorterna borde ett mindre antal orter med goda resurser kunna under en längre övergångstid fortsätta att utbilda ämneslärare. *Rektor och kollegium vid folkskoleseminariet i Kalmar* finner det föga välbetänkt att under nuvarande förhållanden avskrivna en stor del av en redan befintlig organisations resurser och föreslår att man begränsar avvecklingstakten och går fram med stor försiktighet och under längre tid än fram till år 1970. Många av *rektorerna vid folkskoleseminarierna* påtalar det förhållandet att LUS inte föreslagit några övergångsbestämmelser för per-

sonal vid lärarutbildningsanstalt under avveckling. Förslag till dylika övergångsbestämmelser utarbetat av Lärarhögskolornas och seminarielärarnas lärarförbund framläggs.

Universitetskanslersämbetet anser att seminarieorganisationen i den mån den inte uppgår i nya lärarhögskolor bör bibehållas under en övergångstid. Den nuvarande svåra lärarbristen måste mana till försiktighet då det gäller att avveckla seminarieorganisationen, som f. n. fungerar i stort sett tillfredsställande. Vissa av seminarierna torde kunna fungera som fortbildnings- och vidareutbildningsanstalter. Inte heller den nuvarande organisationen med praktisk lärarkurs bör avvecklas alltför snabbt.

Statskontoret tillstyrker i princip den föreslagna omläggningen av klasslärarutbildningen men anser vissa skäl tala för att utbildningen på de nuvarande seminarieorterna bör fortsätta i varje fall så länge det råder en besvärande knapphet på lärare. Statskontoret erinrar om de stora anspråk på samhällets investeringsresurser som den starka expansionen inom utbildningssektorn för närvarande ställer. Det samlade utbyggnadsprogrammet på området bör underkastas en prioritering som kan vara avgörande för takten i seminarieorganisationens avveckling. En sådan prioritering kan leda till att nu förefintliga utbildningsresurser på vissa orter inte bör avvecklas i föreslagen ordning, även om pedagogiska och driftsekonomiska skäl kan tala härför.

Riksrevisionsverket ifrågasätter det välbetänkta i att nedlägga folkskoleseminarierna i den takt LUS förutsätter. Det kan vidare diskuteras i vad mån ett filialsystem är att föredra framför en fortsatt verksamhet från seminariernas sida till dess lärarbristen hävts. Ett ställningstagande till dessa spörsmål försvåras av att de framlagda kostnadsberäkningarna är ofullständiga, och några kalkyler beträffande investeringsbehovet har inte framlagts. Kostnaderna måste bli högst betydande och bör ha ett avgjort inflytande på bedömningen av förslagen till organisation.

Byggnadsstyrelsen framhåller att de nuvarande seminarierna representerar en avsevärd lokaltillgång och att byggnaderna dessutom är i gott skick. Byggnadsstyrelsen anför vidare.

I den mån seminarieanläggningarna icke skall tagas i anspråk för lärarhögskolor, måste det vid en eventuell avveckling av seminarierna klarläggas om och i vad mån lokalerna kan komma till användning för något annat ändamål. Om detta i någon större utsträckning är möjligt utan kostnadskrävande ombyggnadsarbeten kan icke nu överblickas. Seminarielokalerna skulle dock kunna komma att utgöra en värdefull lokalreserv för andra undervisningsändamål, t. ex. fortbildning av lärare, vuxenutbildning samt yrkeslärarutbildning. Även andra statliga ändamål bör i vissa fall kunna tillgodoses inom de sålunda friställda lokalerna. I andra fall torde ett överlåtande av lokalerna till kommuner komma att aktualiseras. Vid en eventuell avveckling — helt eller delvis — av folkskoleseminarieorganisationen avser byggnadsstyrelsen att för resp. seminarium utreda den lämpliga användningen av de friställda lokalerna samt att i förekommande fall inkomma till Kungl. Maj:t med förslag i frågan.

Med hänsyn till lärarbristen ifrågasätter *länsstyrelsen i Södermanlands län* om inte utbildningen vid folkskoleseminarier i viss utsträckning under en längre övergångstid kunde äga rum jämsides med utbildningen vid lärarhögskolor och således avvecklingen av samtliga seminarier inte ske så snabbt som enligt LUS' förslag. Även *länsstyrelsen i Kristianstads län* anser att folkskoleseminarierna bör bibehållas tills vidare men att deras verksamhet samtidigt så vitt möjligt bör anpassas till den fortgående förändringen av lärarutbildningen i stort. Länsstyrelsen finner olika skäl tala för att folkskoleseminariet i Kristianstad inte bör avvecklas.

Samarbetsnämnden för lokal- och utrustningsprogramkommittéerna för universitet och högskolor accepterar LUS' förslag om nybyggnader för lärarhögskolorna i Uppsala och Umeå inom dessa städers universitetsområden samt framhåller vikten av att planeringen på andra orter drivs i denna riktning, så att det framdeles blir möjligt att organisatoriskt samordna all lärarutbildning. Nämnden erinrar om att i universitetens yttranden över LUS' betänkande framförts nödvändigheten att total integration mellan universiteten och lärarhögskolorna. Med hänsyn härtill föreslår nämnden att lokal- och utrustningsprogrameringen för lärarhögskolorna på universitetsorterna samordnas inom LUP-kommittéernas ram, vilket förfarande inte bör föregripa ett ställningstagande till integrationsfrågan i övrigt. LUS synes ha övervärderat möjligheterna att utnyttja seminarierna för lärarutbildningen och det torde vara realistiskt att räkna med ett väsentligt nybyggnadsbehov. Nuvarande seminariebyggnader bör inordnas i den allmänna planeringen och eventuellt utnyttjas för andra statliga ändamål eller som lokaler för universitetsinstitutioner av icke-laborativ karaktär.

SACO framhåller svårigheterna att bedöma behovet av praktisk lärarkurs som en komplettering av lärarhögskolornas kapacitet. F.n. finns inte tillräckliga förutsättningar att fastställa tidsschemat och ett sådant fastställande bör därför uppskjutas i avvaktan på närmare utredning. *Lärarnas riksförbund* anför att ämneslärare kommer att utexamineras enligt den nya ordningen tidigast 1970, att under hela 1970-talet lärare med den äldre utbildningen kommer att vara i majoritet och att de sista filosofie magistrarna enligt nuvarande system inte når pensionsåldern före år 2000. Parallella behörighetsföreskrifter måste därför finnas under en mycket lång tid framöver. Vidare måste det snarast möjligt klarläggas hur studierna i fortsättningen skall gestalta sig för dem som nu utbildar sig vid universiteten eller som står i begrepp att börja sin utbildning de närmaste åren. Meritvärderingen av nuvarande utbildningar jämförda med den väntade nya måste också noga övervägas.

TCO tillstyrker i princip den föreslagna planen för avvecklingen av praktisk lärarkurs och av utbildning vid folkskoleseminarier såväl lokalmässigt som tidsmässigt. *TCO* förutsätter att vid avvecklingen av seminarieorganisationen stor hänsyn tas till personalfrågorna. Vidare betonar *TCO* vikten av att de lärarkandidater som är under utbildning under avvecklingstiden bereds fullgod ut-

bildning och att klarhet snarast skapas rörande befattningshavarnas fortsatta engagemang i lärarutbildningsverksamheten.

SR påpekar att LUS inte har föreslagit några övergångsbestämmelser vid folkskoleseminariernas avveckling och framlägger i sitt yttrande förslag till dylika bestämmelser.

SFS understryker betydelsen av att alla som genomgår en ämnesteoretisk utbildning för läraryrket också bereds tillfälle att genomgå den praktisk-pedagogiska utbildningen. Det kan därför bli nödvändigt att under lång tid bibehålla provårsinstitutionen och lärarblocken.

Svenska stadsförbundet och *Svenska kommunförbundet* framhåller att avvecklingen av nuvarande övningsskolor vid såväl seminarierna som lärarhögskolorna påverkar det kommunala skolväsendet mycket påtagligt. Även i de städer där ingen ny lärarutbildningsanstalt skapas i stället för seminariet måste noggrann utredning ske om hur de statliga övningsskolbyggnaderna skall disponeras. Styrelsen förutsätter att statsmakterna tar initiativ till förhandlingar med kommunerna i varje särskilt fall.

LO tillstyrker avvecklingen av seminarierna men påpekar att dessa måste fungera på samma sätt som lärarhögskolorna under ett rätt långt övergångsskede. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser att det för att åstadkomma balans på lärarsidan kan vara befogat att behålla vissa seminarier — därvid dock endast sådana som nu har fullständig klasslärarutbildning — avsevärt längre tid än LUS föreslagit.

4.4 Departementschefen

4.4.1 Organisationen i dess helhet. Intagning och bedömning

Lärarutbildningens yttre organisation måste självfallet utformas med hänsyn till utbildningens mål och innehåll. Därvid måste beaktas bl. a. hur de olika delarna i utbildningen bäst tillgodoses inom existerande eller nyinrättade utbildningsanstalter. Såsom framgått av det föregående kommer det alltjämt att finnas ett stort antal lärarkategorier inom skolväsendet. Å ena sidan är de ämnesteoretiska eller rent fackmässiga delarna av de olika kategoriernas utbildning synnerligen varierande, å andra sidan finns redan mycket, som är gemensamt i fråga om den praktisk-pedagogiska utbildningen. I och för sig är det önskvärt att de olika kategorierna får en så långt möjligt gemensam lärarutbildning. Detta skulle otvivelaktigt underlättas om utbildningen av alla lärare kunde ske inom samma organisatoriska system. En sådan anordning skulle även öka förutsättningarna för ett gott samarbete och samverkan i skolan mellan de olika kategorierna av lärare. LUS har stannat vid att föreslå att den ämnesteoretiska utbildningen av lärare i läroämnen förläggs till universiteten och anser att starka skäl därför talar för att utbildningen i sin helhet liksom utbildningen av klasslärare sker inom universitetens ram. Av praktiska skäl föreslår emellertid

LUS' majoritet att en organisation med fullständig universitetsanknytning inte nu genomförs även om man bedömer att så kommer att ske längre fram i tiden. Den praktisk-pedagogiska utbildningen av alla lärare och huvuddelen av klasslärarnas ämnesutbildning bör enligt LUS förläggas till särskilda lärarhögskolor. Den till Umeå förlagda lärarutbildningen bör emellertid enligt LUS' majoritet i sin helhet bedrivas inom universitetets ram.

Remissopinionen är splittrad. Bl. a. skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet och statskontoret förordar LUS' principlösning som anses bära genomföras också i Umeå. Åtskilliga remissinstanser, bl. a. vissa företrädare för universiteten, anser däremot att man redan nu borde inordna utbildningen av klasslärare och lärare i läroämnena i sin helhet i universitetsorganisationen. För egen del ansluter jag mig till den förstnämnda uppfattningen. Så sent som vid 1964 års riksdag fattades beslut om en omfattande organisations- och administrationsreform för universitetsväsendet och f. n. pågår som jag i det föregående anförutredningar som kan komma att på ett genomgripande sätt påverka utbildningsorganisationen bl. a. vid universitetens filosofiska fakulteter. Att i detta läge, då förvaltningsapparaten håller på att byggas upp och anpassas till nya stora uppgifter, lägga på universiteten ytterligare uppgifter av fullständigt ny karaktär bör inte komma i fråga. En rad andra skäl som t. ex. lärarutbildningens intima samverkan med skolväsendet talar också mot att lärarutbildningen i sin helhet inordnas i universitetsorganisationen. Som LUS föreslår bör emellertid den ämnesteoretiska utbildningen av lärare i läroämnena äga rum vid universitet och vissa högskolor. Däremot bör utbildningen av klasslärare samt den praktisk-pedagogiska utbildningen av lärare i läroämnena ske i separata, under skolöverstyrelsen lydande enheter, lärarhögskolor. Det är av praktiska skäl nödvändigt att tillämpa samma organisationsmodell på alla orter, sålunda även i Umeå. Frågan om utvecklingen på lång sikt kan komma att leda till en förändring av denna organisationsmodell kan inte nu besvaras. Jag vill emellertid understryka att en samordning av den yttre organisationen av lärarutbildningen inte kan avse endast de nu aktuella lärarkategorierna, klasslärare och lärare i läroämnena, utan måste inbegripa också de många andra lärarkategorier som finns inom skolväsendet såsom övningslärare och yrkeslärare. Uppenbarligen kan inte utbildningen av sistnämnda kategorier — i varje fall inte inom överskådlig tid — överföras till universitetsväsendet. Detta innebär dock inte, att det inte skulle finnas förutsättningar för att åtminstone partiellt samordna den praktisk-pedagogiska delen av utbildningen för fler lärarkategorier än hittills skett. Såsom jag i det föregående nämnt pågår eller kommer tillsättandet av utredningar rörande vissa övningslärarkategorier att övervägas. Vid dessa utredningar måste givetvis en samordning av nyssnämnt slag beaktas. För vissa yrkeslärarkategorier kan en sådan samordning relativt snabbt aktualiseras. Starka skäl talar nämligen för att de yrkespedagogiska instituten inordnas i lärarhögskolororganisationen. På orter som kommer att ha både lärarhögskola och yrkespedagogiskt institut bör, så snart praktiska förutsättningar härför föreligger,

en samordning ske. Jag har för avsikt att senare föreslå att åt skolöverstyrelsen uppdras att — efter samråd med statskontoret — överväga denna fråga samt formerna för samordning av institutens och lärarhögskolornas verksamhet under en övergångstid.

Som jag förut anfört bör skolöverstyrelsen alltjämt vara central myndighet för lärarhögskolororganisationen. Jag vill emellertid understryka — vilket f. ö. skolöverstyrelsen också framhållit — att lärarhögskolorna bör ha en självständig ställning. En betydande decentralisering av beslutanderätten till lärarhögskolorna inom relativt vida ramar bör alltså genomföras.

En nära *samverkan mellan de olika institutioner och andra myndigheter* som svarar för lärarutbildningen är självfallet nödvändig och angelägen. Till vissa härmed sammanhängande frågor främst när det gäller den lokalmässiga samordningen skall jag återkomma i det följande. Här vill jag närmast uppehålla mig vid LUS' förslag beträffande samverkansorgan. Alla remissinstanser som yttrat sig i frågan understryker i princip vikten av en nära samverkan men från ett flertal håll bedöms det av LUS förordade systemet som alltför komplicerat och tungrott. Det framhålls bl. a. att LUS inte tillräckligt beaktat de förändringar som skedde i samband med universitetsreformen år 1964 och som hade till syfte att såväl på det centrala som på det lokala planet bättre samordna de olika myndigheternas handläggning av utbildningsärenden. Jag delar denna uppfattning och är inte beredd att nu ta ställning till LUS' förslag i denna del. Frågan om att inrätta nya organ och skapa nya tjänster med samverkansuppgifter, såsom *lärarutbildningsnämnder*, *skolämneskollegier* och *utbildningsrektorat*, bör därför ytterligare övervägas. En grundprincip bör därvid vara att man så långt möjligt skall repliera på redan existerande anordningar. Universitetskanslersämbetet bör få i uppdrag att närmare undersöka hur erforderlig samverkan skall kunna tryggas och efter samråd med skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse och förslag.

Vissa åtgärder för att stärka samverkan mellan lärarhögskolor och universitet vilka ligger i linje med administrationsreformen av år 1964 tar jag redan nu ställning till. Rektor för lärarhögskola bör sålunda vara ledamot i fakultet och sektion vid behandling av frågor som har samband med lärarutbildning. Metodiklektor vid lärarhögskola bör vid universitetsinstitutioners behandling av frågor som berör lärarutbildning i tillämpliga fall jämföras med ordinarie lärare vid institutionen. På liknande sätt bör företrädare från universiteten ges möjlighet delta i lärarhögskolornas behandling av frågor rörande ämnesteoritisk utbildning som är förlagd till lärarhögskolorna. Det är vidare uppenbart att en mycket effektiv åtgärd för att skapa en god samverkan mellan de olika läroanstalter som medverkar i lärarutbildningen är att lärare från en anstalt i viss utsträckning då så befinns lämpligt får sin tjänstgöring förlagd till en annan. En sådan anordning bör utan några särskilda komplikationer kunna genomföras efter överenskommelse från fall till fall mellan lärarhögskola och universitet/högskola.

På det centrala planet säkras samverkan bl. a. genom att universitetskanslers-ämbetet och skolöverstyrelsen gemensamt i huvudsak såsom LUS föreslår fastställer *studieplaner* för utbildningen.

De frågor angående samverkan mellan lärarhögskolor och universitet som jag här kortfattat berört fordrar inte beslut av riksdagen men har för helhetsbildens skull redovisats.

Det förhållandet att den praktisk-pedagogiska utbildningen av lärare i läroämnen förläggs till lärarhögskola, medan den ämnesteoretiska sker vid universitetet, medför också i fråga om *läsårskonstruktionen* vissa samordningsproblem. Jag har i det föregående förordat att den praktisk-pedagogiska utbildningen utformas i huvudsak enligt LUS' förslag vilket för den här nämnda lärarkategorin innebär att den förberedande delen som består av dels en introduktionskurs, dels en s. k. pedagogisk strimma skall löpa parallellt med de ämnesteoretiska studierna. Den förberedande delen bör i princip stå öppen för alla universitetsstuderande som valt en studiegång som leder till lärarkompetens. Då den förberedande delens uppgift är att bidra till att lärarutbildningen redan från början inriktas på den praktiska lärarverksamheten bör den också normalt ingå i blivande lärares utbildning. Universitetsstuderande som deltar i den förberedande pedagogiska utbildningen bör förutom vid universitetet registreras även vid lärarhögskolan. LUS har med utgångspunkt i den föreslagna konstruktionen av lärarutbildningen funnit det erforderligt att läsåret vid lärarhögskolor och universitet blir i huvudsak lika långt, nämligen 40 veckor. F. n. omfattar läsåret vid lärarhögskolorna 39 veckor, tid för inträdesprovning ej inräknad, vid universitetet 234 dagar och vid de tekniska högskolorna 241 dagar. I de utredningar angående fasta studiegångar som pågår inom universitetskanslersämbetet har det enligt vad jag erfarit framkommit att det oberoende av samordningen med lärarutbildningen är erforderligt med en förlängning av läsåret inom universitetsväsendet. Jag räknar med att en förlängning genomförs. Sålunda bör läsåret fr. o. m. 1967/68 omfatta vid lärarhögskolor 40 veckor, tid för inträdesprovning inräknad, samt vid universitet och de övriga högskolor Kungl. Maj:t bestämmer 270 dagar. Detta innebär att undervisning och examination inom universitetsväsendet anordnas under sistnämnda tid men på sådant sätt att i princip tjänstgöringen för varje enskild lärare inte behöver utsträckas över sammanlagt längre tidsperiod än det nuvarande läsårets längd.

Jag har i det föregående vid behandlingen av frågan om villkoren för *tillträde till lärarutbildning* framhållit att en rad egenskaper, som i varje fall inte i tillräcklig grad kommer till uttryck i betyg från förutbildning, är av mycket stor betydelse för den blivande lärarens framgång i sitt yrke. Det vore i hög grad önskvärt att sådana egenskaper kunde beaktas vid urval av kandidater till lärarutbildning. Som LUS framhåller är det emellertid f. n. inte möjligt att konstruera ett intagningsinstrument som på ett tillfredsställande sätt tar hänsyn till positiva karakteristika av denna art. LUS' förslag om ett s. k. negativt

urvalsförfarande måste därför tills vidare bli den väg som får prövas. Jag kan liksom remissinstanserna i huvudsak ansluta mig till vad LUS anfört om de olika urvalsmöjligheterna i detta hänseende. Jag vill emellertid understryka att när man som nu är fallet tvingas att inrikta sig på en negativ urvalsmetod denna självfallet måste användas med mycket stor återhållsamhet.

Som jag i det föregående framhållit räknar jag med att den förberedande praktisk-pedagogiska utbildningen av blivande ämneslärare i princip skall stå öppen för alla som genomgår motsvarande ämnesteoretiska utbildning. Intagningen i lärarhögskolan av ämneslärarkandidaterna bör däremot ske först inför det avslutande praktisk-pedagogiska året.

Intagningen till lärarhögskolorna bör samordnas. Det bör uppdras åt skolöverstyrelsen att närmare utforma intagningsförfarandet. Med hänsyn till främst möjligheterna att organisera lärarkandidaternas praktiska utbildning är det nödvändigt att intagningen till lärarutbildning sker varje termin. På grund härav bör övervägas bl. a. att vid universiteten anordna fasta studiegångar, som avser skolämnena, så att utbildningen kan påbörjas varje termin.

LUS förordar att det system som f. n. tillämpas för fördelning av utbildningsplatserna mellan manliga och kvinnliga sökande till mellanstadielärarutbildning skall slopas. Förslaget har inte mött några allvarliga erinringar i remissyttrandena och jag ansluter mig till det.

Införandet av fasta studiegångar inom de filosofiska fakulteterna medför att nu gällande *examensbestämmelser* måste omarbetas. I det sammanhanget bör såsom jag framhållit i riktlinjerna angående universitetskanslersämbetets utredningsarbete också frågan om betygssystemets utformning närmare övervägas. Detta innebär att universitetskanslersämbetet också måste pröva LUS' förslag till omläggning av betyg- och examenssystemet beträffande den ämnesteoretiska delen av lärarutbildningen. Jag är sålunda inte beredd att nu ta ställning till detta förslag. Betyg- och examenssystemet för klasslärarutbildningen liksom betygssättningen av ämneslärarnas praktisk-pedagogiska utbildning måste givetvis utformas med hänsyn till hur motsvarande fråga löses för den ämnesteoretiska delen av ämneslärarnas utbildning. Åt skolöverstyrelsen bör uppdras att efter samråd med universitetskanslersämbetet utreda denna fråga.

För den som med tillfredsställande resultat genomgått lärarutbildningens såväl praktiska som teoretiska moment bör av lärarhögskolan utfärdas betyg över pedagogisk examen. LUS har däremot inte ansett det motiverat att låta de ämnesteoretiska studierna vid universiteten för blivande ämneslärare leda till en universitetsexamen. Jag är inte nu beredd att ta ställning till denna fråga. Den bör avgöras först sedan kanslersämbetet framlagt sina nyss nämnda förslag till examens- och betygssystem i samband med införandet av fasta studiegångar. I detta sammanhang vill jag omnämna att frågan om att ompröva tjänstebenämningarna småskollärare och folkskollärare har aktualiserats. Benämningarna är otvivelaktigt inte adekvata i den nya skolsituationen. I denna fråga bör Kungl. Maj:t få besluta om riksdagen inte har något att erinra däremot.

Den nya lärarutbildningen kommer för ämneslärarkandidaterna likaväl som nu är fallet för klasslärarkandidaterna att utgöra en sammanhängande utbildning. De ämnesteoretiska och de praktisk-pedagogiska momenten blir — utom under själva praktikterminen — integrerade. Vid tjänstgöring under praktikterminen avses lärarkandidaterna erhålla anställning som lärare. Lön utgår då enligt kollektivavtal. Under den övriga utbildningstiden bör de studerande vara berättigade till *studiesociala förmåner* enligt studiemedelsförordningen den 4 juni 1964 (nr 401). Detta innebär att studerande vid lärarhögskolans ämneslärarlinje kommer att erhålla lön under en termin mot f. n. två. Detta bör första gången tillämpas i fråga om studerande som under andra halvåret 1971 påbörjar det avslutande årets praktisk-pedagogiska studier vid lärarhögskola.

4.4.2 Lärarhögskolornas organisation och verksamhetsformer

Lärarhögskolorna har att svara för lärarutbildning — med tonvikten lagd på den praktisk-pedagogiska delen. De bör vidare spela en central roll i det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. Som pedagogiska fackhögskolor bör de målmedvetet inrikta sig på den viktiga uppgiften att föra den pedagogiska teorin och den pedagogiska praktiken närmare varandra. Först genom en nära samverkan mellan teori och praktik kan man förvänta resultat av reell betydelse för vardagens skolarbete.

Grundutbildningen av lärare bör i enlighet med LUS' förslag organiseras på olika *lärarutbildningslinjer*, en för varje lärarkategori. Detta innebär att inom lärarhögskolororganisationen tills vidare bör finnas klasslärarlinje, speciallärarlinje och ämneslärarlinje. Relativt snart kan det, såsom jag i det föregående framhållit, bli aktuellt att i organisationen infoga de yrkespedagogiska instituten vilket då torde böra ske inom en yrkeslärarlinje.

Även inom den alltmer betydelsefulla fortbildningen har lärarhögskolororganisationen en viktig uppgift. Lärarhögskolorna såsom centra för förnyelse och förändring av skolans verksamhet måste garanteras möjligheter att förmedla nya idéer och erfarenheter inte endast till de blivande lärarna utan också till de yrkesverksamma. Högskolornas direkta inflytande på fortbildningen bör därför stärkas bl. a. genom att såsom LUS föreslår de nuvarande fortbildningsinstituten inordnas i lärarhögskolorna såsom *fortbildningsavdelningar*. Starka skäl talar enligt min mening för att även den länsvis uppbyggda fortbildningsorganisationen närmare samordnas med lärarhögskolorna. Det nära sambandet mellan fortbildning och introducerandet av nya pedagogiska hjälpmedel i undervisningen aktualiserar också frågan om en samverkan med hjälpmedelscentralerna. Genom en sådan samverkan skulle dessa centraler få möjlighet att spela en väsentligt mer aktiv roll även för grundutbildningen av blivande lärare.

De sistnämnda samordningsfrågorna kräver emellertid ytterligare överväganden bl. a. med hänsyn till att lärarhögskolor inte kommer att finnas i varje län. Jag har för avsikt att senare föreslå en särskild utredning av dessa frågor.

Ledningen av en lärarhögskola bör som LUS föreslagit utövas av en rektor. Liksom bl. a. skolöverstyrelsen avvisar jag bestämt tanken på att chefskapet för lärarhögskolan och dess pedagogiska institution skulle förenas. Under rektor bör i mån av behov för de olika utbildningslinjerna liksom nu finnas biträdande utbildningsledare samt för fortbildningsavdelningen en fortbildningsledare. LUS' förslag beträffande rektorsnämnd och lärarråd har i remissyttrandena utsatts för viss kritik främst med hänsyn till sammansättningen och det reella inflytandet. Jag anser denna kritik i viss mån berättigad. En riktpunkt för det fortsatta arbetet med detaljutformningen av dessa organ och deras befogenheter bör vara att lärare och studerande bereds ett större inflytande i vissa frågor än vad LUS synes ha räknat med. Bestämmelser i dessa frågor meddelas av Kungl. Maj:t och jag har för avsikt att lägga fram förslag när beredningen i denna del är avslutad.

Vid lärarhögskola bör i enlighet med LUS' förslag finnas fristående *institutioner* för pedagogik och metodik. Jag har i det föregående förordat att bl. a. den ämnestoretiska delen av klasslärnarnas utbildning förstärks. Detta bör emellertid inte medföra någon ändring av LUS' förslag att ämnesutbildningen sker vid motsvarande institutioner för ämnesmetodik.

Den *pedagogiska institutionen* vid lärarhögskola har till uppgift att svara för utbildningen i pedagogik samt att då så erfordras medverka i forsknings- och utvecklingsarbete. Som jag i det följande skall återkomma till blir vid de större lärarhögskolorna den sistnämnda uppgiften av central betydelse. Vid varje större lärarhögskola bör därför den pedagogiska institutionen — som nu är fallet vid lärarhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö — byggas upp som en vetenskaplig institution med i huvudsak lärare och övrig personal av det slag och med de uppgifter LUS förordar. Bl. a. bör finnas en professor. Institutionen bör under lärarhögskolans rektor ledas av prefekt och institutionskollegium. Det framgår av vad jag anfört att förekomsten av vetenskapliga institutioner för pedagogik vid lärarhögskolor är en oundgänglig förutsättning för ett fortsatt framgångsrikt arbete på skolväsendets utveckling. Å andra sidan kan man inte bortse från risken för att de pedagogiska forskningsresurserna splittras på alltför många institutioner. LUS liksom ett flertal remissinstanser har också aktualiserat frågan om förhållandet mellan lärarhögskolornas och universitetens pedagogiska institutioner. Verksamheten vid universitetsinstitutionerna kommer att påverkas av att undervisningen i pedagogik för blivande lärare övertas av lärarhögskolorna. Att på ett naturligt sätt fördela arbetsuppgifterna så, att lärarhögskolinstitutionerna inriktar sig på skolväsendets frågor, löser givetvis delvis samordningsproblemen. Emellertid faller många forskningsuppgifter på skolfältet inte eller i varje fall inte helt inom ämnet pedagogik. En rad andra universitetsdiscipliner såsom psykologi och sociologi men t. ex. också statistik och ekonomiska ämnen har och får alltmer viktiga uppgifter inom skolforskningen. Lärarhögskolorna får därför inte isoleras från universiteten. De pedagogiska institutionerna vid lärarhögskolorna är vidare beroende av universiteten för re-

krytering av personal. Att professorn i pedagogik vid lärarhögskola är ledamot av samhällsvetenskaplig fakultet har bl. a. haft betydelse för personalrekryteringen. Hittills synes emellertid personalen ha rekryterats främst från gruppen lärare eller blivande lärare. Det är, bl. a. mot bakgrunden av vad jag nyss anfört om att många olika ämnen är av betydelse för skolforskningen, angeläget att de pedagogiska institutionerna vid lärarhögskolorna tillförs personal med framför allt bredare beteende- och samhällsvetenskaplig utbildning. Utöver det anförda talar också vissa praktiska — bl. a. lokalmässiga — skäl för att frågan om hur de pedagogiska institutionerna vid lärarhögskolorna och universiteten skall samverka mera ingående prövas. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att tillkalla en särskild utredning för att pröva denna och därmed sammanhängande frågor.

Beträffande de pedagogiska institutionernas personal vill jag slutligen framhålla att det, som skolöverstyrelsen anfört, är nödvändigt att begränsa behovet av lektorer i pedagogik. Detta bör alltså vara en av utgångspunkterna när LUS' förslag till studieplaner överarbetas.

Vid *metodikinstitutionerna* bör i erforderlig omfattning finnas lektorer i metodik. Deras huvuduppgifter skall vara att inom resp. arbetsområden meddela undervisning i metodik och ämnesteor, att handleda vid övningsundervisning, att meddela viss undervisning i det allmänna skolväsendet samt att följa och då så erfordras medverka i metodisk forskning och utvecklingsarbete. Följande kategorier av metodiklektorer kan förekomma: lektor i ämnesmetodik för undervisning i läroämne, musik, teckning, gymnastik eller slöjd, lektor i specialundervisningens metodik, lektor i klasslärarmetodik för lågstadiet eller mellanstadiet. Därjämte bör finnas lektorat i logopedi och i vuxenundervisningens metodik. Nu finns ett metodiklektorat med sistnämnda inriktning, nämligen vid lärarhögskolan i Stockholm. Jag räknar med att det ökande behovet av utbildning i vuxenpedagogik kommer att aktualisera inrättandet av nya sådana lektorat. Forsknings- och utvecklingsarbete inom vuxenundervisningens område kommer också att kräva vidgade insatser. Hur dessa bäst skall tillgodoses och hur arbetet skall fördelas mellan lärarhögskola och universitet bör prövas av den nyssnämnda utredningen.

Vid lärarhögskola bör vidare finnas lärare i röst- och talvård, lärare i musik samt lärare för undervisning om tekniska hjälpmedel.

I huvudsak innebär detta att samma personalkategorier kommer att finnas i den framtida som i den nuvarande lärarhögskolan exklusive övningsskolan. Beträffande behörighet, anställningsform och tjänstetillsättning företas inga väsentliga ändringar i det materiella innehållet i nu gällande regler och praxis. Detta betyder bl. a. att det liksom nu bör finnas två kategorier av lektorer i läroämnenas metodik. För behörighet till lektorstjänst i den ena kategorin liksom till lektorstjänst i pedagogik bör gälla i huvudsak samma villkor som för behörighet till tjänst som universitetslektor. Självfallet bör framstående meriter

från praktisk-pedagogisk verksamhet väga tungt vid urval mellan flera behöriga sökande till sådan tjänst. Som LUS framhåller bör sålunda inte lärdomsmeriter vara utslagsgivande utan dessa bör bli bedömda som en del av vad som tillsammans konstituerar en sökandes lämplighet.

Lärarhögskolornas behov av *personal med icke-pedagogiska uppgifter* skall jag här beröra endast i vad avser personal för hälsovården. Det är, såsom bl. a. skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen framhållit i sina yttranden, angeläget att hälsovården för de studerande vid lärarhögskola ordnas på ett tillfredsställande sätt med hänsyn till de speciella förhållanden som råder vid lärarutbildning. Emellertid bör detta i princip ske på samma sätt som hälsovården ordnats inom universitets- och högskoleväsendet i övrigt. Bl. a. denna fråga behandlas i ett betänkande som nyligen framlagts av en arbetsgrupp inom ecklesiastikdepartementet (Studerandehälsovård, Stencil E 1966:14). Jag avser att inom kort föreslå Kungl. Maj:t att en proposition i detta ärende läggs fram för riksdagen.

Omfattningen av personalen i dess helhet vid varje lärarhögskola får prövas i vanlig ordning i samband med skolöverstyrelsens årliga anslagsframställningar. Till vissa frågor rörande behovet för budgetåret 1967/68 återkommer jag i det följande.

I fråga om den *praktiska utbildningen* har jag i det föregående förordat att denna utformas i huvudsak enligt LUS' förslag. Dock bör, såsom jag framhållit, praktikterminen i klasslärarutbildningen vara odelad.

LUS har föreslagit att varje lärarhögskola skall förfoga över en eller flera skolenheter inom det allmänna skolväsendet för *demonstrationer och försök*, av LUS benämnda försöks- och praktikskolor. Jag finner en dylik anordning väl ägnad att främja en konkretisering och samordning av pedagogik- och metodikutbildningen. Liksom bl. a. skolöverstyrelsen delar jag LUS' uppfattning att den bör kunna bidra till att väsentligt effektivisera lärarutbildningen, bl. a. genom att tiden för den praktiska utbildningen kan utnyttjas rationellare och antalet auskultationstillfällen kan nedbringas. Jag förordar därför att en eller flera skolenheter inom det allmänna skolväsendet ställs till varje lärarhögskolas förfogande. Vid sådan skolenhet bör anordnas såväl försök som demonstrationer. Jag finner det vara av stor betydelse att lärarna i pedagogik och i metodik vid lärarhögskolorna får möjligheter att inom nämnda skolenheter anknyta sin undervisning för lärarkandidaterna direkt till verkligheten. Lärarhögskolans program för demonstrationer och försök bör planeras av lärare i pedagogik och i metodik samt av biträdande utbildningsledare. Det bör ankomma på ledningen för den skolenhet inom det allmänna skolväsendet till vilken demonstrationer och försök förläggs att svara för dessas inordnande i verksamheten vid skolenheten.

Enligt LUS' förslag bör de skolenheter inom det allmänna skolväsendet som ställs till lärarhögskolornas förfogande omfatta i fråga om grundskolans låg-

och mellanstadier 6—8 paralleller och i fråga om grundskolans högstadium och de gymnasiala skolformerna 4—6 paralleller av varje skolform. Jag finner att dessa tal tills vidare bör kunna tjäna till ledning vid planeringen av lärarhögskolornas verksamhet. Den del av skolenheterna som inte tas i anspråk för försöks- och demonstrationsverksamhet bör som LUS föreslagit användas för lärarkandidaternas auskultationer och övningsundervisning. Tjänstgöring under praktiktermin bör däremot normalt inte förläggas till sådan skolenhet.

LUS har föreslagit att lärare och skolledare vid de skolenheter inom det allmänna skolväsendet som ställts till lärarhögskolornas förfogande skall vara statligt anställda. Invändningar har rests häremot. Skolöverstyrelsen har med viss tvekan anslutit sig till LUS' förslag. De argument som anförts för en anordning med statligt anställda lärare finner jag emellertid inte tillräckligt vägande. Att kommun i första hand skall ha hela ansvaret för alla kommunens skolor är en princip som bör upprätthållas. Även om lärarhögskolorna måste ganska självständigt få disponera vissa skolenheter inom det allmänna skolväsendet för försöks- och demonstrationsverksamhet och annan lärarutbildning enligt vad jag nyss anfört, bör de praktiska svårigheterna med kommunalt anställd personal inte vara större än att de relativt lätt kan övervinnas. Det intima samarbete av skiftande art som i årtal ägt rum mellan folkskoleseminarierna och de kommunala skolorna har kunnat fortgå i stort sett utan friktioner. Jag förordar följaktligen att lärare och skolledare som tjänstgör vid skolenhet som ställts till lärarhögskolas förfogande anställs på tjänst i kommunen.

Försöks- och demonstrationsverksamhet och annan lärarutbildning vid skolenhet inom det allmänna skolväsendet som ställts till lärarhögskolas förfogande bör stå under högskolans ledning. I fråga om den direkta ledningen av skolenheten bör gälla följande. Består skolenheten helt eller delvis av gymnasial skola bör den ledas av rektor och studierektor. Vid skolenhet som omfattar endast grundskola bör skolledningen bestå av rektor för rektorsområdet samt av en studierektor. Studierektorn kan vara rektorsområdets studierektor. En särskild studierektorstjänst bör dock kunna inrättas, om studierektorstjänst inte finns i rektorsområdet eller om det eljest behövs. I studierektors åligganden bör ingå att under rektor svara för de arbetsuppgifter som sammanhänger med ledningen av försöks- och demonstrationsverksamheten och annan lärarutbildning vid skolenheten.

I det föregående har jag förordat att vissa skolenheter inom det allmänna skolväsendet skall ställas till lärarhögskolornas förfogande för bl. a. försöks- och demonstrationsverksamhet. I kommun där sådan skolenhet finns bör kunna inrättas särskilda lärartjänster med förordnande för bestämd tid, sex år, att fullgöra tjänstgöring vid skolenheten. Möjlighet bör finnas till förlängning av förordnande med en sexårsperiod i taget. Vid tillsättning av dessa tjänster bör särskild hänsyn tas till meriter av betydelse för lärarutbildning. Lärarhögskolans rektor bör därför ha möjlighet att yttra sig över sökandenas meriter.

Lärare som tjänstgör vid skolenhet som ställts till lärarhögskolas förfogande för bl. a. försöks- och demonstrationsverksamhet bör vara skyldiga att full-

göra uppgifter som lärarutbildare. Till deras uppgifter bör höra att enligt anvisningar som lärarhögskolan meddelar medverka vid demonstrationsundervisning, delta i försöksverksamhet, handleda lärarkandidaterna vid deras övningsundervisning, delta i konferenser angående lärarutbildningen och fullgöra övriga uppgifter som står i samband med denna utbildning. För övriga lärare som tjänstgör vid skolenheten men inte innehar sådan särskild lärartjänst som nyss sagts bör gälla den allmänna skyldighet att biträda vid lärarutbildning som jag angett i det föregående (3.6.3).

En huvuddel av praktikutbildningen, nämligen tjänstgöring under *praktikterminen* och en stor del av *auskultering* och *övningsundervisning*, måste såsom LUS framhåller förläggas till andra skolenheter än dem som inrymmer försöks- och demonstrationsverksamhet. För handledning av lärarkandidater under denna utbildning bör därför finnas särskilda handledare. Så långt möjligt bör man givetvis sträva efter att dessa handledare koncentreras till vissa skolenheter, av LUS benämnda praktikskolor. Även om en skolenhet i mycket hög grad tas i anspråk för lärarutbildning bör detta dock i motsats till vad LUS föreslår inte medföra någon ändring i fråga om skolenhetens och skolledningens ställning. Handledarna har självfallet att följa lärarhögskolans anvisningar beträffande lärarutbildningen samt delta i konferenser o. d. angående densamma. För att säkra såväl permanens som flexibilitet inom handledarkåren bör finnas två kategorier av handledare. I kommun med lärarhögskola och eventuellt även i närliggande kommuner bör med ett visst antal lärartjänster vara förenat uppdrag som handledare. Dessa kan beräknas bli permanent utnyttjade för lärarutbildning. Innehavare av sådant uppdrag bör ha ordinarie lärartjänst i kommunen och meddelas uppdrag som handledare vid lärarutbildning tills vidare för tre år. Vidare bör anställas handledare för kortare tid, en termin eller ett läsår. Dessa kommer emellertid att genomsnittligt svara för handledning i mindre omfattning.

Det är betydelsefullt att metodiklektorerna har kontakt med lärarkandidater, som genomgår praktikutbildning utanför lärarhögskola, liksom över huvud taget att förbindelserna är goda mellan lärarhögskolan å ena sidan och dess handledare och lärarkandidater ute på fältet å andra sidan. Dessa önskemål har i nuvarande utbildningssystem medfört jämförelsevis många och långa resor, vilket ur såväl kostnads- som effektivitetssynpunkt inte är tillfredsställande. Dessa olägenheter måste så långt möjligt avhjälpas. Mina förslag i det följande om inrättande av ytterligare lärarhögskolor kommer att bidra härtill. I anslutning till vad LUS anfört bör vidare inrättas s. k. *praktikcentra* vid vilka tjänstgöring under praktiktermin till stor del bör kunna ske. Dessa centra bör förläggas till ur kommunikationssynpunkt lämpliga orter och få en sådan omfattning och utformning att bl. a. resor och restid skall kunna avsevärt minskas. Jag avser att senare föreslå att Kungl. Maj:t uppdrar åt skolöverstyrelsen att framlägga förslag beträffande den närmare utformningen av organisationen med praktikcentra.

En förutsättning för att tjänstgöring under praktiktermin skall kunna koncentreras till ett väsentligt färre antal orter än f. n. är att på dessa orter ett tillräckligt antal vakanta tjänster kontinuerligt står till förfogande för lärarutbildningen. Hittills har tillgången på praktikplatser ofta kunnat säkras enbart på grund av rådande lärarbrist. Självfallet måste en mer koncentrerad och stabiliserad organisation baseras på andra förutsättningar. Det blir därför nödvändigt att på orter med praktikcentra liksom på lärarhögskoleorterna eller i deras närhet, där praktiklärare också kommer att placeras, säkerställa utrymme för praktiktjänstgöring genom att den s. k. icke-ordinariekvoten hålls högre än i landet i övrigt. Storleken av denna kvot liksom de övriga åtgärder som kan visa sig erforderliga blir beroende av resultatet av skolöverstyrelsens nyss nämnda utredningar och därav föranledda förslag och kan därför inte f. n. i detalj fixeras. Kungl. Maj:t bör äga besluta i dessa frågor.

LUS har med rätta understrukt vikten av *utbildning av handledare*. Utformningen av denna utbildning liksom det kvantitativa behovet måste emellertid närmare klarläggas.

Mina förslag i det föregående innebär att åtskilliga klasser, lärare och skolenheter inom det kommunala skolväsendet, främst på lärarhögskoleort men även på andra platser, måste utnyttjas för den praktiska lärarutbildningen. Kommunerna bör därför vara skyldiga att ställa skolväsendet till förfogande för dessa ändamål. De extra kostnader, som kan vara förenade med lärarutbildningen på grund av särskilda krav på utrustning och personal, bör givetvis åvila staten. Överläggningar i hithörande frågor har ägt rum med Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet. Enighet har därvid, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, uppnåtts om angivna principer för fördelningen av kommunernas och statens ansvar för den praktiska lärarutbildningen.

Jag övergår nu till frågan om *den enskilda lärarhögskolans organisation*, dvs. vilka utbildningslinjer som skall förekomma vid en lärarhögskola. LUS har förordat att i princip lärarutbildningen sker vid s. k. fullständiga lärarhögskolor, varmed LUS förstår högskolor förlagda till universitetsort och vid vilka såväl klasslärare som ämneslärare utbildas. Av praktiska skäl — främst av kvantitativ art — finner LUS det emellertid erforderligt att klasslärarutbildning i viss utsträckning förläggs till ytterligare några orter på vilka lärarhögskolefilialer skulle upprättas. Om *lärarhögskolor med såväl klass- som ämneslärarutbildning* använder jag här för enkelhetens skull benämningen större lärarhögskolor. De kommer nämligen att vara betydligt större än lärarhögskolor för enbart klasslärarutbildning.

Större lärarhögskolor finns f. n. i Göteborg, Malmö, Stockholm och Uppsala. Med anledning av prop. 1963:111 fattade riksdagen år 1963 principbeslut om förläggning av en lärarhögskola till Umeå. I avvaktan på förslag om en mer

slutgiltig utformning av lärarutbildningsorganisationen i Umeå har den praktiska lärarutbildningen i Umeå försöksvis varit förlagd till universitetet. Som jag i det föregående redan nämnt förordar jag att sistnämnda utbildning organiseras på samma sätt som på övriga orter, dvs. inom en fristående lärarhögskola. Utbildningen av ämneslärare vid lärarhögskolorna bör såsom LUS framhåller ges en sådan kapacitet att lärarkandidaterna omedelbart efter genomgångna teoretiska studier kan påbörja sin praktisk-pedagogiska utbildning. Det är i och för sig önskvärt att denna utbildning kan erhållas på samma ort som den ämnesteoretiska utbildningen. Bl. a. på grund av begränsad tillgång på övningsklasser låter detta sig dock inte göra i vissa fall.

Den av LUS beräknade utbildningskapaciteten vid nuvarande lärarhögskolor jämte utbildningen i Umeå utgör 1 700 ämneslärarkandidater per läsår med en beräknad utbyggnad till en kapacitet av 2 000 per år under 1970-talet. Jag har i det föregående framhållit att enligt min uppfattning LUS' beräkningar ligger för lågt och att man bör inrikta sig på en årlig intagning av ca 2 300 studerande. Redan en lägre kapacitet motiverar såsom LUS visat att praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare anordnas utanför de nyssnämnda fem orterna. Med hänsyn till att lärarhögskolor som utbildar ämneslärare bör förläggas till ort med universitetsutbildning kan ytterligare endast fyra orter komma i fråga, nämligen Linköping, Örebro, Karlstad och Växjö. På dessa orter kommer nämligen enligt riksdagens beslut fr. o. m. läsåret 1967/68 (jfr prop. 1965: 141, SU 173, rskr 411) att finnas universitetsfilialer. Av de angivna orterna intar enligt min mening Linköping en särställning. Där sker sedan lång tid en omfattande utbildning av såväl ämnes- som klasslärare. Linköping kommer vidare att jämte Örebro få den mest omfattande universitetsutbildningen av filialorterna. Slutligen kan en omfattande praktisk utbildning anordnas i Linköping och på närliggande orter, bl. a. i Norrköping. Jag förordar därför inrättande av en större lärarhögskola i Linköping. I remissyttrandena har förslag framförts om inrättande av lärarhögskola med ämneslärarutbildning även på övriga filialorter. Bl. a. skolöverstyrelsen förordar att detta sker i Örebro. För egen del är jag inte beredd att föreslå upprättandet av lärarhögskolor för ämneslärarutbildning på någon av de återstående tre filialorterna. Vissa åtgärder bör emellertid vidtas som jag i det följande skall återkomma till. Utbildningen av speciallärare sker på speciallärarlinjen vid lärarhögskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö, vid vilken sistnämnda lärarhögskola en speciallärarlinje inrättades efter beslut av riksdagen år 1965 (prop. 1965: 79, SU 121, rskr 310). Tills vidare bör inte speciallärarutbildning komma i fråga på fler platser än de nämnda.

När det gäller behovet av ytterligare utbildningsenheter för *klasslärarutbildning* går meningarna starkt isär i remissyttrandena. Som motiv för väsentligt fler enheter än LUS räknat med anförs bl. a. att lärarutbildningsorganisationen måste få en väsentligt större kapacitet än LUS föreslagit. Den från resurssynpunkt mest ändamålsenliga lösningen är, framhålls det, att även fortsättningsvis använda sig av den organisation som folkskoleseminarierna utgör. Exempelvis

anser skolöverstyrelsen att det är varken rationellt eller planmässigt att nu besluta om avvecklingen av en befintlig, synnerligen värdefull organisation med stora tillgångar i fråga om erfarna skolledare och lärare, ofta goda lokaler och tillfredsställande utrustning. Även andra argument anförs för en mer decentraliserad lärarutbildning än den LUS förordat. Bl. a. anser man att en mera spridd organisation bättre tillgodoser lärarförsörjningen i landets olika delar. Organiserandet av den praktiska lärarutbildningen underlättas också genom att denna i stor utsträckning kan äga rum i närheten av lärarutbildningsanstalten.

För egen del finner jag de anförda skälen tala starkt för att klasslärarutbildning anordnas på fler orter än LUS förordar. Som jag i det föregående framhållit bör intagningen till klasslärarutbildningen för den period som nu kan överblickas ligga på en nivå som är påtagligt högre än LUS räknat med. Att på grundval av arbetsmarknadsprognoser mera precist fixera denna nivå låter sig emellertid inte göra. Avgörande för dimensioneringen får i sista hand bli de resurser vi förfogar över. Undersökningar har visat att ett ändamålsenligt utnyttjande av befintliga lärarutbildningsanstalter med av mig förordade organisationsförändringar motsvarar en intagning till lärarutbildning för lågstadiet och mellanstadiet av ca 1 400 resp. 1 800 studerande i början av 1970-talet. Den ungefärliga fördelningen på olika enheter återkommer jag strax till.

LUS har förutsatt att den utbildning som i varje fall övergångsvis bör meddelas vid de av utredningen föreslagna lärarhögskolfilialerna skall vara identisk med klasslärarutbildningen vid de större lärarhögskolorna. Skolöverstyrelsen räknar däremot med att inom den bibehållna seminarieorganisationen skall ges små- och folkskollärarutbildning av nuvarande typ, ehuru med viss omställning av innehållet. För egen del anser jag det nödvändigt att utbildningen vid de enheter, som kommer att finnas kvar under lång tid framåt, bedrivs enligt samma studieplaner som vid de större lärarhögskolorna. Reformeringen av klasslärarutbildningen är såsom jag tidigare framhållit synnerligen angelägen både med hänsyn till grundskolereformen och det snabbt förändrade rekryteringsunderlag som utbyggnaden av det nya gymnasiala skolsystemet innebär. Att under sådana omständigheter för avsevärd tid framåt bibehålla en kvantitativt mycket omfattande lärarutbildning enligt nuvarande ordning är enligt min mening inte lämpligt. Med hänsyn till det stora elevintresset — dokumenterat genom statistiska centralbyråns undersökningar av sökandena höstterminen 1965 till klasslärarutbildning — anser jag dock att den utbildning, som bygger direkt på grundskolan, tills vidare i viss utsträckning bör bibehållas.

De folkskoleseminarier vilka enligt mina förslag kommer att meddela identiskt samma utbildning av klasslärare som de större lärarhögskolorna bör ombildas till *lärarhögskolor för enbart klasslärarutbildning*. För att säkerställa likvärdighet i utbildningen bör vid alla lärarhögskolor finnas i huvudsak samma personalkategorier. Det är emellertid enligt min mening inte erforderligt eller ändamålsenligt att inrätta pedagogiska forskningsinstitutioner vid lärarhögskolor för enbart klasslärarutbildning. Önskvärd kontakt med pågående pedagogiskt forsk-

nings- och utvecklingsarbete kan åstadkommas genom lämpliga anordningar för samarbete med lärarhögskolor som bedriver sådant arbete. LUS har velat säkerställa detta samarbete bl. a. genom att anknyta de decentraliserade enheterna såsom filialer till större lärarhögskolor. De eventuella vinster som en sådan anordning kan medföra motsvarar enligt min mening inte de avsevärda administrativa och organisatoriska olägenheterna. Garanti för att lärare och lärarkandidater får kontakt med det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet skapas enklare på andra vägar bl. a. genom utformningen av studieplanerna. En friare etablerad samverkan innebär också att lärarhögskolorna för enbart klasslärarutbildning lättare kan få kontakt med den ganska differentierade verksamhet som de olika forskningsinstitutionerna bedriver.

4.4.3 Organisationens genomförande

Jag räknar med att den nya utbildningen av klasslärare och lärare i läroämnen skall i väsentliga delar kunna successivt införas med början budgetåret 1968/69. Till vissa detaljer rörande tidsschemat återkommer jag i det följande.

Större lärarhögskolor bör som jag redan nämnt finnas i Stockholm, Malmö, Göteborg, Uppsala, Umeå och Linköping. Lärarhögskolorna i Umeå och Linköping föreslår jag upprättas den 1 juli 1967 resp. den 1 juli 1968. Seminarierna i Göteborg (Guldheden), Linköping, Stockholm, Umeå och Uppsala bör avvecklas. Detsamma bör gälla den nuvarande treterminsutbildningen av ämneslärare vid lärarhögskolor samt praktisk lärarkurs. Denna avveckling avses äga rum i anslutning till genomförandet av den nya organisationen i huvudsak enligt det tidsschema LUS förordat. Intagning till treterminsutbildningen bör upphöra redan med innevarande budgetår. Den ämnesteoretiska utbildningen inom ramen för den i Umeå försöksvis anordnade utbildningen av ämneslärare bör avvecklas i samband med inrättandet av en humanistisk utbildningsorganisation vid universitetet i staden. Ansvar för den pedagogiska delen av utbildningen övertas av lärarhögskolan den 1 juli 1967.

Årskapaciteten vid de ovan angivna lärarhögskolorna uppskattas av LUS till ca 1 700 med en möjlig utbyggnad under 1970-talet till 2 000. Även om dessa lärarhögskolor genom avlastning av viss klasslärarutbildning bör kunna ta emot ett något större antal ämneslärarkandidater än LUS räknat med, torde det med den av mig angivna riktpunkten för kapaciteten, nämligen en intagning av 2 300 lärarkandidater per år, visa sig nödvändigt att i viss utsträckning anordna praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare utanför orter med större lärarhögskolor. Detta bör då i första hand ske på orter med universitetsfilialer. Under alla omständigheter bör på sådan ort meddelas den förberedande delen av den praktisk-pedagogiska utbildningen.

Jag föreslår vidare att de nuvarande seminarierna i Falun, Gävle, Härnösand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Luleå och Växjö den 1 juli 1968 ersätts med *lärarhögskolor för enbart klasslärarutbildning* under förutsättning

att de förhandlingar som statens förhandlingsnämnd tagit upp på Kungl. Maj:ts uppdrag leder till att godtagbara överenskommelser träffas mellan staten och berörda städer. Jag räknar med att vid dessa lärarhögskolor varje år bör i flertalet fall kunna tas in 96 lärarkandidater till vardera lågstadie- och mellanstadie-läraryt utbildning.

Den för klasslärare på lågstadiet avsedda utbildning, som bygger direkt på grundskolan, bör behållas vid seminarierna i Landskrona, Skara och Strängnäs, vilka alltså övergångsvis bör fortsätta sin verksamhet. Samma slag av utbildning byggande på grundskolan bör också kunna ges vid några lärarhögskolor för enbart klassläraryt utbildning, där även i viss omfattning utbildning av klasslärare för mellanstadiet med grundskolan som underlag bör ske. Utbildning på 3- och 4-åriga linjer bör i fortsättningen bedrivas i huvudsak enligt nu gällande undervisningsplaner. Det är dock önskvärt och bör vara möjligt att inom ramen för gällande timplaner åstadkomma en viss utvidgning av den praktiska utbildningen. Jag avser att senare föreslå att Kungl. Maj:t uppdrar åt skolöverstyrelsen att inkomma med förslag härom. Till seminarierna i Landskrona, Skara och Strängnäs, vilka förutsätts komma att avvecklas så snart detta är praktiskt möjligt, bör enbart nuvarande treåriga småskolläraryt utbildning förläggas.

Frågan om ställningen för folkskoleseminariet i Haparanda bör tills vidare hållas öppen i avvaktan på utredning om vilka särskilda åtgärder för utbildning av lärare som bör vidtas för att tillgodose behovet av lärare för bl. a. den finsktalande befolkningen i Sverige. Det bör uppdras åt skolöverstyrelsen att utreda denna fråga och därvid också överväga förläggningen av utbildningen.

I samband med övergången till den nya organisationen av läraryt utbildningen bör i enlighet med mina förslag i det föregående angående den praktiska delen av utbildningen de interna och externa övningsskolorna vid nuvarande lärarhögskolor och folkskoleseminarier avvecklas, med undantag för övningsskolorna vid seminarierna i Landskrona, Skara och Strängnäs samt i avvaktan på särskild utredning övningsskolan vid seminariet i Haparanda. Vidare bör statens försöksskola i Linköping avvecklas. Den verksamhet som bedrivs där bör övertas av lärarhögskolan i Linköping och förläggas till bl. a. skolenheter för försöks- och demonstrationsändamål.

På de flesta orter bör lokaler för de nya lärarhögskolorna kunna inrymmas i de nuvarande seminariebyggnaderna medan försöks- och demonstrationsverksamheten bedrivs i skolenheter tillhörande det kommunala skolväsendet. Jag vill här framhålla att de för skolväsendet i övrigt gällande bestämmelserna rörande upprättande av klasser och grupper givetvis bör tillämpas även vid dessa skolenheter.

Vid ombildningen och avvecklingen av seminarierna torde vissa problem uppkomma främst beträffande eventuellt övertalig personals framtida placering. Jag avser att i annat sammanhang föreslå att åt skolöverstyrelsen uppdras att

utreda behovet av särskilda åtgärder och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om så fordras.

Beträffande *tidpunkter för genomförandet* samt vissa *övergångsfrågor* vill jag sammanfattningsvis anföra följande.

Intagningen till den nya klasslärarutbildningen för grundskolans låg- och mellanstadier bör som redan nämnts ske första gången höstterminen 1968. Intagning till nuvarande småskollärlinjer och folkskollärlinjer vid lärarhögskola samt till 2-åriga linjer vid folkskoleseminarium bör ske sista gången under budgetåret 1967/68. Däremot bör tills vidare så länge elevintresset ger tillräckligt underlag intagning kunna ske till 3-årig linje och 4-årig linje vid folkskoleseminarium.

Den *nya utbildningen för adjunktjänst* bör också kunna börja höstterminen 1968, eftersom vid denna tidpunkt både den ämnesteoretiska utbildningen vid universitet eller högskola och den förberedande delen av den praktisk-pedagogiska utbildningen vid lärarhögskolorna börjar.

Intagningen till lärarhögskolornas nuvarande tvåterminsutbildning för ämneslärare bör ske sista gången våren 1968. Under en övergångstid fr. o. m. läsåret 1968/69 bör en i jämförelse med den nya utbildningen modifierad utbildning under lärarhögskoleåret tillämpas med hänsyn till att de då berörda lärarkandidaterna inte genomgått den förberedande delen av den praktisk-pedagogiska utbildningen. Jag har för avsikt föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt skolöverstyrelsen att utforma denna modifierade utbildning. Man kan räkna med att under några år framåt ett antal personer med viss praktisk erfarenhet från lärartjänstgöring fortfarande kommer att söka sig till lärarhögskoloutbildningen. Lämpligheten av att för dessa studerande avkorta den praktiska utbildningen vid lärarhögskolorna bör övervägas av styrelsen i samband med nyssnämnda uppdrag.

Som jag i det föregående anført måste så småningom med hänsyn till de beslutade och delvis genomförda reformerna av vårt skolväsende nya regler utfärdas för *behörighet till lärartjänster*. För vissa redan aktiva lärare eller för studerande som håller på att utbilda sig till lärare kan de nya reglerna innebära att de i behörighetshänseende kommer i ett formellt sett ogynnsammare läge än de skulle ha gjort enligt nu gällande regler. Självfallet är det angeläget att genom olika åtgärder undvika sådana konsekvenser. Formellt bör detta ordnas på så sätt att den som enligt nu gällande regler har behörighet till viss lärartjänst förklaras i princip vara behörig också till inrättad motsvarande tjänst sedan nya behörighetsregler utfärdats. Reellt måste svårigheterna överbryggas genom bl. a. fortbildningsåtgärder. Jag vill erinra om att den sedan åtskilliga år tillbaka bedrivna fortbildningen bl. a. i stor omfattning inriktats på dessa problem. För den som nu håller på med sin utbildning eller under det närmaste året kommer att påbörja lärarutbildning är det emellertid angeläget att provisoriska åtgärder vidtas för att minska olägenheterna. Jag har erfarit att universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen i avvaktan på genomförandet

av den nya lärarutbildningen företagit en översyn av studieplanerna i vissa universitetsämnen. Denna översyn sker inom ramen för nu gällande bestämmelser rörande filosofiska examina, studietider och behörighetskrav för lärartjänst samt inom gällande kostnadsramar.

LUS har redovisat vissa beräkningar av *kostnader* för den föreslagna lärarutbildningen samt jämförelser med kostnaderna för den nuvarande utbildningen. Endast ett fåtal remissinstanser har berört dessa frågor. En genomgående invändning är att LUS' beräkningar är ofullständiga. Sålunda framhåller t. ex. skolöverstyrelsen att LUS inskränkt sig till att göra jämförelser mellan vissa lärarlönekostnader medan driftkostnaderna i övrigt inte medtagits. Bl. a. några universitetsmyndigheter konstaterar också att LUS synes ha räknat endast med direkta lärarlönekostnader. Kalkyler för investeringsbehovet i ny- och ombyggnader vid övergången till det nya systemet saknas. Kostnaderna härför anser t. ex. riksrevisionsverket kommer att bli betydande.

Mina ställningstaganden i det föregående, där jag på vissa punkter väsentligt avvikit från LUS' förslag, har givetvis en kostnadssida. I detta sammanhang skall jag redovisa endast vissa allmänna tendenser. Konsekvenserna i detalj får presenteras i samband med ställningstagandena till de årliga anslagsbehoven. Till anslagsbehovet budgetåret 1967/68 återkommer jag i det följande.

Av väsentlig betydelse för utbildningskostnaderna är de årliga driftkostnaderna för personal samt behovet av ny- och ombyggnader av lokaler. Personal-kostnaderna domineras av lärarlönerna. Lärarbehovet är i sin tur förutom av utbildningskapaciteten beroende av timplaner, organisationsplaner och därmed sammanhängande bestämmelser. Detta senare förhållande är också avgörande för lokalbehoven. Det är därför av vikt att nämnda bestämmelser utformas med noggrant beaktande av kostnadsaspekten. Liksom nu är fallet bör Kungl. Maj:t äga meddela bestämmelserna.

Driftkostnaderna per utbildad lärarkandidat på *klasslärarlinje* skulle enligt LUS' förslag bli högre än vid folkskoleseminariernas 2-åriga linje men något lägre än vid nuvarande utbildning vid lärarhögskolorna. Mitt förslag i det föregående att utbildningen för dessa lärarkategorier förlängs med en termin verkar i kostnadshöjande riktning. Å andra sidan bör det genomsnittliga timtalet för undervisning per vecka sänkas betydligt. Detta får tillsammans med ändringen av LUS' förslag angående praktiktjänstgöringen till resultat att driftkostnaderna per elev enligt mitt förslag för blivande lågstadielärare torde komma att ligga något under och för mellanstadielärare något över kostnaderna enligt LUS' beräkningar. När det gäller lokalbehovet, har jag i det föregående förordat att en väsentlig del av nuvarande seminarieorganisation skall bibehållas och omvandlas till lärarhögskolor för enbart klasslärarutbildning. Med hänsyn till den nya utformningen av lärarutbildningen måste seminariebyggnaderna upprustas och mindre ombyggnadsarbeten genomföras. Preliminära uppskattningar visar att kostnaderna härför blir jämförelsevis små.

Kostnaderna för den ämnesteoretiska utbildningen av blivande *ämneslärare* har relativt ingående diskuterats i universitetskanslersämbetets yttrande. Ämbetet framhåller att det är vanskligt att göra beräkningar rörande kostnaderna för denna utbildning med hänsyn till ett flertal relativt osäkra antaganden. Uppskattningar tyder emellertid enligt ämbetet på att den av LUS föreslagna utbildningen för grundskolans högstadium i jämförelse med nuläget skulle bli åtskilligt dyrare i fråga om ämnen inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna men möjligen något billigare i fråga om matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Utbildningen för det gymnasiala stadiet skulle bli väsentligt dyrare. Jag har i det föregående förordat att LUS' förslag skall överarbetas av ämbetet i samband med utredningen rörande de fasta studiegångarna. En utgångspunkt härvid bör vara att inga väsentliga skillnader bör råda i kostnadshänseende för den utbildning som erbjuds blivande lärare och den som ges andra studerande med samma ämnesinriktning. Jag får tillfälle återkomma till dessa frågor i samband med ställningstagandena till ämbetets kommande förslag. Beträffande den praktisk-pedagogiska delen av ämneslärarutbildningen har jag i allt väsentligt accepterat LUS' förslag, ehuru jag räknar med att insatsen av lärarledd undervisning i pedagogik skall minskas. För denna del av utbildningen torde sammantaget resultatet bli i stort sett oförändrade kostnader per studerande räknat.

5. Hemställan

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1) besluta att den 1 juli 1968 skall införas en ny utbildning av klasslärare på grundskolans låg- och mellanstadier samt lärare i läroämnena på grundskolans högstadium och i gymnasiala skolor med mål, studietid, innehåll och uppläggning enligt de riktlinjer jag angivit;

2) besluta att

a) utbildning av klasslärare och speciallärare i grundskolan sker vid lärarhögskolor,

b) utbildning av lärare i läroämnena sker i fråga om praktisk-pedagogisk utbildning vid lärarhögskolor och i fråga om ämnesteori vid universitet och vissa högskolor, i vad avser ämnena tillhörande de filosofiska fakulteterna i fasta studiegångar som utformas särskilt för lärarutbildning,

c) lärarhögskolorna skall svara för fortbildning och vidareutbildning av lärare enligt de riktlinjer jag angivit;

3) besluta att delar av det allmänna skolväsendet används för lärarhögskolornas försöks- och demonstrationsverksamhet jämte praktisk lärarutbildning samt att särskilda lärartjänster skall finnas för denna verksamhet och utbildning med de uppgifter jag angivit;

4) besluta att lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö, Göteborg och Uppsala får de uppgifter och den uppbyggnad som jag angivit;

5) besluta att inrätta nya lärarhögskolor med de uppgifter och den uppbyggnad som jag angivit, i Umeå den 1 juli 1967 och i Linköping den 1 juli 1968;

6) besluta att — under förut angivna förutsättningar — inrätta nya lärarhögskolor med de uppgifter och den uppbyggnad jag angivit i Falun, Gävle, Härnösand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Luleå och Växjö den 1 juli 1968;

7) besluta att folkskoleseminarierna i Falun, Gävle, Härnösand, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Luleå och Växjö skall — i den mån lärarhögskolor enligt punkt 6 inrät-

tas — upphöra vid utgången av juni 1968 och att då ännu inte avslutade lärokurser skall fullföljas inom ramen för de lärarhögskolor som avses i punkt 6;

8) besluta att folkskoleseminarierna i Göteborg (Guldheden), Linköping, Stockholm, Umeå och Uppsala avvecklas fr. o. m. läsåret 1968/69 med en årskurs i sänder;

9) besluta att vid de folkskoleseminarier som inte avvecklas tills vidare får meddelas utbildning för klasslärare enligt i huvudsak nu gällande bestämmelser;

10) besluta att statens försöksskola i Linköping skall upphöra vid utgången av juni 1968;

11) besluta att de nuvarande lärarhögskolornas och folkskoleseminariernas övningsskolor utom vid de seminarier som ej avvecklas skall upphöra vid utgången av juni 1968 eller den senare tidpunkt Kungl. Maj:t för särskilt fall bestämmer;

12) godkänna vad jag anfört om avveckling av treterminsutbildning av ämneslärare vid lärarhögskolor, av praktisk lärarkurs och av den i Umeå försöksvis anordnade utbildningen av ämneslärare;

13) godkänna av mig förordade grunder för fördelningen mellan staten och kommunerna av kostnaderna för försöks- och demonstrationsverksamhet samt praktisk lärarutbildning inom det allmänna skolväsendet;

14) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa de avtal med kommuner som fordras för lärarutbildningen;

15) besluta att läsåret fr. o. m. läsåret 1967/68 skall omfatta vid lärarhögskolorna 40 veckor samt vid universiteten och de övriga högskolor som Kungl. Maj:t bestämmer 270 dagar;

16) besluta att det inom det allmänna skolväsendet skall finnas huvudlärare och skilda slag av lärare i huvudsak enligt de riktlinjer som jag angivit;

17) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder och riktlinjer utfärda de bestämmelser och andra föreskrifter, fatta de beslut samt i övrigt vidta de åtgärder, som fordras för den av mig förordade reformeringen av lärarutbildningen.

6. Anslagsberäkningar för budgetåret 1967/68

Utbildning av ämnes- och klasslärare

Intagningskapaciteten vid lärarhögskolor, lärarkursskolor och folkskoleseminarier bör för budgetåret 1967/68 få den omfattning som framgår av följande tablå, som grundar sig på skolöverstyrelsens anslagsframställning samt föreliggande bedömningar av lärarbehovet. Viss omfördelning i förhållande till skolöverstyrelsens förslag har gjorts i fråga om intagningen av folk- resp. småskollärare. I sammanställningen anges också antalet intagningsplatser läsåret 1966/67.

I sammanställningen är förutsatt att en ny lärarhögskola inrättas i Umeå den 1 juli 1967, med intagning enbart på ämneslärarlinje första verksamhetsåret.

	1966/67	1967/68	Ökn./Minskn.
<i>Ämneslärare</i>			
Treterminslinje vid LH i Stockholm och Malmö	100	—	— 100
Tvåterminslinje vid LH i Stockholm, Malmö, Göteborg, Uppsala och Umeå	1 100	1 500	+ 400
Praktisk lärarkurs	800	600	— 200
Summa	2 000	2 100	+ 100
<i>Folkskollärare</i>			
Lärarhögskola	432	528	+ 96
Folkskoleseminarium	912	888	— 24
Summa	1 344	1 416	+ 72
<i>Småskollärare</i>			
Lärarhögskola	288	336	+ 48
Folkskoleseminarium	1 152	960	— 192
Summa	1 440	1 296	— 144
<i>Speciallärare</i>	424	424	of.

F 1. Lärarhögskolorna: Avlöningar

I riksstaten för innevarande budgetår har under åttonde huvudtiteln uppförts fyra förslagsanslag till avlöningar vid lärarhögskolorna, nämligen ett till lärarhögskolan i Stockholm av 16 495 000 kr., ett till lärarhögskolan i Malmö av 18 455 000 kr., ett till lärarhögskolan i Göteborg av 17 185 000 kr. och ett till lärarhögskolan i Uppsala av 8 465 000 kr. För ändamålet har sålunda budgetåret 1966/67 anvisats ett sammanlagt belopp av 60 600 000 kr.

Följande uppställning visar personalstyrkans och anslagens storlek för lärarhögskolorna tillsammans *dels* för budgetåret 1966/67, *dels* enligt gjorda beräkningar för budgetåret 1967/68.

	1966/67	Beräknad ändring 1967/68 Skolöverstyrelsen	Departements- chefen
<i>Tjänster</i>			
Lärar- och forskarpersonal	364	+ 120	+ 90
Övrig personal	117	+ 38	+ 19
Summa tjr	481	+ 158	+ 109
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	52 003 000	+ 9 644 000	+ 7 353 000
Arvoden och särskilda ersättningar	8 597 000	+ 3 098 000	+ 2 900 000
Löneomräkning		+ 13 935 000	+ 13 457 000
Summa kr.	60 600 000	+ 26 677 000	+ 23 710 000

Skolöverstyrelsen

Överstyrelsen föreslår i sin anslagsframställning för nästa budgetår, att nuvarande avlöningsanslag till lärarhögskolor höjs med sammanlagt 8 642 000 kr. Vidare föreslås, att en ny lärarhögskola inrättas i Umeå den 1 juli 1967 och att ett avlöningsanslag av 4 100 000 kr. för denna högskola förs upp under åttonde huvudtiteln. Härtill kommer löneomräkningar till 1966 års lönenivå med 13 935 000 kr.

Enligt överstyrelsen blir vid befintliga fyra lärarhögskolor med föreslagen intagning den procentuella ökningen av medeltalet per termin närvarande lärarkandidater läsåret 1967/68 ca 14 %. Medeltalet lärarkandidater per termin för alla linjer tillsammans budgetåret 1967/68 anges bli i Stockholm 939,5, i Malmö 1 130,5, i Göteborg 1 360,5, i Uppsala 300 samt i Umeå 75.

De av överstyrelsen begärda anslagshöjningarna betingas av följande förslag.

	LH Stockholm	LH Malmö	LH Göteborg	LH Uppsala	LH Umeå
<i>Klass- och ämneslärarutbildning m. m.</i>					
1. Rektor					1
2. Lektorer i psykologi och pedagogik	+ 2	+ 3	+ 1		2
3. Lektorer i högstadiets metodik (A 27)	+ 5	+ 6	+ 9	+ 1	8
4. Lektorer i högstadiets metodik (A 25)	+ 7	+ 3	+ 4	+ 2	4
5. Lektorer i mellanstadiets metodik	+ 1	+ 2	+ 2		
6. Lektorer i lägstadiets metodik		+ 1	+ 1		
7. Lektorer i övningsämnenas metodik	+ 1	+ 3	+ 5		
8. Lärare i röst- och talvård..	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1	
9. Lärartimmar över stat	+ 541 500	+ 827 500	+ 744 500		212 250
10. Arvoden till experter och särskilda sakkunniga	+ 16 000	+ 11 000	+ 31 000	+ 17 000	15 000
11. Arvoden till extra personal som biträder med pedagogisk-administrativa arbetsuppgifter	— 15 000	— 15 000	— 35 000		
12. Ersättning till föreläsare och ledare för seminarieövningar vid speciallärarutbildningen	— 75 000				
13. Expert- och assistenthjälp vid speciallärarutbildningen			+ 3 000		
14. Kostnader för befattningshavares ledighet för medverkan i pedagogiskt utvecklingsarbete	+ 50 000	+ 50 000	+ 50 000	+ 50 000	
15. Kostnader för experter vid förundersökningar i samband med större projekt m. m. inom pedagogiska institutionerna	+ 20 000	+ 20 000	+ 20 000	+ 20 000	
16. Ersättning för mistad lön för handledare under konferenser	+ 44 000	+ 44 000	+ 44 000	+ 44 000	30 000
17. Avlöningsförmåner åt lärarkandidater	+ 277 800	+ 251 250	+ 597 300		1 791 900
18. Uppdragstillägg till biträdande utbildningsledare ...		+ 10 080	+ 10 080		10 080
19. Uppdragstillägg till lärare som är bibliotekarie vid speciallärarlinjen	— 1 000		— 600		

	LH Stockholm	LH Malmö	LH Göteborg	LH Uppsala	LH Umeå
20. Arvoden vid handledd praktik	+ 270 000	+ 270 000	+ 135 000		405 000
21. Ersättning för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolan	+ 353 900	+ 409 100	+ 476 500		650 000
22. Arvoden till läkare och sköterska	+ 500				
23. Lönstillägg till institutionsföreståndare	+ 25 000	+ 25 000	+ 25 000	+ 25 000	
<i>Pedagogiska institutioner</i>					
24. Professor				+ 1	
25. Laboratorer	+ 1	+ 2	+ 1		
26. Skolpsykologer		+ 1	+ 1	+ 1	
27. Assistenten	+ 3	+ 4	+ 4	+ 1	
28. Medel för nya tjänster ..	+ 128 800	+ 122 800	+ 125 800	+ 122 800	
29. Kostnader för forskartermin för professorer och laboratorer	+ 22 000	+ 16 800	+ 11 400	+ 6 000	
<i>Bibliotek, administration m. m.</i>					
30. Bibliotekarie					1
31. Biblioteksassistenter	+ 1	+ 1	+ 1		
32. Biblioteksbiträden		— 1		+ 1	
33. Byrådirektör					1
34. Kamrerare	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1	
35. Kontorsskrivare	+ 1	+ 1			1
36. Kansliskrivare		+ 1			
37. Kontorister		+ 2	+ 1		1
38. Kanslibiträden	+ 1	+ 2	+ 1	+ 1	1
39. Kontorsbiträden			+ 1		1
40. Materialförvaltare	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1	
41. Maskinister	+ 1		+ 1		
42. Vaktmästare					1
43. Institutionstekniker	+ 1	+ 1	+ 1	+ 1	
44. Arvoden till extra biträdespersonal		+ 5 000	+ 10 000	+ 5 000	20 000

Av skolöverstyrelsens motivering inhämtas bl. a.

2—6. Förslagen grundar sig på den beräknade ökningen av antalet lärarkandidater och följer de av överstyrelsen tillämpade normerna för beräkning av erforderligt antal ordinarie tjänster.

7. Överstyrelsen biträder rektorernas förslag om ökat antal ordinarie tjänster i övningsämnenas metodik, då det framräknade timbehovet motiverar föreslagna tjänster.

8. Extra ordinarie tjänster i röst- och talvård har fr. o. m. budgetåret 1966/67 inrättats vid lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg. Överstyrelsen föreslår,

att ytterligare en tjänst inrättas vid var och en av dessa lärarhögskolor samt en tjänst vid var och en av lärarhögskolorna i Stockholm och Uppsala.

9. Beträffande lärartimmar över stat beräknas den utökade kapaciteten medföra en kostnadsökning med 526 000 kr. för lärarhögskolan i Stockholm, 801 000 kr. för lärarhögskolan i Malmö, 723 000 kr. för lärarhögskolan i Göteborg och 212 250 kr. för föreslagen lärarhögskola i Umeå. Härtill bör läggas ökat antal tillgodoräkningstimmar för lektorer, som besöker praktiklärare. Kostnaderna härför uppskattar överstyrelsen till 10 000 kr. för var och en av lärarhögskolorna i Stockholm och Malmö samt 5 000 kr. för lärarhögskolan i Göteborg och 11 250 kr. för lärarhögskolan i Umeå. Härtill kommer viss ökning av lärartimbehovet på grund av förslag om ytterligare nedsättning av undervisningsskyldigheten för biträdande utbildningsledare.

10 och 11. Överstyrelsen föreslår, att delposten till arvoden till extra personal, som biträder med pedagogisk-administrativa arbetsuppgifter, utgår som särskild delpost och att medel för detta ändamål framledes beräknas under delposten till experter och särskilda sakkunniga. Nämda arvoden till extra personal för pedagogisk-administrativa arbetsuppgifter har för budgetåret 1966/67 utgått med 15 000 kr. till vardera lärarhögskolan i Stockholm och Malmö samt med 35 000 kr. till lärarhögskolan i Göteborg. Överstyrelsen föreslår, att för lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg angivna belopp var för sig minskas med 5 000 kr., om yrkandet angående biträdande utbildningsledare enligt punkt 18 bifalles. För meritvärdering av ansökningshandlingar till speciallärarlinjerna, vilken uppgift från och med vårterminen 1966 överförs från skolöverstyrelsen till lärarhögskolorna, beräknar överstyrelsen under expertposten ett belopp av 1 000 kr. för var och en av lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö och Göteborg.

12. Lektorer i högstadiets metodik beräknas i viss utsträckning bestrida undervisningen på speciallärarlinjen, varför behovet av medel till föreläsare och ledare för seminarieövningar minskar.

14. Lärarhögskolorna föreslås disponera angivna medel så, att t. ex. metodiklektorer, som önskar ägna sig åt ämnesmetodiska undersökningar, kan beredas ledighet från den schemabundna undervisningen.

16. Vid beräkningarna har överstyrelsen utgått från minskad lön under två dagar för 200 handledare vid var och en av lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö, Göteborg och Uppsala samt för 140 handledare vid lärarhögskolan i Umeå.

18. Medeltalet klasslärarkandidater per termin beräknas vid lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg för budgetåret 1967/68 uppgå till 672, resp. 876. På grund av senare års kapacitetsökning på klasslärarlinjerna vid dessa lärarhögskolor föreslås ytterligare en biträdande utbildningsledare, så att varje linje erhåller sin utbildningsledare.

19. Vid bifall till överstyrelsens förslag om tjänsten som biblioteksassistent (punkt 31) erfordras inte längre de nuvarande beloppen för uppdragstillägg till bibliotekarie vid speciallärarlinjerna vid lärarhögskolan i Stockholm och Göteborg.

20. Vid beräkningen av tjänstgöringstillägg vid handledd praktik har överstyrelsen utgått från en kostnad av 2 400 kr. per praktiklärare och ämne samt 2,25 ämnen per praktiklärare.

21. Övningsskolan vid lärarhögskolan i Malmö är f. n. hårt belastad av övningsundervisning. Såsom norm för folkskoleseminariernas övningsskolor gäller lärarkandidatnärvaro under högst 52 % av elevernas undervisningstid. Enligt överstyrelsen bör samma norm gälla för lärarhögskolorna. Överstyrelsen före-

slår därför, att ifrågavarande övningsskola avlastas genom anlåtande av ytterligare handledarveckor inom det kommunala skolväsendet till en kostnad av 48 600 kr. Övriga kostnader under denna punkt är av automatisk natur.

28. Överstyrelsen föreslår att medel anvisas till vissa kostnader för försök med intern TV. Dessa kostnader utgörs av löner till forskarassistent, institutionssekreterare, TV-tekniker samt koordinator och produktionsledare.

29. Enligt 71 och 72 §§ universitetsstadgan må professor och laborator vid universitet eller högskola erhålla befrielse från övriga tjänstegöromål högst en termin under varje period av fem år för att ägna sig åt forskningsarbete av väsentlig betydelse för ämne, som vederbörandes tjänst omfattar. Överstyrelsen föreslår, att detsamma skall gälla för professor och laborator vid lärarhögskola.

32. Vid bifall till förslag om medel för biblioteksassistent vid lärarhögskolan i Malmö kan en tjänst som biblioteksbiträde dras in.

Departementschefen

Medel till avlöningar vid lärarhögskolor, som tidigare anvisats särskilt för varje lärarhögskola, bör för nästa budgetår anvisas under ett gemensamt förslagsanslag, benämnt Lärarhögskolorna: Avlöningar.

Jag har tidigare förordat, att en lärarhögskola inrättas i Umeå den 1 juli 1967. Jag tillstyrker därför inrättande av en tjänst som rektor i Up 27 vid denna högskola vid nämnda tidpunkt. Till den nya högskolans kansli bör i enlighet med skolöverstyrelsens förslag knytas en byrådirektör. Jag beräknar därför medel även för sistnämnda tjänst (p. 1 och 33).

För ledning av den försöksvis anordnade ämneslärarutbildningen vid Umeå universitet finns f. n. en föreståndare, som erhåller ett uppdragstillägg av 10 000 kr. Vid inrättande av en lärarhögskola i Umeå bör nämnda uppdragstillägg, som f. n. anvisas under anslaget Humanistiska fakulteterna m. m.: Avlöningar, bortfalla.

Mitt förslag till intagning budgetåret 1967/68 på klass- och ämneslärarlinjer har jag redovisat i det föregående. Detta och en automatisk ökning beträffande antalet klasslärarkandidater till följd av tidigare fattade beslut kräver personalförstärkningar vid lärarhögskolorna. Beträffande av överstyrelsen föreslagna nya lektorstjänster i psykologi och pedagogik räknar jag för lärarhögskolan i Stockholm med två tjänster, för lärarhögskolan i Malmö med tre tjänster, för lärarhögskolan i Göteborg med en tjänst och för lärarhögskolan i Umeå med en tjänst (p. 2). Lektorer i högstadiets metodik är placerade i lönegraderna U 22: 25 och U 20. Jag beräknar medel för följande antal nya sådana tjänster, nämligen vid högskolan i Stockholm fem resp. sju, vid högskolan i Malmö sex resp. tre, vid högskolan i Göteborg nio resp. fyra, vid högskolan i Uppsala en resp. två samt vid högskolan i Umeå åtta resp. fyra (p. 3 och 4). Av föreslagna nya lektorstjänster i mellanstadiets metodik bör medel beräknas för en tjänst i Stockholm, två i Malmö och två i Göteborg (p. 5). Medel bör beräknas för nya tjänster i lågstadiets metodik vid lärarhögskolan i Malmö och Göteborg enligt överstyrelsens förslag (p. 6). Vidare beräknar jag medel för en ny lektorstjänst i övningsämnenas metodik vid lärarhögskolan i Stockholm, tre sådana tjänster

vid lärarhögskolan i Malmö och fem sådana tjänster vid lärarhögskolan i Göteborg (p. 7). Sammanlagt har jag i det föregående beräknat medel för 72 nya lektorstjänster vid lärarhögskolorna.

Med hänsyn till den ökade utbildningskapaciteten beräknar jag ytterligare medel för ökat antal timlärartimmar, för avlöningsförmåner åt lärarkandidater, för tjänstgöringstillägg vid handledd praktik samt för ersättning för handledning vid praktisk lärarutbildning utanför lärarhögskolorna, allt enligt överstyrelsens förslag (p. 9, 17, 20, 21).

Jag anser det riktigt att minska belastningen av övningsskolan i Malmö med lärarkandidater och beräknar därför medel för ytterligare arvoden till handledare inom det kommunala skolväsendet i enlighet med överstyrelsens förslag (p. 21).

Nya tjänster som biträdande utbildningsledare bör, som överstyrelsen föreslår, inrättas vid lärarhögskolorna i Malmö, Göteborg och Umeå (p. 18). Som en följd härav räknar jag med att medelsbehovet till arvoden till extra personal, som biträder med pedagogisk-administrativa arbetsuppgifter, minskas med 5 000 kr. vid vardera lärarhögskolan i Malmö och Göteborg. För expertkostnader vid lärarhögskolan i Umeå beräknar jag 15 000 kr. (p. 11).

Vidare förordar jag, att medelsbehovet för expert- och assistenthjälp vid speciallärarutbildningen vid lärarhögskolan i Göteborg räknas upp med 3 000 kr. (p. 13) samt delar uppfattningen att medelsbehovet för ersättning till föreläsare och ledare av seminarieövningar vid speciallärarutbildningen vid lärarhögskolan i Stockholm kan räknas ned (p. 12).

Jag räknar med inrättande av föreslagna tjänster som lärare i röst- och talvård samt beräknar medel till uppdragstillägg till institutionsföreståndare (p. 8 och 23).

I det föregående har jag understrukt betydelsen av att lärarhögskolornas verksamhet omfattar pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete. Vid lärarhögskolor med både klass- och ämneslärarutbildning bör därför finnas professor i pedagogik. Enligt min mening bör en tjänst som professor i praktisk pedagogik knytas till lärarhögskolan i Umeå redan vid högskolans start. Vid den nya lärarhögskolan bör därför inrättas en tjänst som professor i Uo 27. Jag beräknar vidare medel för en tjänst som biträde och en tjänst som assistent. Professorn bör vara ledamot av den filosofiska fakulteten vid universitetet i Umeå. Jag avser att i annat sammanhang föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet att i samråd utarbeta samt inkomma med förslag angående fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten för läsåret 1967/68 mellan lärarhögskolan och universitetet i Umeå för innehavaren av ifrågavarande professur. Det bör nämnas att i fråga om tillsättning av professuren 2 § i de genom beslut den 22 april 1960 meddelade provisoriska bestämmelserna angående tjänstetillsättningar vid lärarhögskolan i Malmö i tillämpliga delar bör gälla.

Beträffande förslaget om en tjänst som professor vid lärarhögskolan i Uppsala hänvisar jag till den utredning rörande samverkan mellan lärarhögskolornas och universitetens pedagogiska institutioner, som jag tidigare omnämnt. Jag är alltså inte nu beredd att ta ställning till denna fråga (p. 24). Såsom

överstyrelsen föreslagit bör professorer och laboratorer vid lärarhögskola kunna medges befrielse från tjänstegöromål för visst forskningsarbete enligt samma regler som gäller vid universiteten. Jag beräknar medel härför (p. 29). Vad gäller förslaget om särskilda medel till viss personal för försök med intern TV, avser jag återkomma till denna fråga i samband med proposition om vuxenutbildning (p. 28). Någon förstärkning av lärarhögskolornas forskningsorganisation utöver det nyss sagda kan jag inte tillstyrka i avvaktan på nyssnämnda utredning.

Jag beräknar vidare medel för en tjänst som bibliotekarie i Ae 24 med halvtidstjänstgöring vid lärarhögskolan i Umeå (p. 30).

Det administrativa arbetet vid lärarhögskolornas kanslier har nått en betydande omfattning. Vid de tre största lärarhögskolorna bör en förstärkning ske på den kamerala sidan. Jag beräknar således medel för kamrerare i Ao 17 vid lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö och Göteborg (p. 34). Vidare bör för lärarhögskolan i Stockholm beräknas medel för en tjänst som kontorsskrivare, för lärarhögskolan i Malmö en tjänst som kansliskrivare och två tjänster som kontorsbiträde samt för lärarhögskolan i Göteborg två tjänster som kontorsbiträde. Vid lärarhögskolan i Umeå bör finnas en tjänst som kontorsskrivare och en tjänst som kontorsbiträde. Likaså beräknar jag medel för en tjänst som maskinist vid var och en av lärarhögskolorna i Stockholm och Göteborg, en tjänst som vaktmästare vid lärarhögskolan i Umeå samt en extra tjänst som institutionstekniker vid lärarhögskolan i Malmö (p. 35—43). Slutligen bör till arvoden till extra personal beräknas ett belopp av 20 000 kr. för lärarhögskolan i Umeå samt 5 000 kr. för lärarhögskolan i Uppsala (p. 44).

De övriga förslag skolöverstyrelsen framlagt är jag inte beredd att tillstyrka. Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 84 310 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att på personalförteckning för lärarhögskolorna föra upp en tjänst som rektor i Up 27 och en tjänst som professor i praktisk pedagogik i Uo 27,

b) till *Lärarhögskolorna: Avlöningar* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 84 310 000 kr.

F 2. Lärarhögskolorna: Omkostnader

I riksstaten för budgetåret 1966/67 har under åttonde huvudtiteln uppförts fyra förslagsanslag till omkostnader vid lärarhögskolorna, nämligen ett till lärarhögskolan i Stockholm av 1 055 000 kr., ett till lärarhögskolan i Malmö av 1 276 000 kr., ett till lärarhögskolan i Göteborg av 950 000 kr. och ett till lärarhögskolan i Uppsala av 330 000 kr. För ändamålet har sålunda innevarande budgetår anvisats ett sammanlagt belopp av 3 611 000 kr. Bestämmelser rörande dispositionen av anslagen har meddelats av Kungl. Maj:t, senast i regleringsbrev den 29 juni 1966.

Skolöverstyrelsen

I sin anslagsframställning för nästa budgetår föreslår överstyrelsen, att omkostnadsanslagen till lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö, Göteborg och Uppsala höjs med sammanlagt 1 247 000 kr. Överstyrelsens förslag till ändringar i nuvarande omkostnadsstater redovisas i följande tabeller, där även min anslagsberäkning intagits. För den föreslagna nya lärarhögskolan i Umeå föreslås ett omkostnadsanslag av 237 000 kr. Överstyrelsens förslag innebär således, att till omkostnader vid lärarhögskolorna bör anvisas totalt 5 095 000 kr. för budgetåret 1967/68.

Lärarhögskolan i Stockholm

	1966/67	Beräknad Skolöver- styrelsen	ändring 1967/68 Departements- chefen
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	10 000	of.	of.
2. Reseersättning åt befattningshavare, <i>förslagsvis</i>	97 000	+ 10 000	+ 50 000
3. Bidrag till studie- och idrottsutfärder m. m.	10 000	+ 27 000	of.
4. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ..	100 000	of.	of.
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ..	198 000	+ 20 000	+ 50 000
c) Övriga <i>expenser</i>	315 000	+ 175 000	+ 150 000
5. Reseersättning åt lärarkandidater m. fl., <i>förslagsvis</i>	325 000	of.	of.
Summa kr.	1 055 000	+ 232 000	+ 250 000

Den årliga normalförbrukningen under delposten till övriga *expenser* beräknas på grund av utökat antal lärarkandidater till 270 000 kr. För budgetåren 1965/69 föreligger ett upprustningsbehov för 130 000 kr., av vilken summa 35 000 kr. föreslås utgå budgetåret 1967/68. För inflyttning i nya lokaler i Kungsholmens kommunala flickskola och för förvaringsskåp vid övergång till ämnesrumssystem begärs ett engångsanslag av 185 000 kr.

Lärarhögskolan i Malmö

	1966/67	Beräknad Skolöver- styrelsen	ändring 1967/68 Departements- chefen
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	13 000	+ 1 000	+ 1 000
2. Reseersättning åt befattningshavare, <i>förslagsvis</i>	230 000	+ 30 000	+ 45 000
3. Bidrag till studie- och idrottsutfärder m. m.	12 000	+ 34 000	of.
4. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ..	120 000	+ 163 000	+ 163 000
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ..	330 000	of.	+ 20 000
c) Övriga <i>expenser</i>	280 000	+ 258 000	+ 70 000
5. Reseersättning åt lärarkandidater m. fl., <i>förslagsvis</i>	291 000	+ 148 000	+ 9 000
Summa kr.	1 276 000	+ 634 000	+ 308 000

Under delposten till övriga expenser beräknas kostnaderna för skrivmateriel m. m. till 270 000 kr. och kostnaderna för telefon till 68 000 kr. För inköp och underhåll av möbler och kontorsmaskiner föreslås 159 000 kr. För publikationstryck begärs 41 000 kr.

Lärarhögskolan i Göteborg

	1966/67	Beräknad ändring 1967/68	
		Skolöverstyrelsen	Departementschefen
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	10 000	of.	of.
2. Reseersättning åt befattningshavare, <i>förslagsvis</i>	180 000	+ 8 000	+ 20 000
3. Bidrag till studie- och idrottsutfärder m. m.	17 000	+ 34 000	of.
4. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ..	68 000	of.	of.
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ..	80 000	+ 10 000	+ 10 000
c) Övriga expenser	272 000	+ 147 000	+ 90 000
5. Reseersättning åt lärarkandidater m. fl., <i>förslagsvis</i>	323 000	+ 47 000	+ 47 000
Summa kr.	950 000	+ 246 000	+ 167 000

Under delposten till övriga expenser beräknas för skrivmateriel m. m. 130 000 kr., för telefon 94 000 kr., för inköp och underhåll av möbler och kontorsmaskiner 142 000 kr., för bokinköp 15 000 kr., för underhåll och skötsel av trädgården 8 000 kr. samt för publikationstryck 30 000 kr.

Lärarhögskolan i Uppsala

	1966/67	Beräknad ändring 1967/68	
		Skolöverstyrelsen	Departementschefen
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	6 000	of.	of.
2. Reseersättning åt befattningshavare, <i>förslagsvis</i>	95 000	+ 5 000	+ 55 000
3. Bidrag till studie- och idrottsutfärder m. m.	1 000	+ 16 000	of.
4. <i>Expenser</i>	155 000	+ 94 000	+ 72 000
5. Reseersättning åt lärarkandidater m. fl., <i>förslagsvis</i>	73 000	+ 20 000	+ 20 000
Summa kr.	330 000	+ 135 000	+ 147 000

Under anslagsposten till expenser beräknas för skrivmateriel m. m. 55 000 kr. och för telefon 62 000 kr., varav 17 000 kr. utgör engångsanslag för telefonväxel. För inköp och underhåll av möbler och kontorsmaskiner begärs 112 000 kr., för bokinköp 10 000 kr. samt för publikationstryck 10 000 kr.

L ä r a r h ö g s k o l a n i U m e å

	1967/68	
	Skolöverstyrelsen	Departementschefen
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	4 000	4 000
2. Reseersättning åt befattningshavare, <i>förslagsvis</i>	35 000	35 000
3. Bidrag till studie- och idrottsutfärder m. m.	7 500	—
4. Expenser	150 000	150 000
5. Reseersättning åt lärarkandidater m. fl., <i>förslagsvis</i>	40 000	40 000
Summa kr.	237 000	229 000

Departementschefen

Medelsbehovet för lärarhögskolornas omkostnader, som f. n. tillgodoses under särskilt förslagsanslag för varje lärarhögskola, bör nästa budgetår tillgodoses under ett nytt förslagsanslag med här använd rubrik.

Mina ställningstaganden till skolöverstyrelsens förslag framgår av den föregående uppställningen. Jag beräknar inte medel för försök med lägerskolor. Vis- sa anslagsposter har jag beräknat till högre belopp än överstyrelsen med hän- syn till dels belastningen under föregående budgetår, dels inträffade prisför- ändringar. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lärarhögskolorna: Omkostnader* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 712 000 kr.

F 3. Lärarhögskolorna: Materiel, böcker m. m.

I riksstaten för budgetåret 1966/67 har under åttonde huvudtiteln uppförts fyra reservationsanslag till materiel, böcker m. m. vid lärarhögskolorna, nämligen ett till lärarhögskolan i Stockholm av 275 000 kr., ett till lärarhögskolan i Malmö av 360 000 kr., ett till lärarhögskolan i Göteborg av 585 000 kr., och ett till lärarhögskolan i Uppsala av 290 000 kr. För ändamålet har alltså inne- varande budgetår anvisats sammanlagt 1 510 000 kr.

Skolöverstyrelsen

Överstyrelsen föreslår i sin begäran om anslag för budgetåret 1967/68, att nu utgående belopp till materiel, böcker m. m. för befintliga lärarhögskolor räknas upp med 1 250 000 kr. till 2 760 000 kr. samt att till materiel, böcker m. m. för föreslagen lärarhögskola i Umeå anvisas ett belopp av 225 000 kr. Dessutom föreslås, att föreslagna medel uppförs i riksstaten som ett för lärarhögskolorna gemensamt reservationsanslag samt att det skall ankomma på överstyrelsen att fördela anslaget mellan lärarhögskolorna.

Till grund för skolöverstyrelsens beräkningar av medelsbehovet vid befintliga lärarhögskolor ligger av rektorerna lämnade förslag. Dessa har utarbetats bl. a. på grundval av de förslag till inköp, som lämnats av institutionsföreståndare och huvudlärare. Stora variationer föreligger emellertid mellan förslagen från de olika lärarhögskolorna, bl. a. beroende på att en gemensam grund för bedömning av medelsbehoven för här ifrågavarande ändamål saknas. I syfte att dels försöka finna en sådan, dels få till stånd en analys av medelsbehovet för budgetåret 1967/68 har överstyrelsen låtit utföra en särskild undersökning genom en för ändamålet tillkallad expert. Av skolöverstyrelsens redovisning för undersökningens resultat inhämtas bl. a.

Anslagen till avlöningar och omkostnader har under senare år ökat kraftigt, vilket avspeglar lärarhögskolornas expansion. Materielanslaget har däremot varit i det närmaste konstant. Materielkostnadens relativa andel av totalanslagen har även bidragit till en urholkning av resurserna för Materiel, böcker m. m.

Antalet studerande vid lärarhögskolorna har ökat snabbt. Om anslagen för materiel fördelas per elev framgår det klart, att medelstillgången visat en nedgång.

En jämförelse mellan lärarhögskolor och universitet visar att materielanslagens relativa andel av totalbudgeten är 5 gånger så stor vid universiteten som vid lärarhögskolorna.

Medel för reinvesteringar bör beräknas med utgångspunkt i en avskrivningstid av 5 år för större delen av materielen.

Tillkallad expert föreslår sammanfattningsvis, att man med budgetåret 1964/65 som basår vid beräkningen av medelsbehovet för budgetåret 1967/68 under anslaget Materiel, böcker m. m. tar hänsyn till

- 1) elevantalsökning och penningvärdeförsämring,
- 2) avskrivning på gjorda investeringar,
- 3) behov av faktiska nyanskaffningar.

Den beräkning, som i utredningen presenteras på grundval av förebragt material och förda resonemang, ger som resultat ett medelsbehov till materiel, böcker m. m. av sammanlagt 2,5 milj. kr. Detta belopp understiger med 1,18 milj. kr. det av rektorerna beräknade medelsbehovet, mot vilket överstyrelsen i och för sig inte funnit några vägande invändningar att göra. Överstyrelsen finner emellertid de beräkningar, som utredningen redovisar, mera realistiska och föreslår, att 2 500 000 kr. anslås för redan befintliga lärarhögskolor.

Dessutom anser överstyrelsen, att vissa medel för särskilt angivna syften bör kunna ställas till lärarhögskolornas förfogande. För budgetåret 1967/68 har lärarhögskolorna begärt medel för utrustning avsedd att användas för försöksverksamhet med intern TV i lärarutbildningen. Under innevarande budgetår har en arbetsgrupp tillsatts av skolöverstyrelsen med uppgift att samordna och intensifiera den redan pågående verksamheten på detta område vid lärarhögskolorna. Överstyrelsen föreslår, att medel för ifrågavarande utrustning anvisas i enlighet med rektorernas beräkningar, dvs. med sammanlagt 260 000 kr.

För lärarhögskolan i Umeå beräknar överstyrelsen dels ett engångsbelopp av 150 000 kr., dels ett belopp för förbrukningsmateriel och reinvestering av 75 000 kr., dvs. sammanlagt 225 000 kr.

Till materiel, böcker m. m. vid lärarhögskolorna bör enligt överstyrelsens förslag anvisas sammanlagt (2 500 000 + 260 000 + 225 000 =) 2 985 000 kr. för budgetåret 1967/68.

Departementschefen

Jag har ingen erinran mot skolöverstyrelsens förslag, att medel till förevarande ändamål för nästa budgetår anvisas under ett gemensamt reservationsanslag, benämnt Lärarhögskolorna: Materiel, böcker m. m. Detta anslag bör för budgetåret 1967/68 föras upp med 1 960 000 kr. Vid fördelningen av beloppet mellan lärarhögskolorna bör Heleneholmsskolans behov av upprustning beaktas. Jämfört med materielanslag till lärarhögskolor innevarande budgetår innebär mitt förslag en höjning med 450 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Lärarhögskolorna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 960 000 kr.

F 4. Folkskoleseminarierna: Avlöningar

1965/66 Utgift	35 407 465
1966/67 Anslag	34 025 000
1967/68 Förslag	39 570 000

Seminarieorganisationen omfattar budgetåret 1966/67 18 folkskoleseminarier.

	1966/67	Beräknad Skolöver- styrelsen	ändring 1967/68 Departements- chefen
<i>Tjänster</i>			
Lärarpersonal	551	+ 16	+ 16
Övrig personal	86	— 1	— 1
Summa tjr	637	+ 15	+ 15
<i>Anslag</i>			
Avlöningar till tjänstemän	33 498 000	+ 422 000	+ 379 000
Arvoden och särskilda ersättningar	527 000	of.	of.
Löneomräkning		+ 5 170 000	+ 5 166 000
Summa kr.	34 025 000	+ 5 592 000	+ 5 545 000

Skolöverstyrelsen

Enligt överstyrelsen måste antalet undervisningsavdelningar något minskas vid folkskoleseminarierna i Göteborg (Guldheden), Stockholm, Uppsala och

Umeå för att utrymme skall kunna beredas för lärarhögskolornas utvidgning på dessa orter. Intagningen till klasslärarutbildning vid folkskoleseminarium ökades budgetåret 1966/67 med 23 avdelningar och seminarieorganisationen beräknas inte kunna ge rum för ett så stort antal lärarkandidater, som en oförändrad intagning läsåret 1967/68 skulle medföra. Skolöverstyrelsen föreslår därför 75 intagningsklasser vid folkskoleseminarierna budgetåret 1967/68, en minskning med elva klasser jämfört med innevarande budgetår. Totalt ökar dock antalet undervisningsavdelningar vid folkskoleseminarierna från 169 till 178. Den fördelning av intagningsklasserna på olika linjer, som skolöverstyrelsen efter viss mindre omfördelning i förhållande till sitt ursprungliga förslag räknat med, framgår av följande tablå.

Antal klassavdelningar vid folkskoleseminarierna budgetåret 1967/68

Folkskollärarutbildning						Småskollärarutbildning						Total- s:a avd	
Fyraårig linje				Tvåårig linje		S:a avd	Treårig linje			Tvåårig linje			S:a avd
I ⁴	II ⁴	III ⁴	IV ⁴	I ²	II ²		I ³	II ³	III ³	I ²	II ²		
3	3	3	4	32	35	80	17	18	10	23	30	98	178

Överstyrelsen föreslår för nästa budgetår en höjning av anslaget med 422 000 kr., vartill kommer löneomräkning med 5 170 000 kr. Följande detaljförslag och bedömningar ligger till grund för anslagshöjningen.

1. Avveckling av de externa övningsskolklasserna på högstadiet vid folkskoleseminariet i Falun och i samband härmed indragning av tre extra ordinarie adjunktstjänster i Ae 23 (— 599 856 kr.).
2. Indragning av en extra ordinarie vaktmästartjänst vid folkskoleseminariet i Falun (— 16 260 kr.).
3. Minskat behov av sommarkurser i engelska (— 44 000 kr.).
4. Inrättande av vissa ordinarie tjänster (+ 42 777 kr.).
5. Lärartimmar över stat på grund av organisationsökning (+ 502 163 kr.).
6. Arvoden till handledare på grund av organisationsökning och avveckling av övningsskolklasser i Falun (+ 537 000 kr.).

Av överstyrelsens framställning inhämtas bl. a.

1. Överstyrelsen anför, att lärarkandidaternas auskultation med fördel kan ske hos kommunens högstadielärare. Vid en indragning av det externa högstadiet ökar behovet av anslag till arvoden åt handledare.

2. Denna tjänst har till stor del utnyttjats för arbeten i seminarieträdgården. Då seminariets handelsträdgårdsrörelse avvecklats, kan befattningshavaren i fortsättningen ej beredas full tjänstgöring, varför rektor föreslår att tjänsten dras in.

4. Överstyrelsen förordar inrättande av en lektorstjänst i psykologi och pedagogik samt fem övningsläartjänster.

Departementschefen

Mina ställningstaganden till intagningen vid folkskoleseminarierna läsåret 1967/68 har jag redovisat tidigare. Seminarieorganisationen bör budgetåret 1967/68 omfatta 180 avdelningar, varav 40 intagningsklasser för småskolläraryt utbildning och 37 för folkskolläraryt utbildning. Kungl. Maj:t bör dock liksom tidigare år bemyndigas fatta slutligt beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar.

Jag har i det föregående förordat att delar av det allmänna skolväsendet används för lärarhögskolornas försöks- och demonstrationsverksamhet samt för den praktiska utbildningen av lärare och därvid föreslagit en avveckling av huvuddelen av nuvarande övningsskoleorganisation. De externa övningsskoleklasserna på högstadiet vid folkskoleseminariet i Falun bör i enlighet med överstyrelsens förslag avvecklas den 1 juli 1967. Jag räknar med att vid samma tidpunkt till ifrågavarande övningsskoleklasser knutna tre adjunktstjänster dras in (p. 1). Med anledning härav samt på grund av föreslagen organisationsökning bör ytterligare medel till handledare beräknas (p. 6).

Jag beräknar vidare viss minskning av posten till sommarkurser i engelska (p. 3). Några nya ordinarie tjänster bör inte inrättas vid folkskoleseminarierna den 1 juli 1967 (p. 4). Inrättande av nya ordinarie tjänster bör nämligen enligt min mening anstå, till dess den nya lärarutbildningsorganisationen blir införd. I övrigt har jag ingen erinran mot överstyrelsens förslag (p. 2 och 5).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 39 570 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om antalet intagningsklasser vid folkskoleseminarierna,

b) till *Folkskoleseminarierna: Avlöningar* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 39 570 000 kr.

F 5. Folkskoleseminarierna: Omkostnader

1965/66 Utgift	2 784 305
1966/67 Anslag	2 990 000
1967/68 Förslag	3 306 000

Utgifter	1966/67	Beräknad ändring 1967/68	
		Skolöverstyrelsen	Departementschefen
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	56 000	of.	of.
2. Reseersättning åt tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	21 000	+ 12 000	+ 12 000
3. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ..	850 000	of.	of.
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ..	830 000	of.	+ 120 000
c) Övriga <i>expenser</i>	470 000	+ 84 000	+ 84 000
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel, <i>förslagsvis</i>	210 000	of.	of.
5. Särskilda kurser och föreläsningar m. m.	68 000	+ 15 000	+ 15 000
6. Underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminariet i Haparanda, <i>förslagsvis</i>	600	of.	of.
7. Reseersättning åt lärarkandidater, <i>förslagsvis</i>	504 000	of.	+ 75 000
8. Bidrag till studie- och idrottsutfärder	15 000	+ 11 000	of.
Summa kr.	3 024 000	+ 122 000	+ 306 000
<i>Särskilda uppbördsmedel</i>			
1. Upplåtelse av lokaler, ersättning för lyse	14 000	of.	of.
2. Inkomster av trädgårdarna	20 000	— 10 000	— 10 000
3. Lärarkandidatavgifter till underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminariet i Haparanda	600	of.	of.
Nettoutgift kr.	2 990 000	+ 132 000	+ 316 000

Av skolöverstyrelsens framställning inhämtas bl. a.

2. Höjningen föranleds av förslag om traktamentsersättning till lärare i röst- och talvård, när sådan lärare inte finns på seminarieorten utan för kortare tid måste tas från annat håll.

3. Handelsverksamheten vid seminariernas trädgårdar är sedan budgetåret 1965/66 under successiv avveckling och beräknas upphöra helt med utgången av budgetåret 1967/68. Avvecklingen och omläggningen av återstående handels-trädgårdar medför vissa engångskostnader.

5. Vid folkskoleseminariernas småskollärlinjer föreslås dels vidgad auskultationsverksamhet inom förskola, dels metodikundervisning och seminarieövningar i samband med auskultationerna.

Departementschefen

Mina ställningstaganden till skolöverstyrelsens förslag framgår av den föregående uppställningen. Vissa anslagsposter har jag beräknat till högre belopp än överstyrelsen med hänsyn till inträffade prisförändringar. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 306 000 kr.

F 6. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

I riksstaten för innevarande budgetår har under åttonde huvudtiteln upptagits bl. a. två reservationsanslag till folkskoleseminarierna, nämligen ett till materiel, böcker m. m. av 795 000 kr., och ett till utrustning av 1 050 000 kr.

Skolöverstyrelsen

Överstyrelsen föreslår i sin anslagsframställning, att de båda nämnda reservationsanslagen från och med budgetåret 1967/68 sammanförs till ett reservationsanslag till materiel, böcker m. m. och därvid förs upp med 2 500 000 kr., en ökning med 655 000 kr. i förhållande till summan av innevarande budgetårs båda reservationsanslag vid folkskoleseminarierna.

Det av rektorerna anmälda anslagsbehovet uppgår för budgetåret 1967/68 till 4 598 000 kr.

Till grund för överstyrelsens förslag ligger dels rektorernas beräkningar, dels en undersökning motsvarande den som företagits för lärarhögskolornas del. Av överstyrelsens redovisning för undersökningen inhämtas bl. a.

Så när som på en mindre höjning 1966/67 har anslagen den senaste femårsperioden varit i stort sett oförändrade. Prisökningarna har minskat anslagens köpkraft. Medelsanvisningen per elev räknat var budgetåret 1965/66 480 kr. För innevarande budgetår är beloppet 450 kr.

En stor del av de kostnader som bestrids från ifrågavarande anslag är direkt elevberoende — förbrukningsvaror, försöksapparatur, ersättningsanskaffning på grund av förslitning m. m. — varför ökat elevintag ökar medelsbehovet.

De årliga anslagen bör vidare stå i viss relation till de gjorda investeringarna, så att avskrivningar kan göras. Utrustningen vid seminarierna är i stor utsträckning av sådan art, att den utsätts för stark förslitning (film, ljud- och bildband, böcker m. m.), varför förnyelse ofta måste göras. Den ekonomiska livslängden på investeringarna varierar mellan 5 och 10 år. En institution med tillfredsställande utrustningsnivå måste kunna bibehålla denna.

Principiellt föreslås följande:

Automatiska uppjusteringar skall årligen göras för att kompensera för penningvärdets och elevantalets förändringar. Viss överensstämmelse bör råda mellan ny- och reinvesteringar, dvs. då t. ex. en ny institution tillkommit eller upprustats skall en viss procent av utrustningskostnaderna reserveras och årligen utbetalas för att hålla den befintliga utrustningen vid dess ursprungliga nivå. Dessa justeringar innebär således endast oförändrad standard.

Därutöver skall påslag göras för klart motiverade behov, när statsfinansiella möjligheter finns. Ökade materielanslag kan t. ex. krävas för att man skall kunna följa med den pedagogiska och tekniska utvecklingen, främja rationell undervisning eller spara personal. Dessa anslagsökningar är således de enda som innebär förbättrad materiell standard.

Med beaktande av beslutade elevintagsökningar och kostnadsstegringar beräknas anslagsbehovet till 2 500 000 kr., varav 700 000 för förbrukningsmateriel, 1 400 000 för nödvändiga avskrivningar och 400 000 för nyutrustningsbehov med hänsyn till den tekniska och pedagogiska utvecklingen.

Departementschefen

Under här använd anslagsrubrik bör för nästa budgetår beräknas medel till såväl materiel, böcker m. m. som utrustning för folkskoleseminarierna. Anslaget bör för budgetåret 1967/68 föras upp med 2 215 000 kr. Jämfört med reservationsanslagen till folkskoleseminarierna innevarande budgetår innebär mitt förslag en höjning med 370 000 kr. från 1 845 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 215 000 kr.

F 11. Kostnader för praktisk lärarkurs m. m.

1965/66 Utgift	15 385 165
1966/67 Anslag	15 780 000
1967/68 Förslag	13 550 000

Anslagets disposition budgetåret 1966/67 framgår av följande uppställning, i vilken även redovisats skolöverstyrelsens resp. mina förslag till anslagsförändringar för budgetåret 1967/68.

	1966/67	Beräknad ändring 1967/68 Skolöverstyrelsen	Departements- chefen
1. Ersättning till medverkande i praktisk lärarkurs samt därtill anslutande handledd praktik, <i>förslagsvis</i>	5 230 000	— 1 060 000	— 1 310 000
2. Avlöning åt deltagare i praktisk lärarkurs, <i>förslagsvis</i>	10 400 000	of.	— 2 600 000
3. Resekostnadsersättning och traktamente åt deltagare, <i>förslagsvis</i>	100 000	+ 150 000	+ 120 000
4. Expenser	50 000	of.	of.
5. Löneomräkning		+ 1 935 000	+ 1 560 000
Summa kr.	15 780 000	+ 1 025 000	— 2 230 000

Skolöverstyrelsen uppskattar för budgetåret 1967/68 behovet av platser för genomgång av praktisk lärarkurs till 700 mot budgeterade 800 platser innevarande budgetår. Kostnaderna för ersättning till medverkande beräknas därför minska med 1 060 000 kr. Nu utgående belopp till resekostnadsersättning och traktamente åt deltagare anses för lågt beräknat, varför en uppräknings av anslagsposten med 150 000 kr. föreslås ske. Anslaget bör enligt överstyrelsen därför minskas med 910 000 kr. och för budgetåret 1967/68 föras upp med 14 870 000 kr., vartill kommer löneomräkning med 1 935 000 kr.

Departementschefen

Jag har i det föregående föreslagit, att den praktiska utbildningen av ämneslärare förs över till lärarhögskolorna. Avvecklingen av den praktiska lärarkursen bör ske successivt. Utbildning i form av praktisk lärarkurs torde under nästa budgetår efterfrågas i något mindre utsträckning än skolöverstyrelsen räknat med. Jag grundar min anslagsberäkning på det antagandet, att omkring 600 platser kommer att utnyttjas.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 13 550 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att till *Kostnader för praktisk lärarkurs m. m.* för budgetåret 1967/68 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 13 550 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

INNEHÅLL

	Sid.
1. Inledning	4
1.1 <i>Utredningsarbete och remissbehandling</i>	4
1.2 <i>Propositionens uppläggning</i>	6
2. Lärarutbildningens uppgifter	8
2.1 <i>Behovet av lärare</i>	8
2.1.1 Lärarutbildningssakkunniga	8
2.1.2 Yttranden	11
2.2 <i>Lärarutbildningens mål</i>	16
2.2.1 Lärarutbildningssakkunniga	16
2.2.2 Yttranden	17
2.3 <i>Departementschefen</i>	21
2.3.1 Behovet av lärare	21
2.3.2 Lärarutbildningens mål	26
3. Lärarutbildningens innehåll och utformning	28
3.1 <i>Utbildningens innehåll och specialisering</i>	28
3.1.1 Lärarutbildningssakkunniga	28
3.1.2 Yttranden	33
3.2 <i>Utbildningen av klasslärare</i>	44
3.2.1 Lärarutbildningssakkunniga	44
3.2.1.1 Lågstadiet	44
3.2.1.2 Mellanstadiet	48
3.2.2 Yttranden	52
3.2.2.1 Lågstadiet	52
3.2.2.2 Mellanstadiet	58
3.3 <i>Utbildningen av ämneslärare</i>	61
3.3.1 Lärarutbildningssakkunniga	61
3.3.1.1 Högstadiet	61
3.3.1.2 Det gymnasiala stadiet	65
3.3.1.3 Ämneskombinationer	69
3.3.2 Yttranden	74
3.3.2.1 Högstadiet	74
3.3.2.2 Det gymnasiala stadiet	83
3.3.2.3 Ämneskombinationer	95

	Sid.
3.4 <i>Vidareutbildning</i>	105
3.4.1 Lärarutbildningssakkunniga	105
3.4.2 Yttranden	107
3.5 <i>Fortbildning</i>	115
3.5.1 Lärarutbildningssakkunniga	115
3.5.2 Yttranden	116
3.6 <i>Departementschefen</i>	120
3.6.1 Utbildningens innehåll och specialisering	120
3.6.2 Utbildningen av klasslärare	123
3.6.3 Utbildningen av ämneslärare	127
3.6.4 Vidareutbildning	138
3.6.5 Fortbildning	141
4. Utbildningens yttre organisation	143
4.1 <i>Organisationen i dess helhet. Intagning och bedömning</i>	143
4.1.1 Lärarutbildningssakkunniga	143
4.1.1.1 Lärarhögskola och universitet	143
4.1.1.2 Intagning och bedömning	146
4.1.2 Yttranden	149
4.1.2.1 Lärarhögskola och universitet	149
4.1.2.2 Intagning och bedömning	164
4.2 <i>Lärarhögskolornas organisation och verksamhetsformer</i>	174
4.2.1 Lärarutbildningssakkunniga	174
4.2.2 Yttranden	181
4.3 <i>Organisationens genomförande</i>	197
4.3.1 Lärarutbildningssakkunniga	197
4.3.2 Yttranden	202
4.4 <i>Departementschefen</i>	217
4.4.1 Organisationen i dess helhet. Intagning och bedömning	217
4.4.2 Lärarhögskolornas organisation och verksamhetsformer	222
4.4.3 Organisationens genomförande	231
5. Hemställan	236
6. Anslagsberäkningar för budgetåret 1967/68	238